

Mindaugas PELECKIS

RADIKALIAI KITOKS POŽIŪRIS Į KULTŪRĄ

Pokalbiai, esė, knygos, garsai

MINDAUGAS PELECKIS

RADIKALIAI KITOKS POŽIŪRIS Į KULTŪRĄ

Pokalbiai, esė, knygos, garsai

Bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

ISBN 978-609-8207-38-5

© Mindaugas Peleckis, 1975-2023
© Leonas Peleckis-Kaktavičius,
įžanginis žodis, sudarymas, 2025
© Rimantas Dichavičius, viršeliai, iliustracijos, 2025
© Saulės Titnagas, 2025

KELI ĮŽANGINIAI ŽODŽIAI
APIE INTERNETINĘ SVETAINĘ **RADIKALIAI.LT**
ĮKŪRĖJĄ IR VYRIAUSIĄJĮ REDAKTORIŲ

Tarp daugybės darbų darbelių, kuriems per savo neilgą gyvenimą nemažai laiko ir jėgų paskyrė Mindaugas Peleckis (1975-2023), yra ir internetinė svetainė Radikalai.lt. Tai, ką per vienuolika metų pavyko paskelbti, netilptų net į keliolika storų tomų. Šio leidinio sudarytojui teko sudėtingas uždavinys atrinkti įdomiausius, vertingiausius paties portalo *spiritus movens* tekstus, nors su dideliu apgailestavimu tenka pripažinti, kad ir į knygą nepatekusieji tikrai ne prastesni. Nepateko į šią knygą ir Mindaugo anglų kalba rašyti tekstai, kurių herojai – pasaulio įžymybės (hiperpoligloto ryšiai buvo platūs) bei Lietuvą garsinančios asmenybės.

Kai ryžosi tokiam žingsniui, jau buvo daug ką nuveikęs, o ir ne mažiau išipareigojimų laukė visų pirma jo, kaip filosofijos doktoranto, kaip būsimų knygų autoriaus. Na, o pačią pradžią primena šis 2012 m. vasario 7 d. paskelbtas viešas atsišaukimas:

„Radikalai! tikisi tapti nauju kultūriniu tinklalapiu, kuris apims, kiek įmanoma, visas meno rūšis, taip pat filosofiją, istoriją, mitologiją, publikuos meno kūrinius – piešinius, fotografijas etc. Jame rasite prozos ir poezijos, esė, interviu su įdomiais žmonėmis, kalbai lavinti – tekstų anglų ar kita užsienio kalba.

Radikalai! esmė – tai entuziastų puslapis entuziastams, be jokio materialaus atlygio. Visi dirbame už dyką, bet su tikslu, kad parodytume, jog Lietuvoje ir už jos ribų gyvena daug gabių žmonių, kurie turi kuo pasidalinti. Tai – radikalai naujas požiūris į kultūrą ne kaip į vartojimo objektą ar „iš aukščiau nuleistą“ *chaltūrą*, o pasimėgavimo, dalijimosi, džiaugsmo teikimo objektą. Tinklapis yra absoliučiai necenzūruojamas (t. y. priimamos įvairios nuomonės), ideologiškai neangažuotas ir su nieku nesusijęs, neafilijuotas. Tai – bendraminčių sugalvota iniciatyva, skatinsianti laisvą mintį. Laukiame Jūsų atsiliepimų, o svarbiausia – tekstų visomis jų formomis. Kviečiame bendradarbiauti ir profesorius, ir studentus, ir bet ką, kam įdomi kultūra plačiaja prasme.

Kalbėkite, ir būsite išklausyti. Klausykite, ir gal išgirsite. Mes ateiname radikalai, bet be smurto, manifestų ir menkniekių.

*Mindaugas Peleckis
radikalai.lt vyr. redaktorius.“*

Interneto svetainė netruko tapti populiaria. Jau po kelių mėnesių joje bendradarbiavo dešimtys pastovių autorių, tekstų peržiūros siekė kelis šimtus, o neretai ir per tūkstantį. Tik keli pavyzdžiai: pokalbį „(Ne tik) rašto rūšis – runos“ perskaitė 5586, recenzijas apie Justino Marcinkevičiaus „Pažadėtąją žemę“ – 2013, Arvydo Ambraso „Žeme, nepalik mūsų“ – 1492, Kazio Sajos „Niekam nenusileisiu“ – 1322, Aido Marčėno „Dievų taupyklė“ – 1024 skaitytojai. Ir t. t., ir pan. Kiek iš viso publikacijų būta? Kadangi per pirmuosius ketverius metus išspausdinta lygiai 3000 (tai konstatuota 2016 m. vasario 11 d. recenzuojant Anos Lu knygą), – apie 10 000. Septynios nusistovėjusios rubrikos – „Be problemų“, „Radikaliai“, „Knygos“, „Tauta ir istorija“, „Garsas/Sound“, „Varpai“, „Teatras“ – skatino laisvą mintį, buvo laukiamos.

Programinės įrangos inžinierius (Jungtinė Karalystė) Aidas Zubkonis prisimena: „Su Mindaugu susipažinome 2005 metais. Tuo metu jis pradėjo rašyti Jungtinėje Karalystėje leistam savaitraščiui „Londono Žinios“, kuriame neilgai dirbau. Nors ir nedažnai, bet susitikdavome Lietuvoje. 2012 metais jo prašymu techniškai sukūriau interneto svetainę Radikaliai.lt. Žinojau, kad Mindaugui jos turinys labai svarbus, kaip ir skaitytojų ratas.“

„Tai įdomus, reto savitumo kultūros žurnalas. Nuostabu, kad jį buvo galima skaityti internete“, – pažymi poetė Aldona Elena Puišytė.

O kompozitorius Gintautas Gascevičius apie internetinį portalą „Radikaliai“ pažymi tai, ką viešai yra paskelbęs daugelis šios svetainės lankytojų ir autorių: „Tai, kaip reta Lietuvoje, labai inteligentiška erdvė, kurioje galima rasti knygų ir muzikos albumų recenzijų, intelektualių straipsnių ir literatūros kūrinių. Tai lyg ir tas pats, kaip kituose kultūriniuose portaluose, bet pagrindinis skirtumas didžiulis: apsilankęs „Radikaliai“, visada jausdavaisi pakylėtas, o ne apsiteršęs. O tai, neabejoju, Mindaugo nuopelnas, parodantis jo asmenybės brandumą.“

Sudarytojas rekomenduoja atkreipti dėmesį į dar vieną įdomų faktą – tame pat tinklalapyje lietuvių ir anglų kalbomis rašytą knygą ETERNAL LIIVA, kurios pagrindinis tikslas – sukurti Golemą, gyventi Taikoje. Plačiau apie tai – skyriuje „Pokalbiai“.

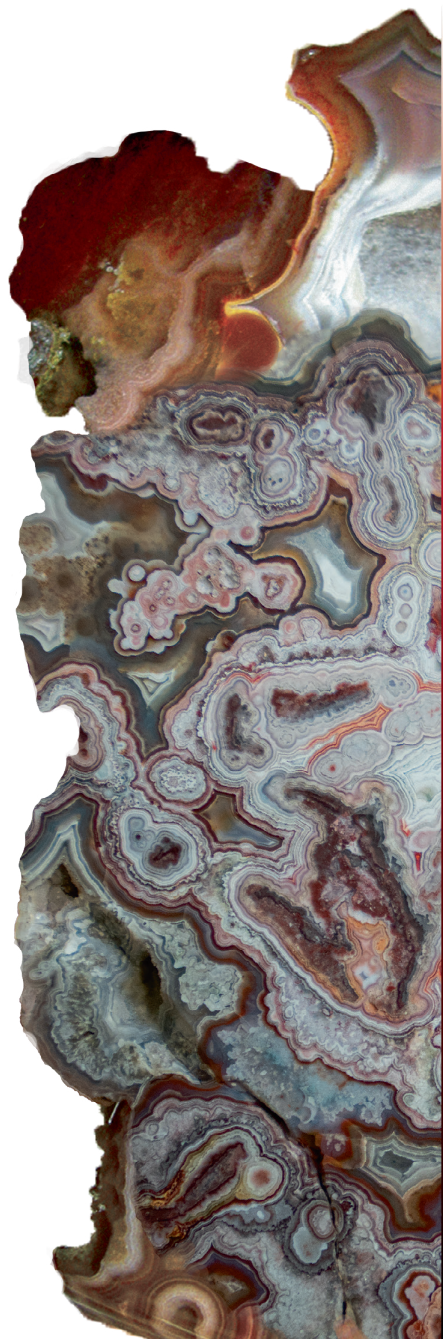
Ruošiant spaudai šią knygą, ne kartą teko įsitikinti, koks sąžiningas recenzentas buvo Mindaugas, nepagailėjęs net Nacionalinės premijos laureato, išleidusio nevykusį poezijos rinkinį, kuriame dar ir dedikacijų

glėbys vienaip ar kitaip reikalingiems: „Nejaugi ir man vis labiau žilstant teks vis daugiau pataikauti?“; „Gera tai poezija. Bet tik artimųjų ratui.“ Jei šiuo atveju kritika baigėsi pažinties nutraukimu, būta ir didesnių bėdų. Taip jau buvo išauklėtas, kad sakydavo tiesą į akis, bet neįsidėmėjo vieno protingo profesoriaus perspėjimo: „Kol disertacija neapginta, būk tylėsnis už nebylį.“ Išleidus knygą apie jo buvusį mokslinį vadovą prof. Algį Uždavinį, rašydamas recenziją nesusilaikė ir tiesiai pareiškė: „Knygos pavadinimas tik iš dalies atitinka turinį.“ Dar ir kelių garsenybių vardus, kurių tekstai joje išspausdinti, nors neturėjo nieko bendro su šviesios atminties mokslininko fenomenu, paminėjo. O pabaigoje pažymėjo: „Nenustebsiu, jei po šios recenzijos eilinį kartą turėsiu didelių problemų tame pačiame Institute, kuriame studijuoju doktorantūroje.“ Deja, taip ir atsitiko.

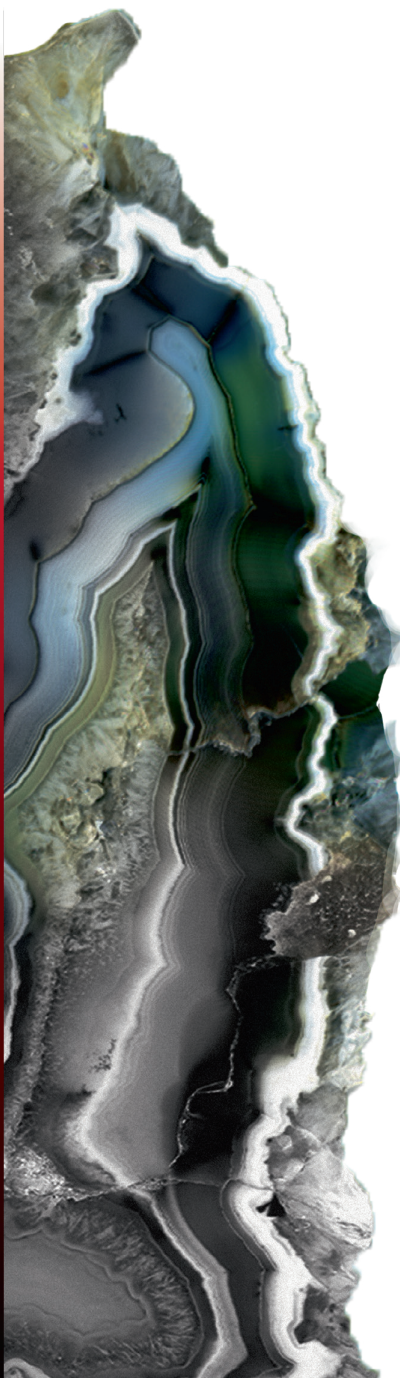
Aštriausias šioje knygoje, ko gero, *profilaktiškas* tekstas, skirtas dabartinei lietuvių poezijai. Autorių sujaudino „Literatūros ir meno“ publikacija, „paskaninta“ vieno šiuolaikinio „genijaus“ keiksmazodžiu, kita vertus, jam „senokai brendo mintis parašyti apie JUOS. Beveik pusdievius. Kažkam net dievus.“ Labai netikėtas poezijos vertintojo ir smalsaus skaitytojo, „kuriam trūksta gaivaus oro“, tekstas, neabejotinai privertęs ne vieną susimąstyti, o gal ir susigėsti.

Ne kiekvienas ryžtųsi tokiam sumanymui, kokiame, būdamas 36-erių, pasiryžo Mindaugas. Prisimindami jį pasidžiaukime, kad ne viskas šiame pasaulyje tik perkama ir parduodama. Svetainė Radikalai.lt – dar vienas stebuklas, kurį mums paliko poetas, prozininkas, publicistas, filosofas, muzikologas, religijos ir mitologijos tyrinėtojas, vienintelis Europos rašytojas, tapęs Tarptautinės hiperpoliglotų asociacijos (The International Association of Hyperpolyglots) nariu.

Leonas Peleckis-Kaktavičius



POKALBIAI



ICCHOKAS MERAS: „Nors ir toli esu, bet visada – Lietuvoj“

Nacionaline kultūros ir meno premija už tragiškųjų XX amžiaus žmogaus patirčių atskleidimą modernioje lietuvių prozoje apdovanotas (apdovanojimas įteiktas Jeruzalėje) rašytojas Icchokas Meras – vienas žymiausių Lietuvos prozininkų, scenaristų. Anksti neteko tėvų – 1941-ųjų vasarą Jehuda ir Miriam Merai buvo sušaudyti nacių. Aštuonmetis Icchokas liko gyvas, užaugo lietuvių šeimoje.

Baigė Kauno politechnikos institutą, dirbo inžinieriumi. Debiutavo autobiografinių apsakymų rinkiniu „Geltonas lopas“. 1972 m., priešindamasis režimui, emigravo į Izraelį.

Rašė lietuviškai. Paminėtini romanai „Lygiosios trunka akimirka“ (1963), „Ant ko laikosi pasaulis“ (1965), „Mėnulio savaitė“ (1966), „Striptizas, arba Paryžius-Roma-Paryžius“ (1971), „Ties gatvės žibintu“ (1974), „Sara“ (1982). Jo autorystei priklauso filmų „Kai aš mažas buvau“ (1968), „Maža išpažintis“ (1970) ir „Birželis, vasaros pradžia“ (1969) scenarijai. Pirmuosiuose dviejuose vaidino dar visai jaunas Vytautas Kernagis.

Icchokas Meras sutiko atsakyti į keletą klausimų. Dėl silpnos sveikatos pokalbis – lakoniškas.

Gerbiamas Rašytojau, sveikinu su Lietuvos nacionaline kultūros ir meno premija. Kaip jaučiatės? Ką ji Jums reiškia?

Ačiū. Pakili nuotaika, padėkos jausmas tiems, kurie mane pasiūlė kandidatų, tiems, kurie išrinko laureatu, bet nemažiau tiems, kurie iškėlė mane iš užmaršties, o joje juk labai ilgai išbuvau tarybų valdžiai mane ten nustūmus.

Ką rašote? Kuo šiuo metu gyvenate?

Gyvenu viltimi, kad sveikata pagerės ir parašysiu knygą, kuri pamažu įgauna kūną ir kraują.

Buvote bene pirmas rašytojas Tarybų Sąjungoje, viešai pasakęs tiesą apie žydus, Holokaustą (Šoa). Ką manote apie dabar Lietuvoje pasirodancias antisemitizmo gaires? Ką daryti, kad jų nebūtų?

Šioj srity aš ne specialistas. Visgi – keletas bendrų žodžių. Visi, manyčiau, supranta, kad antisemitizmas, kur ir kaip besireikštų, yra dvasinė užkrečiama liga, žeidžianti visuomenės sielą ir kūną.

Tenka apsaugoti nuo jos aplinką, visų pirma jaunimą. Jaunoji laisva inteligentų karta, kuriai rūpi, kad tautos sąmonė ir pasąmonė liktų švari, neužteršta, pasitelkusi vyresnius, o vyresnieji, savo ruožtu, pasitelkę jaunesnius, aktyviai veikia šia linkme. Tad ačiū Dievui, ir palinkėkim jiems sėkmės.

Koks Jūsų gyvenimas Izraelyje? Iš mūsų žiniasklaidos susidaro įspūdis, jog gana neramu. Tačiau tikriausiai tai tik toli esančio stebėtojo nuomonė?

Neramu. Ir gyventi taip nelengva, niekam nelinkėčiau tokios apsupties ir nuolatinės grėsmės.

Koki savo kūrinį laikote labiausiai vykusiu? Ką dar norėtumėte parašyti, kokios kūrybinės svajonės dar neįgyvendintos?

Manychiau, kad literatūrine prasme tobuliausias yra romanas „Strip-tizas“.

Viena žaviausių Jūsų kūrybos savybių – siurrealizmas. Koki matote šiuolaikinį pasaulį?

Siurrealistinį.

Kas labiausiai įkvepia kurti? Ar esate kantrus kūrėjas, po truputėlį konstruojantis savo kūrinį, ar rašote prisėsdamas vienu ypu?

Geriausia, kai vienu ypu.

Ar ketinate aplankyti Lietuvą?

Nuolatos. Nors ir toli esu, bet visada esu Lietuvoj, tik sveikata trukdo fiziškai ten pabūti, pabuvoti.

2011 m. gruodis

YASMINA KHADRA:
**„Nėra didesnės kvailystės už karą,
 nėra žiauresnio melo už ginklų ir bombų simfoniją“**

Bene įdomiausias ir egzotiškiausias 13-osios Tarptautinės Vilniaus knygų mugės svečias – alžyrietis rašytojas Mohammedas Moulessehoulas (g. 1955), kuris iki 2001-ųjų buvo žinomas kaip „moteris“ Yasmina Khadra („žalasis jazminas“). Priežastis ne tokia, apie kokią pagalvotų dažnas Vakarų civilizacijos atstovas. M. Moulessehoulas – Alžyro armijos karininkas, tik 2001aisiais palikęs pilietinio karo (1991-2002) draskomą šalį ir persikėlęs į Prancūziją.

2004 m. žurnalas „Newsweek“ pavadino jį „vienu tų nedaugelio rašytojų, kurie prasmingai aprašė baisumus Alžyre.“ O jame pilietinio karo metu žuvo apie 200 000 žmonių. Šio karo metu M. Moulessehoulas kovojo prieš teroristus, per 36 tarnybos metus užsitarnavo majoro laipsnį. Jo knygos išleistos 41-oje šalyje, pelnė daug apdovanojimų, puikiai vertinamos literatūros kritikų ir skaitytojų. Nobelio literatūros premijos laureatas J. M. Coetzee Yasmina Khadra laiko vienu didžiausių šių dienų rašytojų. Romanas „Kerštas“ 2006 m. pelnė „Prix des Libraires“ ir „Tropiques“ premijas, „Kabulo kregždės“ JAV pripažintos geriausiu metų romanu. „Ką nakčiai skolinga diena“ literatūrinio žurnalo „Lire“ buvo išrinkta geriausia 2008 m. knyga ir pelnė literatūrinės premijas Prancūzijoje, Kanadoje ir Vokietijoje. Rašytojas yra Garbės legiono riteris bei Meno ir literatūros ordino kavalierius. Yasmina Khadra literatūrai būdingas humanizmas, jo kuriamų herojų veiksmo vieta ten, kur vyksta karas, nesantaikos ir konfliktų draskomose šalyse. Rašytojas su jam būdingu nešališkumu, pasitelkdamas veikėjų likimus, nagrinėja taikos, atleidimo ir susitaikymo klausimus.

Lietuviškai iki šiol buvo galima skaityti tris Yasmina Khadra slapyvardžiu pasirašytus romanus – „Kabulo kregždės“ (2010), „Bagdado sirenos“ (2011) ir „Kerštas“ (2011). Ką tik pasirodė ir knygų mugėje bus pristatyta ketvirtoji rašytojo knyga lietuvių kalba „Ką nakčiai skolinga diena“ (2012). Visas jas iš prancūzų kalbos vertė ir išleido leidykla „Žara“.

Knygų mugėje Vilniuje rašytojas lankysis vasario 25 d.

Yasmina Khadra sutiko atsakyti į klausimus.

Pirmąsyk lankotės Lietuvoje? Ką žinote apie mūsų šalį, jos kultūrą, literatūrą?

Taip, pirmą kartą. Gaila, bet neturėsiu laiko apžiūrėti Vilniaus. Atskrisiu į jūsų šalį vidurnaktį, pabūsiu tik tris dienas, o per tokį šaltį man, gimusiam Sacharoje, kur temperatūra kartais siekia daugiau nei 50 laipsnių, to neužtenka, kad susidaryčiau bent menkiausią supratimą. Tačiau šioje pasaulio dalyje, konkrečiau – Maskvoje, gyvenau metus. Skaičiau daug autorių vertimų. Nežinau, ar tarp jų buvo ir jūsiškių.

Lietuviškai turime jau keturis Jūsų romanus, ir jie tikrai puikūs. Man, kaip skaitytojui, sunku pasakyti, kuris jų geriausias. O Jūs ką išskirtumėte?

Tai subtilus klausimas. Tolygu būtų paklausti tėvo, kurį iš vaikų jis myli labiausiai. Visas knygas parašiau su tokiu pat užsidegimu, tokia pat atsakomybe ir tokiu pat nuoširdumu, ir tik dėl jose nagrinėjamų temų vienos skaitomos labiau negu kitos. Mane guodžia štai kas: kiekvienas mano romanas turi savo publiką. Vieniems labiau patinka „Kerštas“, kitiems – „Kabulo kregždės“, tretiems – „Ką nakčiai skolinga diena“. Ir t. t. Autoriui tikra laimė jausti, kad sudomino įvairių kategorijų žmones, daug milijonų pasaulyje, ir kad yra vertinamas Azijoje ir Afrikoje, Europoje ir Amerikoje. Mano skaitytojai padeda man gyventi. Be jų būčiau niekas.

Papasakokite apie naujausią romaną lietuvių kalba. Girdėjau, kad tai nelinksma istorija...

Ne, mano naujasis romanas neliūdnas. Jis suteikia drąsos gyventi toliau ir neprarasti vilties. Didžiausia auka ne mirti dėl Reikalo, o gyventi toliau nepaisant nieko. Gyvenimas – vienintelis teisėtas, neatimamas, mums priklausantis turtas. Mano romanai nagrinėja mūsų epochą ir mėgina pavaizduoti žmones, priklausančius nuo savo epochos. Man pasisekė, nes esu dvigubos kultūros – Vakarų ir Rytų, ir tai man leidžia nušviesti žmonių mentalitetą ir parodyti jiems jų turtus. Į mūsų skirtumus reikėtų žiūrėti ne kaip į skirtumus, o kaip į teigiamą įvairovę.

Ar Jūsų romanai – žinia žmonijai? Jei taip, kokia ji?

Žinios nėra, yra tik raginimas išlaikyti intelektualinį budrumą. Aš stengiuosi padėti žmonėms atsikratyti jų „mažų“, siauro mąstymo įsitikinimų ir įrodyti, kad įsitikinimai, plačiau ar siauriau žvelgiant, nebū-

tinai yra tiesa. Aš juos kviečiu keliauti, atrasti kitus pasaulius, kitokias mąstysenas, kad geriau suprastų savo epochą. Auksinė žuvelė saugi savo akvariume, bet ką ji žino apie vandenyną?

Patyrėte, kas yra karas ir, neabejoju, sutiksite, kad nėra nieko baisiau už jį?

Tai tiesa. Nėra didesnės kvailystės už karą, nėra žiauresnio melo už ginklų ir bombų simfoniją. Karas – tai sveiko proto praradimas. Kai žmogus jo atsižadės, jis bus pasiekęs brandą. Aš visada sakiau, kad karas – tai siaubas, teisinamas tautų mokymo dingstimi. Tačiau karas tebevyksta, jis mūsų nieko neišmokė.

Kas Jums, kaip rašytojui, padarė didžiausią įtaką?

Mane išugdė rašytojai. Esu savo perskaitytų knygų sintezė. Vienodai mėgstu Gogolį ir Steinbecką, Tahą Hosseiną ir Moufdį Zakariją, Frantzą Fanoną ir Nietzsche. Skaitau visus rašytojus, neišskirdamas šalies ir spalvos. Ir mėgstu visokią muziką. Aš – eklektikas, ištroškęs atradimų. Dievinu nuostabą, sukeltą žmonių talento. Kasdien pasižiūriu po filmą ir esu labai emocionalus. Šiomet žiūrovai išvys du filmus, pastatytus pagal mano romanus „Ką nakčiai skolinga diena“ ir „Kerštas“. 2007 m. buvo ekranizuotas dar vienas romanas – „Morituri“. Pagal „Kabulo kregždes“ greit bus sukurtas animacinis filmas. Pagal romaną „Pussesorė K“ prancūziškosios Šveicarijos dalies kompozitorius Michelis Runtzas kuria operą. Mano romanų herojai gyvena Prancūzijos, Brazilijos, Belgijos, Turkijos, Danijos, Alžyro ir Afrikos teatruose. Ar tai ne priežastis svajoti ir mylėti visą pasaulį?

Ką manote apie vadinamąjį Arabų Pavasarį? Ar jis ką nors pakeis?

Diktatūrų žlugimas – puikus dalykas. Alžyras – pirmoji arabų šalis, 1988 m. spalį sukilusi prieš režimą. Bet sukilimas nebūtinai yra revoliucija. Reformoms vykdyti mums trūksta charizmatiškų, išsilavinusių lyderių. Turiu vilčių dėl Tuniso, šiek tiek mažiau dėl Egipto, bet tai, kas vyksta Libijoje, kelia nerimą. Kadhafio mirtis panardins regioną į košmarą. Iš Kadhafio armijos atimtais ginklais jau ginkluojami Malio, Nigerio ir Mauritanijos sukilėliai. NATO karas prieš Libiją – šiurkštus veiksmas.

Koks Jūsų mėgstamas posakis?

„Nieko nėra svarbiau už mano gyvybę, o mano gyvybė ne svarbesnė už kitų gyvybes.“ Šis posakis – mano. Aš jį užrašiau „Keršte“.

Ką mėgstate veikti laisvalaikiu?

Mano laisvalaikis – tai skaitymas, rašymas, kinas, muzika ir viskas, kas padeda tikėti žmonių talentu.

Kokia religija artimiausia?

Kažkur esu parašęs taip: „Kad gyventum pilnakraujį gyvenimą, reikia iš kiekvienos religijos mylėti po vieną šventąjį ir iš kiekvieno folkloro mėgti po vieną dainą.“

Kokie ateities planai?

Gyvenu šia diena. Neturiu planų, tik svajonių.

2012 m. vasaris

ALGIRDAS BRUKŠTUS:

„Alchemija – daugiabriaunė pasaulio suvokimo sistema“

Alchemija – mistika apipintas dalykas, kadaise laikytas mokslu, dabar – paramokslu, šarlatanizmu. Nepaisant to, kad ir kokie skeptikai būtume, turime pripažinti, kad būtent ji įtakojo moderniosios chemijos atsiradimą. Turbūt nedaugelis žino ir tai, kad alchemija jau daugiau nei dešimt metų dėstoma Lietuvoje, ir ne kokioje nors ekstrasesų mokyklėlėje, o Vilniaus Universitete.

Kalbuosi su alchemiją dėstančiu doc. dr. Algirdu Brukštumi.

Iki šiol nepažinojau nė vieno alchemiko, tik skaičiau žymiąją Paulo Coelho knygą „Alchemikas“ ir šį bei tą girdėjau iš nuogirdų. Nors naujasis Visuomenės informavimo įstatymas, tiksliau, jo pataisos, draudžia propaguoti magiją ir okultizmą, man atrodo, kad į šių dviejų labai plačių temų ratą alchemija neįeina. Tai turbūt galėtų įrodyti faktas, kad alchemiją dėstote ne kokioje nors Parapsichologijos akademijoje ar Žynių mokykloje. Kaip vadinasi Jūsų dėstomas kursas, kam jis dėstomas, nuo kada?

Kursas taip ir vadinasi – Alchemija. Pradėjau jį dėstyti 2000 metais kaip laisvai pasirenkamą VU Chemijos fakulteto III kurso studentams, matydamas, kaip jie bando „susigraibyti“ kreditus kituose fakultetuose, pasirinkdami tai islamo pagrindus, tai japonų dramą. Mūsų fakultetas tuo metu jiems nieko panašaus neturėjo pasiūlyti. Esu kelis kartus alchemijos seminarą vedęs ir individualiosios psichologijos instituto, kuriame ir pats esu baigęs individualiosios psichologijos konsultavimo programą, studentams.

Ko šiame kurse mokoma?

Šio kurso metu supažindinu studentus su įvairiais alchemijos istoriniais periodais, taip pat įžvalgomis, kurios buvo padarytos XX amžiuje, tačiau pagrindinis šių užsiėmimų tikslas – parodyti, kad galima visiškai kitaip suvokti pasaulį ir save kaip pasaulio dalį. Alchemija, kaip pasaulio suvokimo sistema, gana stipriai skiriasi nuo mums ankstyvoje vaikystėje „suinstaliuoto“ pasaulio matymo.

Kada susidomėjote alchemija? Papasakokite plačiau apie save. Kiek suprantu, esate chemikas. Kuo chemijos mokslas siejasi su šarlatanizmu, vadinamu alchemija? Nemaža visuomenės dalis taip mano.

O gal taip nėra? Gal mes tiesiog neturime žinių apie tikrąją alchemiją? Kas yra toji paslaptingoji alchemija?

Prieš dvidešimt metų man teko garbė sutikti savo gyvenimo kelyje žmogų – gyvą hermetizmo nešėją, kuris ir manyje pasėjo to mąstymo sėklą. Šiais laikais tai nėra populiaru pasauležiūra, galėčiau paminėti berods vienintelę šia tema Lietuvoje parašytą ir išleistą knygą – prof. Algio Uždavinio „Hermio Trismegisto išminties kelias“. Ta sėkla išdygo ir ėmė skleistis, o geriausias viso to, kas skleidėsi, realizavimo būdas mano aplinkoje, buvo alchemija. Tą aš ir įgyvendinau. Svarbiausias dalykas, kurį supratau gilindamasis, o po to ir dėstydamas, yra tas, kad apie alchemiją negalima nieko vienareikšmiškai pasakyti, negalima jos „sukišti“ į kažkokius aiškius rėmus. Tai – daugiabriaunė pasaulio suvokimo sistema, kurios negalima suvesti vien tik į chemiją, antropologiją, psichologiją ar europietišką dvasinę tradiciją. Visa tai joje yra, bet už viso to yra kažkas, ką pajusti ir suprasti mūsų taip išaukštintas racionalusis protas nėra pajėgus ir kam apibūdinti vien tik žodžių neužtenka. Taigi, viskas, ką galima pasakyti apie alchemiją, tėra tik paskirų išpūdžių apie atsitiktinius prisilietimus žodinė išraiška. O tų prisilietimų XX amžiuje būta ne taip ir mažai. Būtent šiame amžiuje ji buvo ištraukta iš istorijos sąvartyno, kur ji, besivystant mokslui XVIII-XIX a., buvo išstumta kaip atgyvena ir tai padarė ne kas kitas, o jos pačios kūdikis – chemija. Deja, XX a. alchemiją prisiminė ne chemikai, o psichoanalitikas Carlos Gustavas Jungas (1871-1961), religijotyryninkas Mircea Eliade (1907-1986), kultūrologas Terence'as Kempas McKenna (1946-2000). Alchemijos tema vėl atgijo grožinėje literatūroje – pasirodė P. Coelho „Alchemikas“, Gustavo Meyrinko „Vakarinio lango angelas“, Marguerite Yopurcenar „Filosofinis akmuo“. Pasirodo, alchemija, kaip kultūros reiškiny, yra daug turtingesnė ir žymiai daugiau verta dėmesio, nei sulaukė iki šiol.

Mane visada domino Praha, kuri lyg ir buvo vadinama alchemikų miestu. Jei neklystu, Vilnius – irgi? Todėl nenustebau, kad pirmasis pasaulyje alchemijos muziejus yra Čekijos Kutna Horos mieste. Ar teko jame būti? Kodėl būtent Čekijoje alchemija taip gerbiama?

Apie kažkada Vilniuje klestėjusią alchemiją girdėti neteko, nebent tai, kad į Kauną ir Vilnių savo laiku buvo užsukęs Paracelsas. O Čekija, Praha – taip. Ten alchemija buvo finansuojama net iš karaliaus išdo, ko šiandien galėtų pavydėti ne viena mokslo sritis. Yra toks pasakojimas.

Rudolfas II, karaliavęs XVI-XVII a. Prahoje, kvietėsi visus žymiausius Europos alchemikus pas save ir jiems suteikdavo darbo sąlygas, todėl Prahą tuo metu buvo užplūdę visokio plauko šarlatanai. Taigi, jis parašė dar vienam garsiam alchemikui laišką, kviesdamas ir jį pas save, tai buvo tikras alchemikas adeptas, atsakęs labai išmintingais žodžiais: „Karaliau, jei aš esu šarlatanai, tai aš tau esu nereikalingas. Bet jei aš esu tikras alchemikas, tai kam gi tu reikalingas man?“

Ar tiesa, kad chemija atsirado iš alchemijos, kai jos atsiskyrė?

Anot M. Eliade's, pirmuosius Aleksandrijos alchemikus suformavo gyvos, sakralios substancijos atradimas. Sudėtingo ir dramatiško materijos gyvenimo koncepcija skiria alchemiją nuo klasikinio graikų mokslo. Savo kilme alchemija nebuvo empirinis mokslas, kažkokia embrioninė chemija. Tokia ji tapo daug vėliau, kai jos mentalinė visata, pasaulio, kaip gyvo, matymas, daugumai eksperimentuotųjų neteko vertės. Mokslo istorijos akimis chemija gimė iš alchemijos, tiksliau, suirus alcheminei tradicijai. Tačiau, žiūrint iš dvasios istorijos, šis procesas atrodo kitaip – alchemija buvo sakralinis mokslas, tuo tarpu chemija susiformavo po to, kai substancija neteko sakralumo, o perėjimo iš sakralinio į profaninį lygį metu visada yra pertrūkis. Todėl, žiūrint iš alchemiko pozicijos, chemija yra „kritimas“ vien dėl to, kad tai buvo sakralinio mokslo sekuliarizacija, t. y. supasaulietinimas. Dialogas su gamta nutrūko žmogui pasijutus pasaulio valdovu. Nuspręsta, kad viskas, ką daro žmogus, ką sukuria jo protas, yra teisinga. Kam klausytis kalnų, medžių, akmenų, kam šnekėtis su žvaigždėmis, saule, vėju? Žmonijos tikslai – aukščiau viso to, pasaulis sukurtas žmogui, o žmogus – Kūrėjo viršūnė. Tačiau gamta iki šiol kalba mums, bet mes negirdime, viską užgožia protas, kuris įkalbėjo žmogų užimti Dievo vietą. Ar įmanoma atstatyti dialogą su Gamta, su Pasauliu, ar įmanoma atstatyti klausą ir išgirsti Žemės aimaną? Kiekviena profesija, kiekvienas darbas – tai veikimas pasaulyje. Chemija ir alchemija. Chemija – tai veiksmas negirdint. Alchemiko darbas – tai greičiau kelionė, kuri pati buvo ir tikslas, ir priežastis. Kiekvienas veiksmas buvo atradimas, naujas peizažas, išnyrantis iš už posūkio kelyje. Darymas šventas, nes viskas, kas kilę iš Pirmapradės Materijos, yra gyva, besikeičianti, besitransformuojanti substancija. kažkas kyla, kažkas leidžiasi, viskas gyvena evoliucijos, kitimo sraute ir pajusti, suprasti šį srautą – tai pirmasis žingsnis į alchemiją, o tik po to galbūt bus

leista bendradarbiauti su šiuo srautu, bus leista pagreitinti ar sulėtinti kai kuriuos jame vykstančius procesus, tai darant be galo atidžiai, girdint kiekvieną Gamtos šnabždesį, kiekvieną patarimą.

Alcheminė kelionė yra misterija, tai – mirties ir gimimo drama, vykstanti kolboje, tekanti kondensatorių vamzdeliais, drama, kurioje kartu su besikeičiančia substancija dalyvauja ir alchemikas, savo viduje išgyvenantis visus materijos virsmus, besitransmutuojantis kartu su ja. Susiliejęs su kitimu, evoliucijos srautu, alchemiko vidus atgyja ir jau visiems laikams pasilieka jame. Taip nugalima mirtis, dvasios mirtis, nes taip dvasia grįžta į savo namus, o alcheminis darbas – vienas iš būdų dvasios kelionei. Ir joks chemikas neįstengs pamatyti to aukso, kurį padarė alchemikas. M. Eliadė'į alchemija – tai visų pirma žmogaus ir materijos santykis, jo dvasiniai nuotyčiai, į kuriuos jis buvo įtrauktas, kai rado savyje gebėjimą keisti substancijos būsenas. Taigi, kalbėti apie alchemiją iš chemijos pozicijos, iš chemikų bokšto, kaip kad dabar daroma, praktiškai neįmanoma, jas skiria praraja. Tai visiškai skirtingos veiklos sritys su visiškai skirtingais tikslais, nors kai kurie veiksmai išoriškai panašūs.

„Haris Poteris ir filosofijos (išminties) akmuo“. Kas tai – bandymas alchemiją padaryti makdonaldine preke, ar šioje ir kitose H. Poterio serijos knygose esama tiesos, kaip ir kiekvienoje pasakoje?

Hario Poterio nuotykių neteko skaityti, bet jei šios knygos lavina vaikų kūrybinę vaizduotę, manau, tai yra gerai.

Esate alchemikas teoretikas ar ir praktikas? Jei ir praktikas, tai kaip atrodo XXI a. pradžios alchemiko praktiniai užsiėmimai?

Nevadinu savęs alchemiku, nemėgstu etikečių, o tokia alchemijos praktika, kokia buvo viduramžiais, dabar neįmanoma. Šiuo metu kolbose pilna molekulių, atomų. Jie knibžda, sąveikauja tarpusavyje. Dabar protui atrodo, kad jis žino, kas ten vyksta, jis turi viskam paaiškinimą, ir bet kokiam pasąmonės prasiveržimui kelias yra užkirstas. Tačiau „tamsiais“ viduramžiais cheminis procesas buvo didžiulė mįslė, leidžianti nevaržomai pasireikšti tyrinėtojo fantazijai. Viduramžių alchemikui kolba ir joje vykstantys procesai tarnavo jo paties vidinės transmutacijos veidrodžiu. Neveltui psichoanalitikas C. G. Jungas alchemijai paskyrė ne vieną knygą. Alchemikų cheminio proceso aiškinimo būdą Jungas vadiną „*obscurum per obscurius, ignotum per ignotius*“ (tamsą – tamsa, ne-

žinomybę – dar didesne nežinomybe). Alchemiko protą prarijo materijos gelmės, o tyrinėjanti sąmonė susidūrė su tamsia, tuščia nežinomybe, kuriai priskiriami skaičiai ir dėsniai iš tikro kilo ne iš materijos gelmių, bet iš alchemiko psichikos. Viską, kas nežinoma ir neužpildyta, žmogus užpildo savo psichikos turiniu. Tai įvyksta taip, lyg tiriančiojo psichikos gelmės atsispindėtų tamsoje. Tai, ką jis mato materijoje, ar mano, kad mato, yra didžiųjų dalimi jo sąmonės duomenys, kuriuos jis projektuoja į materiją. Tamsoje randu, dažniausiai to net nesuvokdamas, vidinį savo gyvenimą.

Po mokslo invazijos mažai beliko pasaulio detalių, galinčių tarnauti mūsų psichikos, sielos veidrodžiais. Geriausi veidrodžiai – visiškai nauji, mums nežinomi, neaiškūs dalykai. Būtent tada, tą akimirką yra šansas toje tuščioje formoje, kaip veidrodyje, išvysti save, tą formą atitinkančią mūsų vidinės realybės dalį. XXI a. pradžios alchemiko praktiniais užsiėmimais vadinčiau tokių tuščių formų paiešką ir darbą su jomis. O tokio pobūdžio darbas prasidėjo jau XVI-XVII a. – vidinės realybės, joje vykstančių procesų kartografija simboliais, kurie tuo pačiu yra ir dvasinio kelio žemėlapis, ir transporto priemonė tame kelyje, ir netgi pats transmutacijos įrankis.

Turite bendraminčių? Ar šiuo metu alchemija populiari pasaulyje? Gal Lietuvoje yra koks alchemikų klubas, būrelis?

Galiu pasidžiaugti, kad šių metų knygų mugėje sutikau dr. Augustiną Dainį, kuris pristatė savo naujausią knygą „Angelofilai: trys istorijos apie sielos alchemiją“, pavadinčiau ją metafiziniu romanu. Manau, kad galėčiau jį pavadinti bendraminčiu. Man bendraminčiai yra visi tie, kurie yra kelyje, puikiai aprašytame P. Coelho. Išorėje – bandymas igyvendinti savo asmeninę legendą, tačiau jei eini link jos, tuo pat metu eini link savo dvasios. Ne veltui šis kelias įvairiose tradicijose vadinamas Dvasiniu Keliu. Mes įpratę kelią matyti plokštumoje. Lėktuvai, raketos, dangaus kūnai juda trimatėje erdvėje. Yra nemažai fantastinių kūrinių, susijusių su dar viena žmogaus svajone – kelione laiku, ketvirtuoju mums suvokiamu išmatavimu, kuriame esame įkalinti. Mes panašūs į traukinukus, pastatytus ant laiko bėgių ir judančius tik viena kryptimi.

Tačiau šio kelio, vingiuojančio dvasios išmatavime, kitaip kaip simboliu, alegorija aprašyti neįmanoma. Mes visi gimstame tame kelyje, tačiau nereikia manyti, kad, jei jau gimstame, tai automatiškai juo ir einame.

Gali atsitikti taip, kad pragyvensime šalia kelio ir liksime visą amžių vienoje vietoje, net neįtardami, šalia ko gyvename. Be to, keliu galima eiti miegant, taip giliai pasinėrus į sapną, kurį vadiname gyvenimu, klaidžioti akligatviais ir keikti pro miegus kelią už tai, kad jis painiojasi po kojom. Šis kelias – be galo individualus, kiekvienam kitas ir būtent jame mūsų dvasios sėkla prasikala ir ima augti skleistis. Kartais gali atrodyti, kad einame priešingomis kryptimis, tačiau čia visos kryptys veda ten pat, į vidinę žmogaus transmutaciją.

Koks galutinis alchemiko tikslas, jei toks yra? Suprantama, kad klonavimo ir biochemijos laikais „primityvios“ alchemikų laboratorijos gali atrodyti juokingos. Tačiau nuojauta sako, kad alchemikas – tai žmogus, bandantis sujungti materiją su dvasiniais dalykais.

Tiedu pasauliai – materialus ir dvasinis – tai lyg pirštinės išorė ir vidus, tai tos pačios visumos du vienas kitą papildantys aspektai, kuriuos padaro atskirais mūsų racionalusis, „visagalis“ protas. Alchemikų simbolikoje dažnai sutinkama gyvatė ar drakonas, ryjantys savo uodegą. *Ouroboros*. Tai labai senas simbolis, siekiantis gnostikų laikus, o gal ir dar senesnis. Gyvatė, iš vienos pusės ryjanti save, iš kitos – auganti ir vėl atgimstanti. Kažkoks nesibaigiantis procesas. Įsivaizduokite, kad didžioji jos kūno dalis panirusi vandenyse, todėl gyvatės galva mato tiktai išnirusią priešais save uodegą ir, nesuvokdama, kad tai jos uodega, čiumpa ją ir ryja. Bet ar nebus šis prieš mus kiekvieną akimirką išnyrantis pasaulis būtent ta gyvatės uodega, o mes – jos galva? Ar tik nebus nematoma, panirusi į vandenį gyvatės kūno dalis būtent ta paslaptingoji psichikos dalis, vadinama sąsąmone? Jau pats C. G. Jungas jautė, kad sąsąmone kažkokiu būdu yra susijusi su materija. Apie tai jis daugiau užsimena savo paskutinėje knygoje „Sinchroniškumas“, prie kurios prisidėjo ir fizikas, Nobelio premijos laureatas Wolfgangas Ernstas Paulis (1900-1958).

Žvelgdami giliai giliai į savo vidų, mes turime šansą pamatyti tai, kaip mus supanti visata „padaryta“ ir funkcionuoja iš vidaus. Ir dar – kaip mūsų kiekvienas veiksmas išorėje, kiekvienas įkandimas sau į uodegą ar netgi jos stebėjimas, kaip mokslininko, anksčiau ar vėliau atsiliepia mūsų sąmoneje, o tai, ką mes padarome savo viduje, po kažkurio laiko realizuojasi mūsų išorėje. Ne veltui budistai siūlo negalvoti, ko nereikia. Tai ar nebus mūsų pasaulio skirstymas į objektyvųjį ir subjektyvųjį gana

dirbtinis, ar nebus tai tik to paties kūno dvi skirtingos dalys, tarp kurių sąmoningas ryšys kažkodėl yra nutrūkęs ir kurio atstatymo darbuose visais laikais triūsė alchemikai, tai vadindami *Opus Magnum* („Didžiuoju Darbu“)? *Opus Magnum* prilygsta piligriminei kelionei, kurios metu tai, kas vyksta išorėje, sinchronizuoja su tuo, kas vyksta keliaujančiojo viduje. Tokios kelionės metu yra šansas išeiti iš jau minėto dualumo, skirstančio realybę į subjektyvią ir objektyvią, išorinį ir vidinį pasaulį ir pamatyti tai kaip vientisą, tekantį, besimainantį kontinuumą. Lygiai tas pats ir su alchemiko *Opus Magnum*, kurio metu alchemiko išorinis pasaulis susilieja su vidiniu. Konkreti kolba, konkrečios medžiagos ir atanoras, filosofinė siera, Merkurijus kaip simboliai. Prasidėjęs vidinis alchemiko sieloje procesas kažkur liečiasi ir sąveikauja su vykstančiu išorėje. Alchemikas mato raudoną liūtą, o tuo metu kolboje atsiranda raudona spalva. Viskas vyksta sinchroniškai, tuo pat metu. Tai momemas, kai susiliečia ir atsiveria vienas kitam vidus ir išorė. Tada ir tik tada, tame sąlytyje prasideda stebuklas ir tampa įmanoma transmutacija ir gali gimti Filosofinis Akmuo. Todėl alchemikų auksas, transmutacija, jei ir yra įmanomi, tai tik keičiant išorę iš vidaus, o ne išoriniais cheminiais metodais. Visose dvasinėse tradicijose galima rasti žodžius: nori pakeisti pasaulį, pakeisk save.

2012 m. vasaris

PRACIŠKA REGINA LIUBERTAITĖ: „(Ne tik) rašto rūšis – runos

Visai neseniai daugeliui žodis „runos“ sukeldavo labai prieštaringą reakciją: vieniems bejėgišką arba net aršų pyktį, kiti į tai žiūrėjo su pašaipą, o dar kiti – neigė esant tokią rašto rūšį. Pranciška Regina Liubertaitė domisi senąja baltiška kultūra. Jos nuomone, runos pirmiausia – tai viena iš rašto rūšių, tam tikro laikotarpio, gal net kelių epochų pasaulio raštas. Taip pat ir senasis mūsų raštas. Domėdamasi runų raštu, ji surinko apie jį nemažai įdomių duomenų.

Kuo remdamasi teigiate, kad runos senasis raštas?

Žinome įvairių rašto ženklų nuo Egipto hieroglifų, dar vadinamų dantiraščiu, iki inkų bei majų piktografinių ženklų bei kinų ir japonų rašto. O runos tarp jų yra vienos iš pačių paslaptingiausių simbolių. Ši rašto rūšis išnyko ėmus persekioti žynius ir šamanus, ir tada runas, kaip rašto ženklus, išstūmė lotyniška abėcėlė.

Runų rašto ženklų Lietuvoje yra išlikusių ant akmenų: Utenos, net Vilniaus rajone netoli Neries važiuojant į Vievį pro Dūkštą, ten didžiausiame Lietuvos ažuolyne išlikęs žymiausias Lietuvos akmuo su keturiais runų ženklais. Taip pat esu mačiusi ne vieną akmenį su runomis prie senų kapinačių Trakų rajone. Yra žmonių, kurie žino jų esančių pačiame Vilniaus mieste. Statant keltuvą į Gedimino kalną, buvo rasta plokštelė su šio rašto tekstu, kuris iki šiol neperskaitytas. Dar yra medinis runų kalendorius. Taip pat runų raidynas yra ant prūsų kunigaikščio Vaidevučio vėliavos su užrašu: *Alphabetum pagano-lithuanicum* (tas užrašas mūsų šalies šaltiniuose kažkodėl yra nukirptas, išlikęs tik pas pavienius užsienyje gyvenančius lietuvius). Yra pasaulio mokslininkų teiginių, kad tai dieviškas raštas arba tiesiog galėjo būti vartojamas kaip valdovų slaptaraštis (tokius slaptaraščius turėjo daugelis senųjų kalbų).

Antikoje runas aiškino žyniai (orakulai). Vienas iš tokių buvo Delfų Apolono šventyklos žynys, žinomiausias orakulas Visoje senovės Graikijoje. Lotynų kalboje „oraculum“ reiškia „kalbu, prašau“. Pažodžiui išvertus į lietuvių kalbą, - kalbėtojas arba prašytojas. Keltų pasaulyje žyniai buvo vadinami druidais. Lotynų kalbos žodis „druides“ reiškia keltų dvasininką, kuris bendruomenėje vadovavo apeigoms ir aukojimams bei atlikdavo mokytojo, gydytojo bei tradicijų sergėtojo pareigas.

Krikščionybės skleidėjų ir įtvirtintojų žyniai buvo išžudyti, todėl su jais išnyko ir jų sukauptos žinios, kurios iš kartos į kartą buvo perduodamos žodžiu.

Išgirdusi, kad vieno pažįstamo iš Žemaitijos tėvas prisimena, jog seniau malūne maišus su grūdais žymėdavo senuoju raštu, kiek nustebusi pagalvojau, kad turbūt žmogus nelabai žinojo, kad tai, ko gero, runraštis. Taip galima numanyti, nes kitokio rašto kaip abėcėlinis daugelis Lietuvoje nežino arba tiesiog nieko nėra girdėję apie kitokių rūšių raštą. O pažįstamo tėvas, matyt, buvo girdėjęs ar iš savo senolių perėmęs senuosius ženklus.

Tačiau, kaip sakėte, dar visai neseniai lietuvių kalbininkai šios rūšies raštą visiškai neigė kaip vartotą Lietuvoje. Kodėl?

Šiam darbui būtų reikalingas šifravimo specialistas. Mūsų kalbininkai arba nenori apie runas girdėti, arba galbūt bijo, kad šios rūšies rašto neperskaitys, todėl jį visiškai neigia. Tokia nuostata yra užsilikusi iš sovietmečio, kai mokslas turėjo vieną neklystamą tiesą, nuo kurios buvo stengiamasi nenukrypti. Taip pat nebuvo pripažįstama jokia kitokia nuomonė, galbūt bijant, kad ji neištumtų visuotinai priimtos ir neginčijamos „tiesos“.

Vientisoa teorijos apie runų atsiradimą ir reikšmes iki šiol nėra. Tačiau galiu pasakyti, kad vienos iš seniausių pasaulio tautų – asirų (aramėjų) seniausią raštą – dantiraštį pakeitė runraštis, paskui buvo pereita į alfabetinį raštą, kuris dar vėliau buvo arabizuotas, todėl galima teigti, kad šios rūšies raštas yra tarsi siena, kuri skiria skirtingas epochas.

Kadangi Lietuvoje gamtmeldiška kultūra buvo arba sunaikinta, arba ji dar daugelyje vietų guli neatkasta archeologų, mokslininkai privengia prognozuoti arba nors kiek parodyti platesnių duomenų ar versijų. Be to, mažai ta sritimi besidominčių.

Į Europą raštas atėjo iš finikiečių, gyvenusių Tarpupyje (Mesopotamija), per asirus (aramėjus), kurie gyveno dar toliau į pietus, o paskui vėl grįžo atgal per finikiečius, graikus, romėnus ir per Balkanus nuėjo iki skandinavų, todėl paprasčiausiai baltų genčių aplenkti ši rašto rūšis negalėjo, nes runas varžojo ir vikingai, kurių kultūra atkasta ir Lietuvos pajūryje. Tai – kuršių, kurie irgi buvo baltų gentis, vikingai.

Lentelių su runomis rasta Prancūzijoje, šiaurės Afrikoje, kur gyventa gotų, runomis buvo rašomos poemos Britanijoje. Germanai, kaip ir skan-

dinavai, taip pat turėjo runas. Vienas iš rusų karvedžių – A. Suvorovas į Britų muziejų pristatė visą vadinamąją Kubanės koloną su runomis. Runų rašto klestėjimo laikotarpiu asirų (aramėjų) runos buvo labai panašios į balti kalbos runas sanskrito tėvynėje – Indijoje.

Tačiau runos buvo vartojamos ne tik raštui? Kokia dar galėjo būti runų paskirtis?

Taipogi ornamentui ir būrimui.

Gal tas ryšys su būrimo paskirtimi ir atbaido mokslininkus nuo runų kaip rašto tyrinėjimų?

Ko gero, taip. Ypač tuos, kurie tiki runų magiška galia ir kad ši savybė gali padaryti daug blogo pačiam tyrėjui. Nors dabar kitokie laikai, bet Viduramžiais už tai galėjo apšaukti raganavimu arba net juodąja magija, siejama su pagonybe (gamtmeldyste). Tik baltų kraštuose juodoji magija nebuvo populiari. Tačiau požiūris, kad pagonybė (žodis „paganus“ reiškia „pakraštinis, kaimietis“) yra netinkama, juoda religija, kėlė norą su ja kovoti ir ją sunaikinti rengiant kryžiaus žygius, kurie nuo žemės paviršiaus šlavė viską, kas pakeliui pagoniško, o tiksliau – gamtmeldiško buvo sutikta, nors tai buvo gyvenimo gamtoje ir santarvės su gamta būdas. Kai kur ant gamtmeldiškų šventyklų buvo užstatytos pravoslavų cerkvės. Taip atsitiko Ukrainoje, kur gyveno pietinių baltų gentys. Mat minėtoju būdu Bizantijos imperija iki galo atliko ne tik propagandinį, bet ir naikinamąjį darbą. Todėl baltų gentys šiame regione ir susilydė su slavais per krikščioniško tikėjimo įtvirtinimą Bizantijos imperijos (arba Rytų krikščionybės atšakos po krikščioniškosios religijos skilimo) karų metu.

Ir Lietuvoje žmonės dar ir dabar atranda akmenų, įmūrytų į bažnyčių pamatus, su runų ženklais.

Ar runos buvo tik žynių, galinčių užmegzti ryšius su Visata, privilegija?

Žmonės kreipdavosi į runas, norėdami išgyti, laimėti kovą ir kt. Bet tik šamanai ir žyniai buvo tikrieji runų žinovai. Iki šiol nežinoma, koks yra mistinis runų poveikis ir kodėl runos turi magišką galią. Senovės germanų mitologijos šaltiniuose pateikiama, kad runos nėra žmonių išradimas, jos egzistavo visada ir laukė, kada bus atrastos ir suprastos. Skandinavų legenda byloja, kad Odinas (skandinavų mitologijoje

vyriausiasis dievas, labai panašus į lietuviško Vyčio simbolį), būdamas žmogumi ir norėdamas kažką gero žmonėms padaryti, pats susižeidęs peilio ašmenimis, kęsdamas alkį ir troškulį, ant Igrasilos (senovės skandinavų mitologijoje – gyvybės (būties) medis) kybojo žemyn galva devynias dienas ir naktis be maisto ir vandens, neteko vienos akies, bet gavo runas, nes jų supratimą jam davė aukštesnės jėgos, o tai ir buvo dovana žmonėms.

Įdomu tai, kad daugiausia duomenų išlikę apie skandinavų runas, kurių yra 24 paprastos ir viena tikroji, ir jos išdėstytos tam tikra tvarka, kurios pažeisti negalima. Tai vadinamasis skandinavų futharkas, kurio kiekviena runa turi pavadinimą. Tačiau yra ir kitokia nuomonė, - kad futharkas – runų liekana, paskutinė runraščio dalis, sudaryta iš 25 runų ženklų, o iš viso jų buvo šimtas. Daugelis skandinavų runų pavadinimų ir skambesiu, ir kartais net prasmėmis yra panašūs į lietuviškus žodžius, pvz., kad ir Algiz (apsauga, globa) ar Kaunaz (šviesa, žibintas).

Kodėl?

Į šį klausimą sunku vienareikšmiškai atsakyti. Yra nuomonė, kad ši tvarka atspindi Šiaurės Europos tautų pasaulėjautą. Manoma, kad runų išdėstymas labai svarbus aiškinantis runų prasmę bei jų tarpusavio ryšius, kurie sudaro tam tikrą sistemą, o ji labai sudėtinga ir skirtingų autorių skirtingai gali būti paaiškinta. Be to, jei nebūtų popiežių organizuotų kryžiaus žygių krikščionybei įtvirtinti ir gamtmeldystė būtų iki šiol išsilaikiusi (gaila, kad taip neatsitiko), mes būtume vienoje erdvėje su skandinavais tiek kultūrine, tiek kalbos, tiek ūkio vystymosi prasmėmis. Toks gyvenimo būdas skandinaviškoje erdvėje buvo vadinamas bratvalda (bratwalda).

Ar yra žinių apie šimtą runų ženklų?

Apie juos yra užsiminęs prieškario istorikas ir kalbotyros specialistas Česlovas Gedgaudas knygoje „Mūsų praeities paieškos“, karui baigiantis pasitraukęs į Vakarus. Medžiagą šiai knygai rinko įvairiuose pasaulio archyvuose, pateikia nuorodas į visus šaltinius, kuriais rėmėsi. Beje, jo knyga, kaip gerokai anksčiau prof. Marijos Gimbutienės darbai, kai kurių mūsų mokslininkų buvo menkinami. Gaila, kad taip atsitiko, ir toks didžiulis darbas, kurį būtų galima priskirti baltų kilmės aiškinimo

apmatams, taip nuvertintas saugant vienintelę „neklystamą“ nuomonę, būdingą sovietmečiui.

Galima daryti prielaidą, kad iš šimto runų ženklų galbūt išsiskyrė keturi, kurie galėjo būti tie tikrieji ženklai, žinant, kad skandinavai turėjo 24 paprastas ir vieną tikrąją runą – taigi ketvirtadalį visos abėcėlės. Kitos dalys galėjo būti pasiskirsčiusios kituose pasaulio kraštuose. Galbūt tie keturi tikrieji runų ženklai ir yra iškalti ant akmens Dūkštų ažuolyne? Bet tai irgi tik prielaida.

Ką reiškia žodis „futhark“? Iš ko jis sudarytas?

Ir šiuo klausimu yra įvairių nuomonių. Manoma, kad žodis „futhark“ sudarytas iš pirmųjų runų fonetinių garsų. Runa „Fehu“ atitinka abėcėlės raidę F, „Uruz“ – U, „Thurisaz“ – Th, „Ansuz“ – A, „Raido“ – R, „Kaunan“ (kenaz) – K. Tradicinės runos dar skirstomos į atus arba šeimas. Kiekvieną atą sudaro aštuonios runos ir jos turi savo asą arba globėją. Manoma, kad trys aštuntukai arba trys atai apibūdina tris būties aspektus: fizinį, mentalinį ir dvasinį. Taip pat manoma, kad kiekviena runa valdo vieną iš 24 perėjimų tarp devynių mitologinių pasaulių ir kad visa ši ženklų sistema gali paaiškinti bet kurią situaciją, todėl naudojama burtams, magijai. Tačiau bendra runų išsidėstymo prasmė iki šiol nėra atskleista. Ir visi aiškinimai gali būti ginčytini. Skandinavų tinklelapiuose runų pavadinimas užrašytas „futharkna“. Galima manyti, kad pagal darybą tai turėtų būti sudurtinis žodis, kurio antrasis sandas „arkarna“ galėtų reikšti kažką panašaus kaip probaltiškas „arkona“. Taip buvo vadinama pagrindinė gamtmeldžių šventykla, kuri buvo Rugijoje ir kuriai vadovavo vyriausiasis baltų žynys. Žodis „arkana“ yra ir žydų kalboje, nes su žydų raidynu susijusios Taro Arkano (kaip ir I Czin (kinų raštas) būrimui naudojamos iki šiol.

Daugelis tokio pobūdžio kultūrinių žinių tarsi pasislėpė senovinės skandinavų sag(k)ose ir neiššifruotuose runų akmenyse, kurių yra daugybė nuo Grenlandijos iki Švedijos, tarsi paskutinėje tvirtovėje. Beje, priminsiu ir Dūkštų ažuolyną.

Yra žinoma, kad runos buvo vartojamos ir ornamentikai...

Atliekant archeologinius kasinėjimus Balkanuose, prof. M. Gimbutienė atrado daugybę Senosios Europos arba runų rašto pavyzdžių, kuris panašus į puošybos elementą – ornamentą su bangelėmis, meandrais, įvi-

jomis, zigzagais, „šepetukais“, koncentriniais apskritimais ir langeliais, trikampaiais su taškeliu, tinkleliais, svastikomis ir kt. Skandinavų runos liko kaip ornamento detalės, XII a. jas pakeitus į lotynų abėcėlę, kai įsigalėjo krikščionybė. Taip pat tokios ornamentikos gausu ir baltų kultūroje, ypač audimų raštuose ir kalyboje. Senuose ornamento pavyzdžiuose galima rasti net įvairių rūšių svastikų, į kurias šiuo metu žiūrima labai kreivai, nes XX a. I pusėje Vokietijoje jos tapo nacizmo simboliu. Neišmanėliai arba piktadarijai, pamatę jas mūsų kultūrinių renginių arba kokių jaunimo eitynių metu ant senųjų vėliavų, panaudoja jas provokacijoms prieš lietuvių tautą. Pagal „raganų medžioklės“ principus tokiu atveju reikėtų sunaikinti visus baltiškus audimų raštus ir kalybos darbus.

O iš tikrųjų svastikos (arba „švaistikas, švaistiklis“) ženklas yra atėjęs iš senosios arijų kultūros, kuri yra senesnė už Indijos kultūrą (siekia 3000 m. pr. Kr.) ir reiškia Saulės ženklą. Šių ženklų arba svastikų yra ne tik kaip kryžiaus su užlenktais stačiais kampais pavidalo, bet ir kitokių. Net su užlenktais kampais popieriniuose malūnėliuose, kuriais labai mėgsta žaisti vaikai, irgi galima įžiūrėti svastikos simbolį.

O kur runos išliko gausiausiai?

Runų ženklų iki šiol yra daug išlikusių ant didelių lauko akmenų įvairiose Skandinavijos vietose. Šių akmenų nuotraukų galima rasti daugybėje interneto tinklalapių.

Prieš keletą metų buvo atkasta Sarmatų ir Getų sostinė Sarmagetūza, kurios bibliotekoje rastas mokslininkų dar neperskaitytas ornamentų raštas, kurį, kaip manoma, taip pat sudaro runų ženklai.

Ar runas tyrinėjo lietuvių kalbininkai? Ar jomis domisi tik baltiškų kultūros tyrinėjimo entuziastai?

Vienas tyrinėtojas mėgėjas Lietuvoje – Juozas Šeimys yra parašęs dvi knygas. Jis daug metų tyrinėja, ką slepia runų rašmenys ir turi savo aiškinimo versiją. Nesu girdėjusi, kad kas nors iš lietuvių kalbininkų būtų išsamiau jas tyrinėjęs. Galbūt tuo labiau užsiima pavieniai istorikai.

O kaip yra pasaulyje?

Yra nemažai mokslininkų, tyrinėjusių runų raštą. Jų darbus galima rasti per kompiuterines paieškos sistemas, užrašius temą: „runic script“ arba „runes“.

Tie, kurie domisi vien būrimu runomis, galėtų anglų kalba paskaityti Ralfo Bliumo knygą apie runas – „The Book of Runes“ (London, 1984). Kai jis gavo runų rinkinį, sudarytą iš 24 futharko ir vienos grynosios runų, padėjo maišelį su runomis ant spintos. Tokio rašto nebuvo matęs. Po kelerių metų jį atsitiktinai radęs jau Amerikoje, sugalvojo paklausti pačių runų, kaip jomis reikia naudotis. Nuo tol apie runas ėmė rašyti knygą, kurios iijėjo bene penki leidimai. Be būrimo runomis metodikų autorius teigia, kad runomis gali būti užrašyti žodžiai, kurie buvo iškalti virš Delfų orakulo vartų: „Pažink save“. Galbūt šis devizas į Antiką atėjo iš dar senesnių kultūrų kaip Indijos, kuri yra perėmusi dar senesnę arijų kultūrą apie savęs pažinimą ir sielos galių tobulinimą. Apie tai kalbėjo ir indų jogai, kurie turėjo sukūrę ištisą savęs tobulinimo dvasinę sistemą, vadinamą „krija joga“.

Kaip Jums atrodo, kokia runų tyrinėjimo ateitis mūsų krašte?

Tam reikia labai daug specialių žinių, daugiausia – iš šifravimo srities. Senovėje tik šamanai, orakulai arba druidai – kitaip tariant, žyniai – sugebėjo aiškinti užrašytas prasmes, o šiuo metu tokių žmonių tiesiog nebeliko. Krikščionybės įtvirtinimo karų metu žyniai buvo sunaikinti. Mokslas, kurį dažniausiai žodžiu skleidė Žyniai (sąsaja su žodžiu „žinios“), buvo atskirtas nuo krikščionių religijos ir imtas smerkti. Tačiau dvasinė kultūra neišnyko – liko papročiuose, apeigose, dainose, patarlėse, audiniuose, kalyboje. Nuo mūsų visų priklauso, ar runų ženklais bus skirti tik būrimams, ar bus ieškoma tikrosios, gilesnės runų, kaip rašto ženklų, prasmės. Galbūt tie ženklai bus išaiškinti tada, kai iš esmės pasikeis požiūris į gamtiškąją baltišką tikėjimą kaip gyvenimo būdą? Gal tuo susidomės smalsūs jauni žmonės? O kol kas šiam tikėjimui vis dar uždėtas tamsios niekingos religijos antspaudas, kaip koks burtažodis. Labai keista bei gaila, kad kažkada romėnų primestos nuostatos daugelis iki šiol laikosi, kaip mums priklijuotos pagoniškos etiketės.

2012 m. kovas

ARTŪRAS PAULAUSKAS:

„Radikalu tai, kad mes niekaip negalime sukurti vidurinėsios klasės, kuri duotų visuomenei pusiausvyrą“

Savo mintimis dalijasi buvęs Generalinis prokuroras, politikas Artūras Paulauskas.

Kadangi visai neseniai, Vasario 16-osios išvakarėse, pasirodęs naujas kultūros žurnalas „Radikalai!“ yra nepolitinis, nesusijęs su jokiais ideologijomis, apie politiką lyg ir neturėtume kalbėtis. Vis dėlto mums įdomu viskas, kas vyksta Lietuvoje, kuo gyvena žmonės.

Kokie 2012-ieji Jums, turinčiam didžiulę Generalinio prokuroro, o taip pat politiko darbo patirtį?

(Skaitytojus įspėjame: šis interviu, kaip ir kiti mūsų tekstai, nėra užsakytas).

Dvejopi jausmai užplūsta, kai matau, kaip yra daužoma teisėsaugos sistema, kaip puolama prokuratūra, teismai, ir liūdna, kad kolegos nesusieba atremti šitų smūgių, uždare galvoją, kad ta kritika juos aplenks.

Iš kitos pusės – metai, kai rinksime Seimą. Ir vėl kyla abejonių, ar žmonės rinksis, ar balsuos prieš, protestuodami. Todėl ir pačiam ruošiantis rinkimams norisi kuo daugiau bendrauti, kalbėtis, įtikinėti žmones, kad jų apsisprendimas per šiuos rinkimus būtų kiek įmanoma sąmoningesnis, kad pasirinkimas būtų tikras, ir kuo mažiau žmonių balsuotų vadinamais protesto balsais.

Nors radikalumą suprantame savaip, pasiteirausiu: kas Jums Lietuvoje dabar atrodo radikalu? Turiu galvoje visas gyvenimo sferas – politiką, ekonomiką, visuomenę, kultūrą. Ko per daug, ko per mažai? O ko – pats tas?

Jei gyvenime pavyksta rasti pusiausvyrą, balansą, manyčiau, tai ir yra pats tas. Nes bet koks reiškinys, jei jis sugeba atspindėti abi puses, užtikrina tam tikrą tų pusių sugyvenimą. Manau, kad tai yra beveik idealu.

Šiandien mes beveik visose srityse turime tokį perkreiptą vaizdą į vieną ar į kitą pusę. Kalbant apie ekonomiką, - didžiulis atotrūkis tarp turtingųjų ir nepasiturinčių žmonių, kurių net apie 70-80 procentų. Radikalu tai, kad mes niekaip negalime sukurti vidurinėsios klasės,

kuri duotų visuomenei pusiausvyrą. Politikoje viskas koncentruojasi, visi sprendimai centralizuojami į viršų, o apačioje, seniūnijose, bendruomenėse, bendrijose sprendimų, kaip gyventi, ką keisti, nepriimama. Čia pusiausvyrą taip pat reikia atrasti. Reikia, kad žmonės rinktų seniūnus, merus, galbūt Seimą galima būtų formuoti pagal partijų sąrašus.

Jei kalbėtume apie pažiūras, ekstremizmo arba radikalizmo neįžiūri labai daug. Bet norisi, jog žmonės suprastų, kad valstybėje turi būti vykdomi įstatymai. Valstybei, kurioje kviečiama nevykdyti įstatymų ar boikotuoti priimtus sprendimus, gresia visiška suirutė, chaosas, anarchija. Būtent civilizuota, moderni visuomenė ir pasižymi ta pusiausvyra. Turi būti tvari plėtra – kai atsižvelgiama į visus veiksnius ir nėra perlenkimo į vieną ar į kitą pusę.

Būdamas Generaliniu prokuroru, daugelio manymu, palaikėte harmoniją teisėsaugoje, „susodinote“ nemažai tų, dėl kurių, kaip rusai sako, kalėjimas verkė. Dabar susidaro įspūdis, kad teisėsaugoje – netvarka: policijos reforma tampa galimu policijos naikinimu, nesibaigia garsioji pedofilijos byla, vyksta keistenybės dėl FNTT, o jei apibendrintume – esminės bylos „marinuojamos“, jų galai dingsta tartum į vandenį. Kiek teko domėtis, prie Jūsų to nebuvo. Kas nutiko prokuratūrai?

Ačiū už gerą žodį.

Dirbdamas Generaliniu prokuroru, žinojau vieną taisyklę, kurią supratau dar dirbdamas rajoninėje prokuratūroje: visada pagrindines jėgas reikia mesti svarbiausių bylų tyrimui. Toms byloms, kurios iššaukia visuomenėje didelį ažiotažą, rezonansą, turi būti skiriamas padidintas dėmesys, kontrolė ir, svarbiausia, turi būti metamos didelės jėgos tas bylas ištirti greitai. Antra taisyklė, kuria vadovavausi, - suduoti smūgius patiems aukščiausiems kriminaliniams sluoksniams, nes kovoti su antraeilio ar trečiaeilio plano nusikaltėliais teisėsauga visada pajėgi. Mano tikslas visada būdavo suduoti skaudžiausius, pagrindinius smūgius į aukščiausius postus. Ar tai liestų korupciją, ar organizuotą nusikalstamumą. Nes eilinis, pamatęs, kad jo vadui nulėkė galva, supras, kad su juo juokaujama tikrai nebus ir galbūt susilaikys nuo nusikalstamos veikos.

Generalinis prokuroras neturėtų apsiriboti tik organizacinės struktūros pertvarkymu, bet visada žiūrėti, kaip pagerinti darbuotojų kvali-

fikaciją, kaip užtikrinti, kad jie būtų sąžiningi, ir įgyvendinti pagrindinį tikslą – operatyviai, kvalifikuotai išaiškinti nusikaltimus ir nusikaltėlius.

Visą laiką ieškoma, kaip prokuratūrą, teismus padaryti nepriklausomais. Galima sukurti labai daug įstatymų, bet jeigu ten dirba žmonės, kurie nesijaus nepriklausomi, jeigu jie patys viduje nebus stiprūs savo pasaulėžiūra, kompetencija, niekas kitas jų nepadarys nepriklausomais. Todėl labai svarbu skiriant į aukščiausius postus neieškoti lojalių žmonių, bet ieškoti nepriklausomų kandidatų. Kai tokius skirsime, ir teisėsaugoje pokyčiai vyks greičiau.

Ar nesigailite, kad vardan tarnavimo žmonėms teko paaukoti dalį politinio identiteto?

Postai manęs nebejaudina. Esu nemažai jų turėjęs. Svarbu, ką sugebi padaryti.

Atitolkime bent trumpam nuo politikos. Kokias knygas ar muzikines grupes galėtumėte pavadinti, kaip padariusias didžiausią įspūdį ir įtaką?

Tokios knygos negalėčiau išskirti. Šiuo metu daug skaitau apie Lietuvos, Romos, Krikščionybės istoriją. Randu daug įdomių faktų. Labiausiai atsipalaiduojau klausydamasis klasikinės muzikos, tačiau klausau ir šiuolaikinę.

Trumpaiėjote ir Respublikos Prezidento pareigas, tad patyrėte jų skonį. Koks jis? Ar tikrai jo galios per mažos, o gal per didelės? Koks turėtų būti „etaloninis“ Lietuvos Prezidentas?

Galvoju, kad nėra vienas Prezidentas nerado tinkamo veikimo būdo. Algirdas Brazauskas buvo pirmas, kuris jo ieškojo, o kiti tiesiog susitaikė su esama situacija.

Daugelis prižada daugiau nei gali, daugiau negu leidžia Konstitucija, taip sukeliami tam tikri lūkesčiai ir dažnai žmonės nusivilia, kai Prezidentas negali pakelti atlyginimų, sumažinti bedarbių. Bet Prezidento galios yra tikrai nemažos, svarbiausia – didelė autoriteto galia. Reikia išnaudoti ją labai atsakingai. Prezidentas nebūtinai turi būti karalius, karžygys ir kancleris viename asmenyje. Tiesiog tarp tų trijų valdžių turi surasti savo nišą, o ne bandyti dubliuoti kitas valdžias.

Kultūra ir politika visada buvo glaudžiai susijusios, ypač, kai tai liečia kultūros politiką. Koks Jūsų požiūris į ją? Yra daug nusiskundimų, kad kultūrininkai užmiršti, kad valstybės finansavimą visą laik gauna tik „savi“, o visuomeniniai judėjimai, profsąjungos – tik žodžiai žodyne. Kaip būtų galima pakeisti LR kultūros politiką, kad ir meno žmonėms, ir jų kuriamam menui būtų geriau?

Jeigu žmogaus moralinis imperatyvas yra stiprus, didelio valstybės reguliavimo nereikia. Bet kai moraliniai svertai minimalūs, valstybės vaidmuo turi būti svarbus. Kultūros atžvilgiu valstybė turi rodyti daug dėmesio, daugiau kalbėti, skatinti, finansuoti. Aš už tai, kad kultūra būtų ne tik Kultūros ministerijos, bet ir visos Vyriausybės rūpestis.

Koks posūkis, įvykis Jūsų gyvenime buvo radikaliausias?

Turbūtėjimas į politiką. Tada, kai mane išmetė iš prokuratūros, protestuodamas prieš tokią valdžią, nutariau kandidatuoti Prezidento rinkimuose.

2012 m. balandis

LUIS COUTO: „Gyvenimas yra sapnas sapne“

Kai pirmąsyk išgirdau iš Azorų salų (Portugalija) kilusio Luis Couto (g.1976) grupės „The Joy of Nature“ muziką, atrodė, jog gimiau iš naujo. Tarsi niekada nebūčiau girdėjęs „Dead Can Dance“, „Arcana“, „Ataraxia“, „Costeau Twins“ ir panašių grupių muzikos. Panašu, bet kitaip. Azoriečių muzika – skaidri, gaivi kaip pati gamta, vitališka ir veržli, itin estetizuota. Puikiai su muzika dera ir kompaktinių plokštelių apipavidalinimas – jos pagamintos rankomis, priešinantis masinei produkcijai. Tai – Kitokia muzika.

I klausimus atsakė „The Joy of Nature“ siela Luis Couto.

Grupė „The Joy of Nature“ Azorų archipelage gimė 1999-aisiais kaip „The Joy of Nature and Discipline“, o 2006-aisiais pavadinimas sutrumpėjo. Kur dingo disciplina? Gal sušvelnėjo grupės stilius – jame rasime ir ambiento, ir folko, ir post roko, ir netgi klasikinės muzikos elementų.

Mano mėgstamiausias albumas, kurį sukūriau iki naujausiojo albumo pasirodymo, buvo „A Evasão das Fadas“ („Fėjų vengimas“, 2010). Negaliu atskirti savo paties gyvenimo ir „The Joy of Life“, visa tai giliai tarpusavyje susiję. „The Joy of Nature“ nėra grupė, tai labiau mano solinis studijinis projektas. Tačiau kai groju gyvai, esame nedidelė grupė.

Kas dar laikomi grupės nariais?

Jie keičiasi, tačiau pastoviai gyvai groju su Gianna de Toni. Su ja tikrai malonu groti, ji daug prisideda prie „The Joy of Nature“ skambesio.

Kas padarė didžiausią įtaką skaidriam skambesiui?

Pastaruju metu klausau nemažai klasikos – I. Stravinskio, C. Debussy, E. Griego, J. Sibelijaus. Taip pat mėgstu šiuolaikinius kompozitorius – Arvo Pärtą, Giacinto Scelsi, Johną Cage'ą. Įtaką daro ir įvairiausios grupės bei muzikantai. Dar paminėčiau kiną. Ypač mėgstu režisierius A. Kurosawą, A. Tarkovskį, D. Lynchą, I. Bergmaną, S. Kubricką. Dažnai mane įkvepia Williamo Blake'o poezija, taip pat Mircea Eliade, Yukio Mishimos, Juliaus Evolos ir kt. knygos. Tam tikra prasme „The Joy of Nature“ nebūtų niekada atsiradusi, jei prieš daugelį metų nebūčiau perskaitęs M. Eliade's „Amžinojo sugrįžimo mito“.

Tačiau daugelio darbų vizija ateina iš labai intensyvių patirčių. Svarbiausi dalykai gyvenime – ne knygoje, filmuose ar muzikoje. Galbūt menas bendrąja prasme gali tik parodyti kelią, padaryti egzistenciją aiškesnę.

Kas Jums egzistencija?

Esu zen budistas, nors gana gerai suvokiu, kad esu kilęs iš Vakarų Europos. Skirtingų žmonių religinės vizijos nėra tokios tolimos, kaip galėtų pasirodyti. Šventybė yra viena, o būdas susijungti su ja kiekvienam žmogui skirtingas, jokia religinė patirtis negali būti aprašyta žodžiais, todėl yra tiek daug interpretacijų. Zen budizmas į mano gyvenimą atėjo natūraliai, tiesiog savaime.

Neturiu savo gyvenimo filosofijos. Tiesiog stengiuosi suvokti, kaip viskas laikina, kad nebūčiau prie to prisirišęs.

„The Joy of Nature“ dar vadinama pirmąja neofolko grupe Portugalijoje. Ką manote apie neofolką?

Kai prieš daugelį metų pradėjau klausytis muzikos, kuri dabar vadinama neofolku, niekas jos taip nevadino, todėl ši etiketė mane kiek trikdo, nes aš nežinau, kas iš tikrųjų yra neofolkas. Aš klausau daugiau kitokios stilistikos muzikos – nuo krautroko iki etninės muzikos, nuo klasikos iki folko.

Jei sakoma, kad mes – pirmoji neofolko grupė Portugalijoje, manęs tai neerzina, nors pats „The Joy of Nature“ neofolku nelaikau.

Ar mūsų civilizacija nyksta?

Nebenoriu negatyviai žvelgti į pasaulį, tačiau, norime mes to ar ne, matome aplink save didėjantį chaosą, sumaištį, netvarką. Viskas, kas atsiranda, išnyksta, taigi mūsų civilizacija nėra išimtis. Turbūt niekas nežino, kiek ilgai tai truks, ir ar dabar jau yra moderniosios civilizacijos gulbės giesmė, ar dar bus geresnių laikų, kol ji pasibaigs. Kaip ji galėtų baigtis? Sunku spėti. Paprastai civilizacijas sugriauna karai, gamtos katastrofos, socialinės implozijos.

Muzika, išskyrus populiariąją, XX amžiuje patyrė taisyklių destrukciją, kuri išliks ilgam. Kai 1948 metais Pierre'as Schaefferis (1910-1995) sukūrė *musique concrète*, nubrėžė ribą muzikos evoliucijai (ar atgalinei raidai – involiucijai; tai priklauso nuo to, koks jūsų požiūris). Kartu atsirado kiti žanrai, kurie nuskurdino muziką, atėmė iš jos pradinius

elementus – melodiją, ritmą, net harmoniją. Dabar muzika grįžta prie savo galimos pradžios, naudodama laisvąją improvizaciją. Kas dėl populiariosios muzikos ar jos paribyje esančios, mes girdime vis daugiau paruoštos (*ready-made*) muzikos ir skirtingų muzikos žanrų sukerkimą (*fusion*).

Muzikos „darymas“ su kompiuteriais ir kitais technologijos išradimais tampa vis lengvesnis, tačiau vis dar yra daug žmonių, kurie kuria organinę muziką – nesvarbu, ar tai folkas, ar eksperimentiška, tačiau esmė, kad į gyvenimą grįžta senieji instrumentai. „The Joy of Nature“ taip pat tai daro.

2012 m. balandis

ŠARŪNAS NAKAS: „Koks pasaulis, tokia ir muzika“

Lietuvos Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas (2007) Šarūnas Nakas – vienas novatoriškiausių Lietuvos kompozitorių, eseistas, kritikas, dirigentas, video menininkas, festivalių rengėjas, radijo programų autorius. Kompiuterinėje enciklopedijoje „Lietuva“ pristatomas taip: „Po pripažintų vertybių puoselėtojų atėjo tikrųjų avangardistų – „griovėjų“, „grynintojų“ ir „pranašų“ karta – tai Š. Nakas (g. 1962), studijavęs pas Julijų Juzeliūną, aktyviai prisidėjęs prie „muzikų perversmo“ epochos – 1982 m. įkūręs Naujosios muzikos ansamblį.“ Ir klasikinę, ir šiuolaikinę muziką puikiai išmanantis Š. Nakas sutiko atsakyti į keletą klausimų.

Esate daugialypis kūrėjas. Kuri kūrybos sritis artimiausia?

Manau, kad vienodai artimos visos sritys, jei nuolat jomis domiesi ir kažką praktikuoji. Man tai natūralus poreikis ir potraukis – migruoti tarp muzikos, tekstų, filmų, performansų ir instaliacijų, tarsi lankyčiausi tame pačiame miške. Visur tenka spręsti gana panašias problemas, nors ir naudojantis kitomis priemonėmis. Gerai, kad dėl dabartinių technologijų kur kas lengviau peržengti įsivaizduojamas ribas tarp tų sričių. Rašydamas tekstą, fotografuodamas ar montuodamas filmą jaučiuosi išliekęs muzikantas su visais kažkada anksčiau įgytais įpročiais ir įgūdžiais. Juk, išmokęs plaukti, gali tęskintis ir baseine, ir jūroje – skiriasi tik aplinka, bet ne judesiai ir veiksmai.

Rašote orkestrinę, kamerinę, elektroninę, spektaklių, filmų muziką. Ką kurti sunkiausia? Koks Jūsų kūrybos procesas?

Muzikos spektakliams ir kitų statomiems filmams nerašau jau gal dešimt metų, dirbu kitokius darbus. Labiausiai traukia muzika orkestrui – ją rašyti gal sunkiausia, bet ir įdomiausia. Orkestrinė partitūra reikalauja ribinės koncentracijos. Suprantama, dirbi tiek, kiek reikia, vieni dalykai atsiranda palyginti greitai, kiti labai lėtai. Būdamas studentas sėdėdavau kiauras naktis, vėliau perėjau prie dienos režimo, netgi keldavausi kartu su saule, tačiau pastaruoju metu vėl tampu nakties gyventoju. Man patinka dirbti ilgai, netgi labai ilgai, nes tas procesas malonus ir pats save stimuliuojantis. Žinoma, reikia sugebėti išlaikyti balansą tarp norų ir

realių fizinių galimybių, nes sveikatos ar ištvermės trūkumas gali viską lengvai paleisti vėjais.

Esate ir pirmojo lietuviško vadovėlio apie šiuolaikinę muziką, sulaukusio trijų leidimų, autorius. Kaip vertinate šiuolaikinę pasaulio ir Lietuvos muziką? Ką išskirtumėte iš pasaulio bei Lietuvos muzikantų, grupių, kompozitorių?

Koks pasaulis, tokia ir muzika. Kartais pagalvoju, kad muzika išduoda dalykus, kuriuos tarsi nuslepia politika. Politikos ir meno evoliucijų kalendoriai nesutampa, tiksliau sakant, sutampa labai retai ir trumpam. Muzika atskleidžia daug realesnį žmonių mąstymą ir lūkesčius, negu tai užčiuopia istorikai, tyrinėjantys tik politinį gyvenimą. Šiuolaikinė muzika – ne tik avangardas, džiazas ir rokas, bet ir begalė įvairiausios kitokios muzikos – yra iškalinga mūsų laikų antropologijos ir sociologijos enciklopedija, labai įdomi tiems, kurie sugeba skaityti joje įrašytus kodus. Aš netgi nenorėčiau išskirti jokių lyderių, nes niekuo nepasižymintys autsaideriai gali pateikti ne mažiau informacijos apie mūsų laiką, aplinką ir patirtis, negu išgirtosios įžymybės. O klausymosi fenomenas – itin netvarus ir greit kintantis, mūsų nuomonė apie klausomą kūrinį gali kaskart svyruoti nuo pasigėrėjimo iki pasibaisėjimo.

Kas Jūsų kūrybai daro didžiausią įtaką? Ar, rašydamas „Ziqquratu“, specialiai domėjotės Artimaisiais Rytai?

„Ziqquratu“ nėra kūrinys apie Artimuosius Rytus. Tai – Babelio bokšto metafora, mitas apie Pasaulinį tvaną. Man rūpėjo to nežemiškų apimčių bokšto statybos idėja ir absoliutaus statytojų nesusikalbėjimo situacija. Ji tinka apibūdinti šiuolaikinį pasaulį ir jo ne visai realias ambicijas. „Ziqquratu“ partitūra nepaprastai komplikauta, nes tuo metu žavėjausi dantiraščio lentelių tankiu ir smulkumu. Norėjosi muzikos, perteikiančios nepaprastą energiją, karštį, siausmą, begalinę erdvę, itin monumentalius tūrius, tačiau matematiškai tikslios, apskaičiuotos kone iki atomų lygmens. Tai reikalavo ne tik fenomenalaus atlikėjų pasirengimo, bet ir olimpinės ištvermės. Turiu pasakyti, kad iki šio kūrinio, o ir vėliau nesinaudojau tokia sudėtinga muzikos kalba ir priemonėmis, tačiau patirtį, įgytą tuo metu, vertinu galbūt labiausiai. Laikas tą kūrinį prikelti naujiems atlikimams.

Kas man daro didžiausią įtaką? Prieš dešimtmetį būtų buvę lengviau atsakyti. Dabar manau, kad veikia viskas, net tie dalykai, į kuriuos nekreipi dėmesio. Tai kažkoks bendras gyvenimo fonas, susidedantis iš atsitiktinių įvykių ir potyrių mozaikos, sutikti žmonės, aplankyti miestai, matyti peizažai. Anksčiau jaučiau didesnę kultūros, įvairių menų poveikį, jis nedingo ir dabar, tačiau dar stipriau veikia gamtos fenomenai: orų permainos, prieblanda, saulė, šaltis. Prisijungia civilizacijos triukšmai, architektų ir dizainerių transformuojamos formos, ekstazė futbolo stadionuose, spūstys keliuose... Man dažnai svarbiau ne tai, kas specialiai demonstruojama kaip meno objektai, bet tai, kas gyvuoja už organizuoto ir surežisuoto gyvenimo ribų. Tai įdomiau, nes neišsemiamą.

Ar galite suskaičiuoti, kiek kūrinių esate sukūrę? Ką vertinate labiausiai?

Ne, nesu skaičiavęs, bet būtų keliasdešimt. Tiesą sakant, vertesnių susidarytų gal keliolika, bet to visiškai pakanka. Man svarbesnės atrodo kompozicijos, atsiradusios tarsi be manęs, išaugintos iš kokių nors abstraktesnių koncepcijų: „Motetas“ (penkiems balsams, 1985), „Prie Dangaus vartų“ (realiems garsams, 2000), „Aporija“ (trims ansambliams, 2001), „Nuoga“ (dideliame orkestrui, 2004), „Karūna“ (pučiamųjų orkestrui, 2005). Tai gana griežti opusai, kuriuose veikia savotiški struktūrų generatoriai, nebūtinai matematiniai: lieka grynas ritmas, švari akustika, aiški erdvinė sankloda. Vis dėlto minėti kūriniai nėra sterilios abstrakcijos, nes juose integruoti kultūriškai informatyvūs elementai, kartais atkeliavę iš labai senų laikų ir tolimų teritorijų – senoviniai Indijos ritmai, viduramžių muzikos harmonija, pirmųjų garso įrašų fragmentai. Man tai labai svarbi muzikos, kaip pilnaverčio kultūros teksto, sąlyga.

Nuo muzikos – prie videofilmų, video instaliacijų, parodų – gana netikėtas perėjimas. Ką jis reiškia Jums? Ar vaizdas praplečia garso suvokimo ribas?

Nesakyčiau, kad tai yra perėjimas, greičiau – veiklos papildymas, nes susidarė palankios sąlygos. Mane visada traukė fotografavimas ir filmavimas, bet trūko technikos. Todėl ją įsigijęs neriau į vaizdų pasaulį. Jau anksčiau buvau patyręs, kad kompiuterinis muzikos montažas beveik niekuo nesiskiria nuo video medžiagos montažo, ir labai rūpėjo panaudoti savo muzikinę patirtį tam darbui. Buvo įdomu išbandyti, kaip seksis

valdyti vaizdų srautą, dinamiką, organizuoti formą, ieškoti įvairialypių vaizdų jungties, galų gale, jei to reikia, - perteikti kokią nors istoriją. Čia įvedu nemažai komponentų iš savo muzikos – įmantrią ritmiką, multiprojekcines erdves, politempiją, frazių agogiką, spalvų gradacijas, informacinių griūčių ir pauzių kontrastus. Galiu išmėginti ir tai, ko niekuomet nedarau savo muzikoje, nes ji tam netinkama.

Kita vertus, filmuose noriu viską daryti pats – būti scenaristu, režisierium, operatorium, montuotoju, garsintoju. Jei tame procese dalyvautų dar kas nors, darbas ir rezultatas būtų visiškai kitokie. Be to, naudoju muziką, kokios beveik niekad nebūna šiuolaikinėje video produkcijoje: dažnam žiūrovui tai visiškai naujovė ir proga išgirsti kažką netikėtą. Kartais imuosi temų, kurios atrodo gana egzotiškos mūsų šiuolaikinio meno terpėje: nacionalinės kultūros ir istorijos interpretacijų (septynių projekcijų ir simfoninės muzikos instaliacija „Evangelija pagal kalvį Ignotą“, 2007 m.), mažai kam žinomų kompozitorių biografijų (trumpų filmų instaliacija „100 istorijų: Nacionalinių muzikos legendų muziejus“, nuo 2008 m.).

Beje, ligi šiol tarsi ir nesiekiu, kad mano vaizdai kaip nors praplėstų garso suvokimo ribas. Kad ir kaip būtų, vaizdai ir garsai yra visiškai savarankiškos sritys, ir man patrauklesnė jų viena laikė koegzistencija, savotiška hibridizacija, negu koks nors spekuliatyvus naujų suvokimo teritorijų ieškojimas, bent jau šiuo metu. Tačiau neatmetu ir radikaliai kitokio požiūrio į šiuos klausimus, nes tikrai nežinau, ko man norėsis po kurio laiko – galbūt viskas pasisuks nenuspėjama linkme.

Kokią matote pasaulio ir Lietuvos muzikos ateitį? Tobulėjama, o gal pokyčiai rodo muzikos primityvėjimą?

Man sudėtinga apibrėžti tai, ką kas nors galbūt laiko Lietuvos muzika, todėl net nebandau prognozuoti jos ateities. Dažniausiai kalbame apie ilgiau ar trumpiau gyvuojančias madas, kažkiek panašias į gastronomines įtakas ir tradicijas. Ar galėtume atspėti, koks maistas mums bus skanesnis po kelių dešimtmečių, jei į miestus ateina kone visų pasaulio kraštų virtuvės? Ir kaip nustatyti, kada mes tobulesni: gerdami čilietišką vyną ar japonišką sakę? O jei renkamės vandenį, tai ar primityviajame? Daug kas priklauso nuo to laikotarpio simpatijų ir antipatijų. Tačiau aš neįžvelgiu muzikos ar kitų menų tobulėjimo – ne tik šiais laikais, bet ir apskritai. Kaskart keičiasi aktualumo samprata, paskirtis, poreikiai. To

neįmanoma vertinti pagal kokius nors neva amžinus kriterijus, aš jais netikiu. Juk tai tik savo egoistinių pozicijų iškėlimas aukščiau už bet kokią tikrovę, gal net tam tikras estetinis šovinizmas: naivus, bet dažnokai išsprūstantis gestas, svarstant pernelyg plačias ar tiesiog neapbrėpiamas problemas.

Ką dabar kuriate? Kokie artimiausi planai?

Šiokia tokia paslaptis, todėl būsiu lakoniškas: muzikos kūriniai, tekstai, radijo laidų ciklas. Ir, žinoma, daugiau trumpų filmų iš serijos „100 istorijų: Nacionalinių muzikos legendų muziejus“.

2012 m. gegužė

ATGIMSTA LEGENDINĖ „KATEDRA“

Birželio 23 d. Varniuose, festivalyje „Kilkim Žaibu“ įvyks istorinis legendinės grupės „Katedra“ sugrižimas: „Katedra Lead Duet“ pasivažinęs Povilo Meškėlos ir Ričardo Laginausko duetas su jiems pritariančiais muzikantais sugrąžins mus į Atgimimo laikus. Apie tai kalbame su abiem muzikantais.

POVILAS MEŠKĖLA:

„Katedros“ pradžios laikais mes buvome Maklaudais“

Kas naujo Jūsų gyvenime?

Naujas „Rojaus Tūzų“ albumas jau padarytas, vyksta paskutiniai patepimai. Pasirodys gal dar šią vasarą. Mūsų skambesys pasikeitė. Albumas – sunkus, tačiau jame neatsitraukta nuo melodikos. Dainų žodžius rašė Tomas Varnagiris, Audrius Piragis, Darius Zabulėnas, Arnas Ališauskas. Yra keli mano kūriniai. Muziką kuriame kartu, tačiau šio albumo varomoji jėga – gitaristai T. Varnagiris ir A. Piragis, taip pat mano kuklus įnašas, bosisto Andriaus Daugirdo daina „Aš tave surasiu“ bei būgnininko Martyno Lukoševičiaus geležinis ritmas. Naująjį albumą išleisime CD formatu, bet tegyvuoja visagalis internetas (šypsosi, – M. P.).

Tikslas buvo parodyti, kad gyvename, kvėpuojame, tikime tuo, ką darome, nežiūrint į tai, kad situacija šioje muzikinėje terpėje prastoka – ši muzika nėra populiari, nors turėtų būti.

Papasakokite apie „Katedros“ atgimimą. Tai bus vienkartinis projektas, ar tęsite jį toliau?

Pagyvensim – pamatysim. Ta idėja jau seniai sklandė ore, tačiau materializavosi tik šiemet, filmuojant Nepriklausomybės metinėms skirtą laidą „Mūsų dienos – kaip šventė“. Joje su Ričardu Laginausku atlikome dainas „Dar ne vakaras“ ir „Mes – jėga“. Paskui jis papasakojo apie galimybę sukurti „Katedra Lead Duet“. Sutikau. Repertuaras bus įvairus: ir seni gabalai iš pirmojo „Katedros“ albumo laikų („Kraujo kvapas“, „Aguonos“, „Dvasių šėlsmas“, „Budelis“, „Mes – jėga“), ir kai kas iš naujų, Ričkos (Ričardo Laginausko, – M. P.) sukurtų dainų.

Man įdomu sudalyvauti festivalyje „Kilkim Žaibu“, nes jo organizatoriai yra idėjiniai. Gerbiu idėjinius žmones.

Apžvelgiant Jūsų netrumpą, kaip vokalistą, karjerą, kuris Meškėla pačiam artimiausias?

Artimiausias tas, kuris tikras!

Dainavau ir dainuoju miuzikluose („Paryžiaus katedra“, „Velnio nuotaka“, „Tadas Blinda“), roko operose („Meilė ir mirtis Veronoje“, „Peras Giuntas“), bendrame Valstybinio jaunimo teatro ir „Rojaus Tūzų“ spektaklyje „Mano sielos netylančios stygos...“ (jame režisierius Algirdas Latėnas skaito Sergejaus Jesenino eiles, o aš dainuoju romansus), įrašėme naują „Rojaus Tūzų“ albumą, dabar grįžtame prie *tikros* (nemėgstu frazės „senos geros“) muzikos – „Katedros“.

Ar galėtum vėl įvykti „Roko maršas“?

„Roko maršas“ kaip idėjinis renginys dabar neįmanomas. Viskas pastatyta ant komercijos. Jei pinigų neuždirbama, festivaliai nevyksta. „B2Gether“ – to pavyzdys.

Jei į „Roko maršą“ suvažiuotų roko piligrimai, tada tai būtų įmanoma.

Kokia, Jūsų manymu, situacija su roko muzika?

Tokia muzika YRA, tai – faktas. Ji kvėpuoja, jaunėja, kelia galvas. Jaunimas profesionalėja, internetas padeda greičiau apsiukeisti informaciją. Ir Lietuvoje yra šaltinis tokiai muzikai gyvuoti, tai – „Classic Rock FM“ ir Artūras Mirončikas, kurio dėka atsirado ši radijo stotis. Didelė jam pagarba.

Deja, verslininkai, paprašyti paremti radijo laidų ciklą, skirtą Lietuvos roko istorijai, atsisakė. Vadinas, rokas lieka užribyje.

Skamba labai liūdnai. Jei turėčiau galimybę, tikrai paremčiau. Kas tie pinigai? Š... Čia eina kalba apie mūsų ir Lietuvos jaunystę, apie gyvą judėjimą. Visiems, kas nežino, galiu pasakyti – labai daug rokerių ir metalistų yra šviesūs ir nuoširdūs žmonės. Roko muzika tikrai nėra mirusi.

Kurią savo dainą laikote geriausia?

Visi kūriniai artimi, negalėčiau kažkurio išskirti. „Katedros“ pradžios laikais mes buvome Maklaudais, bet siela, aišku, buvo Rička. Repetavome, tobulėjome, mokėmės rūsyje ir staiga mums pasiūlė sudalyvauti pirmajame roko festivalyje, kuris vyko Vilniaus „Sigmos“ gamykloje,

kurioje dabar repetuoja alternatyvinės muzikos grupės. Po to buvo pasiūlymas įrašyti pirmąją plokštelę.

O įsimintiniausia daina (jau ne „Katedros“) – „Dar ne vakaras“ iš Raimundo Banionio režisuoto filmo „Vaikai iš Amerikos viešbučio: (1990), kurios muzikos autorius Faustas Latėnas, o tekstą parašė poetas Robertas Alfonsas Danyš. Tai – mano vizitinė kortelė. Už ją jiems labai dėkingas.

RIČARDAS LAGINAUSKAS:

„Su „Katedra“ Lietuvoje dar ilgai nebus ko lyginti“

Kada iš tikrųjų susikūrė „Katedra“?

1980 metais paveikslų galerija paverstoje Katedroje vakarais laipiodavome pastoliais, žiūrėdavome, kaip repetuoja vargonininkas. Mes trise pradėjome – su Algiu Radavičiumi ir Mariumi Giedriu. Iš pradžių buvome pasivadinę „Hot Air“, grojome vienoje Žirmūnų mokykloje. Groti pradėjome devintoje klasėje su panelėmis, kurios dainuodavo ABBA dainas. Jas iš grupės išmetėme ir ėmėme groti „Black Sabbath: ir „Led Zeppelin“ muziką. Mokyklos direktorius leido mums groti tai, ką norėjome. Su Algiu buvome klasiokai, Marius – iš kitos mokyklos.

1981-ųjų rudenį įrašėme pirmąjį savo įrašą, dar kaip „Hot Air“. Juostoje, kurioje buvo dešimt hardroko dainų, įrašytos dainos iki šiol nepergrotos.

Paėmė į kariuomenę. Per porą metų teko pabūti karštuose taškuose Gruzijoje, Afganistane, Azerbaidžane, Sirijoje, mačiau Irano ir Irako karą. Tarnyba suformavo kitokią požiūrį į muziką. Galvojau – ką gali apie karą dainuoti „Metallica“ ar „Slayer“, nematę jokio karo?

1984-ųjų pradžioje, vos grįžęs iš armijos, pačią pirmą dieną sutikau Povilą Meškėlą. Žinojau jį iš matymo kaip Mariaus draugą. Po kelių dienų jis atėjo pas mane. Aš grojau pianinu, jis dainavo. Svajojau rasti kažką panašaus į „Iron Maiden“ lyderį Bruce'ą Dickinsoną. Nenusivyliau tuo, ką išgirdau. Tačiau Povilas netrukus išėjo į armiją, tarnavo Latvijoje, o mes laukėme, kol jis grįš. Kol grįžo Povilas, pas mus dainavo puiki dainininkė ir kompozitorė Rosita Čivilytė.

Kai 1986-aisiais grįžo P. Meškėla, mes jau vadinomės „Katedra“. Istorią tokia: skambinau Algiui, pataikiau ne ten, balsas pasakė: „Katedra“. Taip ir gimė grupės pavadinimas.

Kokie muzikai Jums padarė didžiausią įtaką?

Jimi's Hendrix'as, taip pat „Black Sabbath“, „Led Zeppelin“, „Deep Purple“, „Grand Funk Railroad“, „Iron Maiden“, „Judas Priest“, „Mercyful Fate“, „King Diamond“, „Metallica“. Beje, pastarosios gružės kūryba sudėtinga, ji tik iš pirmo žvilgsnio atrodo primityvoka.

Kada ir kodėl iširo „Katedra“?

Vienas žmogus dėl to kaltas, nenoriu minėti jo pavardės. Be to, mes norėjome groti *thrash*'ą. 1989 m. pradėjome byrėti, o 1991-ųjų vasarą Švedijoje sugrojome paskutinį koncertą ir iširome. 1990-aisiais susikūrė „Rojaus Tūzai“, kuriuose pradėjo dainuoti P. Meškėla.

Kas kūrė muziką „Katedrai“?

Visą muziką kūriau aš. Išleidome keturis albumus: „Mors Ultima Ratio“ (1989), „Natus in Articulo Mortis“ (1992), „III“ (2006), „Ugnikalnis“ (2008). Man geriausias albumas – naujausias, gerbėjams – pirmasis.

Kas svarbiau – *techno thrash*'o propaguojama technika ar melodika?

Kažkada buvo labai svarbi technika, bet nenorėjau prarasti ir melodikos, harmonijos. Buvau pamiršęs hardroką, bet pakalbėjau su džiazmeis ir išgirdau: „Mes nebegrojam iš natų, mes grojame nuotaikas.“

Kodėl atgimstate ne kaip „Katedra“, o „Katedra Lead Duo“?

Rašyti „Katedra“ ir Povilas Meškėla būtų neteisinga, tarsi rašytume „Iron Maiden“ ir Bruce Dickinson“. Iš senojo sąstato nebėra nė vieno muzikanto, todėl negalime rašyti „Katedra“.

Dabar esame trise – aš groju gitara ir dainuoju, boso gitara groja Rimantas Budriūnas, būgnais – Salvijus Žeimys. Per metus sugrojame 10-30 koncertų.

Manau, kad su „Katedra“ Lietuvoje dar ilgai nebus ko lyginti.

Geriausios, mano galva, mūsų dainos yra „Kraujo kvapas“, „Mes – jėga“, „Sakyti tiesą“ (kol kas niekur neįrašyta), „Akmenys“, „Žvaigždėlė“, „Kariai pagony“.

2012 m. birželis

BROLIŲ GUDŲ MUZIKOS ŠTRICHAJ

Muzika ir politika beveik visada glaudžiai siejasi ir viena kitą veikia. Įprasta manyti, kad „paskutiniojo Europos diktatoriaus“ Aleksandro Lukašenkos valdoma Baltarusijos Respublika – nedraugiška šalis, kurioje cenzūra tiek įsikerojusi, kad niekas nedrįsta nė cyptelėti. Šiuo stereotipu vadovavausi ir aš. Tačiau tik iki tol, kol nesužinojau, kokia turtinga baltarusių muzika.

Nuo Milogrado kultūros iki Baltarusijos Respublikos

Dabar 9,85 mln. gyventojų turinti Baltarusija anksčiau buvo vadinama Gudija. VII-VI a. pr. Kr., pasak archeologės ir mitologės Marijos Gimbutienės, pietų Baltarusijos teritorijoje susiformavo baltiška Milogrado kultūra (kiti tyrinėtojai ją laiko slaviška). VIII-IX a. susiformavo baltarusių etnosu pagrindas – krivaičių, dregovičių, radimičių gentys, atsikėlusios į baltų (jotvingių, Dniepro baltų) žemes. IX-XII a. susiformavo ir išaugo faktiškai nuo Kijevo Rusios nepriklausoma Polocko kunigaikštystė. Nuo XII a.pab. iki XVIII a. pab. ištisus 600 metų egzistavusi Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė (LDK) apėmė ir visą dabartinę Baltarusiją. Rusinų gyvenamos teritorijos užėmė didžiąją dalį valstybės, todėl Lietuvos didieji kunigaikščiai ėmė vadintis ir Rusios valdovais. Iki 1569 m. didžioji dalis LDK oficialių dokumentų buvo rašoma gudų kalba. 1795 m. Rusija galutinai atėmė beveik visas baltarusiškas žemes (išskyrus Balstogę, kuri atiteko Prūsijai) ir uždraudė lotynišką raidyną. Tačiau baltarusiai broliškai dalyvavo 1863 m. sukilime, o 1905 m. kartu su lietuviais atgavo galimybę kalbėti ir rašyti savo kalba. 1918 m. kovo 25 d. Visos Baltarusijos kongresas paskelbė nepriklausomą Baltarusijos Liaudies Respubliką (ji nebuvo komunistinė, kaip gali pasirodyti iš pavadinimo), kuri egzistavo tik iki 1919 m. sausio 5 d. sovietinės okupacijos. Vasario 27 d. įkurta Lietuvos ir Baltarusijos SSR, arba Litbelas, egzistavęs iki 1920 metų. 1922 m. Baltarusija tapo Sovietų Sąjungos dalimi. 1991 m. rugpjūčio 25 d. atkurta Baltarusijos Respublika. Nuo 1994 m. liepos Baltarusijai vadovauja A. Lukašenka.

Beje, baltarusių (gudų) kalba – viena iš trijų rytų slavų (rusų, ukrainiečių, baltarusių) kalbų (tiesa, yra dar rusinų kalba, kai kurių tyrinėtojų laikoma ukrainiečių kalbos tarpe). Ja kalba apie 9 mln. žmonių. Iš visų

slavų kalbų baltarusių kalba turi daugiausia lituanizmų ir kitų baltų kalbų skolinių. Anksčiau buvo naudojama lotyniška abėcėlė lacinka, kurioje buvo lietuvių ir lenkų rašto elementų; vėliau ji pakeista kirilica. Lacinką kartais naudoja išeivijos baltarusiai.

Gudais (kildinama iš indoeuropiečių prokalbės žodžio **ghudos*) lietuviai baltarusius badina nuo seno. Simonas Daukantas, vėliau – Kazimieras Būga, Zigmas Zinkevičius siejo gudų etnonimo kilmę su gotais, šį savivardį vartojusiais bent iki IV-V amžiaus.

Trumpa baltarusiškos muzikos istorija

Baltarusių muzika turi galias tradicijas, jos siekia LDK laikus. Beje, dabar LDK muziką atkuria 1999 m. Homelio (Gomelio) mieste susibūręs viduramžių folk (*medieval folk*) kolektyvas „Stary Olsa“, pavadintas Mahiliovo (Mogiliovo) srityje esančios Olsos upės vardu. Šios grupės nariai save vadina Litvinais, šlovina LDK, ypač gerbia Vytautą Didįjį, yra sukūrę ne vieną jam skirtą dainą, lankėsi Lietuvoje. „Senoji muzika turi tokios energijos, kokią labai retai aptiksi šiuolaikinėje popmuzikoje, – pokalbyje su šio teksto autoriaumi yra sakęs vienas grupės narių Alesas Čiumakovas. – „Stary Olsa“ muziką atlieka originaliais, senoviniais instrumentais, kai kurie jų pasigaminti mūsų pačių, kiti – pirkti. Dabartinės valstybės Baltarusija ir Lietuva – istoriškai bei geografiškai priklauso vienam arealui. Baltarusijoje gyvena vien baltų gentys, kol neatėjo slavai. Ir daugelis tradicinės baltarusių bei lietuvių kultūros bruožų – absoliučiai identiški. Tai galime pastebėti, analizuodami baltarusių ir lietuvių baladžių temas. Palyginti su kitomis tautomis, baltarusių ir lietuvių folkloras labiausiai panašus. Vienintelis dalykas, kuris mus skiria, yra skirtingas istorinis pastarųjų dviejų šimtmečių kelias. Taigi turime bendrą praeitį, bendrą ateitį ir skirtingą dabartį.“

Nuo 2005 m. A.Lukašenos įsakymu 75 proc. visos per Baltarusijos radijo stočių transliuojamos muzikos turi būti baltarusiška. Sovietiniais laikais bene geriausiai žinoma baltarusių grupė buvo 1969 m. įkurta „Pesniary“. Šis kolektyvas iširo 2003 m., mirus jo įkūrėjui Vladimirui Muliavinui. Roko muzika Baltarusijoje atsirado 1980-1990 m. Jos pradininkės – grupės „Mroja“ (1981; 1994 m. pervadinta į N. R. M., „Niezaležnaja Respublika Mroja“, vadinama populiariausia šalyje roko grupe; jos tekstai – dažnai politiniai, nesutampantys su A.Lukašenos pozicija),

„Žygimont Vaza“ (1987), „Miascovy Čas“ (1987), „Ulis“ (1988), „Neuro Dubel“ (1989), „Krama“ (1991), „Novaje Nieba“ (1991), „Palac“ (1992).

Be abejo, negalima nepaminėti ir Baltarusijoje gimusio dainininko Boriso Moisejevo, dabar Rusijoje gyvenančios kultinės roko grupės „Bi-2“ (1988 m. ji įkurta Babruiske), nenustygstančių vietoje ska-punk dievukų „Lyapis Trubetskoy“ (1990 m. įkurta Minske), oi! stiliaus pankų „Mister X“ (2002), neofolko kūrėjų „Kriwi“ (1996), žymiausių reperių „Udar Bandy“ ir Ė.E.T.B.O.Y.O.M.A.T.b. (1995), Lietuvoje gerai žinomų metalistų „Gods Tower“ (1989).

1990 m. liepos 13-15 d. Lenkijos teritorijoje, netoli Baltarusijos sienos esančiame Borako miške prie Gródeko miestelio surengtas pirmasis Baltarusijoje roko festivalis „Basóvišča“, vykstantis iki šiol. Nuo 2004 m. Baltarusija dalyvauja „Eurovizijoje“. 1992 m. rusų dainininkės Alos Pugačiovos iniciatyva Vitebske pradėtas rengti festivalis „Slavianski Bazar“.

Dėl laisvės apribojimų daugelis baltarusiško roko grupių savo dainas įrašo Rusijoje ir kitose užsienio šalyse. Muzikologai Maya Medich ir Lemezas Lovas tvirtina, kad „nepriklausomos muzikos kūrimas Baltarusijoje – vis pavojingesnis, rizikingesnis dėl Baltarusijos vyriausybės spaudimo „neoficialiems“ muzikantams.“ Vis dėlto nusprendžiau išsiaiškinti, ar tikrai kūrybos laisvė brolių gudų žemėje taip varžoma.

Daugelis Baltarusijos grupių Vakaruose nežinomos

Į šį ir kitus klausimus, susijusius su Baltarusijos muzika, *atsako žymus šios šalies menininkas – itin produktyvus elektroninės ir eksperimentinės muzikos kūrėjas, renginių organizatorius Vladislavas BUBENAS.*

Papasakokite apie Baltarusijos muzikinę sceną. Kokia ji?

Gana įvairi. Yra įvairiausių muzikinių stilių ir krypčių. Deja, daugelis Baltarusijos grupių nežinomos Vakaruose, nes jos gana pasyviai reklamuojasi. Tiesa, kai kurios grupės dabar tai daro internete, pasitelkdamos mp3. Dar visai neseniai Baltarusijoje buvo populiarī metalo muzika. Buvo rengiama daug jos koncertų, atvykdavo koncertuoti žymios metalo grupės iš užsienio. Apie metalą buvo leidžiami keli žurnalai, rengiamos radijo laidos. Dabar situacija pasikeitė. Daugelis metalo muzikantų

susidomėjo kitais žanrais: gotikine ir industrial muzika. Baltarusijoje populiarūs ir šie stiliai: *techno, house, easy listening, d'n'b, break beat, ambient, jungle, synthpop* ir kiti.

Kokios grupės dabar populiariausios?

Kaip ir daugelyje šalių, tai – įvairių rūšių popmuzika. Turime ir grupių, kurios kuria tikrai originalią alternatyviojo roko muziką. Metallo scenoje žymiausi – „Gods Tower“. Deja, ši grupė nebegroja. Mirė vienas jos narys. (Dėl grupės dainų kompozitoriaus, gitaristo Aleksandro Urakovo, nesugebėjusio kovoti su alkoholizmu, mirties, grupė iširo 2002 m., - M. P.) Ši grupė kūrė tikrai įdomią muziką, buvo populiari ne tik Baltarusijoje, bet ir kitose buvusios Sovietų Sąjungos šalyse. Populiari ir etninės muzikos grupė „Troica“, 1996 m. įkurta multiinstrumentalisto Ivano Kirčiuko.

Nemažai įdomiausių industrial ir postindustrial muzikos grupių. Taip pat yra grupių, kurios jau seniai groja tradicinį roką. Įvairūs žmonės mėgsta įvairią muziką. Tačiau eksperimentine muzika Baltarusijoje domisi ištis nedaug žmonių.

Alternatyviosios muzikos grupės susibūrusios daugiausia Minske?

Įdomių grupių yra įvairiuose regionuose, ypač Gomelio, Polocko, Vitebsko, Mogiliovo, Bresto, Grodno miestuose. Bėda ta, kad mažuose miesteliuose, kuriuose irgi yra muzikantų, nėra galimybės normaliai reklamuotis. Kai kurie aktyvūs žmonės bando sukurti internetinius resursus. Rengiami koncertai, festivaliai, jų kokybė vis gerėja. Neseniai surengtas eksperimentinės muzikos festivalis, kuriame dalyvavo ir užsienio svečiai. Lietuvoje buvo skelbiama, kad tai pirmasis tokio tipo renginys. Tikrai ne. Baltarusijos eksperimentinės muzikos, poezijos ir performansų festivalis, pavadintas „Neformat“, rengiamas nuo 1999 metų. Rengiami festivaliai „In Touch“ ir „Unsound“. Pastarasis neseniai vyko įvairiuose Minsko klubuose, jame dalyvavo muzikantai iš Vokietijos, Šveicarijos, Lenkijos, Čekijos, Švedijos, JAV, Austrijos, Prancūzijos, Jungtinės Karalystės, Italijos.

Esate žinomas daugybe slapyvardžių, Jūsų diskografijoje dešimtys įvairiausių albumų. Papasakokite apie savo muziką.

Jau seniai kuriu muziką underground scenoje. Pradėjau punk-hardcore grupėje „Barfly's Dreams“ 1995 metais. Turėjome daug koncertų,

sukūrėme du albumus. Dalyvavau įvairiuose projektuose, kūriau įvairiausių stilių muziką – *industrial, noise, break core, ambient, E. B. M.* ir kt. Pradėjau dirbti prie solo projekto „Buben“.

Kas labiausiai įkvepia?

Muzika, kaip ir kita kūryba, - socialinis dalykas. Viskas, kas supa mane, daro įtaką. Man svarbu bendrauti su įdomiais žmonėmis, svarbios ir kelionės. Esu koncertavęs daugelyje šalių. Tai labai praplėtė akiratį.

Kokia jūsų kuriamos, tokios įvairialypės muzikos filosofija?

Kiekvienas naujas albumas – naujas mano gyvenimo ir darbo periodas. Kiekviena kompozicija susijusi su mano subjektyviomis emocijomis. Mano muzika – visiškai individuali, tai – aktualioji muzika. Kai kuriuose projektuose ir albumuose reaguojau į politinius, socialinius įvykius.

Vietinėje muzikos televizijoje MTV vedu laidą apie alternatyviąją elektroninę muziką „Kvietėte elektrikus?“ Septynerius metus vedžiau pirmąją radijo laidą Baltarusijoje, skirtą alternatyviajai muzikai, pavadintą „Prarastasis pasaulis“. Tuo pačiu pavadinimu esu įkūręs ir internetinį žurnalą bei leidyklą. Mano albumus yra išleidusios Jungtinės Karalystės, JAV, Australijos, Norvegijos, Prancūzijos, Lenkijos, Kanados, Nyderlandų, Vengrijos, Singapūro, Rusijos, Čekijos, Ukrainos ir Baltarusijos leidyklos.

2012 m. rugsėjis

JOOPAS van der LINDENAS:
**„Klezmer – gyvas muzikos stilius, kurį kuriame
 pagal tradiciją, bet pridedame prieskonių“**

Daugiakultūrėje Lietuvoje tautinėms mažumoms priklauso kas šeštas žmogus, tačiau jų atliekama muzika retai vertinama. Kodėl? Pasaulyje pastebima priešinga tendencija: vis labiau populiarėja žydų, čigonų, afrikiečių, įvairių kitų kultūrų, tautų muzika, kuri, derinama su roku ir džiazu, tampa sprogstamuoju mišiniu. Jį galėtume pavadinti gyvybės muzika, nes neskatina žudyti, liūdėti (nebent mąsliai), kaip įvairūs kiti muzikos stiliai.

Ištakos – XIV-XV amžiuje

Tautinės mažumos XXI a. pradžioje Lietuvoje sudarė apie 575 000 žmonių. Nėra Europoje tokios valstybės, kuri nuo seno turėtų tiek tautinių turtų kaip Lietuva. Didžiojo kunigaikščio Vytauto dėka musulmonai totoriai čia kaip svečiai atkeliavo 1397 metais. Maždaug tuo metu atsikėlė ir karaimai. Ne vieną šimtą metų Lietuvoje gyvena ir žydai (litvakai). Čigonai, kaip teigia mažumų teisių žinovas Yves'as Plasseraud, oficialiuose Lietuvos dokumentuose pirmą kartą paminėti 1501 metais.

Visos tautinės mažumos – lenkai, rusai, baltarusiai, ukrainiečiai, žydai, karaimai, totoriai, latviai, čigonai, armėnai ir dar apie 100 tautybių – turi savitą muziką. Tačiau nors slapčia ar viešai žavimės čigonų (tai liudija Radži fenomenas), žydų, totorių, karaimų ir kitų tautinių mažumų muzika, Lietuvoje ją vis dar domisi... mažuma (melomanų). Tuo tarpu pasaulyje, pavargusiame nuo depresijos, „prozaiko kartos“, gotikinio roko, paaugliškos savižudiškos emo muzikos bei desperaciją ir agresiją keliančių įvairių muzikinių stilių, pamažu iškilo naujoji gyvybės muzikos banga. Kadangi ji postmoderniškai sudėtinga, pamėginsime trumpai apžvelgti pagrindinius gyvybės muzikos komponentus.

Lūžio metai – 1977-ieji

Pankrokas pasauliui davė daug daugiau gerų dalykų nei dažnai manoma. Vadinamasis punk attitude, pankiškas anarchistinis požiūris į gyvenimą, susiformavęs apie 1977-uosius, kai Didžiosios Britanijos karalienė „The Sex Pistols“ viešai išvadino fašiste, turi ir kitą pusę. Pan-

kroko vitališkumas sugėrė be galo daug stilių ir muzikinių tradicijų. Beje, niūrijoji muzika (gothic rock ir šios muzikos vediniai) kilo iš pankroko.

Taigi maždaug prieš tris dešimtmečius muzikinis pasaulis skilo į dvi dalis. Šiuolaikinė roko muzika ėmė sukti skirtingais keliais.

Peteris Gabrielis (g. 1950) 1989-aisiais įkūrė įrašų kompaniją „Real World Records“ ir pasauliui atskleidė daug įvairiautės muzikos šėdėvų. Jo dėka žinome armėniškojo klarneto duduk meistrą Djivaną Gasparyaną (g. 1928; jo pirmasis albumas įrašytas, kai maestro buvo 70-ies, vadinasi „Nebūsiu liūdnas šiame pasaulyje“), khmerų (Kambodžos) muzikos propaguotojus „Dengue Fever“ (JAV; groja nuo 2001 m.), islamo mistikų sufijų sakralinės muzikos qawwali meistrą pakistaniečių Nusratą Fatehą Ali Khaną (1948–1997) ir daugelį kitų. P. Gabrielis sujungė punk/post-punk energiją su įvairių pasaulio tautų muzika, sąlyginai pavadintą world music.

Tačiau palikime puikiąją world music kiek nuošalyje. Mus domina dviejų, atrodo, nesuderinamų stilių – (pank)roko ir įvairių tautų tradicinės muzikos – derinimas. Ar jis tikrai įmanomas?

Tarp čigonų, žydų ir... suomių

Atsakymas vienintelis: žinoma! Visų stilių, gautų derinant roko ir čigoniškąją, žydiškąją bei kitų tautų muziką, nė neišvardysi. Terminu „neo-Balkan“ dažnai vadinama indie rock/gypsy punk muzika, kilusi iš Rytų Europos, kurioje pasitelkiami įvairiausi akustiniai instrumentai – pianinas, būgneliai, variniai pučiamieji, gitaros, klarnetai, saksofonai ir kt.

Nors daugelis „neo-Balkan“ skambesį pajuto, žiūrėdami bosnio Emiro Kusturicos filmus bei klausydami jo ir jo kraštiečio iš Sarajevo Gorano Bregovičiaus muzikos, iš tikrųjų „neo-Balkan“ muzikos spektras labai platus. Labiau į roką linkusias grupes įprasta vadinti „čigonais pankais“ – gypsy punk. Taip galima apibūdinti 1999 m. Niujorke įsikūrusį daugiatautį kolektyvą „Gogol Bordello“, kuris lankėsi ir Lietuvoje.

Neo-cabaret, folk punk, anarcho-punk, avangardiniam džiazui artima muzika, susijungusi su čigonų ir žydų muzikinėmis tradicijomis, duoda netikėčiausių rezultatų. Jau nebestebina energingieji suomiai „Apocalyptica“ bei jų tautiečių grupė „Loituma“, išgarsėjusi 1995 m. perdirbta karelių daina „Ievos polka“. O grupės „Alamaailman Vasarat“ („Pože-

minio pasaulio kūjai“) iš Suomijos sekstetas nuo 1997 m. groja muziką, kurią apibūdinti sunku: rokas, metalas, avangardas, džiazas, klezmer.

Klezmer muzika susijusi su čigoniškąja: žydai muzikantai keliaudavo kartu su muzikuojančiais čigonais.

Pakalbinau „Amsterdam Klezmer Band“ narį Joopą van der Lindeną.

Kas Jums klezmer muzika?

Klezmer visada buvo įvairių stilių mišinys. Panašiai kaip džiazas, rokenrolas ar net J. S. Bachas. Todėl manau, kad klezmer yra gyvas muzikos stilius, kurį mes kuriame pagal klezmer tradiciją, bet pridėdami prieskonių iš to, ką girdime aplink. Taigi mums klezmer nėra nebemadingas stilius, kurį stengiamės tik atkartoti. Priešingai – stengiamės įsilieti į dabartį. Todėl kuriame savo repertuarą. Mūsų dainose galite išgirsti visko, nes esame septyni skirtingi žmonės.

Jei neklystu, jūs – olandai, nors kartais dainuojate rusiškai.

Esame šeši olandai ir odesietis iš Ukrainos, kuris dainuoja, dainas rašo ir jas atlieka rusiškai, taip pat – jidiš kalba. Kitas mūsų dainininkas – Jobas – repuoja olandiškai, įterpdamas jidiš žodžių.

Jūsų muzika nepaprastai graži – joje susipina laimė ir vieatvė, šokis ir transas. Kas Jums muzika?

Ačiū, tai labai malonus komplimentas. Nėra lengva apibūdinti savo muziką keliais žodžiais. Manau, kad muzika, kurios klausaisi, turi leisti tau įžvelgti, kokie yra ją sukūrę žmonės. Kuriantiems muziką reikia atsikratyti savo ego.

Su kuria kultūrine, religine tradicija labiausiai susieta Jūsų muzika?

Be abejo, klezmer turi žydiškas šaknis. Kai kurie iš mūsų žydai, taigi toks ir ryšys. Vis dėlto manau, kad mūsų muzika labai olandiška. Olandija visada buvo ta vieta, kurioje bendraudavo įvairios kultūros, tai galima pajusti ir mūsų muzikoje. Negaliu įsivaizduoti grupės, atliekančios tokią muziką, pavyzdžiui, iš Prancūzijos.

Kuriuos savo albumus laikytumėte labiausiai pavykusiais?

„Zaraza“, „Son“, „Katakofu“. Pastarajame labai dera mūsų ir Turkijos čigonų muzika. O „Remixed“ mus labai išgarsino, praplėtė auditoriją.

Kas Jūsų gerbėjai?

Įvairūs. Mums patinka groti roko ir džiazo festivaliuose, nes juose skirtinga auditorija. Jaučiamės kaip namie ir teatre, kur susirenka vėl kitokia publika/ Be to, mums labai patinka groti vestuvėse.

Kokie artimiausi planai?

Atrasti pasaulį su savo muzika. Kad klausydamiesi mūsų muzikos žmonės taptų laimingi.

2012 m. gruodis

**ALEKSANDRAS DUGINAS:
„Ateitį suprantu egzistenciškai“**

Daugeliui Aleksandro Dugino (g. 1962) pristatinėti nereikia. Tai – žinomas filosofas, politologas, tradicionalistas, Ketvirtąjo politinio kelio kūrėjas, profesorius. Todėl nepradėsime nuo Adomo ir Ievos.

Profesorius sutiko duoti išskirtinį interviu Lietuvos skaitytojams.

Gal pradėkime pokalbį nuo Jūsų, kaip teigiama, labai įdomios biografijos. „Vikipedija“ ir kiti oficialūs šaltiniai byloja, kad Jūsų tėvas dirbo GRU, kad priklausėte nacių būreliui, kuriam vadovavo filosofas J. Golovinas, esate artimas Vladimiro P:utino draugas. Yra ir daugybė kitų kontroversiškų dalykų. Kas tiesa, o kas – melas?

Viskas – absoliutus melas. Mano biografija – tai mano bibliografija, kaip sakė Julius Evola. Tačiau „Vikipedijoje“ nieko nekeičiu dėl dviejų priežasčių: egzistuoja tam tikra grupė liberalių wiki-administratorių, kurie, vos ką nors pakeitus, nedelsiant atstato ankstesnį melą, tai – vadinamasis interneto karas; man nerūpi mano paties asmenybė, man rūpi tik mano misija. Skaitykite mano knygas, susidarykite savo nuomonę apie mano idėjas, o tik tada, jei būtina, domėkitės asmenybe.

Šiame interviu kaip tik ir norėčiau aptarti pagrindines Jūsų idėjas. Ar kažkas turi nutikti? Trečiasis pasaulinis karas? Pasaulinė revoliucija? O gal nieko (turiu galvoje griuvimą kaip natūralų procesą)?

Manau, kad nieko nenutiks, ir tai yra tikrai baisu. Amžinybė – begalinis nuobodžio momentas. Heideggeris savo veikale „Fundamentalūs metafizikos konceptai“ išstudijavo gilaus nuobodžio fenomeną kaip dabartinio Dasein (buvimas, būtis) egzistencinį požymį. Gnostikas Bazilidas pasaulį PO pabaigos aprašė kaip esantį visiškoje pusiausvyroje, kai niekas nevyksta. Tai nereiškia, kad nebėra jokių įvykių, tiesiog mes tų įvykių nebeišgyvename kaip įvykių. Toks ilgalaikis kolapsas gerai išanalizuotas anglų rašytojo Alexo Kurtagičiaus.

Didžioji bėda ta, kad niekas viso to nepriima kaip bėdos. Todėl ir esame, kur esame.

Ir teisūs tie, kas sako, jog tai truks amžinai. Pasaulio pabaiga – tai Pasaulio nesugebėjimas pasibaigti. Nepasibaigiantis pasaulis nebėra Pasaulis, tai – tik beprasmių fragmentų, esančių neegzistuojančioje vi-sumoje, sanakaupa. Mes gyvename Platono „Parmenido“ 6-9 hipotezėse:

egzistuoja daugiai, bet nebėra vienio. Toks pasaulis, kaip teigia neoplatonikai, negali egzistuoti. Jau greičiau sutinku su jais, nei su masine žiniasklaida ir paruošta vartojimui kultūra ar hegemoniškais intelektualais.

Išleidote daug knygų. Pirmoji, kurią skaičiau, berods, apie 1999-uosius, buvo skirta konspirologijai. Ar tikite rimtai egzistuojančiu visuotiniu sąmokslu, kurį rengia Bilderbergai, masonai, iliuminantai ar dar kažkas?

Konspirologiją laikau primityvia sociologijos atšaka. Sociologijai svarbus vienas dalykas: ką visuomenė mano apie tai, kas vyksta aplinkui, taip pat ką apie tai mano mokslo žinovai. Taigi studijuodami konspiracijų teorijas, studijuojame žmonių protus, mitus, kultūras, baimes, gnoseologines ir kognityvines struktūras. Žmonės tiki sąmokslais. Tai reiškia, kad jie egzistuoja arba „išlieka gyvi, kažkur slypi“ (pagal diferencijuotą ontologiją, sukurtą Alexiuso Meinongo).

Ironiška, kad paminėjote Bilderbergus (tikrai egzistuojantį oficialų tarptautinį klubą), masonus (istoriškai dokumentuotą organizaciją) ir iliuminatus, kurie tėra šiulaikinių sąmokslų teorijų produktai (XVIII a. pabaigoje tokiu pavadinimu buvo organizacija, tačiau išnyko). Ar jie kažką planuoja? Manau, kad taip. Ką tiksliai? Niekas nežino, išskyrus juos pačius. O šių organizacijų nariai apie savo planus aiškiai nekalba. Tačiau žmonės įsivaizduoja, mąsto, spėlioja, buria. Taip daryti patrauklu, tai įtraukia. Žmonės patiria baimes, pasąmoninius troškimus, slaptą visuomenės, istorijos, hierarchijos, likimo suvokimą. Įdomu tai studijuoti.

Jūs laikomas šiulaikinio eurazianizmo ir Ketvirtąjo politinio kelio tėvu. Šias savo idėjas paaiškinkite plačiau.

Eurazianizmas laiko Rusiją ne šalimi, o civilizacija. Todėl ji turėtų būti lyginama ne su Europos ar Azijos šalimis, o su Europos, Islamo, Indijos civilizacijomis. Rusija-Eurazija savyje talpina ir dabartinių, ir senovinių bruožų, ir europietišku, ir rytietišku kultūrų bei etnosų. Šis ypatingas identitetas turėtų būti pripažintas ir patvirtintas naujo integracinio projekto kontekste.

Ketvirtasis politinis kelias teigia: trys pagrindinės politinės ideologijos (liberalizmas, komunizmas/socializmas, fašizmas/nacizmas) nebėra adekvačios, todėl turime atmesti jas visas; turime sukurti Ketvirtąjį politinį kelią, atmetę pirmuosius tris; Ketvirtąjo politinio kelio subjek-

tas – Dasein, kokį aprašė Heideggeris; Dasein turi būti išlaisvintas iš neautentiškų egzistencijos modelių; pasaulis turi būti daugiapoliaris (kiekviena kultūra, etnosas ar religija turi savo Dasein); mes kviečiame į egzistencinę Pasaulinę Dasein'ų revoliuciją.

Eurazijos Sąjunga įkurta prieš kelerius metus. Dabar ji tartum neegzistuoja, nors atrodo, kad rytinė pasaulio dalis (Iranas, Kinija ir kt.) tampa stipresnė už vakarinę. Kokia šiandien Eurazijos Sąjungos situacija?

Eurazijos Sąjunga turi daug objektyvių ir subjektyvių problemų. Amerikos hegemonija ir penktoji kolona Rusijoje ją aktyviai sabotuoja, o Rusijos biurokratų neveiksmingumas situaciją dar labiau blogina.

Karai ir revoliucijos dabar visur: Malis, Sirija, Palestina, Tunisas... Ką manote apie situaciją Magrebo (Šiaurės Afrikos), Artimųjų Rytų šalyse? Ar ir toliau liesis kraujas, vyks dešimtmečius trunkantys karai?

Tokia situacija niekada nesibaigs. Tai – chaoso projektas. Tik tada, kai visi musulmonai atsuks savo ginklus ir prisijungs prie Eurazijos galutinio mūšio prieš hegemoniją, tai gali baigtis.

Koks Jūsų požiūris į Islamą ir Iraną?

Žaviuosi Iranu ir šiizmu bei sufizmu. Tai – dvasinė tradicija, kuri kovoja prieš modernybę, taikydama tiesiai į jos centrą. Yra daug įvairių Islamo atšakų. Man priimtinas tradicinis Islamas, o dėl vahabitų versijos turiu abejonių.

Palaikau tradicionalizmą visose religijose.

Kokį pasaulį norėtumėte matyti?

Ateitį suprantu egzistenciškai, kaip autentiško Dasein horizontą, kaip įvykį, kaip paskutinio Dievo atėjimą.

Turėtų būti Nauja Filosofijos Pradžia, arba... išvis nieko. Ateitis pati neateis, turime ją kurti. Bet prieš tai turime sugriauti tai, kas yra arba atrodo, kad yra.

Iš interneto puslapių matosi, kad daug žmonių jau yra pasiruošę revoliuciniam proto paradigmos pokyčiui. Ar į mūsų pasaulį ateina realūs pokyčiai?

Paradigmos pokytis absoliučiai būtinas. Gerai, kad kažkas prabunda. Neapykanta globalizmui, konsumerizmui, žiniasklaidai, demokratijos melui, žmogaus teisių šiukšlėms, diktatūrai akivaizdžiai auga. Todėl turime eiti toliau.

2013 m. vasario 9 d.

AUDRONĖ ILGEVIČIENĖ:

„Antropoteosofija – žmogaus suvokta Dievo išmintis“

XXI a. pradžioje Lietuvoje pradėtas kurti nuo teosofijos, antroposofijos bei „Arkanų mokyklos“ mokymų beveik nesiskiriantis, tačiau vis dėlto turintis nemažai savitumo antropoteosofijos pseudomokslas (skeptikų nuomone), dvasinis išradimas (tikinčiųjų juo nuomone). Jo autorė – Astromineralogijos centro „Pars Fortunae“ įkūrėja Audronė Ilgevičienė, dar žinoma kaip Astrėja. Išleistos jau penkios antropoteosofijos knygos: „Kosminiai pašventimai“ (2008), „Apie mirtį ir pomirtinius kelius“ (2008, antras leidimas – 2010), „Septyni spinduliai ir jų valdovai“ (2009), „Žmogaus suvokiama dieviškoji išmintis“ (du tomai, 2010 ir 2013).

Audronė Ilgevičienė atsakė į klausimus.

Esate fenomenalus žmogus – 1995 m. įkūrėte vienintelį Lietuvoje (ir, berods, Baltijos šalyse) astromineralogijos centrą, išleidote per dvidešimt knygų, kurios gana įvairios, tačiau lyg ir turi bendrą leitmotyvą – akmenis. Kas Jums akmenys?

Drįsčiau pataisyti: visko, ką darau, leitmotyvu įvardinčiau žodį „sąmonė“. Akmenys – tai tik viena iš sąmonės formų, kuri, beje, yra pakankamai materialinė, kad net nesuprantantis sąmonės formavimosi procesų, žmogus galėtų prie jos prisiliesti realiai. Tai pradžią pradžiai materijoje, kuri yra stabili ir tvirta, todėl ją perpratus gali tapti patikimu pamatu tam, kuris siekia statyti savo sąmonės pilį.

Kaip gimė Astrėja ir kas yra antropoteosofija? Išleidote jau penkias knygas. Kiek jų dar bus? Kokios esminės filosofinės Jūsų, kaip Astrėjos, idėjos?

Pirmiausia reikėtų įvardinti, kas yra ezoterika. Paskutiniaisiais dešimtmečiais vis įmantrėjantis žmogaus protas taip supainiojo visas sąvokas, kad vis sunkiau darosi pasakyti, kas kuo vadintina. Dar J. P. Blavatskaja savo laiku aiškiai išskyrė dvi sąvokas: ezoterika ir egzoterika. Egzoterinis (gr. egzoterikos) – išorinis, viešas. Mąstančiam žmogui nesunku turėtų būti suprasti skirtumą ir pradėti matyti atitikmenis šiuolaikiniame dvasiniame ir „dvasiniame“ gyvenimuose. Todėl tikroji ezoterika – tai gilūs vidiniai ieškojimai savęs ir Dievo, kupini išbandymų ir kančios, apvalančios ir prikeliančios miegančią dvasią. Tam reikia ryžto, valios,

didelės savidisciplinos ir nuolatinio darbo, kaip ir tikėjimo. Tokie ieškojimai nuramina protą, mažina emocijas ir jų skatinamus norus, atveria giluminį sielos potencialą, o su visu tuo, savaime suprantama, ir kelią. Tada einama juo darant ir daugiau tylint. Tai ilgas ir skausmingas procesas, lyg žvaigždės žmogaus širdyje išsižiebimas. Jis veda ne į specialių galių intensyvinimą ar nušvitimo norą, bet į vis gilėjantį atsakomybės už savo mintis, žodžius ir darbus suvokimą. Dar daugiau: galiausiai toji atsakomybė plėtėja, apimdama ne tik asmenį, formuojasi ir nauja kokybė, aprėpianti šalį, kurioje toks žmogus gyvena, ir jos žmones, tiek suprantančius, tiek nesuprantančius, pagaliau visą Žemę. Žmogus jaučiasi atsakingas prieš Tą, kurio mažute dalelyte galiausiai pasijunta. Tai savaime padiktuoja naujus jo gyvenimo principus, kuriuose atsiranda galybė atsisakymų, niekaip nesuprantamų net dvasios vartotojui. Toks žmogus gali išbandyti ne vieną religiją ar dvasios ieškojimo kryptį, suprasdamas sistemos formavimo svarbą, be ko iš chaoso pakilti tiesiog neįmanoma. Tapęs sistema pats jis išeina į priešybių vienybės zoną. Todėl jo elgesį nuo tol gali suprasti tik tie, kurie iš tiesų link jos eina arba joje yra. Mažai bekalba apie tai, ką daro, nes kalbėdamas rizikuoja būti suprastas neteisingai. Vieni juo žavisi, kiti bijo, tretį keikia. Toks yra tikrasis sąmonės plėtojimo procesas ir jo kaina.

Egzoterikas visa tai imituoja. Jis siekia ypatingų galių, apreiškimų. Kažką veda smalsumas arba mada. Dar kažkam reikalinga savirealizacija arba tiesiog darbas. Taip gimsta šarlataniškumas, kuris viešinamas įvairiausiais būdais. Tačiau egzoterikas sunkiai supranta jau anksčiau minėtą atsakomybę, dažnai nepripažįsta disciplinos arba paverčia ją kategoriškumu. Ir dar: tikrąją priešybių vienybę jis sutapatina su chaosu, sakydamas, kad ji ir yra chaosas. Šitaip jis tampa panašus į vaiką, kuris žaidžia galias, burtininkus ar net... suvokimą ar nušvitimą. Tad į tikrąją ezoteriką niekas nieko nublokšti negali: žmogus arba bunda, arba ne. Patys žinote, jog, kai pakankamai išsimiegate, vėl tuoj pat eiti miegoti nesinori, o ir į darbą laikas.

Egzoterikas gi pabudimą ir darbą dar tik sapnuoja, Kada jo žadintuvas suskambės, niekas nežino.

Knygos, kurias rašau, arba, tiksliau, užrašau, turi tris kryptis: ezoterinė – grožinė literatūra; akmenys; antropoteosofija. Vienu metu paprastai rašau kelias knygas. Niekada nevargstu rašydama ir nebandau kurti

siužetų. Tai lyg meditacija, kurioje mano pačios asmuo tiesiog išnyksta. Ypač tai liečia pirmą ir trečią „žanrus“. Akmenų temos nagrinėjamos, remiantis dar ir ilgamečiais (centras dirba devynioliktus metus) tyrimais bei pastebėjimais, akmenų tyrinėtojų ir mylėtojų klubo analizėmis, partnerių iš kitų šalių patirtimis ir t. t.

Visiškai nesunku derinti žanrus, nes jie papildoma vienas kitą, padėdami tas pačias temas suprasti skirtingos sampratos žmonėms. Pvz.: „Kosminių pašventimų“ iliustracija – tai „Egipto istorijos. Mažoji Izidė“; „Menas mylėti“ – tai apsivalymo kelias, apie kurį kalbama tiek knygose apie akmenis, tiek antropoteosofijoje; „Lietuvos Šauksmas“ – tai Lietuvos Dvasios kreipimasis į visus, gyvenančius jos globojamoje teritorijoje, todėl negalėjau jo neužrašyti, nes pati joje gyvenu. Dar giliau ją papildė ir paaiškino „Sakmė apie aisčius. Legendos“. „Švč. Mergelės Marijos apsišventinimas Lietuvoje“ – tai Tikėjimo temos svarbos paaiškinimas ypač tiems, kurie nesupranta, kodėl reikia tikėti.

Antropoteosofija – žmogaus suvokta Dievo išmintis. Nesunku suprasti, kad kiekvienas suvokti gali tik pagal savo vidinio potencialo išgales. Tai vyksta tik viduje apsivalant. Suvokimui skleidžiantis, žmogus ima suvokti save, kaip sielą, esančią fiziniame kūne, kuris jai reikalingas lygiai taip pat, kaip kosmonautui, išeinančiam į atvirą kosmosą, skafandras.

Ką Jums reiškia Agni Joga, koks santykis su Jelenos Rerich ir jos šeimynos perduotu mokymu?

Antropoteosofijos tekstai neišvengiamai gali priminti ir Agni Jogą, ir J. P. Blavatską. Tie, kurie mėgsta nušvitusius sufijus, žino senuosius filosofus Platoną, Pitagorą, legendinį Zoroastrą, gali rasti tų pačių idėjų ir čia.

Ką manote apie Lietuvą užplūdusias įvairias naujojo religingumo grupes, New Age sąjūdžius?

Lietuva – Europos širdis. Ir ne tik todėl, kad čia yra jos geografinis centras, kad ji yra tiltas tarp Rytų ir Vakarų. Jos dvasia, kurioje telpa visų kažkada Lietuvos teritorijoje gyvenusių išminčių potencialas, bunda, ją jaučia visi. Ir užsiimančys ezoterika, ir egzoterika. Ne visos šalys tokiu potencialu gali pasigirti. Daug kur jis užgesęs. Kažkur tokio niekada ne-

buvo. Todėl ir traukia iš visų Žemės kampelių, kad prie tos bundančios galingos srovės priglustų.

Svečiai, kurie atvyksta propaguodami savo mokymus, yra visokie. Iš vienu yra ko pasimokyti, jie, kaip ir universitetuose kviestiniai iš svetur dėstytojai, padedantys naujai pažvelgti į tuos pačius dalykus. Tačiau yra svečių, kurių tikslai nėra geranoriški, nors skelbiama būtent šitaip. Todėl bet kuriuo atveju besąlyginis kitos kultūros ir tradicijų priėmimas gali gimdyti „perlenkimus“ bei rimtas psichologines ir savirealizacijos problemas.

2013 m. kovas

MARTINAS BLADHAS:**„Muzika man visada buvo svarbi savo turiniu“**

Kultiniam švedų post industrial projektui IRM sukakus 15 metų, išleistas retų kūrinių rinkinys – „Anthology“ CD. Jame – ankstyvieji IRM singlai ir kūriniai iš kompiliacijų, o taip pat įrašytas koncertas. Leidinys susideda iš poros kompaktinių plokštelių, digipakuotės, kuriai apsaugoti pagamintos dvi specialios įmautės ir 20 puslapių bukletas.

Tai nėra itin lengva muzika. Tačiau įsijungus CD, nustoti klausyti sunku – maloniai įtraukia. Leidiniui ir už estetiką, ir už puikią muziką bei retų įrašų „atkapstymą“ rašau 10/10. Daugiau pasakoti apie tai, kas yra IRM muzika, kaip ir nėra prasmės, ją tiesiog reikia klausyti. Beje, tai jau trečias IRM leidinys, išleistas Lietuvoje.

IRM projekto siela Martinas Bladhas sutiko atsakyti į klausimus.

Kaip jaučiatės tapęs savo žanru klasiku?

Nevadiname savęs klasikais. IRM geriau už mus, ko gero, žinomas vardas mikrokosmose.

Kaip pats vadinate savo grojamą stilių?

Labiausiai patinka apibūdinimas *post industrial*.

Koks buvo pirmas perklausytas albumas?

John Barry arba Ennio Morricone *spaghetti western* kompozicijos. Muzika man visada buvo svarbi savo turiniu.

Kaip pradėjote kurti muziką?

1992-1993 metais rašiau dainų tekstus ekstremalaus metalo grupei. Kai prisijungė Erikas Jarlas, kūrėme muziką kartu. 1995-1998 metais grojau alternatyvaus/avangardinio roko grupėje kartu su Magnusu Lindhu. Ši grupė vėliau virto mano kitu projektu – Skin Area. 1997-ųjų pabaigoje Erikas atsinešė sintezatorių su intencija groti „industrinę muziką“ ir paprašė jam padėti. Taip gimė IRM.

Kokius savo albumus vertinate labiausiai?

Šiuo metu įrašinėju ketvirtą ilgąrojų albumą. Mano mėgstamiausi – Skin Area „Rothko Field“ (2012), „The Island of Death“ ir IRM „Order“ (2010).

Manau, kad bet kuris menininkas visada labiausiai vertina naujausią savo kūrinį.

Švedija atrodo tarsi rojus tiems, kurie klauso ir kuria *post industrial/power electronics/noise muziką*. Kaip manote, kodėl?

Nemanau, kad yra vadinamoji „Švedijos scena“. Nemėgstu tų, kurie kuria *noise* vien tam, kad pareikštų, jog kuria *noise*. Daug kas tai gali daryti, bet tik keliems tai pavyksta. Mėgstu Kristianą Olssoną ir Shift. IRM nėra populiarūs Švedijoje, nes mes niekada nebuvo DIY kartos dalimi.

Kaip patiko Lietuva? Jūsų pasirodymai Vilniuje buvo įspūdingi.

Grojome Vilniuje du kartus, tai buvo labai egzotiška. Grojome, spėju, sovietinių laikų sporto arenoje, kurioje buvo išdaužtas langas, užkljuotas juodais plastikiniais maišais. Lietuva ir žmonės labai patiko.

Kodėl IRM estetika tokia „kruvina“?

„Kraujo estetika“ buvo būdinga mūsų ankstyviesiems pasirodymams, kuriems didelę įtaką darė Vienos akcionistai, ypač Hermannas Nitschas.

Aš siekiu parodyti stiprią jausminę ir estetinę egzaltacijos formą, santykį tarp meilės ir neapykantos.

2013 m. gegužė

AURELIJUS SIRGEDAS: „Ir gotai atranda meilę“

Visuomenėje egzistuoja stereotipas, kad gotai yra niūrūs, liūdni, nieko nemyli, mąsto tik apie mirtį ir savižudybę. Tačiau žymiausios Lietuvos gotikinio roko grupės „SIELA“, grojančios nuo 1990 m. kovo 1 d., lyderis Aurelijus Sirgedas bent jau dabar į niūrų gotą nepanašus – jis atrado meilę. Iš jos vos per kelis mėnesius gimė albumas, kuris balandžio 24-ąją pristatytas viešai. Apie gotikinį roką, meilę, gyvenimą ir dar daug ką jį kalbino radikalimai.lt

Praėjo nemažai metų nuo paskutinio studijinio grupės „Siela“ albumo „Euforija“ (2008) pasirodymo. Tiesa, dar buvo *tribute* albumas „XX jubiliejinis“ (2010), koncertinė plokštelė „Visa matanti akis“ (2011) ir EP su BJELLE „Pasaulio kraštas“ (2013). Kiek laiko kurtas naujasis, dvyliktasis studijinis albumas „Širdis. Kryžius. Pasaga“?

Jis sukurtas labai greit, per tris mėnesius. Dainas pradėjau rašyti 2015-ųjų sausį. Tuo požiūriu albumas rekordiškiausias. Ir prieš kelerius metus galvojau apie albumą, bet neradau atspirties taško, nebuvo kūrybinio impulso. O šių metų pradžioje tiesiog visos aplinkybės suėjo.

Grižęs prie dainų, kurias buvau rašęs, pamačiau, kad dabar esu kitur.

Albumas konceptualus?

Taip. Devynios dainos. Dainas prodiusavau ne tik aš, bet ir kiti grupės nariai.

Albumas nėra pats linksmiausias...

O kam jis skirtas?

Žmonėms, kurie nenori būti vieniši, kurie jaučiasi vieniši. Akcentuojamos meilės ir savęs, atspirties paieškos. Širdis, kryžius ir pasaga simbolizuoja meilę, tikėjimą ir viltį, pagrindinius gyvenimo ramsčius. Meilė atrandama iš naujo, vis labiau gilinantis į save.

Pats radai savo meilę?

Radau. Tai – mano žmona Rita.

Pirmasis singlas iš albumo vadinasi „1968“. Tai – senas geras „sieliškas“ gotikinis rokas su cojišku užtaisu. Ar visos naujojo

albumo dainos tokios pat smagios, ar yra jame ir lėtesnių kūrinų, instrumentinių kompozicijų?

Lėtesnių dainų yra, instrumentinių kompozicijų – ne. Kiekviena daina – tai, kas ėjo iš mano vidaus. Kiekvienas žodis – tiesa. Visos dainos – tikros.

Stilius nepasikeitė? Tai – gotikinis rokas?

Galima taip vadinti.

Bet juk gotai nusivylę gyvenimu...

Tas gotikinis vaiduoklių ir pilių periodas nukeliavo į praeitį.

Niūrus gotas Aurelijus surado meilę, bet gotikinio roko neatsisakė?

Neatsisakiau. Visa tai niekur nedingo. Bėga laikas, keičiasi tik formos.

Mėgstu NICK CAVE, ypač iš naujo atrandu albumą „Push the Sky Away“ (2013), kuris yra tartum belaikis – galėjo būti sukurtas ir prieš ir po keliasdešimties metų.

Kadangi dirbu kaip prodiuseris, tenka klausyti daug visokios muzikos.

Kokia muzika dabar „ant bangos“?

Alinos Orlovos banga dar nesibaigė.

O populiariu dabar daug kas, „makalynė“. Vyksta senų stilių atgailinimas. Man atrodo, kad dabar ieškoma ne kažko naujo, o grįžtama į praeitį, pvz., 1980-ųjų stilių, *new wave*. Mes su Alina albume „88“ kūrėme tokio stiliaus muziką, LEMON JOY su daina „Kažkada“ 2011 m. tai darė. Deja, negirdėjau, kad pavyktų padaryti tokį skambesį, koks buvo 1980-aisiais, vis tik įsikiša kompiuteris. Manau, kad „88“ tikrai stiprus albumas. Jis kitoks, tai nėra ankstesnės kūrybos kartojimas.

Dabar įrašinėjame naują Jurgos Šeduikytės albumą, bandome grįžti pirmojo albumo „Aukso pieva“ (2005) link, kad viskas būtų lietuvių kalba.

Jazzu Švedijoje įrašinėja naują, įdomų albumą.

Režisierius Kristijonas Vildžiūnas kuria trečiąjį savo filmą, jame skamba muzika. Įrašėme kelis naujus kūrinius, kurie dar niekur neskelbti.

Šiemet ir BIX, kurie atsinaujino, ir Andrius Mamontovas išleis naujus albumus.

Kokia muzika Pačiam mieliausia?

DEINE LAKAIEN, NICK CAVE.

Kaip gyvenai tuos septynerius metus iki naujo albumo?

Šeima, vaikai... Žmona – kosmetologė, penkiolika metų kartu, ji gali daug ką patarti ne tik apie kosmetiką, labai gerai mane jaučia ir supranta, yra pirmasis grupės „Siela“ dainų klausytojas.

Kokiais formatais bus išleistas?

Vinilo kol kas neplanuojame, bus CD ir internete.

„Siela“ patyrė nemažai transformacijų: grojo gotikinį roką, kartais kiek panėšėjo į Viktoro Cojaus kūrybą, o kai kurios baladės buvo net vadinamos popmuzika gerąja to žodžio prasme. Kokia Tau „Siela“? Kokia jos šerdis?

Natūralu, kad per tiek metų įvyksta kažkokių transformacijų. Pradėjome kaip lengvas KINO šešėlis Lietuvoje, vėliau sekė gotikinis laikotarpis, prasidėjęs pažintimi su A.Mamontovu, pokalbiai, ieškojimai. Jis įrašė muzikos, kurios tuo metu klausė, ir tai mums davė naujų impulsų pradėti judėti link gotikos. Vėliau buvo grįžimas prie šaknų – daugiau roko. Vėliau – vėl gotika su lengvesne muzika. Negalėčiau pasakyti, kad „Siela“ šimtu procentų gotikinė grupė. Man pirmiausia tai dainos, kurias kuriu, ir koku būdu jos bus išreikštos – ar su gotikine grupe, ar grojant tik akustine gitara, nėra taip svarbu. Dažniausiai kiti prilipdo tau etiketę, pasistengia spauda, kuri kartais, net neklausydama to, kas grojama, iš senų šampų paima frazes, ir taip tampame gotikine grupe, grodami dainas „Euforija“ arba „Rudenio Dievas“.

Kurį albumą laikote brandžiausiu?

„Už regėjimo lauko“. Nuo jo apsivertė viskas, ką darėme iki tol – gavome pripažinimą Europoje. O tai grupei, išlindusiai iš rūsio, buvo didelis pasiekimas. Subrendome su tuo albumu. Mus ėmė kvieisti į didelius festivalius ir koncertinius turus Vokietijoje, Lenkijoje, Olandijoje. Ir po to buvo puikių albumų, bet „Už regėjimo lauko“ iki šiol yra kertinis, brangus bendras grupės darbas.

Kokias pagrindines įtakas „Sielos“ muzikai galėtumėte išvardyti?

Muzikos iki šiol klausausi kuo įvairiausios, visada ieškau kažko naujo. Bet esminės grupės, kurios darė įtaką – tai KINO, NAUTILUS POM-

PILIUS, AKVARIUM, ALISA. Jos pastatė pamatą mano kūrybai ir vėliau tik stilistiškai įtakojo grupės THE CURE, THE SISTERS OF MERCY, NEW MODEL ARMY, U2, MIDNIGHT OIL.

Kai tarnaudamas sovietų armijoje 1988-aisiais išgirdau KINO, atrode taip keista, kad V. Cojus dainuoja apie tai, kaip jis negali užmigti ir koks vanduo iš čiaupo kartus, ir elektros šviesa naktį akina... Supratau, kad dainuoti galima apie bet ką, jei tik surandi raktą, kad daina įgytų *sielą*, pradėtų gyventi. Tai buvo esminis atradimas, nuo kurio pradėjau kurti ir, mokėdamas vos kelis akordus, su gitara rašyti dainas.

Kas be muzikos dar daro didžiausią įtaką?

Tikiu, kad yra kažkas aukščiau, kuris atveda tave iki vieno ar kito dalyko, kurį pradedi studijuoti nuo autoriaus asmenybės iki jo darbų. Ar verta vardinti, kokią įtaką daro Franzas Kafka, Salvadoras Dali, Borisas Pasternakas ir daugelis kitų, kuriais domėjausi ir domiuosi. Visi mes turime savo favoritus, mokytojus.

Jei reikėtų savo ir „Sielos“ filosofiją išreikšti vienu sakiniu, koks jis būtų?

Konfucijus yra pasakęs: kur beeitum, eik visa širdimi.

2015 m. balandis

RADIKALIAI.LT interviu su knygos ETERNAL LIIVA autoriais

Knyga ETERNAL LIIVA, rašoma lietuvių ir anglų kalbomis, dar neparašyta, tačiau skaitoma internete. Radikalai.lt pasirodė jau 20 iš net 999 jos numatytų fragmentų. Kas šios knygos autoriai, kokia tai knyga, pasakoja jie patys. – For English readers. The book will be translated into English, because its main aim is World Peace between all the people.

Kokia knyga yra ETERNAL LIIVA? Kas ją rašo?

Rašo ją Dievas ir Mindaugas Peleckis. Tiesa, Dievas tiesiogiai jos neršo, tiesiog jis perduoda žinią.

Kokią?

Pasaulis jau tiek daug visko pasiekė: ir neigiamo, ir teigiamo. Viskas, ko jam tikrai labai reikia, yra taika. Skamba kaip lozungas, bet tai tiesa.

Ne kartą bent vienas iš mūsų buvo kaltintas antisemitizmu, dabar gal kas nors apkaltins pataikavimu žydams. Šiais laikais visi kažkuo mėgsta kaltinti, bijoti ko nors. Mes nieko nebijom ir nieko nekaltinam. Mes nieieškom tiesos, nes išdursim vienas kitam akis, perfrazuojant Gandhi. Mes skatiname taiką.

Taika tarp visų pasaulio tautų, religijų ir tiesiog (pirmiausia) žmonių. Užteks visų tų –izmų, antisemitizmų ir kitų nesąmonių. Žmonės privalo gyventi taikiai vienas su kitu, suvokti, kad tik mylėdami toje pačioje planetoje gyvenančius žmones, taigi, seseris ir brolius, pasieks geriausio rezultato.

Ar ši knyga padės pasiekti taiką pasaulyje?

Tai labai sunkus, nors siektinas ir kilnus uždavinys. Mes tikime, kad taip.

Kiekvienas lietuvis turi atsiprašyti žydo, žydas – arabo, turkas – armeno ir t. t., ir pan., ir atvirkščiai. Visi privalo atsiprašyti vieni kitų ir susitaikyti. Antraip žmonija pražus. Kalbame labai rimtai.

O knyga... Knyga vis dėlto gali padėti siekti taikos pasaulyje. Ji kuriamą pagal labai išmintingo žmogaus – Vilniaus Gaono mokinio – knygą, kurioje aprašyta, kaip 999 žingsneliais sukurti Golemą. Tai nėra kažkios pabaisos kūrimas. Golemas yra metafora. Taigi, mes palaipsniui tiesiog turime pasiekti taiką. Ir nesvarbu, kokią muziką klausome, kokios

mūsų pažiūros, turime atleisti priešams, draugams, patys atsiprašyti ir, pamiršę nuoskaudas, gyventi Taikoje. Tai skamba utopiškai, bet mes – idealistai.

Ačiū. Linkime sėkmės.

Skaitykite mūsų tekstus. Ir atsiprašykite kiekvieno žmogaus, kurį įžeidėte. Mes savo ruožtu atsiprašome vienas kito ir visų tų, kuriuos įskaudinome.

SHALOM, TAIKA, PEACE!

2015 m. spalio

ZINAIDA NUTAUTAITĖ-INDRIKONIENĖ:
**“Grupė „Poliarizuoti stiklai“ virto „Poliarizovannyje
stiokla“, užtat „Antis“ ir liko „Antis“**

Prisiminimais pasidalinti sutiko nuo pirmosios iki paskutinės dienos Vilniaus plokštelių studijoje redaktore dirbusi legendinė mūza Zinutė, per kurios rankas perėjo visos Lietuvoje įrašytos plokštelės.

Kada pradėjote dirbti?

1963 m. kovo 9 d., Vilniaus universitete baigusi lietuvių kalbos ir literatūros studijas. Negalvojau, kad joje užsibūsiu taip ilgai – net 41 metus. Mūsų studija nebegyvuoja, likę du žmonės, kurie dirba prie Liaudies kultūros centro.

Kokios buvo darbo sąlygos?

Sąlygos nebuvo geros, bet geri įrašai. Dirbau visą laiką tamsioje salėje. Mano darbas buvo sudaryti ketvirčio planus kitiems metams: surinkdavau paraiškas iš visų atlikėjų, versdavau jas į rusų kalbą. Turėjo būti tam tikras valandų skaičius klasiškai muzikai, estradai. Turėjome gerą tiems laikams aparatūrą. Garso režisieriai ir inžinieriai buvo kviečiami. Pasikeitė keli direktoriai. Visi jie buvo iš Lietuvos. Tarybiniais laikais gaudavau 130 rublių atlyginimą.

Kas per tuos keturis dešimtmečius sukurta?

Išleista tūkstančiai plokštelių – ir literatūros, ir muzikos. Vidutinis tiražas – 500, estradinių plokštelių – 10-15 000 egz.

Įrašinėdavo pas mus ne tik Lietuvos atlikėjai, atvykdavo ir iš įvairių tarybinių respublikų, Jugoslavijos.

Ne viskas išleista, kas Vilniuje buvo įrašyta. Berods, devynios plokštelės neperėjo Kultūros ministerijos Meno tarybos, Kompozitorių sąjungos, kalbininkų cenzūros, tarp jų – vienas saviveiklos kolektyvas iš Panevėžio. Jei kolektyvas nepriklausydavo Filharmonijai, įrašydavome į „Debiutų“ seriją. Įsirašinėjo ir legendiniai „Gėlių vaikai“. Tai buvo įdomus ansamblis, stengiausi iš paskutiniųjų, bet jų įrašas cenzūros neperėjo ir plokštelė nepasirodė.

Plokštelės buvo leidžiamos greitai. Jas spaudė „Ortofon“ Maskvoje. Į sostinę traukiniu veždavome lagaminus su originaliais plokštelių vokais ir įrašais juose. Visi dokumentai turėdavo būti rusų kalba, net dainų

tekstai. Pavyzdžiui, grupė „Poliarizuoti stiklai“ virto „Poliarizovannyje stioкла“. Tačiau „Antis“ ir liko „Antis“!

Per metus pasirodydavo apie 36 lietuviškas plokšteles.

Turbūt ir daugiau įdomybių pasitaikydavo?

Kęstutis Lukšas buvo gudriausias iš visų muzikantų. Negalėjo būti dainų pavadinimų anglų kalba, todėl rašydavo išgalvotas pavardes.

O autorinės teisės?

Kokios autorinės teisės tais laikais?

Ko Maskva ypač nemėgo?

Avangardinio džiaz. Dėl jo reikėjo labai pasistengti, tačiau išėjo visos draudžiamos plokštelės. „Melodija“, kuriai mūsų studija vėliau buvo priskirta, draudė avangardą, bet gudrumu įrodėdavome, kad jis būtinas. Ypač kabinėjosi prie Viačeslavo Ganelino, 1980-aisiais labiausiai užkliuvo trio GTČ albumas „Concerto Grosso“.

Kartą nupiešė dailininkas Rimvydas Kepežinskas vorą su penkiomis kojomis ant plokštelės su Justino Marcinkevičiaus eilėmis. Nutarė nepra-leisti, nes, neva, voras turi per mažai kojų. Tada įrodinėėjau, kad, pasak profesoriaus Ričardo Kazlausko, Lietuvos miškuose gyvena būtent tokie vorai. Taip 1986 m. pasirodė plokštelė „Voro vestuvės“.

„Žvenk, žirgeli“ juk neišversi „Ržy, lošad“, teko supoetinti, keisti į „Koniok gorbunok“.

Kokia paskutinė studijos išleista plokštelė?

Metalo grupės „Katedra“ albumas „Mors Ultima Ratio“.

Liūdniausia buvo išeiti iš studijos. Aš taip verkiau...

2016 m. vasaris

RIMANTAS BAGDZEVIČIUS:
„Paprasčiausia grikių košė gali būti skaniausias
pasulyje valgis“

Vienas populiariausių teatro aktorių Lietuvoje Rimantas Bagdzevičius mums jau gerai pažįstamas ir iš populiarių televizijos serialų. Jo vaidmenys – labai skirtingi, o profesionalumas – aukščiausio lygio. Bandau kamantinėti Maestro apie jo kūrybinės virtuvės paslaptis.

Esate ir teatro, ir kino aktorius. Kuri sfera mielesnė? Kokie vienos pranašumai prieš kitą?

Nematau skirtumo tarp tų, kurie dirba teatre, estradoj, kine, televizijoje, cirke. Visi jie man – pasišventėliai, sąmoningai pasirinkę ne tik šlovės, bet ir vargas laukimo valandas. Tai – ratas profesionalų, išsibarsčiusių po visą pasaulį ir visais laikais tikinčių, kad jų darbas bus suprastas ir reikalingas kitiems.

Viena karta Jus prisimena kaip „Raudonmedžio rojaus“ aktorių, kita – kaip „Garbės kuopos“ karininką, „Prokuratorų“ Marijoną-Marytę, „Nekviestos meilės“/„Amžinų jausmų“ Stepą (Steponą), taip pat ir kaip „blogietį“ serialuose „Lietuviškas tranzitas“ bei „Naisių vasara“. Sugebate meistriškai persijungti nuo supratingo meilūžio vaidmens į griežtą kariškį, „žulikavotą“ miesčionį. Kuriais vaidmenimis labiausiai didžiuojatės, mėgaujatės?

Kai dirbu, aš – aktorius. Ir jokie nuopelnai, ordinarai ar pavadinimai man pačiam to nepatvirtins. Tik darbas. Nevedu jokios buhalterijos ir nerašau jokių atsiminimų, nekaupiu fonotekos, filmotekos ir eksponatų muziejams. Darbai klojasi vienas ant kito, persipina ir gimdo naujus sapnus ir chimeras. Ne visada rezultatas svarbiausias. Juokiuosi iš populiariausio klausimo: „Kaip galite išmokti tiek teksto?“ Taip ir gimsta laimės neradęs Lietuvos vyras Steponas, kurį pažįsta nemažai televizijos žiūrovų. O štai Gajevą, kuris per dvidešimt metų man nemažiau svarbus, žino tik Mažojo teatro žiūrovai. O dar anksčiau, žiemą, ant parketo ir sniego Kaune vaidintą avangardinį Juditos Vaičiūnaitės poezijos spektaklį „Kassandra“ turbūt prisimena tik Gytis Padegimas, Virginija Kochanskytė, Arvydas Jofė ir aš.

Turbūt sutiksite, kad didžioji dalis Lietuvos Jus kaip aktorių geriausiai įsidėmėjo „Nekviestoje meilėje“ – personažas bene spalvingiausias, gyvenimiškiausias, natūraliausias. Tuo tarpu ausylesnė auditorija gerai įsidėmėjo ir nepakartojamą balso tembrą, kurį galime išgirsti daug kur – nuo istorinių DVD, eilėraščių skaitymų iki televizijos reklamų. Kas atvedė į televiziją?

Teatras.

Be geriau žinomos veiklos dalyvaujate ir kitokio stiliaus renginiuose: koncertuojate su bardais, skaitote istorijos puslapius. Kaip sugebate suderinti tiek įvairių sferų? Ar pakanka laiko poilsiui, šeimai, sau pačiam?

Neabejoju, kad Galaktikoje esančios sferos veikia ir daro įtaką viena kitai ne tik dvidešimt keturias valandas. O ar mummyse kitaip? Išnyra Rimvydas Stankevičius, priblūdią Domantas Razauskas, sužaiąbuoą Alvydas Šlepikas ir prieina Ginas Jovaiša. Ir kiekvienoje Visatos valandoje vis dar noriu ir galiu dalyvauti, veikti, skaityti, būti, gyventi...

Ar turite savo paties mėgstamiausią veikėją, sukurąą personažą? Kodėl būtent jie patinka labiausiai?

Rašytojas, poetas ar muzikas tiki, kad dar kitais metais parašys, kas gimė jo galvoje. O aktoriui – jei ne šiandien, tai kada? Štai ir visa egzistencija – lauki, dirbi, apkaltintas neatsakingumu, chaltūra, mėtaisi tarp duonos ir dešros ir mokaisi greitai susikaupti ties kiekvienu darbu. Todėl labiausiai patinka neįgyvendinti personažai.

Esate minėjęs, kad labai mėgstate knygas. Kokios trys paskutinės perskaitytos ar skaitomos?

Draugauju su Mike Pūkuotuku, pavasarį būriausi iš „Permainų“ knygos, vakar kalbėjausi su Bohumilu Hrabalu, šiandien tariausi su Alberu Kamiu, ryt nežinau, ką sutiksiu. Į kuprinę daug nepasiimsi.

Apie Jus žinoma ir kaip apie pypkorių. Kokių dar hobijų turite?

Svaigstu nuo muzikos ir moterų. Vertinu gerą vyną ir tabaką. Skanauju bendravimą ir tylą, ilgiuosi miško ir vandens. Gerbiu ir žiemą, ir vasarą. Ir tikiu tuo, kad paprasčiausia grikių košė tam tikroje vietoje su tam tikru žmogumi gali būti skaniausias pasaulyje valgis. Taigi hobbis – džiaugsmas dalintis džiaugsmu su kitais.

**Per pastaruosius kelerius metus lietuviškų serialų lygis pakilo.
Ką manote apie tai?**

Serialai ir kinas plačiajai auditorijai yra verslas, ir jau sąžinės bei talento reikalas, kokio meninio lygio bus tie meniniai kūriniai ir kiek jie kainuos. Išmokome serialus gaminti ne blogiau nei meksikiečiai. Norėčiau dalyvauti filme ar seriale, kur žmogiški išgyvenimai būtų susiję su tautos, kultūros, istorijos, valstybės likimu. Bet čia jau valstybės kultūros politikos klausimas, kurį išspręs talentingi, toliaregiški piliečiai, kuriems tai įdomu ir svarbu.

Kaip galėtumėte trumpai apibrėžti savo tikėjimo, gyvenimo credo?

Gėrėtis ir džiaugtis gyvenimu. Nepamiršti, kad esi mirtingas.

2016 m. vasaris

ANTANAS A. JONYNAS:

„Dabar nè neaišku, kas kultūroje funkcionuoja, o kas ne“

Pokalbis su poetu, Lietuvos rašytojų sąjungos vadovu Antanu A. Jonynu.

Kokios Jūsų, kaip poeto, naujienos? Gal planuojate naują knygą?

Kažkiek eilėraščių esu parašęs, bet neforsuoju. Manau, kad jau pakankamai parašiau. Antra vertus, darbas, kurį dirbu, poezijai ne itin ir įkvepia. Nesu tas, kuris kiekvieną dieną sėdi ir rašo. Nejaučiu ypatingai didelės motyvacijos. Kai pradėdi rašyti, gali kasdien parašyti po eilėraštį, bet pasaulyje tiek tekstų parašyta... Jei pats rašydamas savęs nebestebini, nelabai nustebinsi ir kitus. Kartais reikia mokėti išlaukti pauzę.

Homerą gal irgi kuklinosi?

Gal nelabai čia ir kuklinimasis. Pasižiūrėkime į pasaulio literatūrą, geriausius poetus. Rodos, prirašė keliasdešimt tomų, o kiek tekstų išlieka kaip reikalingi, gyvi tekstai? Geriausi poetai parašė po 10-15 eilėraščių, kiti yra fonas. Kam tą foną didinti?

Tomas Venclova yra sakęs, kad pakanka maždaug trijų gerų eilėraščių, kad save galėtum laikyti poetu. Kiek savo eilėraščių atrinktumėte į *superrinktinę*?

Taip, sutinku.

O apie savo tekstus sunku pasakyti, nes žiūrėjimas į juos labai subjektyvus ir nuo nuotaikos priklausantis dalykas. Kartais atrodo, kad nemažai tų gerų tekstų yra, o kartais, – kad nieko neparašiau.

O kokį eilėraštį įkvėpimo prasme lengviausia buvo parašyti?

Visus eilėraščius rašau lengvai. Jei tekstas pasirašo, tai pasirašo, jei to neįvyksta, kankinkis nesikankinęs. Bet ir visų mano atsakymų neverta priimti už gryną pinigą. Yra eilėraščių, prie kurių ir daugiau padirbėta, bet tikiuosi, kad to darbo prakaito ir prie jų nesijaučia.

Kai buvau dar vaikas, klausiausi grupės „Kardiofonas“ plokštelės „Kalėdų eglutė“ (1988), buvo labai smalsu, kas gi parašė tokį įstabų dainos „Kalėdų eglutė“ tekstą, kuriame „iš radijo antenos kalas

pamažu kulka“. Kaip atsirado ši daina, kas yra dainoje minimas Arčibaldas?

Šis tekstas nebuvo rašomas specialiai „Kardiofonui“. Tai – dar studijų metais parašyto ciklo fragmentas. Pradėjau jį kaip lengvabūdišką žaidimą, juokaudamas, be jokios rimtos intencijos, pagavęs ritmą, kuris geras lengvam kalbėjimui, ir grynai atpalaiduodamas, išlaisvindamas fantaziją. Daviau jį perskaityti bičiuliui, prozininkui Sauliui Tomui Kondrotui. Jis pakraipė galvą, tada susivokiau, kad kūrinys nėra toks jau ir nerimtas. Kalbėjau apie pasaulį, kuriame gyvenu. Tai – vienas socialiausių mano parašytų tekstų.

Arčibaldo vardas visai atsitiktinis, iš tikrųjų jis su niekuo nesisieja. Tiesiog gražus ir tinkamas pasirodė jo skambesys, jį išgirdau iš amerikiečių poeto Arčibaldo Maklišo (Archibald MacLeish, 1892-1982). Po daugelio metų atsirado ir tikras Arčibaldas: ieškojom draugo mūsų kalytei, bokserytei Bruknei, ir pasirodė, kad gretimoj laiptinėj kaimynas turi bokserį. Kai susipažinom, pasirodė, kad šuns vardas Arčibaldas.

O „Kardiofonas“ buvo skaitantys poeziją žmonės, be to, bendravę su Gintaru Patacku. Jie patys susirado ir mane.

Šis eilėraštis iš to laiko, kai vaizdo klipų nebuvo, bet jis labai vizualus, atrodo tartum vaizdo klipas. Jame gal vizualumo ir per daug, klipo jau ir nebereikia. (*Juokiasi.*)

Muzikantai sakydavo, kad mano tekstai muzikalūs. Turbūt tiesa, muzikinis garsaraštis man irgi svarbu, bet vizualumas, bent mano poezijos sampratoje, yra esminis. Eilėraštis man turi būti vizualus.

Kažkada skaičiau eilėraščius prie laužo tokiai margai dailininkų kompanijai, jie ir sako: klausaisi tavo eilėraščių, ir jautiesi kaip kine, eina vaizdai. Man atrodo, kad tokia, vaizdais gyva poezija, patrauklesnė ir geriau įsimenanti. Abstrakcijų kalba – poezijoje – bent jau man mažiau įdomi. Per vaizdą gali pasakyti daugiau, ne taip nuvalkiotai ir banaliai.

Kai kurie kompozitoriai natas ne tik girdi, bet ir mato. Ar Jūs regit eilėraščių?

Vaizdas sukuria daugiau prasmių nei abstrakčios formulės. „Medyje tupėjo paukštis“ ir „šermukšnyje tupėjo strazdas“ skiriasi: vaizdas gyvasties suteikia.

Lietuvių poezija – pasaulinio lygio, oproza – silpnesnė. Ar galima sakyti, kad lietuviai – poetų tauta?

Lietuvių poetų yra labai ryškių, tikrų, unikalių, išskirtinių, kurie ir pasaulinėje literatūroje išsiskirtų. Pradedant Kristijonu Donelaičiu. Savo didžiausiu mokytoju laikyčiau Henriką Radauską. Sigitas Geda – poezijos genijus, pasaulinės poezijos figūra.

Poetų tautomis save vadina dar kokios 98 tautos (*juokiasi*). Mes absoliučiai nežinom pasaulinės poezijos, ypač mažesnių tautų. Juoba, kad poezija iš esmės yra neišverčiama.

Iš tikrųjų. Aš, pavyzdžiui, nežinau nė vieno slovakų poeto.

Aš žinau tik Janą Kolarą (Ján Kollár, 1793-1852). Tiesa, dar Miroslavą Valeką (Miroslav Válek, 1927-1991), kažkada jį vertė Almis Grybauskas.

Mes nežinome daugybės tautų poetų. O poetų tautomis save laiko beveik kiekviena Rytų ir Vidurio Europos tauta.

Kokia lietuviškos dramaturgijos, prozos situacija?

Oi... (*atsidūsta*). Man atrodo, kad negalime nei susimenkinti, nei susireikšminti. Esame, kokie esame, ir kokie galime būti. Ne tik mes – latviai ir estai irgi neturi nė vieno nobelisto.

Ir vis dėlto, kodėl Lietuva vis dar neturi savo Nobelio literatūros premijos laureato?

Yra daugybė nobelistų, kurie neprilygsta Sigitui Gedai.

Tai – tam tikrų sėkmių, ryšių, kitų faktorių dalykas ta Nobelio premija. Vienintelio islandų nobelisto Halturo Kiljano Laksneso (Halldór Kiljan Laxness, 1902-1998), gavusio apdovanojimą 1955 metais, dabar niekas nežino. Vaikystėje aš žinojau, dabartinei kartai jis turbūt net negirdėtas.

Aišku, visi tie, kurie gavo Nobelio literatūros premiją, yra geri rašytojai. Bet daugiau yra neblogesnių negavusių.

Ką manote apie naujausią lietuvių literatūrą?

Nelabai norėčiau apibendrinti... Jos situacija šiandien galbūt truputį blogesnė nei galėtų būti, nors iš tikrųjų nėra bloga. Gal nedaug, bet turime labai gerų rašytojų. Antra vertus, tai priklauso ir nuo visuomenės būsenos, laikas ne pats palankiausias, kad būtų rašomi tekstai.

Kai ko gal paprasčiausiai ir nepastebime, nes yra rašytojai, kuriems reikia laiko perspektyvos. Bėda ir ta, kad per maža autoritetingos ir įžvalgios literatūros kritikos, reflektavimo, gelminės analizės, neiškeliamo to, ką gal vertėtų iškelti ir pamatyti platesniam kontekste.

Kai kurios knygos iš tikrųjų labai geros, jas specialistai pastebi, jas šimtas skaitytojų su susižavėjimu ir džiaugsmu perskaito, bet jos nefunkcionuoja kultūroje. Dabar nėra aišku, kas kultūroje funkcionuoja, o kas ne. Geri dalykai yra kažkur paribų.

Yra keletas labai gerų poetų ir prozininkų. Ar būtinai jie turėtų sudominti pasaulį, nežinau, bet kai kurie tekstai galbūt galėtų sudominti kai kurias pasaulio dalis. Alvydo Šlepiko „Marytė“ pamatyta Vokietijoje, kažkas Sigitos Parulskio, Ričardo Gavelio, Jurgos Ivanauskaitės; Kristina Sabaliauskaitė lenkams, latviams labai patinka. Toks rašytojas kaip Andrius Jakučiūnas kur nors Norvegijoje ar kituose skandinavų kraštuose turėtų būti suprantamas. Bet nelabai mokam ir įstengiam parodyti.

Vienas pažįstamas literatūros gurmanas siūlė Andriaus Jakučiūno „Tėvynę“ (2007) nominuoti Nobelio literatūros premijai.

Jo visos knygos labai skirtingos, bet literatūriškai tai labai stiprūs kūriniai. Bet šiandieninėje mūsų bendroje kultūros apyvarčioje jo proza kažkur dingsta.

Mes neturime valstybės politikos, kaip skleisti lietuvių literatūrą. Pinigų tam skiriama per mažai, bet ne vien piniguose čia reikalai. Tuo niekas iš esmės nesirūpina.

Dėl ko vienu metu Lietuvoje skandinavų literatūra tapo tokia populiari? Skandinavai skyrė milžiniškus pinigus, kad jų literatūra kryptingai būtų verčiama.

Ar mes galime būti įdomūs kitiems savo literatūra? Kuo?

Esu praradęs iliuzijas, kad galima prancūzus, britus, vokiečius iš esmės sudominti lietuvių literatūra, nes jų nedomina net rumunų, serbų ar persų literatūra. Jie per daug visko turi savo.

Mes galime būti tik atsitiktiniai, nišiniai reiškinių, mumis gali domėtis tik siauras ratelis.

Lietuva – labai neegzotiška šalis. Ir mūsų raštija labai vėlyva. Tiesą pasakius, lietuvių literatūrai, jei neminėsim K. Donelaičio, yra šimtas metų. Tai, kas rašyta 1916 metais, buvo tik pradžių pradžia. Išskyrus Maironį.

Vadinasi, kylame?

Net ir XX a. pradžios poezija Lietuvoje buvo gana negrabūs rašiniai. Literatūrinės lietuvių kalbos tuomet dar nebuvo susiformavusios. Pakankamai iškultivuota tampa pirmosios Nepriklausomybės kalba – Vinco Krėvės, Vinco Mykoliaičio-Putino, Balio Sruogos. Paskui jau – Salomėja Nėris ar Henrikas Radauskas, kuriems kalba jau buvo natūrali stichija. Sovietmečiu visų niekinamų kalbininkų pastangų dėka lietuvių kalba išliko, tapo labiau iškultivuota, švaresnė. Dar mano vaikystėje ūkio reikmenys buvo įvardinami lenkiškais barbarizmais, kasdienėje vartosenoje buvo *blūdai*, *petelnės* ir *kačergos*. Kalbos norminimas nebuvo kvailas ir beprasmis darbas, nuveiktas per šimtą metų.

Ar grojote roką jaunystėje?

Pats negrojau, dėl to truputį liūdna, bet ką padarysi. Mano absoliučią klausą turinti mama neleisdavo man dainuoti (*nusijuokia*). Roko muzika domėjausi, nors didelis fanatikas nebuvau. Įsirašinėdavau į juostas, kaip būdavo madinga – tai, kas klausyta: „The Beatles“ ir „The Rolling Stones“, „Led Zeppelin“ ir Janis Joplin. Tada *bitlai* patikdavo labiau, dabar – *rolingai*. Buvau net davęs įžadą Vilniuje neiti į jokių koncertą, kol neatvažiuos „The Rolling Stones“. Bet įžadą sulaužiau su „Jethro Tull“. Paskui perėjau prie džiaz, dabar – labiau prie klasikinės muzikos. Tik

kartais sugaunu save, kad kai kada šiuolaikinis rokas yra ne mažiau sudėtinga ir įdomi muzika nei „rimtoji“ klasika.

2016 m. liepa

VYTARAS RADZEVIČIUS:

„Būti kelyje, laukti, kas bus už posūkio, beprotiškai įdomu“

Keliautoją, žurnalistą, proto mūšių meistrą Vytautą Radzevičių pakalbinti svajojau jau seniai. Po naujausios jo ir kolegos Martyno Starkaus kelionės į Indoneziją pagaliau pasišnekėjome.

Jūsų biografija gerąja prasme itin spalvinga – daug ką teko dirbti. Koks darbas buvo mieliausias?

Man tikrai būtų sunku išskirti vieną darbą, kuris buvo pats mieliausias. Pagrindinis kriterijus yra kūrybiškumas ir įdomumas. Jei pajaučiu, kad manęs veikla nedžiugina ar darosi nuobodu, keičiu veiklą. Taip ne kartą buvo, gal todėl tiek daug ir spalvų. Bet vidutiniškai tarp vieno ar kito darbo gaunasi 5-7 metai. Permainos išjudina užsistovėjusį vandenį. Ir, kaip kažkas sakė, - manote, kad nuotykiškai mirtinai pavojingi? Išbandykite rutiną – tai garantuotai nužudo.

Jei neklystu, žymiųjų televizijos kelionių buvo dvylika. Ar galite išskirti, kuri buvo įdomiausia, kuri sunkiausia, o kurioje labiausiai sekėsi?

Būna sunkiau, būna lengviau. Nieko naujo nepasakysiu – kelionei ir netikėtumams turi būti įsisiruošęs fiziškai, psichologiškai, materialiai ir turėti reikalingų žinių. Visa tai nėra duotybė, o išugdoma ar įgyjama. Todėl keliauti gali visi. Bet keliauja ne visi. Nes ne visiems to reikia. Kiekvienas turi savo pomėgių. Man sunku įsivaizduoti gyvenimą be kelio romantikos. Nes būti kelyje, laukti, kas bus už posūkio, yra beprotiškai įdomu, ir man tarsi priklausomybė.

Sunkiausia buvo su hipišku autobusiuku pervažiuoti Andus. Smažiausia buvo keliauti pietine Australijos dalimi. Bet tai prisiminimai, kurie pirmiausia šauna į galvą. Kiekviena kelionė palieka pėdsaką.

Esu iš tų, kurie labai mėgsta Jūsų ir Martyno Starkaus kelionių filmus, todėl stebiuosi, kad sulaukiate ir nemažai kritikos. Asmeniškai galėčiau išsakyti tik vieną kritinę pastabą – tiksliau, klausimą: kodėl serijų sąlyginai nedaug? Kelionės ne tokios dažnos, o medžiagos, neabejoju, turite prafilmaavę gerokai daugiau. Ar sudėtinga būtų

padaryti, pavyzdžiui, dešimties serijų pokelioninį filmą, juolab, kad vykote į tokias šalis, apie kurias tikrai yra daug ką papasakoti?

Aš irgi norėčiau daugiau „Sostų karų“ serijų. Bet jeigu pasibaigus serijai lieka noras pamatyti daugiau, manau, kad tai teisinga. Nesinori nusibosti. Norime, kad viskas būtų tikra. Todėl į laidas ir patenka tai, kas įdomiausia, skaniausia ar svarbiausia.

Minėjote, kad naujausio filmo tikslas buvo parodyti tai, kas pakeičiui į Bali, o ne patį Bali. Vis dėlto, ar teko pamatyti garsiąsias Balio šventyklas (jos ten visur, tačiau turiu galvoje tas, kurios labiausiai lankomos turistų – Urusvati, Bratano ir kt.)?

Ne, neteko. Balio laiką paaukojome nardymui, todėl po salą daug nekeliauvome. Paradoksaliai pataikėme į vieną geriausių pasaulyje nardymo vietų, prie laivo „Liberty“ nuolaužų Amede. Tai buvo vienas geriausių potyrių šioje kelionėje.

Kelionėse sugebate rasti „razinkų“, toks jausmas, kad tai ir yra paghrindinis jų tikslas. Kokia „razinka“ Jums asmeniškai iš visų kelionių buvo išpūdingiausia – juk ir sumo išbandėte, ir įvairiausią egzotišką maistą, ir kelionę Borneo upėmis?

Kol kas niekas neprilygsta mūsų rodeo jojimams ant bulių Australijoje. Kai prisimenu tas akimirkas, dar dabar šiurpas eina. Adrenalino gavau metams į priekį. Buvo ir baisu, ir smalsu, ir nesuprantama, ir juokinga. O tų „razinkų“ dažniausiai neieškome. Jos mus pačios susiranda. Turime kažkokį magnetą, traukiantį keistus dalykus.

Esate gerai žinomas ir kaip kulinaras, visada pradžiuginate ką nors pagamindamas kelionėse. Koks Jūsų mėgstamiausias patiekalas?

Turbūt geriausias patiekalas yra mėsa. Ypač Argentinoje. Keptos mėsos rinkinys assado, raudonas Malbec vynas, fone – tango, ekranuose – futbolas. Labai skanu.

Jūs gerai žino ir kaip didelį Lietuvos patriotą, juolab, kad porą metų praleidote sovietinėje armijoje, kurioje, spėju, ne pyragai buvo.

Ką pasakytumėte tokiems, kurie ironiškai dainuoja apie puolančius rusus ir apskritai šaiposi iš patriotizmo? Juk jo per daug nebūna?

Paradoksas, bet tik laisvoje šalyje jie ir gali ironizuoti. Aš ironijos tame nematau. Nei verktinių projekte, nei praeities literatų nusikaltimuose, nei politiniame popse. Bronius Krivickas miške vertė „Faustą“, o Kostas Kubilinskas, išdavęs ir nušovęs buvusius bendražygius, rašė vaikams eilėraščius. Labai ironiška. Rusija puldinėja kaimynus, pražudo tūkstančius žmonių, bet tai irgi ironiška tema, pasirodo.

2017 m. rugsėjis

**ROLANDAS RASTAUSKAS:
„Beveik nebesidomiu vadinamuoju šiuolaikiniu menu,
kurį kažkada adoravau“**

Pokalbis su poetu, eseistu, dramaturgu, vertėju, Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos („už žaismingos ir ironiškos eseistikos būtį pasaulyje ir už sakinio eleganciją“, 2010) laureatu docentu Rolandu Rastausku.

Kas yra ir kas nėra menas? Kaip suprasti, kad skaitome, žiūrime, klausome ir pan. Meno, o ne meno kūrinį?

Deja/laimė, vienintelio atsakymo nėra. Kažkada sakydavau: TAI atpažįstame plaučiais, imame laisviau alsuoti. Patinka Thomaso Mertono variantas: „Art enables us to find ourselves and lose ourselves at the same time.“

Esate vienas tų, kuriuos jau drąsiai galima laikyti gyvaisiais klasikais. O koks Jūsų kasdienis gyvenimas?

Kur kas pilkesnis, nei atrodo paskaičiusiems mano esė, kurių veikas dažniausiai vyksta ne Lietuvoje. Dabar jis skilęs į pajūrio ir sostinės „modulius“ bei „modusus“, ir to 180 mylių špagato vis dar nepamirau. Ir nežinia, ar pamilsiu. Beje, Vilniuje savo laikinajame būste, klausausi tranzistoriaus, kuris neima pirmosios LRT radijo programos. Turiu tenkintis LRT klasika. Ar nuo to kasdienybė tampa klasiška?

Jūsų visos knygos savaip įdomios ir vertingos, bet gal turite kokią mėgstamiausią?

Taip, „Berlynalijas“ – prisipažinimą meilėje Berlynui ir nemarioms Remigijaus Treigio nuotraukoms. „Trečias tomas“, iliustruotas to paties fotografo kadrais, man irgi brangus, nes apie ketvirtą kažkodėl negalvoju.

Kam kurti ką nors, jei jau, kaip kažkas sako, viskas sukurta, visi genijai pasakė, ką norėjo (š taip nemanau, bet yra manančių)? Ar yra kokių naujų kūrėjų (bet kurioje srityje), kurie Jus dabar priblokštų?

Turbūt ne pati dėkingiausia tema, kadangi išsekimo apraiškų visur pastebima vis daugiau ir daugiau. Nuobodis tampa tarsi privalomas. Su juo kovojama itin drastiškomis priemonėmis („didžiojo blogio“ strategijos). Asmeniškai aš beveik nebesidomiu vadinamuoju „šiuolaikiniu

menu“, kurį kažkada adoravau. Beveik tą patį galėčiau pasakyti apie kiną. Taip pat žinome, kokios skaudžios kultūrai, ypač mažos šalies, gali būti belaikės talentingų kūrėjų (Paulėkaitė, Ozarinskas, Gavelis) ar mąstytojų (Donskis) mirtys. Esu ne kartą įvairiuose kontekstuose minėjęs daugybę man svarbių vardų. Laikui bėgant kai kurie traukiasi į parašes (pvz., Brodskis, Grotowskis, Žižekas), o kai kurie pasislenka centran (pvz., Jan McEwan, Patrice Chéreau, Paul Auster). Tačiau prisiminus Jėnos romantikų nuostatą, esą kultūroje neturėtų būti sustingusių ar suvisam apibrėžtų reiškinių, toks centro ir paraščių nuolatinis kismas ir hierarchijų nestabilumas galbūt ne toks jau ir dramatiškas dalykas.

Alfred Hitchcock ar David Lynch? Kodėl?

Į šį klausimą atsakysiu tik išvydęs naująjį „Twin Peaks“. Kino istorijai svarbesnis turbūt pirmasis. „Vertigo“ kažkada atrodė beveik tobulybė.

Umberto Eco ar Aldous Huxley? Kodėl?

Niekada neturėjau ypatingų kontaktų nei su vienu, nei su kitu, Žinau, kad kai kuriems literatūros studentams Eco tebėra neišsemiamas špargalių tėsiny. Jo Harvardo paskaitų pagrindu pasirodė „Jaunojo romanisto išpažinimai“ praverstų ne tik pradedantiesiems literatams, bet ir mentoriams.

Šerlokas ar Vatsonas?

Man, gydytojų vaikui, atsakymas akivaizdus. T. y. ne tik todėl, jog Vatsonas parašė Holmsą.

2016 m. lapkritis

MINDAUGAS PAPINIGIS: „Kvailinu visuomenę jau penkiolika metų“

Tie, kas neabejingi lietuviškam kinui, tikrai yra matę (ir girdėję) Mindaugą Papinigį, įvairiuose filmuose vaidinantį blogiuką: tai narkomaną, tai banditą, tai dar kokį prašalaitį. Unikalaus užkimusio balso aktorius, žymiausias Lietuvos kino blogiukas sutiko pasikalbėti ne tik apie blogus dalykus.

Patį išidėmėjau turbūt prieš kokį dešimtmetį viename AXX filmukų, kur, berods, vaidinot narkomaną ar kažką labai panašaus. Išskirtinis tipažas padarė išpūdį, deja, vaidmuo nebuvo ilgas, kaip ir filmas. Vėliau vis dažnėjo pasirodymų filmuose, kol, manau, geriausias ir ilgiausias epizodas buvo naujausiame Emilio Vėlyvio filme „Zero III“. Kaip įklimpot į aktorystę?

Pirmą kartą į masinių scenų filmavimus nuėjau 2002 metais, ir labai patiko. O prieš dvyliką metų, AXX festivalyje, jau buvo personažas – vyras su peiliu pilve – Arūno Rutkaus filme „Dovana“. AXX daug kam tapo startu. Turbūt ir man buvo tinkamas metas ir tema pribrendus.

Vaidinat „blogiuką“, kuris piktas, nepatenkintas, keikiasi, šaržuotas. Bet niekaip neišsivaizduoju Paties romantiniame filme, nebent komedijoje. Iš ko semiatės įkvėpimo? Juk vaidinti tokio tipo personažą nėra lengva.

Neigiamą personažą vaidinti kur kas dėkingiau, linksmiau, įdomiau, maloniau ir žaismingiau nei teigiamą. Keiksmi, tos ribinės emocijos ir yra tai, kas žiūrovui įstringa. Taip, gražu, reikalinga ir būtina rodyti gerą pavyzdį, tam yra kūrinių kategorizavimo sistema pagal amžių, pagal dar kitokius kriterijus, bet jeigu nebus atsvaros ružaviems kiškučiams ir drugeliams, ši misija bus arti neįmanomos. Neigiamas personažas pirmas išsitraukia ginklą, dėvi trumpesnę sijoną, labiau tikėtina, kad neigiamas personažas viršys leistiną greitį, tas žiūrovui ir įsimena.

Kasdieniam gyvenime esate susijęs su visai kitokiais darbais. Kitaip tariant, lyg ir nesate „profesionalus“ aktorius. Kaip pavyksta

suderinti rimtą veiklą su darbu filmavimo aikštelėje? Ar kolegoms smagu, kad su jais dirba pats Papinigis?

Teatro ir muzikos akademijoje nestudijavau, Gedimino technikos universitete baigiau verslo vadybą. Šiuo metu užsiimu individualia veikla: teikiu aktoriaus paslaugas, organizuoju meninę veiklą. Todėl prieš daugumą kolegų sunku pasigirti tik tuo, kad esu Papinigis.

Kokie filmai, serialai Pačiam geriausi?

Prieš kelias dienas baigiau žiūrėti „Narcos-3“, visi sezonai labai patiko. Dar norėčiau paminėti „Fargo“, neseniai pakartojau „Sopranos“. Prieš porą savaičių pirmą kartą kino teatre pažiūrėjau „Terminator“ ir „Terminator-2“, labai patiko.

Nekilo idėja sukurti savo filmą?

Kasdien po tris kartus.

Kada laukti naujame filme?

Atrodo, kad tai bus Zero IV, tikriausiai 2025 metais. Negaliu atskleisti temos, nes pats jos dar nežinau.

Kol kas didesnio vaidmens nenusimato. O trumpų pasirodymų galima tikėtis dar šiemet.

Jūsų įsidėmėtinas balso tembras toks buvo visada? Kaip kad Vysockio, Papanovo?

Aš gudriai ir visai nesunkiai išmokau tokį balsą imituoti, ir nenuils

2017 m. rugsėjis

NEDA MALŪNAVIČIŪTĖ: „Esu džiazas žmogus“

Nors Neda yra viena tų muzikančių, kurios pristatinėti nereikia, priminsiu, kad tai viena žymiausių Lietuvos džiazas (ir ne tik) vokalistų, fleitininkė. Grojo grupėse UTOPIJA, NNB. 1991-1996 m. studijavo Lietuvos muzikos akademijos V. Gelgotos fleitos klasėje, dalyvavo „Copenhagen Rhythmic Music Academy“ rengiamuose džiazas kursuose. Džiazas scenoje debiutavo 1988 m. su V. Čekasino vadovaujamu moksleivių džiazas ansambliu. 1993 m. pradėjo dainuoti su A. Anusausko kvintetu, su juo 1994 m. gavo Birštono džiazas festivalio Didįjį prizą. Ir su Kauno bigbendu (vadovas R. Grabštas) tais pačiais metais Balstogės (Lenkija) tarptautiniame vokalistų konkurse gavo Didįjį prizą. 1994-1996 m. ansamblio „Džiazas nublokšti“ vokalistė. Koncertuoja su žymiausiais Lietuvos ir užsienio džiazas kolektyvais, 1999 m. su D. Pulausko kvintetu gavo „Yesterday-Parnu Festival“ (Estija) pagrindinį prizą. Koncertavo Europos šalyse, JAV ir kitur, dalyvavo tarptautiniuose festivaliuose.

Kada ir kokiomis aplinkybėmis susidūrėte su muzika, kurią kuriate iki šiol? Ar teko išbandyti ir kitų stilių?

Net neįsivaizduoju, kaip atsakyt į šį klausimą, nes muzika mano gyvenime atsirado, ko gero, jau mamos iščiose. Tėvas, a. a. Jonas Malūnavičius buvo puikus muzikantas, grojo saksofonu ir klarnetu. Nuo mažens augau tarp muzikos ir natūraliai rinkausi kelią, kuriame esu iki šiol. Būdama darželinukė ištiesai sėdėdavau prie pianino ir iš klausos rąkiodavau melodijas, tėvukui neleisdavau man padėti, norėjau išmokti pati. B.Dvariono muzikos mokykloje baigiau fleitos specialybę ir džiazas pagrindus pas mokytoją Vladimirą Čekasiną, vėliau mokiausi ir baigiau J. Tallat-Kelpšos aukštesniąją mokyklą.

Nuo mažens turėjau galimybę ne tik muzikos rašto, gamų ir etiudų „ragauti“, bet ir būti ant scenos, su mokyklos estradiniu ir džiazas vaikų ansambliu išmaišėme visą Lietuvą, o vėliau grojome ir užsienyje. Dar gūdžiais tarybiniais laikais su ansambliuku ir V. Čekasinu teko koncertuoti net Vakarų Vokietijoje, Šveicarijoje, Austrijoje.

Dėl skirtingų žanrų grupių.

1987-1988 m. Šiauliuose buvo tokia grupė UTOPIJA. Trombonininkas Vytautas Pilibavičius, kuris dėstė B. Dvariono muzikos mokykloje, o

aš joje mokiausi, pakvietė į Šiaulius pamuzikuoti su jų kolektyvu. Tai buvo nuostabus kūrybinis laikotarpis, kuris, deja, neturėjo ateities, gal ir dėl grupės pavadinimo, o gal todėl, kad tai nebuvo paprastas lengvas popselis.

1988-1991 m. šešių muzikantų grupėje NNB dainavau ir grojau fleita. Grojom tik savo kompozicijas. Iki šiol neradau Lietuvoje analogo mūsų grotai muzikai, ji ištis buvo išskirtinė. Teko dalyvauti ir roko bei džiaz festivaliuose.

Kaip vadintumėte savo stilių?

Kai manęs paklausia, kokią muziką atlieku, pirmiausia atkreipiu dėmesį į tai, kad esu tiesiog profesionali muzikantė, kuriai įdomūs patys įvairiausi žanrai. Atlieku muziką, kuri domina, kuri užveda, kurią jaučiu, išgyvenu. Kiekvienas žanras turi tam tikras taisykles, jų buvimą arba ne. Popmuzikoje daugiau tvarkos, aiškiai struktūriškai sudėliota medžiaga. Ilgainiui atsibosta, norisi įvairovės ir laisvės. Džiazo muzikoje yra erdvės saviraiškai, impulsyvumui, netikėtumams ir tai yra žiauriai įdomu.

Kai sutikau pamuzikuoti su aktoriais Kostu Smoriginu ir Olegu Ditkovskiu, atradau naujus klodus, kur vyrauja ne tik geri tekstai, bet ir savotiškas „nuogumas“, dainuojamoje poezijoje apstu subtilumo, dinamikos, niuansų, dramos. Iki šiol tęsiu bendradarbiavimą su Olegu. Mes labai susigrojom, esam ne tik duetas, bet ir tandemas. Labai svarbu turėti jautrų ir gerai tave suprantantį partnerį. Olegas – ne tik puikių dainų autorius, bet ir nuostabus akompaniatorius, kuris jaučia kiekvieną raumenėlį, judesį, nuotaiką. Muzikoje irgi vyrauja tam tikra tvarka, bet čia, kaip teatre, tokio paties spektaklio nesuvaidinsi. Programoje turiu labai daug laisvės improvizacijai, tai pagyvina ir praturtina muziką. Yra nuomonių, kad mūsų programa – atskiras neįvardintas stilius, netelpantis į jokus rėmus.

Esu profesionalė, gyvenu iš muzikos, dažnai tenka rinktis tai, kas turi paklausą, aišku, neperžengiant savo ambicijų. Iš džiaz muzikos tiesiog nepragyvenčiau, bet dėl to visai nesuku galvos, nes esu universali ir valdau du instrumentus – balsą ir fleitą. Dalyvauju įrašant muziką, kolegos prašo patalkinti, papuošti jų muziką improvizacijomis, man tai labai patinka. Mano gyvenime nėra rutinos – žanrai keičiasi, žmonės keičiasi, skirtingi projektai ir koncertai leidžia tobulėti. Atėjo toks laikas, kai pati

renkuosi, kas man įdomu, diplomatiškai atsisakau koncertuoti ten, kur man nejauku. Nedainuoju ir negroju su muzikantais, su kuriais nerandu ryšio, kontakto. Nebešvaistau energijos tokiems dalykams, kurie vargina ar yra man tiesiog neįdomūs.

Kur ir su kuo yra tekę koncertuoti? Kas įsiminė labiausiai?

Užimtų labai daug laiko, jei apie viską papasakočiau, nes, vos paėmusi mokslus, pradėjau aktyviai koncertuoti, keliauti, gastroliuoti. Pavyzdžiui, dainavau Artūro Anusausko džiaz kvintete, su kuriuo 1994 metais net buvom apdovanoti Grand Prix už nuopelnus puoselėjant Lietuvos džiazą svetur. Apie dešimt metų gastroliavau po Europą su Vilniaus Jazz Kvartetu. Su Dainiaus Pulausko grupe už dainos aranžuotę laimėjome pagrindinį prizą Pernu mieste – mūsų bitlų „Yesterday“ aranžuotė buvo įvertinta kaip originaliausia.

Esu džiaz žmogus, kuriai teko laimėti pamuzikuoti su įvairiais tarptautiniais muzikantais. Penketą metų dainavau su genialių muzikantų iš Maskvos Daniilu Krameriu. Koncertavome didžiųjų Rusijos miestų filharmonijose, Lietuvoje, Suomijoje. Penketą metų su pertraukomis grojau su estų ir suomių muzikantais. Dainavau su Minsko, Kauno ir Šiaulių bigbendu. Dalyvavau įvairiuose stilizuotuose projektuose su įvairiais kolektyvais – kameriniais, simfoniniais, pučiamųjų orkestrais. Lietuvoje nemažai metų dirbome su grupe „Blues Makers“. Dalyvavau spektaklių, filmų, muzikos takelių įrašuose. Dainavau Kęstučio Antanėlio roko operoje „Peras Giuntas“.

O pastaruoju metu miuzikle „Eglė Žalčių karalienė“ sukūriau Mothers-Gegutės personažą. Ne tik dainuoju, bet ir tam tikruose intarpuose groju laisvą improvizaciją.

Visada laikiu Birštono džiaz festivalio, kuriame esu grojusi nesuskaičiuojamą kiekį kartų.

Esu grojusi su visais geriausiais Lietuvos džiaz muzikantais.

Kokie muzikantai padarė didžiausią įtaką?

Mano mokytojas Vladimiras Čekasinas buvo žmogus, kurio dėka esu tas, kas esu. Labai vertinu savo kolegą ir bendražygį Vytautą Labutį, su kuriuo koncertuoju pačiuose įvairiausiuose kolektyvuose, sudėtyse ir projektuose. Tai – žmogus, kuris man pavyzdys ne tik kaip muzikantas, jis ir puikus draugas, žodžio žmogus, labai korektiškas, smalsus ir atvi-

ras „naujiems vėjams“. Labai gerbiu ir vertinu Olegą Ditkovskį – žmogų, kuris nemėgsta falšo ne tik muzikoje, bet ir gyvenime.

Lietuvoje atgimsta įvairios muzikos scenos. Kaip manote, kodėl?

Dėl naujovių nesu labai kompetentinga. Tai, kad grupės maišo stilius, įdomu. Mano galva, mūsų šalis per maža, kad drąsiai ir garsiai gyvuotų roko ar bliuzo muzikos tradicijos, publikai reikia naujovių, nors džiaz festivaliuose vyrauja irgi tam tikri nauji šiuolaikiški reikalai, kai, pavyzdžiui, miksuojama džiaz muzika su repu ar roku. Atskiri muzikiniai judėjimai sunkiai išsilaiko, mes neturime rinkos.

Lietuvos grupėms ir muzikantams dainuoti reikėtų lietuviškai ar angliškai?

Dainuoti reikia iš širdies ir labai gerai žinant, ką norima pasakyti. Kalba neturi reikšmės. Man, nesuprantančiai portugališkai, vis tiek labai patinka klausytis Fado.

Klasikinis džiazas beveik visas anglakalbis, bet man patinka dainuoti džiazą lietuviškai.

Daugelis jaunų Lietuvos grupių dainuoja angliškai dėl tarptautinio pripažinimo, bet kaip tik jos visiškai susiniveliuoja ir susitapatina su kitų šalių grupėmis, nebėra išskirtinumo. Daugelis atlieka „madingą“ ir populiarią muziką, o man tai nebūtinai įdomu. Man svarbus ir įdomus „kitoniškumas“, originalumas, nenusipėjamumas, išskirtinumas ir, be abejo, profesionalumas, kurio daugeliui labai trūksta.

Kokią muziką klausot?

Jei atvirai, namie būnu tyloje. Man jos reikia, labai pasiilgstu ramybės. Mašinoje daugiausia groja džiaz muzika.

Kas dar svarbu gyvenime?

Man svarbūs patys artimiausi žmonės, bičiuliai, kurių turiu nedaug, bet su kuriais labai gera pabūti kartu.

Dievinu vienatvę, keliones, man svarbi draugiška aplinka ir atmosfera. Negaliu būti ten, kur jaučiuosi blogai, kur manęs nesupranta, negirdi ir negerbia.

Kokie planai? Kada laukti naujo albumo?

Planuojame įrašyti ir galų gale užfiksuoti mūsų beveik dvylikos metų kelią, praeitą su Olegu Ditkovskiu.

Laukia miuziklas „Eglė Žalčių karalienė“ įvairiose arenose, koncertai kameriniuose klubuose ir nedidelėse erdvėse su džiaz muzikantais Richardu Baniu ir Vytautu Labučiu, šiuo metu ruošiamą programą Birštono festivaliui. Laukia daug vasaros koncertų su Olegu pačiose įvairiausiose lauko erdvėse, pavyzdžiui, Pažaislio vienuolyne.

2018 m. kovo 21 d.

ALGIS KRIŠČIŪNAS:

**„Save laikau paprastu žmogumi, kuris bando įdomiai
nugyventi jam dovanotą gyvenimą“**

Kalbinu muzikantą, dailininką, fotografą Algį Kriščiūną.

**Kaip jaučiatės atgaivinęs vieną žymiausių visų laikų Lietuvos
grupių FOJE, o dabar – ir KITI KAMBARIAI?**

Kaip jaučiuosi? Puikiai. Pagaliau savo gyvenime vėl turiu tai, ko trūko – muziką.

Darau daug kūrybinių dalykų – piešiu, fotografuoju, rašau, bet grojimas man yra ta sritis, kur esu aistringas. Grojant išsijungia smegenys ir kontrolė, lieka tik garsai. Dažnai groju užsimerkęs, tarsi skrisdamas begalinėje erdvėje.

Labai pyko Andrius Mamontovas, o gal visai nereagavo?

O ko gi jam pykti – jis geras ir protingas žmogus. Mes „Foje“ dainų negrojame, taigi jokio konflikto nėra. Žmonės sako: „Bet jūs skambate lygiai, kaip „Foje“. Na, taip, juk kitaip ir negali būti – esame tie patys žmonės ir grojame taip, kaip mums labiausiai patikdavo ir patinka iki šiol. Argi galime kažką pakeisti?

**Jūsų pirmasis albumas – puikus, romantiškas. Jau kuriamos ir
naujos dainos. Kada laukti antrojo? Kuo jis skirsis nuo pirmojo?
Kokių pokyčių tikėtis? O gal ketinate laikytis stabilaus muzikinio
kurso?**

Antrasis albumas pasirodys sausį. Jau pusė dainų yra, ir matau, kad jos šiek tiek kitokios – dainingesnės, šviesesnės. Juk ir „Foje“ albumai skirdavosi, nors skambesys išliko panašus. Žinau, kad turime sukurti hitą – paprastą, gerą dainą, kurią lengvai įsimintų visi. Laukite tos dainos!

Esate patenkintas naujuoju grupės vokalistu?

O, taip. Man patinka Žilvino balso tembras, jo grojimas gitara ir ramybė. Daug kas jį lygina su Andriumi, bet kam tai daryti – Žilvinas yra kitas žmogus, atraskime jame naujus dalykus, neieškokime seniai prarasto laiko.

Žilvinui nebuvo lengva – juk jis atėjo į trijų draugų kolektyvą, kuriame per šitiek metų nusistovėjo ypatingi santykiai. Ir geri, ir

sunkesni, visokie, bet taip ir turi būti gyvų žmonių bendravime. O dabar jau matau, kad Žilvinas yra mūsų grupės narys, nebeliko „mes“ ir „jis“, dabar esame tik „mes“.

Kas kuria dainas grupėje KITI KAMBARIAI?

Dainas kuriame kartu. Aš parašau žodžius, o tada keturiose „atrandame“ jiems tinkamą skambesį. Visko būna – ir džiaugsmo, ir kraujo, juk tokie *specai* susirinko. B et visada laimi muzika.

Kuo labiau save laikote – vizualinių menų atstovu ar muzikantu?

Labiausiai save laikau paprastu žmogumi, kuris bando įdomiai nuvyventi jam dovanotą gyvenimą. O visos kūrybinės veiklos tėra forma. Aš esu tik retransliacijos bokštas, per kurį kosmosas siunčia emocinius signalus. Mano kūriniai – tik veidrodžiai, kuriuose žmonės mato savo atvaizdus.

Kokie Jūsų nutapyti paveikslai arčiausiai dūšios?

Arčiausiai širdies visada yra paskutinis vaikas ir naujausias paveikslas. Jis vadinasi „Time Travellers Visiting Moon Kiting Festival“. Apie ką jis? Mes manome, kad šiandieninis pasaulis yra kitoks, negu praeities, kad mes esame ypatingesni ir svarbesni, o tie, tolimais laikais gyvenę vyrai ir moterys – tik monochrominės istorijos. Bet jei nukeliautume į jų dienas, argi būtų kitas dangus ir žolė, argi kitokia būtų meilė ir sielvaratas? Mes esame tie patys žmonės, kaip ir prieš šimtą metų, tik labai baisu tai suvokti, nes tada suprasime, kad ateis ir mūsų laikas likti tik senomis fotografijomis.

Gal kūrybai įkvepia Ispanija, kurioje gyvenate dabar?

Aštuonis mėnesius per metus gyvenu Ispanijai priklausančioje Kanarų saloje Fuerteventūroje, už penkių tūkstančių kilometrų nuo Lietuvos. Sala – neišvaizdi, akmenuota, be medžių, vien pilki kalnai ir vandenynas. Ir vėjas! Jis niekada nenurimsta, jis išpučia tuščias mintis, galva ir širdis išsigrynina, ir atsiveria kūrybos vartai.

Vasarai grįžtu į Lietuvą, nes nėra gražesnių vasarų pasaulyje.

Tada pabaigiu sudėlioti dainų eilutes ir kuriame muziką.

Kokia Jūsų, kaip kūrėjo, didžiausia svajonė? Esate labiau svajotojas ar realistas?

Didžiausia svajonė – negalvoti apie pinigus. Daryti tik tai, kas artima širdžiai, gyventi neveidmainiaujant prieš save ir kitus. Stengiuosi, bet dar visko pasitaiko.

Nesu svajotojas – per daug jautriai jaučiu aštrius akmenis po kojomis.

Koks tikėjimas, filosofija, pasaulėžiūra artimiausi?

Religinio tikėjimo nebeturiu, gal jis kažkada ir buvo, bet vėjai išnešiojo. Liko tik skaudus laikinumo suvokimas ir noras gėrėtis, patirti gyvenimą. Noras mylėti ir dalintis.

Kokios knygos, filmai, muzika yra padarę didžiausią įtaką?

Filmai manęs nebeveikia. Renkuosi knygas, nes skaitydamas galiu susikurti savo filmą, savo muziką, savo tempą ir savo prasmes. O muzika – ji visada gelbsti, kai pasidaro per sunku išverti egzistencinį nerimą. Bet ir tada renkuosi ne džiaugsmingas daineles, o nuovargio pilną *The National* kūrybą.

Kokie artimiausi planai?

Artimiausias – gerai nugyventi šitą dieną. Rasti joje laiko sau, nes buvimas su savimi yra tikroji ir svarbiausioji mūsų misija.

2018 m. liepos 24 d.

**ANDRIUS MAMONTOVAS:
„Niekada neisiu į politiką“**

Andrius Mamontovas, neseniai išleidęs kultinėje ABBEY ROAD studijoje Londone įrašytą ispūdingą albumo ŠIAURĖS NAKTIS. PUSĖ PENKIŲ perrašą su Modesto Pitreno diriguojamu orkestru, sutiko pasikalbėti apie muziką, mylimiausius miestus, politiką, religiją ir kitus įdomius dalykus.

Kas padeda likti gyvu, tikru, jaučiančiu?

Šis klausimas ne man. Nesu tikras, ar atitinku šiuos apibūdinimus.

Artėja vienos svarbiausių švenčių – Kalėdos, Naujieji metai. Ką jos reiškia Jums?

Man tai naujos laiko atskaitos pradžia. Tai ta akimirka, kai dienos pradeda ilgėti ir atsiranda viltis, kad žiema nebus amžinai.

Turite puikią šeimą, dirbate mylimą darbą, esate vegetaras, aktyvus socialinių iniciatyvų dalyvis bei iniciatorius (ko verta vien kampanija prieš savižudybes), nevartojate svaigalų. Kaip pavyko pasiekti tokios harmonijos? Koks Jūsų „receptas“, ką patartumėte tos harmonijos ieškantiesiems?

Aš pats esu harmonijos ieškantis. Nemanau, kad jau pasiekiau kažkokį galutinį tašką, kaip kad sakote. Esu tik pakeliui ir dar toli nuo tobulybės.

Naujausi albumai maloniai nustebino ir FOJĖ gerbėjus (perdarytos žinomos dainos į „kibernetines“ išties skamba puikiai, gal net geriau nei originalai), ir visai kitokios stilištos gerbėjus. Kalbu apie „The Hong Kong Tapes“, ambient stilištos albumą, kurio nesigėdytų ir pats Brian Eno. Ar seniai paslapčia kūrėte tokią muziką, kuri gerokai skiriasi nuo FOJĖ ir įprastesnių Andriaus Mamontovo dainų? Kas įkvėpė pasukti kiek į kitokią stilių?

Pirmas mano elektroninės muzikos albumas vadinosi „Tranzas“, jį išleidau dar 1997-aisiais. Esu ne kartą kūręs muziką kino filmams ir spektakliams. Man įdomu atrasti save kiek kitokioje kūryboje. Elektroninę muziką dievinu nuo paauglystės. Todėl, kai dar neturiu naujų dainų, visada programuoju kokius nors ritmus ar ieškau garsų, kurie virsta instrumentinėmis kompozicijomis.

Gal jau turite pasiūlymų vaidinti filmuose, spektakliuose?

Pasiūlymų kartais būna, tačiau aš nesu aktorius, valgantis duoną iš vaidybos. Priimu kvietimą tik ten, kur matau save visu šimtu procentų, kaip kad buvo su „Hamletu“.

Esate rimtas keliautojas – vien ko vertos kelionės į Šiaurės Korėją ir Tibetą. Planuojate ką nors maždaug taip pat egzotiško? Gal Antarktidon?

Antarktida vis dar išlieka mano geidžiamiausių kelionių sąrašė. Šių metų galą pasitiksiu Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje. Seniai laukiau galimybės pakoncertuoti ten gyvenantiems lietuviams. Pagaliau tai išsipildys.

Kokie miestai, kuriuose teko lankytis, mieliausi širdžiai?

Berlynas, Honkongas ir Roma.

Esate, kiek menu, simpatizavęs vaišnavams, baltų tikėjimo išpažinėjams, tačiau savęs prie tikinčiųjų lyg ir nepriskiriate. O gal to ir nereikia? Koks Jūsų tikėjimas? Ar kažkokia (kaip ji besivadintų) aukštesne jėga tikite?

Esu skeptiškas religijų atžvilgiu. Tikėjimas yra tai, ko negalime įrodyti, tačiau priimame kaip tiesą. Žmonės tiki tuo, ką jaučia. Aš taip pat tikiu tuo, ką jaučiu. Aukštesnėmis jėgomis, kurioms mes pavaldūs, tikėti nereikia. Jos primena apie save kiekvieną akimirką ir be jokio tikėjimo. Tarkim – gravitacijos jėga.

Jei būtumėte Prezidentas, kokie būtų svarbiausi darbai, kuriuos norėtumėte nuveikti? Ar kada galvojote eiti į politiką? Turbūt, būdamas toks populiarus jau daugelį metų, esate sulaukęs ne vieno pasiūlymo stoti į partiją, eiti į Seimą, o gal net balotiruotis Prezidento rinkimuose?

Niekada neisiu į politiką. Norisi laikytis nuo jos kuo toliau. Mano darbas rašyti dainas ir padaryti viską, kad žmonės iš mano koncertų išeitų laimingi.

Žinau, kad planų neišduosite, tačiau kaip gerbėjui norėtusi žinoti, kada sulauksime naujo solinio albumo?

Jau turiu beveik visas naujo albumo dainas. Po truputį pradėdau ties juo dirbti. Noriu tikėti, kad kitų metų antroje pusėje jį išgirsite.

2018 m. Kalėdų išvakarės

RALF HUBERT: „Man patinka viskas, kas aplenkia laiką“

Per pačias Rasas, birželio 23-25 d., prie Lūksto ežero, Varniuose vyks festivalis „Kilkim Žaibu“, kurio programa numatoma itin gausi ir įdomi. Bene laukiamiausia šio festivalio grupė taps MEKONG DELTA, kurios lyderis artėjant koncertui Lietuvoje atsakė į klausimus.

Trumpai apie pirmąsyk Lietuvą aplankysiančius legendinius Vokietijos muzikantus, nuo 1985 metų naudojančius pavadinimą, primenantį amerikiečių sukeltą karą Vietname. Grupės siela – Ralfas Hubertas, kaip garso inžinierius dirbęs su keliomis grupėmis, daugelio dainų muzikos ir tekstų autorius. Išleisti 9 albumai, 2 mini albumai, 2 koncertiniai albumai. MEKONG DELTA žinoma tuo, jog yra pergroję daugybės klasikinės muzikos kompozitorių kūrinių, neretai groja klasikos koncertus elektrinėmis gitaromis. Koncerte Lietuvoje ketina groti dainas iš visų albumų, išskyrus žymųjį kūrinį „Dances of Death“, kuris trunka beveik 20 minučių.

Malonu, kad pagaliau atvykstate į Lietuvą. Ką žinote apie mūsų šalį?

O, ne tiek jau ir daug. Žinau, kad jūs su dar dviem valstybėmis esate Baltijos šalis, kad atsiskyrėte nuo Rusijos imperijos po pirmojo pasaulinio karo, buvote aneksuoti Sovietų Sąjungos po antrojo, kad atsiskėtė būti Nepriklausomų valstybių sandraugos nare 1991-aisiais.

Kaip gimė grupė?

Tai gana linksma istorija. Pažinojau Jörgą Michaelą, pastebėjau, kad jis labai talentingas, todėl pradėjau įvairiomis progomis jam padėti groti būgnais. Jis dalyvavo įvairiuose projektuose, su kuriais dirbau ir aš, taigi būdami kartu dažnai kalbėdavome apie muziką. Jis labai mylėjo roko muziką, aš – labiau klasikinę. Po diskusijų sužinojau daugiau apie roką, jis – apie klasiką. Vieną vakarą, berods, 1985-ųjų pradžioje jis atėjo su kasete grupės, kurios niekas tuo metu nežinojo. Žinote, kokia tai buvo grupė? METALLICA. Kai uždėjo pirmąją dainą – „Fight Fire With Fire“, padarė gilų įspūdį. Tai buvo kombinacija tarp pankroko ir labai greito roko. Pasakiau: „Žinoma, tai skamba gerai, bet tu gali pagroti daug sudėtingiau ir geriau.“ Jis pažiūrėjo į mane ir pasakė: „Gerai, pabandom.“ Sutikau. Su savo bosine gitara per savaitę vakarais sukūriau keturias

dainas. Jos nebuvo visiškai išbaigtos, labiau priminė idėjas, rifus, tačiau, kai sugrojau jas Jörgui, jis labai entuziastingai pasakė: „Eime parepetuoti, turiu tai sugroti.“ Tai buvo grupės AVENGER repeticijų salė, kurioje tuo metu buvo ir grupės vokalistas ir boksinkininkas Peavy Wagneris. Mes paprašėme jo pagroti gitara ir patys pamėginome. Pagrojus šias dainas, Jörgas pasakė: „Mes privalome sukurti visą albumą tokių dainų.“

Kodėl iš pradžių pasivadinate pseudonimais?

Buvo dvi priežastys. Pirmą – labai paprastą. Visi buvome pasirašę sutartis su skirtingomis kompanijomis, kai jos išgirdo, ką sukūrėme, siūlė išleisti. Atsikratėme tos problemos panaudodami pseudonimus. Antra priežastis – maniau, kad niekas negerbs vokiečių muzikantų, grojančių tokius dalykus, nes taip groti gali tik amerikiečiai.

Visgi klausytojai turėtų susikoncentruoti į muziką, o ne į žmones, kurie ją groja.

Grupės pavadinimas buvo tiesiogiai susijęs su pirmuoju albumu „Mekong Delta“, kuriame pasakojama apie žmones ekstremaliose situacijose. Todėl stengiausi surasti pavadinimą, kuris provokuotų ir tuo pačiu parodytų kažką ekstremalaus, ką padarė žmonės. Todėl ir pasirinkau MEKONG DELTA. Istorija nėra populiarus dalykas, daugelis žmonių nežino, ką reiškia šis pavadinimas. O reiškia jis vienas didžiausių žudynių Vietname.

Kas Jums padarė didžiausią įtaką?

Sakyčiau, ekspresionizmas (Sergejus Prokofjevas, Dmitrijus Šostakovičius) ir šiuolaikinė kamerinė gitara (Benjamin Britten, William Walton, Leo Brouwer), na, ir dar koks 70 milžinų – tokių, kaip YES, GENESIS, EMERSON, LAKE & PALMER.

Kuriate ne tik sudėtingą metalo muziką, bet ir interpretuojate klasikinę. Kodėl? Kodėl Modestas Musorgskis, jei neklystu, yra Jūsų mylimiausias kompozitorius?

M. Musorgskio harmonija ir kompozicija pralenkė laiką, tai buvo pasiektą tik ekspresionizmo laikais. (M. Musorgskis gyveno 1839-1881 m., ekspresionistinė muzika gimė 1908 m., – M. P.). Man patinka viskas, kas aplenkia laiką, tam reikia daug drąsos, jei niekas nesupranta to, ką darai. Kita vertus, pavyzdžiui, „Babos Jagos trobelė“ buvo tarsi sukurta roko

grupei – techniškai ją nėra sudėtinga groti, todėl tai buvo gera pradžia pradėti mums eksperimentuoti, adaptuojant ekstremalią klasikinę muziką.

Tai, ką darėme su harmonijomis, tuo metu buvo neįtikėtina.

O šiaip neturiu jokių favoritų. Esu atviras visokiai įdomiai muzikai.

Vienas geriausių Jūsų albumų – konceptualusis „The Music of Erich Zann“. Kokia pagrindinė jo idėja?

Kadangi mėgstu H. P. Lovecraftą ir manau, jog jis – didis fantastas, daug geresnis nei, tarkime, E. A. Poe, nusprendžiau perkelti į muziką jo nedidelį apsakymą apie Zanną („Ericho Zanno muzika“ – H. P. Lovecrafto apsakymas, parašytas 1921-ųjų gruodį, išspausdintas 1922 m. kovą, - M. P.), kuris stengiasi kovoti su blogiu savo muzika, kad išgelbėtų pasaulį. Šis apsakymas – metaforiškas. Kuo labiau gilini, tuo daugiau panašumų su šių dienų pasauliu matai. Kai kolega skaitė šį tekstą, papasakojau jam visą istoriją, ir mes pradėjome ją perkėlinėti į dabartį. Išgėrę šiek tiek alaus, nusprendėme, kurias apsakymo dalis panaudosime dabarčiai, kalbėdami apie Erichą Zanną, kovojantį su žiniasklaida, melu ir visu kitu šūdu.

Eilutė „I, King, will come...“ iš „The Music of Erich Zann“ – tai mesianistinė žinia žmonijai?

Daina, kurioje yra ši eilutė ir kuri taip vadinasi, atspindi procesą, kurį praėjo mūsų protagonistas. Kovodamas su blogiu, jis eina iš proto, suvokdamas daugelio žmonių abejingumą ir kvailumą. Liūdnas jausmas, kuriuo, deja, dalinuosi su juo. Taigi jis jaučiasi vienintelis galintis išgelbėti žmoniją, esąs išrinktasis.

Žinią kiekvienas turi surasti pats, nes yra daug vietos interpretacijai. Viskas priklauso nuo to, koks jūsų požiūris ir išsilavinimas.

2020 m. birželis

RASA AMBRAZIEJENĖ:

„Lietuvoje rašto vaidmenį atlikdavo ženklai ir simboliai“

Baltiškos simbolikos, ženklų ir ornamentikos tyrinėtoja Rasa Ambraziejienė 2020 metais išleido ketvirtąją knygą – „Laumakio raganos. Tautotyrinės sakmės“. Ankstesnės – „Rasties versmė. Apie ženklus ir simbolius“, „Ženklai. Įvaizdiniai. Simboliai“, „Lietuva yra Vydija: Jos slėpiniai“ (kartu su Aleksandru Žarskumi, Algirdu Patacku, Algirdu Saudargu) – nagrinėjo mūsų santykį su senoviniais simboliais, apie kuriuos ir pokalbėjome.

Pirmiausia norėtusi išsiaiškinti, kas slypi pavadinime. Kas tas Laumakis, apie kokias raganas kalbama knygoje ir kas yra tautotyrinės sakmės? Tai – mitologijos studija ar grožinis kūrinys?

Ne, tai ne mitologijos studija. Nors visada domėjausi etnine kultūra, simboliais, mitologija, ir toje srityje dirbau daug metų, tačiau niekada nebuvau mokslo žmogus. Ši knyga – grožinis kūrinys, kuriame daug tikrų žinių apie mūsų tautos kilmės mitus, religines reformas, senovinius papročius, apeigas. Laumakis – laumės akis, tai – ežeras, kurio apylinkėse gyvena manšios laumės, raganos, vydragos. Tai tiesiog į standartinę rėmą netelpančios moterys, kurių ir Lietuvoje, ir kituose kraštuose buvo visais laikais. Šiek tiek daugiau matančios, reginčios, vydinčios. Suvoikiančios ir sugebančios. Tačiau neretai ir pavojingos, ir klystančios. Buvo laikotarpių, kai jas degino.

Šioje knygoje ta moteriškoji (raganiškoji) istorija skleidžiasi per eilę skirtingų pasakojimų – sakmių, prasidedančių kone nuo Pasaulio sutvėrimo iki nutikimų šiandieniniame Dzūkijos kaime. Tautotyrinės jos yra dėl to, kad, jei yra galimybė kažką pavadinti lietuviškai, tai ir bandau tai padaryti; antra, jei etnologija yra tauta+mokslas, o į mokslinį veiklą čia nepretenduojama, tai ir pasakau, kad tekste tautą visai subjektyviai „tiriū“, o ne bandau moksliškai nagrinėti.

Knygos anonse minite, kad tai – sakmė apie moterį ir materiją. Argi senovės deivių kultas ir Marijos Gimbutienės atradimai neludija, kad moterys – buvusios žynės (kaip kad senovės Šiaurės

germanų volvos), taigi, ne tik su materija, bet ir dvasia susijusios? Minite knygoje ir Eglės Žalčių karalienės mitą.

O taip, visos moterys, ne tik žynės, susijusios ne vien su materija. Kaip ir kiekvienas žmogus, kuris yra dvasios ir kūno sankirta. Tačiau šiame kontekste turiu omenyje moterį-motiną, kaip materialų, kūniškąjį, žemiškąjį Tvėrinijos pradą, kaip gimdančias iščias siauresne prasme, ir kaip Žemę Motiną ar Deivę Gimdytoją plačiąja prasme. Keli skyriai knygos pabaigoje skirti būtent Didžiajai Deivei – kaip moteriškam Dievo aspektui, Deivei kaip Pasaulio įkūrėjai bei kūrentojai, Visatos tinklo verpėjai, Kosminių stygų audėjai ir t. t.

Eglės Žalčių karalienės mitui skirta ganėtinai daug dėmesio, paliečiant skirtingas ir įvairiais kampais įvairių autorių nagrinėtas šios pasakos-ne pasakos plotmes. Knygos raganų linija ir prasideda nuo žvilgsnio į žaltį bei gyvatę (gyvatą, gyvybę), nuo moters (žmonijos) santykio su žalčiu (dievybe ar Dievu).

Kas labiausiai įkvepia rašyti su mūsų senuoju tikėjimu susijusias knygas? Beje, kaip jį vadintumėte/ Kas mes buvome? Na, tikrai ne pagony (lotyniškai „kaimiečiai“). Nežinia, ar save vadinome baltais, aisčiais. Koks galėjo būti mūsų savivardis? Ar jo, kaip ir galbūt buvusių runų (kur jos dingę?), nebėra likę? Juk aplinkinės šiaurietiškos tradicijos (germanų, keltų) turi gerai išlikusius šaltinius, rašmenis – runas, ogamą. Gal mums tiesiog nepasisėkė, kad atitekome Vatikano globai ir visi mūsų runraščiai, taip pat ir tie, kurių maža dalelė išliko Vaidevučio vėliavoje, buvo pasisavinti ir laikomi Vatikane? Juk Vatikanas per savo tarnus Lietuvoje pasirūpino, kad ir Baltų tikėjimo bendrija nebūtų pripažinta „tradicine“. Tai kas gali būti labiau tradicinio, jei ne „Romuva“?

Nesu linkusi rimtu veidu postringauti apie tai, ko nežinau arba nepakankamai suprantu. Kas mes buvome? Kaip save vadinome? Kokia buvo senovės baltų religija? Šie klausimai lieka atviri. Taip, apie visa tai parašau, bet kaip sakmę ar padavimą, kaip pasaką, kaip savo įsivaizdavimą. Aisčiais kiti mus tikrai vadino, žodis gražus ir prasmingas. Baltais esame praminti nuo XIX a., tai irgi tyras ir šviesus žodis, mielai jį vartoju. Lietuviai – gal tie, kurie susi-liejo į leičių lietas, t. y. į siauresnius, kari-nius-gynybinius darinius? O gal tie, kuriuos iš-liejo šion žemėn Kūrėjas? Bet visa tai labiau poezija nei informacija.

Be abejo, pagonys nėra nei mūsų protėvių, nei jų religijos savivardis. Tačiau ir čia galima žaisti žodžiais, ką esu dariusi knygoje „Rasties versmė“, kalbėdama apie žirgą, raitelį, Vytį. Nes vyti galima ir priešą (ar išorinį, ar dvasinį, vidinį), ir vijas – didžiosios Verpėjos-Audėjos gijas. O slavų kalba Vytis – tai Pogonia, kuris taipogi veja-gena šalin arba vidun, į gardą, bet ir gano, lyg dvasinis Ganytojas. Tad jei pagonį susietume su Pogonia ir Vytimi, gautume visai neužgaulų pavadinimą. Bet šio įvardijimo aš nevartoju.

Apie runų buvimą taip pat nežinau. Gal? Tačiau manau, kad runų rašto pas mus nebuvo. Manau, kad rašto vaidmenį- visomis prasmėmis – atlikdavo ženklai ir simboliai. Net pats žodis sako, kad audinio ar langinės raštas, juostos raštas ir knygos raštas yra raštas. Mes šių rašmenų iki šiol esame apsupti, tik jų niekaip nebeįskaitome, nes bandome skaityti kaip linijinį tekstą, skaldome į fragmentus, pavadiname pavienius ženklukus gražiais vardais, vietoj to, kad bandytume suvokti senovinius raštus kaip visumą, kaip informaciją ant šachmatų lentos. Bet čia – kita plati tema. Ir kažin ar Kryžiaus žygių metu mes buvome tokie išskirtiniai, kad tik mūsiškes runas pavogtų ir paslėptų, o skandinaviškomis ar germaniškėmis nepasidomėtų. Nesu linkusi kaltinti kitų žmonių, tautų, religijų tuo, dėl ko kaltė nėra įrodyta.

Na, o norintys dabar jau ir patikrinti galės: Vatikano slaptasis archyvas nuo 2020 m. kovo mėn. atviras ir tyrinėtojams prieinamas. Dėl Vatikano nediskutuosiu. Tam vėl reiktų ilgo atskiro pokalbio. Dabar aptariame ne tai. O ir rašiau ne vien apie su mūsų senuoju tikėjimu susijusius dalykus, bet bendrai apie savo tautos pasaulėjautą, apie pamatus, ant kurių auga šiandienos ir ateities pilis, apie tautos šaknis, iš kurių želia dabarties gyvybė. Galų gale – apie savo pačios prigimtį, apie promotes, tebegiedančias esaties gelmėje.

Taip, tose šaknyse glūdi ir religija, tačiau nei aš, nei jūs nežinome, kokia iš tiesų ji buvo. Apie tai svarstau ir įsivaizduoju visai laisvai, be siekio ką nors įtikinti. Lygiai taip pat į savo šaknų gelmę prieš keliasdešimt metų nėrė ir bendrijos „Romuva“ žmonės. Kai ką jie „atkasė“ galbūt labai tikro, kai kas atsivėrė dainose ar asmeninėse patirtyse. Tačiau ar tai tikrai yra „tradicinis“ tikėjimas šiandienine žodžio „tradicija“ prasme, aš nežinau. Bet tikrai nebalsuočiau „prieš“ ir neribočiau romuviečių jokiais draudimais. Beje, pažįstu nemažai taip pat galvojančių krikščionių. Taigi

nereikia pernelyg apibendrinti Seimo narių balsavimų. Apskritai esu linkusi į nevienareikšmius, kovos dvasią žadinančius dalykus, į prieš-priešas žiūrėti taikiai ir nesureikšminant. Verčiau draugauti nei pyktis, keistis ir dalintis patirtimis, tame tarpe ir dvasinėmis, ir religinėmis, net žaisti.

Ankstesnėse knygose nagrinėjote ženklus ir simbolius, „rasties versmę“. Gražūs žodžiai, bet ką jie reiškia? Kokius ženklus ir simbolius iš mūsų praeities iššifravote?

Nemanau, kad ką nors „iššifravau“. Kaip jau sakiau, man svarbiau ne paaiškinti konkretų ženklą, bet išvysti juos kaip visumą, kaip tam tikrą pasakojimą.

Knyga „Rasties versmė“ ne grožinė, joje literatūrinių fantazijų nedaug. Ten daug žinių, kurios, bent jau tada, prieš šešerius metus, nebuvo surinktos į vieną „krūvą“ ir apibendrintos. Gal dėl to knyga buvo ir tėbėra skaitoma, o abu tiražai greit baigėsi. Patys žodžiai „rasties versmė“ atiduoda duoklę labiau poetinei, o ne informacinei knygos teksto pusei. Žodis „rastis“ kaip veiksmažodis (su kirčiu ant a) ir kaip daiktavardis (su kirčiu ant i) byloja apie radimąsi tarsi iš nieko, o iš tikrųjų apie Pasaulio sukūrimą, atsiradimą arba rasdinimą, arba išrasojimą.

Ankstų Rasos šventės rytą ant lapelio gali rasti rasa. Na, o tai, jog visa ko atsiradimui reikalinga versmė, kreipia mintį į visa ko Kūrėją, kuris ir yra toji Versmė, Šaltinis. Beje, „Laumakio raganos“ kaip tik ir bando žvilgtelėti į tą Visatos Kūrėją, kuri yra ji. Gal tiksliau – jis ir ji kartu, viename.

2021 m. liepa

GINTAS KRAPTAVIČIUS: „Konceptuali muzika yra blefas“

Vienas žymiausių Lietuvoje eksperimentinės muzikos kūrėjų Gintas Kraptavičius, geriau žinomas kaip Gintas K., jau ne pirmus metus yra mūsų šalies novatoriškosios muzikos ambasadorius užsienyje. Jį vertina įvairiuose žemynuose. Tačiau kol kas kūrėjas gyvena dvejose erdvėse – jaukiuose namuose Marijampolėje ir beveik begaliniame internete.

2011 m. tapo Lietuvos kompozitorių sąjungos nariu.

Per pandemiją laikotarpį išleisti keturi soliniai albumai ir trys ko-laboracijos. Ir 2021-ieji daugiau nei penkių dešimčių albumų autoriui bei bendraautoriui buvo itin produktyvūs: išleisti trys soliniai albumai. Kompozitorius prisipažino šiemet labiausiai susižavėjęs Douglaso McCauslando, pagerbto per „Ars Electronica“ apdovanojimus, muzika: „Po politizuotų ar tiesiog privalomai reprezentuojančių šios dienos realijas apdovanojimų buvo smagu vėl išgirsti gerą muziką.“

Gintas K. dalijasi mintimis apie eksperimentinės muzikos dabartį ir ateitį, jos perspektyvas užsienyje ir Lietuvoje, kultūros politiką.

Kokia šiuo metu eksperimentinės muzikos situacija?

Situacija labai palanki ir visame pasaulyje, ir Lietuvoje. Eksperimentinė muzika pripažinta ir įvertinta visuose lygiuose. Tai pritraukia ir akademinius kūrėjus, ir išlaiko *undergroundo* žavumą bei patrauklumą. Didelis pakilimas buvo prieš kelerius metus, kai kiekvieną pusmetį atsirasdavo kažkas naujo. Dabartinis laikotarpis – eksperimentinės muzikos kristalizacijos ir nusistovėjimo laikotarpis. Tai ir džiugina, ir liūdina: gerai, kad muzika, praėjus metams, nepasensta, tačiau liūdna, kad savotiškas proveržis jau baigėsi.

Gal eksperimentinę muziką reikėtų vadinti kitaip? Jei taip, kaip?

Gal ir reikėtų vadinti kitaip, tik vis neaišku, kaip. Kai kas naudoja *microsound*, tai – elektroakustinės muzikos terminas. Yra ir begalė kitų. Faktas, kad terminologija nėra išbaigta. Dažniausiai įvardijama kaip garso menas (*sound art*).

Ką iš eksperimentinės muzikos kūrėjų išskirtumei užsienyje ir Lietuvoje? Kas Tavo favoritai ir kodėl?

Favoritų neturiu. Kiekvienas kūrėjas kažkaip kitoks, vis savaip domina. Vienas – dėl skaidraus, kitas – dėl „purvino“ garso, trečiu žaviuosi dėl nesuvokiamos ritminės dalies įvaldymo, ketvirtas pritrenkia *field recordingo* tikrumu. Stengiuosi klausytis daug muzikos. Atsiranda nauji vardai, nauja muzika, kuri vis iš naujo sužavi.

Lietuvoje daug gerų kūrėjų, iš kurių išskirčiau kaunietį garso (ir ne tik) architektą Darių Čiutą dėl to, kad jis subtiliai išgirsta, suvokia, pagauna, perteikia garsą. Reikėtų paminėti ir *laptopų* kvartetą „20/21“.

Dauguma Lietuvos garso menininkų vis dar gyvena, kaip romantiški genijai – laukia, kol juos kas nors atras. Pasaulyje pastebimas muzikos ir informacijos perteklius, todėl teisingas informacijos pateikimas irgi yra menas. Tarkim, manyčiau, kad internetinis puslapis šiuolaikiniam menininkui yra būtinas. Tai būtina ir man. Jei informacijos apie žmogų ar renginį nerandi „paguglinęs“ internete, tai – neegzistuoja.

Kokiose šalyse teko koncertuoti? Pripažįsta ir žinomiausios leidyklos. Užsienyje tapai žinomu, Lietuvoje – tik gana uždaramė rate. Kodėl?

Koncertuoti teko Latvijoje, Estijoje, Suomijoje, Norvegijoje, Prancūzijoje, Anglijoje. Buvau nuvykęs ir į Berlyno festivalį „Transmediale“, kur eksponavo mano audio kūrinius. Aštuoniolikos šalių leidyklos yra išleidę mano kūrinius.

Eksperimentinė muzika – ne komercinė muzika, tokios muzikos gerbėjų klubų nėra. „Žinomumas“ skleidžiasi tam tikrose bendruomenėse, scenose.

Lietuvoje garso menu domisi tiek žmonių, kiek ir turi domėtis, kaip ir likusiame pasaulyje. Sienu dėl interneto nebeliko, ir, padedama virtualios realybės, *sound art* bendruomenė naudojami visais naujųjų technologijų privalumais ir yra labai atvira, gyvybinga.

Palygink užsienio šalių ir Lietuvos kultūros politiką.

Užsienyje, pavyzdžiui, Anglijos, Olandijos, Portugalijos kultūros institucijos stipriai remia garso meną, todėl tų šalių menininkai labai plačiai pristatomi pasauliui ir tai skatina tų šalių menininkus tobulėti, pastoviai atsinaujinti. Remiamos ne tik menininkų kelionės, bet ir rengiami įvai-

rūs garso meno projektai. Įvairiai – per kompaktines plokšteles, parodas, festivalius, pritraukiant ir kitų šalių kūrėjus.

Teko dalyvauti dviejuose projektuose Anglijoje ir Airijoje. Rezultatas – kompaktinė plokštelė - konceptualus 27 atlikėjų albumas, kuriame yra mano kūrinys „The Light at the End of the Tunnel“. Jį inspiravo praleistas laikas tunelyje, jungiančiame New Brightoną su Liverpooliu. O Airijoje išleistas garso meno albumas „Bent it like Beckett“, skirtas airių rašytojo nobelisto Samuelio Becketto šimtosioms gimimo metinėms paminėti. Dalyvavo šimtas garso menininkų iš viso pasaulio. Visa tai buvo remiama valstybinių institucijų.

Lietuvoje sunkiai įsivaizduoju panašių kryptių projektus, remiamus valstybės. Tačiau, kadangi garso menas šiuo metu yra neatskiriama naujosios muzikos, šiuolaikinio meno dalis, garso meną Lietuvoje palaiko institucijos, kurių darbas tai daryti. Bet viskas daroma be nuodugnaus išmanymo ir meilės. Valdininkų darbas – tik pliusiukas meno paraštėse...

Ar galėtume užsienio eksperimentinės muzikos scenas skirstyti pagal šalis, o Lietuvoje – pagal miestus? Kokie jų skirtumai?

Stereotipiškai žiūrint, Prancūzijoje tvirta elektroakustinė, Vokietijoje – techno, Skandinavijoje – *industrial*, Japonijoje – *noise* muzika. Bet tai – tik paviršutiniškas įvertinimas. Lietuvoje muzika nėra nei klausoma, nei publikuojama. Sistemingos kai kurių žymių įrašų firmų kryptys tam tikra prasme pakeitė nacionalinius bruožus. Tarkime, visi žino Vokietijos leidybinę firmą „Raster-Noton“ (tai – 1996 m. Chemnitzo mieste įkurta kompanija, leidžianti minimalistinės muzikos atlikėjų kompaktines plokšteles, - M. P.), jos skonį, suvokia, ko iš jų tikėtis.

Net ir festivaliai, į kuriuos dėl finansinių priežasčių dažniausiai kviečiami vietiniai atlikėjai, muzikine dalimi panašūs skirtingose šalyse. Lietuva šiuo atžvilgiu per maža, kad joje būtų kažkokie susiskaldymai, nors, prisipažinsiu, Kaune koncertuoti man visada maloniau nei Vilniuje.

Kokios naujausios eksperimentinės muzikos kūrimo tendencijos? Kas keičiasi sparčiausiai? Technologijos, koncepcijos, kūrybos metodai?

Reikia gyventi savo laikmečio aktualijomis, naudotis tomis galimybėmis, išraiškos priemonėmis, kurias suteikia laikmetis. Man nuoširdžiai gaila akademinių kompozitorių, kurie apsiriboja poros šimtų metų

senumo muzikos išraiškos priemonėmis, kurdami muziką klasikinės sudėties simfoniniam orkestrui. Visi garsūs kompozitoriai gyveno savo laikmečio gyvenimą, buvo savo laikmečio muzikos novatoriai, ieškojo naujų išraiškos priemonių. Ne veltui Karlheinzas Stockhausenas (1928-2007) yra pasakęs, kad, jei šiais laikais gyventų Ludwigas van Beethovenas (1770-1827), jis dienas ir naktis praleistų elektroninėje studijoje. Šiuolaikinis kompozitorius turėtų domėtis, ieškoti ir mokėti naudotis šiuolaikinių technologijų teikiamomis garso išgavimo, apdirbimo, perteikimo priemonėmis, nes įprastomis natomis užrašyta muzika jau neatspindi šiuolaikinės muzikos galimybių.

Kap minėjau, dabar – savotiškas kristalizacijos laikotarpis, jame visko po truputį – ir technologijos, ir kūrybos metodai nusistovi. Esminį vaidmenį vaidina pati muzika, o ne muzikos koncepcija. Manau, kad konceptuali muzika yra blefas. Būtent garso meno terminas užslepia nuostatą, kad atsiribojama nuo klasikinio muzikos supratimo. Bet aš sakyčiau, kad atsiribojama tik nuo tradicinių muzikos išraiškos priemonių, nes ir eksperimentinėje muzikoje esmė yra muzika, muzikalumas. Tautologiniame lygmenyje, kai žmonės nesupranta muzikos, pavadina ją konceptualia muzika. Bet dažniausiai tai yra muzikinės patirties, багаžo stoka. Kiekvienai muzikai „atrakinti“ reikalingi tam tikri raktai, bet tai nėra konceptualumas.

Ar daugelis eksperimentinių projektų yra laikini?

Nemanau. Matau žmones scenoje apie dešimt metų ir regiu, kaip vieni kyla, kiti krinta, o tai, sakyčiau, yra visiškai normali situacija mene. Atskiriems projektams pasirenkami skirtingi vardai – čia jau spręsti tam, kas taip daro, vėlgi situacija pakankamai normali. Šiuo metu muzikos daug ir dominti gali keli dalykai iš karto, nors aš, tiesą sakant, abejočiau, ar vienas žmogus gali kokybiškai kurti skirtingų stilių muziką.

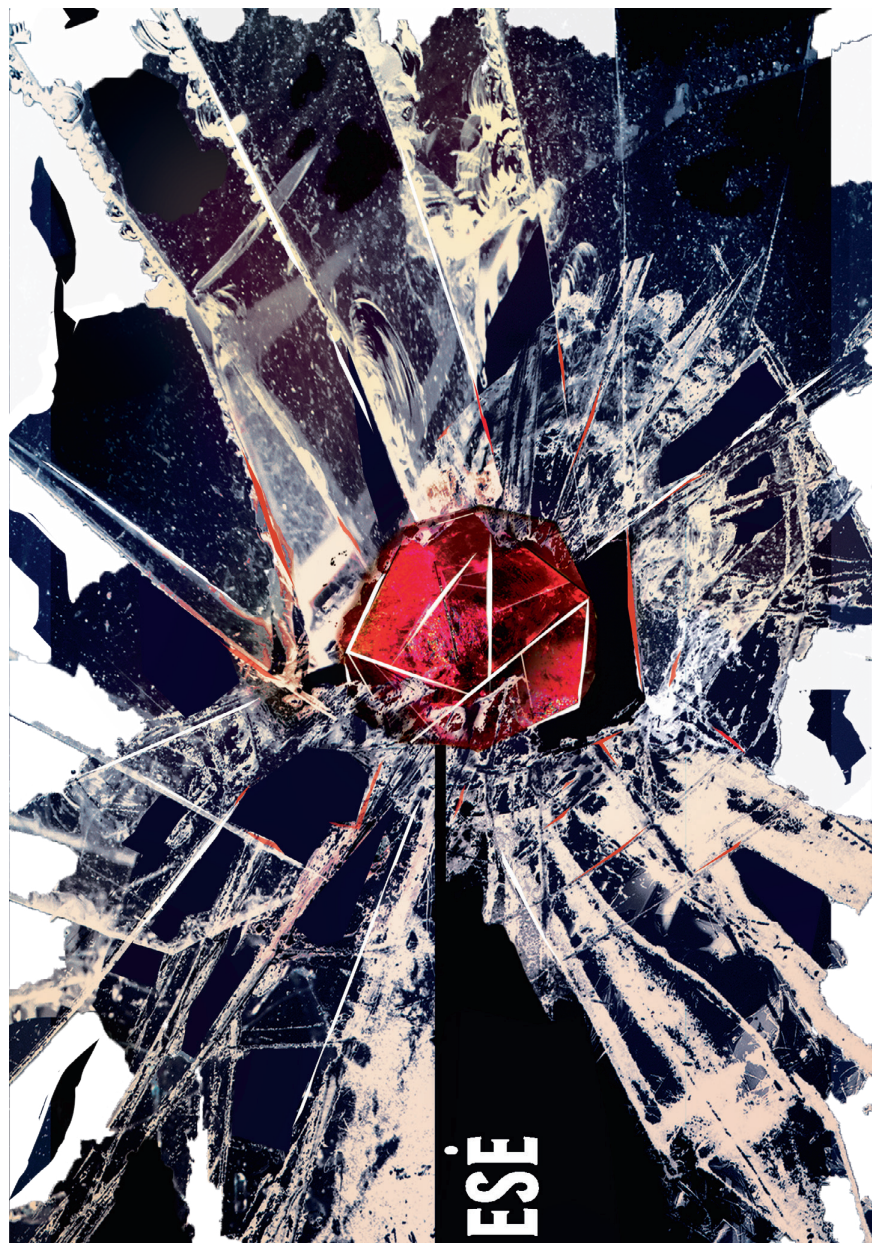
Niekada nekilo noras emigruoti? Galbūt tai padėtų skleisti Tavo kūrybą?

Nors puikiai jaučiuosi užsienyje, ypač dideliuose miestuose, ir mintys apie emigraciją nuolat sukasi galvoje, vis dėlto abejoju, ar kada išvyksiu gyventi kitur. Gal gyvenimas didmiestyje duotų stimulų kūrybai, bet, manau, yra ir savotiškų minusų – būtent, pastovus skubėjimas. Nesakau, kad kūrybai reikia kažkokio ypatingo nusiteikimo ar aplinkos, bet,

tarkime, neįsivaizduoju savęs kuriančio lėktuve, kaip tai darė „Goem“ (1996 m. įkurtas olandų Franso de Waardo, Peterio Duimelinkso ir Roelo Meelkopo trio vieną albumą – „Abri“ – įrašė būtent taip, - M. P.).

Kavos gėrimas vienose kavinėse su garsiais žmonėmis nevilioja, nes esmė – kūryba, jos kokybė. Tik tai domina ir leidėjus. O ir dalyvauti pasauliniuose įvykiuose šiuo metu galima neišeinant iš savo kambario.

2021 m. gruodis



IŠ LAIŠKŲ BROLIUI¹

(1)

Supratau vieną dalyką, Broli.

Mes gyvename tam, kad padėtume kitiems. Tik todėl esame labiau žinantys, nei kiti. Tai – ir duotybė, ir pareiga. Jau kalbėjom, bet pajutau tai ir užtvirtinu.

Visos mūsų kančios vardan to, kad kitiems būtų nors kiek geriau. Taip angelai elgiasi. Velniai dirba sau...

Tavo Brolis, visada, visur, visąlaik

(2)

Iliuzijai

nuslinkus, lieka tik didelė srauni ašarų upė...

Brolis

(3)

Egzistencinis klausimas – kiek ilgai aš taip gyvensiu?

(4)

Sveikas, Broli,

vėl kažkaip prasilenkėm...

Žinai, pagalvojau tokį dalyką... Kartais žmonės (daugybė žmonių) nugyvena ištikus gyvenimus ar bent nemažus jų fragmentus (net daugiau nei 7 ar juolab 3 metus) be laimės, džiaugsmo, inercijos, su priklausomybėm, nekėsdami... Ir dėl ko? Dėl vienatvės? Bet juk konstruoti gyvenimą su kitu žmogum gali bent kelis ar keliolika kartų. Visgi čia esmė žmoguje. Yra kas ženijasi po 4 kartus, tada turbūt pavargsta tai daryti ir nustoja. Yra kas iš baimės visai nebesiženija. Yra kas tai daro

¹ Broliu Mindaugas vadino vaikystės draugą Laimoną.

antrą kartą (ai, dabar bus gerai), nusvyla, ir visą gyvenimą pratyli. O gal vieną dieną pratrūksta ir „išeina pas kitą“, nors ta kita visai jam nerūpi.

Kai paprastai, ūkiškai pagalvoji, čia lyg ir nieko blatno. Bytavūcha. Na, vyras, boba, netinka vienas kitam.

B et kai pamąstai egzistenciškai, matosi, jog čia esama egzistencinio siaubo. Matai, mūsų VISŲ didžiausia – mirties – baimė turi daugybę veidų ir pavidalų, ji lyg daugialypis veidrodis iš Bruce Lee filmo „Enter the dragon“, kur jis bando kautis su „daugybe priešų“, kol supranta, kad kaudasi su savimi, savo atspindžiais iliuziniuose veidrodžių atvaizduose.

Visų mūsų kelionės per gyvenimą nuo vienišo gimimo iki vienišos mirties, bardo ir vėl atgimimo yra tarsi kelionės traukiniu. Na, viename kupė prirūkyta, kitame bloga kompanija, trečiame paleistuvė boba, ketvirtame chujovai, bet visgi duoda valgyt, ir taip toliau. Taip ir einame per vagonus, ieškome, o gal tame gyvenimo traukinyje rasime ramią vietą prie lango su gražiu vaizdu į tolius, kur, duok Dieve, šalia atsisės ir graži, kukli moteris, pasiūlys valgyt ir priglaus.

Iliuzija visa tai. Net jei ji prisėstų, tai būtų tik trumpalaikis sapnas, angelo sparno prisilietimas.

Visą gyvenimą mes gyvename tam, kad pabustumė iš miego, sakė Gurdžijevs. Į kokių košmarą kaskart pabundame, priklausau nuo Visatos dėsnių. Tačiau košmarų gali būti įvairių – jų formos begalinės.

Kurgi aš lenkiu? Visa, kas tikra, - tai mes, traukinys ir pati kelionė į nakties tamsiausias slapybes. Mes nežinome, ar bus tunelis, juolab, ar ten sutaisyta lemputė. Galiausiai mes net nustojame tikėti, kad tai traukinys arba tiek prie jo įprantame, kad girtas kaimynas įtikina, jog tai lėktuvas, ir pagaliau kartais iš nevilties užmirštame, jog esame tik laikini keleiviai šiame traukinyje, kuriame imame patogiau įsitaisyti nelyginant būtume šeimininkai.

**

Štai ir atėjo Naujieji metai. Tuoj ketvirta ryto. Nešvenčiau, bet nemažai mažčiau. Anokia čia šventė. Būtų kas nors užėjęs, kažką smagaus, nuoširdaus pasakęs... Tačiau pajutau tik tuštumą. Taip, tu skambinai – vie-nintelis. Ir suprantu, kad man tik to ir tereikėjo. Džiaugiuosi.

O gyvenimas ne naujamečiais matuojamas. Gamta turi savo sezonus, o sausio pirmoji – dirbtinė data. Tačiau mano kaimynai to nežinojo ir

eilinį kartą gerai prisiprogo. Visą valandą už lango pylė fejerverkus. Iš kur tiek energijos pas žmones? Geriau savo vidinę ugnį kam kitam išnaudotų.

Bet aš jų nesmerkiu. Nesmerkiu nė vieno kvailio, kuris tiesiog gyvena, sąmoningai ar ne pasirinkęs vienokį ar kitokį gyvenimo būdą. O kodėl? Nes pats esu kvailys. Nors tu kartais, Broli, sakai, kad esu išmintingas. Ne, kvailys aš. Gyvenime – begalybė įvairiausių kombinacijų, scenarijai, kuriuos mums kažkas parašė ir patys rašome, - sudėtingi. Atrodo, viskas nesiseka, o staiga – bac, ir gerai. Arba – priešingai. Logikos čia nesama jokios, maždaug „po tamsos išauš šviesa“. Nė velnio niekas niekur neaušta.

Taigi, gyvenimas ir logika – nesuderinami dalykai. Žmogaus protas, ypač jei treniruojamas, prašyte prašosi logikos, nori rutinos, tampa priklausomas nuo daiktų, įpročių, maisto. O gyvenimas eina sau. Nevalgysi – numirsi. Tapsi asketu – kaltink save. Tapsi persiėdėliu – taipogi kaltink save. Gyvenimas tau nesiūlo jokių alternatyvų, jis pats yra begalybė nelogiškų alternatyvų.

Mes gimstame, suaugame, ir vieną dieną mus, švarius ir gražius, dar nesugadintus degtinės, cigarečių ir moterų, gyvenimas pastato prieš didžiulį tornadą išbandymų. Jis įsuka, ir tik spėk atsilaikyti. Siela tamsėja, nebe tokie švarūs tampame. Paskui vėl apsivalome, apgailestaujame, o dažniausiai – ne. Bastomės po pasaulį ir savo kiemą nerasdami savęs.

Kodėl kiekvienas žmogus kartoja tą patį, atrodytų, klaidų ciklą? Ar negalime tiesiog imti ir to nedaryti? Ne, negalime. Kol savo „kailių“ nepatirsime, vis vien nepatikėsime. Žinoma, yra retų išimčių, ir visos tos išimtys susijusios su didžiule baime, mums įskiepyta vaikystėje arba egzistencine baime. Savisaugos instinktas liepia mums vengti ugnies ir mirties. Daugelis stichijų – ir gamtos, ir gyvenimo – susiję su šiomis dviem jėgomis. Moterys – tai ugnis ir mirtis: ugnies saldybės, aistros slaptis, o mirtis – ji visada šalia. Du skirtingi moters veidai: gyvos ir spindinčios, mirusios ir pamėkliškos. Ar tai buvo tas pats žmogus? Ar žmogus? Klaiku, bet negaliu atsakyti. Mano atsakymas liko išverktas ir palaidotas pusnyje, šaltą ir girtą žiemą.

O visgi Naujieji metai, Broli, yra labai gerai. Tai – iliuzijų dužimo metas. Mes nusiteikiame pozityviai, kad „dabar jau viskas bus kitaip“, ir tai padeda mums išgyventi. Tačiau jei slapčia nežinotume, kad sau žiauriai

meluojame (niekas nesikeičia ir nesikeis – gyvenimas eina savo žingsniu, kartais per greitai), prasmės gyventi nebebūtų.

Melagiai ir teisuoliai, štai kas mes esame. Vienu metu ant mūsų pečių tupi ir gerieji, ir blogieji angelai. Ką jie ten šneka? Dažnai negirdžiu, bet žinau tikrai: jie nepanašūs į paukščius, ir kalba jų labai švelni (ypač tų, kurie blogieji – jie juk viliotojai). O gerieji angelai paprastai pasirodo kaip pikti demonai, kad mus išgąsdintų ir „atvestų į protą“. Tik egzistencinės baimės apimtas žmogus atsiklaups prieš Kūrėją ir jį pagarbins. Kol išmokstama mechaninio dievobaimingumo, kai kuriems reikia metų, kitiems – vieno karto. Nuolankumas gimdo vidinį suvokimą: „nusižemindamas“ prieš Dievą tu kaip tik pakyli savo viduje. Taip tik parodai kūnui, kur jo vieta – žemiau, po siela.

Gerų mums metų, Broliuk, smagiai pamedžiosime dar. O mano traukinys greit išvyksta, poilsis ir naujametinis šventimas baiginėjasi. Laikas miegoti. Kaip sakydavo kažkokia anoniminė bobutė – myžt, poteriaut ir gult.

Kitądien vėl riedėsim ilguoju maršrutu. Mūsų kelias – netrumpas. Pervažiuosime visą didžiąją šalį, kol pamatysime Baltąjį kalną. Nėra kur skubėti – pakeliui turime daug ką apmąstyti. Telepatinis labanakt.

**

Nors šiandien buvo pirmoji naujųjų metų diena, visai neturiu noro prisiminti praeities, apmąstyti nuveiktus darbus. Kita vertus, noriu pašnekėti apie kažką panašaus, tik ne taip tiesmukai. Apie vaistus ir nuodus.

Vaistas ir nuodas niekuo nesiskiria. Kalbant ir apie vaistus kūnui, ir apie dvasinius vaistus. Kas vieną gydo – kitą susargdina. Kaip visuomet, keliaudamas pasiimu daug vaistų. Toks jau mano savaizgus instinktas. Gyvenu sveikai, o štai išsiruošus (kad ir į neilgą) kelionę, atrodo, kad suplauks visos pasaulio ligos, kurioms būtinai reikės po ranka turėti vaistų, ir jau tikrai niekas jų neduos. Keista ir juokinga, Broli. Kai buvau išsiruošęs į tolimą, egzotišką šalį, mano vaistų dėžutė tikrai darė įspūdį. Tačiau peršalus nė vieni vaistai nepadėjo. Kodėl, vienas Dievas težino – juk tai nebuvo blogi vaistai. Vietinis žmogus nuoširdžiai ir operatyviai nuvežė mane į ligoninę, pas budintį gydytoją, kuris apžiūrėjo, nesuprantama kalba kažką užrašė, ir jau netrukus mano bičiulis iš

vaistinės atgabeno tai, ko reikia. Tą patį vakarą jaučiausi daug geriau. Netrukus pasveikau. Ar tai reiškia, kad manieji vaistai buvo nuodai, o egzotiškieji – tikri? Nemanau. Daug ko nesuprantu, bet čia akivaizdžiai suveikė stebuklo fenomenas. Tūkstančio ir vieno stebuklo šalyje turbūt ir ryžio grūdėlis atrodo stebuklingas, o štai „savas, naminis“ skanumynas – atsibodęs ir juo nebetikima.

Nuo šio gyvenimiško pavyzdžio norėčiau pereiti prie gilesnių dalykų. Tarkime, mes sergame dvasine „liga“. Turiu galvoje, sakykime, įsimylėjimą. Tai – stiprus prisirišimas su haliucinacijomis, neva be kažko negalėsi taip gerai gyventi, kaip norėtusi. Iš esmės – tai negalėjimas susitaikyti su savo fantazijos vaisiais. Sunkus atvejis, bet pagydomas. Ypač kai po kažkiek laiko pagalvoji: gyvenau iki tol, gyvenu po to, ir ką? Argi kas nors pasikeitė? Ta moteris, kurią buvau įsimylėjęs, manęs visai nebedomina, kaip ir tada, kai jos nepažinojau. Taigi, kurioje mūsų kelionės per gyvenimą dėželėje yra tas įsimylėjimas? Ar tai buvo nuodas, ar vaistas? Ir taip, ir ne. Kadangi viskas kinta, ir nieko nėra pastovesnio už kismą, tuo metu ji buvo vaistas nuo kito nuodo/vaisto, vėliau jos kaip vaisto galiojimo laikas baigėsi ir ji tapo nuodu.

Ir taip, Broli, turiu prisipažinti, bus visada. Kad ir kiek stengtumėmės surasti vaistą nuo visų savo gyvenimo bėdų ir nesėkmių, jo niekada nebus. Išgydę kairįjį šoną, pajusime maudimą dešiniajame, ir taip toliau. Kodėl? Ar žmogus toks netobulas? O gal jam išvis nereikia tų vaistų/nuodų?

Būčiau pernelyg naivus, jei sakyčiau, kad žmogus gimsta tobulas ir jam nieko nereikia, kad išgyventų šį gyvenimą sveikai visomis to žodžio prasmėmis. Teoriškai taip būti turėtų, juk žmogus sukurtas *pagal Dievo paveikslą*. Tačiau įsiklausyk, Broli, į žodžio reikšmę: *pagal*. Tai nereiškia, kad žmogus šimtu procentų atitinka Dievo tobulumą. Taip, mums daug Dievo, kaip ir vandens. Mes turime smegenų ir mums gyvenimą trumpina nervų sistema, be kurios negalėtume gyventi. Taip, mes, žmonės, esame paradoksai – mylime ir nekenčiame vienu metu, o vėliau metame viską ir užkasame po abejingumo velėna.

Bet juk Dievas irgi yra toks! Jis – paradoksalus, Jis – nenusakomas žodžiais, Jis – vaistas ir nuodas, ir tik išminčius (dvasios alchemikas) žino, kiek, kaip ir kada reikia bendrauti su Dievu. Melstis per daug nėra blogai, tačiau viskam reikalinga harmonija. Žmogus turi būti nuoširdus

su savimi, ir tik tada jis pažins pasaulį ir prisilies prie Nepažįstamojo, pagal kurio paveikslą buvo sukurtas. Žmogus – tarsi nuodas, sukurtas pagal vaisto modelį. Žmogus – galingas ginklas, galintis sunaikinti milijonus, tačiau kartais, kai niekas, išskyrus Dievą, nemato, tyliai verkia dėl kokio mažmožio.

Tokie mes visi. Mirtingieji.

**

Kartais ilgoje kelionėje taip gera stabtelėti, nemąstyti, , pasisemti išminties. Nusprendžiau tai padaryti iš legendų. Mane sužavėjo indėnų mitai, apie kuriuos žinome tiek mažai.

Štai kad ir Arizonos gyventojai, kurių yra likę ne tiek jau ir mažai. Hopių tautelė, kaip ir gerokai nuo jų nutolę majai, sako, kad mes gyvename „ketvirtajame pasaulyje“, kuris, atėjus ciklo pabaigai (be abejo, garsiajai datai – 2012-ųjų gruodžiui), pasikeis į penktąjį. Beje, actekai mano tą patį, tik kalba apie penktojo ir šeštojo pasaulių pasikeitimą. kažkas, atrodo, bus apsiskaičiavęs!

Visgi pranašystės, kuriose yra cikliškumas, gąsdina arba juokina mažiau. Nežinia, kiek teisūs hopiai, majai, actekai ir kitos indėnų gentys. Įdomus kitas dalykas. Hopiai sako, kad pokytis įvyks tada, kai į mūsų pasaulį ateis Pahana – dingusysis „Baltasis Brolis“. Iš karto prisimenu musulmonų šiitų dvyliktąjį imamą Mahdi, kuris dingo 874 metais, tikiama, kad greitai turėtų pasirodyti. Pahana ir Mahdi gana panašūs pavadinimai, abiejuose – raidė „h“, abu dingę, bet turi atsirasti, o dvyliktasis imamas, lyginant su hopių indėnais, tikrai turėjo atrodyti baltaodis.

„Viskas – gamtos dovana. Būk kilnus su tuo, ką turi. Žemė – mūsų motina. Visi esame broliai“, - sako hopių išmintis. Įdomu, kad „pagonys“ indėnai hopiai, kaip ir musulmonai, krikščionys, judėjai ir kai kurių kitų religijų atstovai, tiki, jog Kūrėjas (Taiowa) – vienas. Nėra nei pradžios, nei pabaigos, o Kūrėjas – begalinė erdvė. Taiowa nebuvo „tėvas“, o greičiau „dėdė“, kurio pirmasis kūrinys – sūnėnas Sotuknangas. Būtent jam patikėta transformuoti viziją į realybę, paversti begalybę baigtiniu pasauliu. Vadinasi, ir pagimdyti mirtį. Sotuknangas sukūrė devynias karalystes – veną Kūrėjui, kitą – sau, ir dar septynias. Iš keturių elementų – žemės, vandens, oro ir gyvybės (judėjimo) – gimėme mes visi. Pirmajame pasaulyje Sotuknangas sukūrė Moterį Vorą (Kokyangwuti). Ji davė

pradžią žmonijai, kuri gimė keturių spalvų – juodos, raudonos, baltos, geltonos. Visos rasės gavo po skirtingą kalbą ir suvokimą, išmintį, kad ši Žemė – ne jų, o jų motinos. Saulė – Kūrėjo veidas. Pirmajame pasaulyje žmonės gyveno harmonijoje su gamta ir kūrinija, jie taip pat gerai sutarė tarpusavyje. Kodėl žlugo pirmasis pasaulis? Žmonės „pamiršo“, kad kiekvienas žmogus yra ašis, pagal kurią vibruoja Visatos energija. Jie nustojo gerbti Moterį Vorą ir Kūrėją. Pasaulį teko sugriauti. Sotuknangas pasirodė prieš „išrinktuosius“, kurie vis dar prisiminė Kūrėją ir jo planą ir pasakė, kad šie išsigelbės, jei pasislėps po žeme pas Žmones Skruzdes, nes virš jos siautės ugnis.

Antrasis pasaulis buvo beveik toks pat gražus, kaip pirmasis. Visgi gyvūnai daugiau nebeapsitikėjo žmonėmis, gyveno atskirai. Tačiau ir čia žmonės pradėjo užmiršti Kūrėjo planą. Pasaulį vėl teko sugriauti. Išrinktuosius vėl išgelbėjo Žmonės Skruzdės. Pasaulio ašis pasislinko, atėjo ledynmetis. Po to gimė trečiasis pasaulis. Jame žmonių smarkiai padaugėjo. Jie sukūrė civilizaciją su dideliais miestais ir šalimis. Taip įgyvendinti Kūrėjo planą ir garbinti Jį bei Sotuknangą darėsi vis sunkiau. Žmonėms ėmė rūpėti tik jų žemiškieji reikalai. Civilizaciją Sotuknangas sugriovė – šįkart potvyniais.

Atsirado Ketvirtasis pasaulis. Jame žmonės ilgai ieškojo sau vietos, plaukiojo valtimis. Žmonės išsibarstė į skirtingas grupes ir plaukė per visą pasaulį ieškodami savo žvaigždės. Jie keturis kartus apiplaukė pasaulį, kol galiausiai apsistojo pastoviam gyvenimui. Hopių simboliuose pavaizduotos šios kelionės. Dvasinė šerdimi hobiams yra Oraibi kaimas, į kurį Lokio gentis atvyko iš vakarų. Kodėl hopiai pasirinko dykumą, kurioje sunku gyventi? Jie sakė: niekas iš mūsų šios žemės neatims, joje sunku gyventi. Taip ir nutiko.

Pasaulis yra geras, sako hopiai. Ir mes dėkingi, kad esame gyvi. Mes suvokiame, kad visi žmonės yra broliai. Taip pat jaučiame, kad esame susiję su visais gyvais sutvėrimais. Kas rytą, išeidamas iš namų, pažvelk į dangų, pamąstyk. Jei sutiksi kitą žmogų, pasisveikink. Laikyk protą švarų nuo blogų minčių, būk kilnus, kas benutiktų.

Tačiau pasaulis – korumpuotas, miestai dideli, o sielos – menkystų. Sotuknangas tai mato. Jis žino, kad jūrų gelmėse yra daug tokių pat kadaise išdidžių, tačiau nuskandintų miestų, kuriuose išsikerojo blogis.

Vieną dieną žmonės turės prisiminti tai, kad jie sukurti vieno Kūrėjo. Tada visa žmonija vėl taps broliais.

Broli, ši legenda man labai patiko. Joje daug prasmų, ji geradūšė, nepikto žmogaus sukurta. Ir su logika mažai prasilenkia. Taigi siunčiu tau tolimo pasaulio dalelę, kad prisimintumei tai, ką visada žinojai.

Tegul šilti dangaus vėjai

Švelniai pučia virš tavo namų.

Tegul Didžioji Dvasia

Palaimina visus, kurie į juos įeina.

Tegul tavo mokasinai

Džiugiai išvaikšto daug sniego.

Ir tegul Vaivorykštė

Visada liečia tavo petį.

Būk palaimintas, Broli.

2012 m. balandis

APIE DABARTINĘ LIETUVIŲ POEZIJĄ. PROFILAKTIŠKAI

susprogdinkite juos nebereikia nachui nei vieno Marius Plečkaitis, http://literaturairmenas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=467:betono&catid=305&Itemid=129, žiūrėta 2012 11 21

Senokai brendo mintis parašyti apie JUOS. Beveik pusdievius. Kažkam net dievus. Kitiems – eilinius valkatas, bomžus, girtuoklius, nar-komanus, chuliganus, paleistuvius. Korumpuotus. Dosniai valstybiniu būdu reguliuojamus, dotuojamus, remiamus. Garbinamus. Leidžiančius knygą po knygos. Susirenkančius premijas, premijėles. Apsimyzusius. Vemiančius. Prie baro ūbajuančius, kokie jie didūs. Arba patologiškai kuklius, nors tokie paprastai neprasimuša. Ne, ne apie juos kalba bus. Apie POETUS. Lietuvos, žinoma. Pasaulio geografija per plati šiems trumpiems pamąstymams.

Kadangi dabar profilaktiškai skaitau Ch. Bukowską ir man jo grubiakalbis išprotėjimas patinka (nors ir esu blaivaus proto bei geros atminties, tad vidumi jo būsenos neišgyvenu iki galo), leisiu sau tai, ką be skrupulų dabar sau leidžia kiekvienas pienburnis. O aš sau tik kartais. Profilaktiškai. Šį žodį pavartoju jau tris kartus, ir užteks. Esmę pagavot. Viskas čia – tik rekomendacinio pobūdžio profilaktika. Paburnojimai.

Vis dėlto, jei rimčiau žvelgtume į lietuvių poeziją, teks kiek surimtėti. Nors ir nedidelė mūsų šalis, poezijos knygų per jos istoriją parašyta ir išleista tūkstančiai. Gaila, Statistikos departamentas nežino, kiek. Todėl įsivaizduokime, kad 99 763. Kita vertus, o ką keičia šis skaičius?

Vidutiniškai poetas per gyvenimą išleidžia, tarkime, penkias knygas. Paskui numiršta. Kai kurių niekas nė pavardžių neatsimena, kiti tampa „kultiniais, legendiniais“, tretį – klasikais. Gyvasis, sako, yra vienas. Apie jį nekalbėsiu – su J. Erlicku viskas aišku: rašyti moka. Buvo dar toks V. Kukulas. Geros eilės, piktas snukis. Sėkmės anapus. V. Daunys rašė puikiai. Jei grįšime kiek į ankstesnius laikus, neįsivaizduoju lietuvių poezijos be S. Šemerio, A. Škėmos (nors ir labai nedaug eilių), A. Mackaus, A. Nykos-Niliūno, J. Meko (su išlygomis), K. Bradūno, Liūnės Sutemos, E. Mieželaičio. Apie jį – genijų, nebijau to žodžio – norėčiau pakalbėti plačiau, tačiau dar ne laikas.

Yra keistų poetų. Nežinau, ar kas nors supranta jų poeziją, bet man ji patinka. Kampuota, sudėtinga, gelmėse. Rašo sąlyginai nedaug, bet negėda skaityti.

Vis bijau ką nors nepelnytai pamišti. Nepelnytai supeikti ar pagirti. Ne, ne ta prasme, kad *bijau*. Jokios čia baimės nėra ir būti negali. Tiesiog atminties C diskas beveik perpildytas, o žinytų vartyti nenoriu.

Pamenu, kadaise didelį įspūdį man, geltonsnapiui studentui, padarė poetinis sąjūdis „Svetimi“. Jų poetiniai keliai išsiskyrė, bet poezija liko, gera, kiek primiršta.

Poezijos knygutės, vis aptinkamos lentynose, nustebina. Vienos pradžiugina, kitos prajuokina. Niekad nesupratau idiotų, kurie ką nors mėgdžioja. Tegul ir beveik tobulai. Todėl dadaistiniai, futuristiniai kiškenantys kiškiai – ne man.

Nūnai pastebimas vieno kito rašėivos garbinimo „kultas“. Yra toks *žurnaliūga*, kurio rašliavos niekaip nepavadinčiau poezija, žinodamas jo dviveidystę, tačiau dabar jis kaip Vytė Nemunėlis plaukia per populiarumo bangas. Užtat toks kuklus žmogus kaip G. Bleizgys lieka šešėlyje, nors jis MOKA rašyti. Ne tik sukrečiančius esė, bet ir eiles. Ne eiliakalys. Ir antspaudų nelaužo. Tiesiog rašo. Gerai rašo.

Toks jausmas, kad nepelnytai šešėlyje M. Martinaitis, A. Balbierius, E. Ališanka, A. Andriuškevičius, L. Gutauskas, R. Daugirdas, J. Keleras.

O ar daug kas prisimena S. Gedą, jo mylėtą A. Strazdą, A. Baranauską, K. Donelaitį?

Isteriją dėl Maironio praleisiu. Tabu. Asmeninis totemas.

Dabar daugelis turbūt pamanė, kad imsiu vardyti visus ir taršyti po kaulėlių. Ne. Nedora būtų. Ir nuo temos kiek nukrypta. Juk kalba – apie POETUS, tuos, kurie garsiai siunčia ten, kur visus pasiuntė tūlas *biezdarius* (oi, priviso jų dabar) M. Plečkaitis. Apie marčias ir žentus, apie žydiškas žirafas, apie tuos, kurie vertinami laikinybėje. (Šventai tikiu, kad S. Geda su A. Strazdu kažkur TEN susitikę turi savo asmeninį poetų staliuką anapusiniam bare).

Kai norisi palyginti visus tuos nachujavimus, kiškenimus ir žirafavimus su, pvz., A. Mackumi, gyvenusiu beveik tiek pat trumpai kaip V. Cojus, pasidaro gėda. Dėl lietuviškos poezijos, žinoma. Manding (Jurgos Ivanauskaitės mėgtas žodis, jai – linkėjimai į TEN ir padėka už tai, kad prieš mirtį parodė mokanti rašyti puikią poeziją), reikėtų įvesti

Eilėraščio mokestį. Progresinį. Išspausdini *chujovą* eilėraštį – susimoki Valstybinei mokesčių inspekcijai dėl to, kad terši eterį. Pasirodo kur nors *zajabys* eilės – moki simbolinį mokestį. Jokių honorarų. Kas vertintų POETUS ir kas vertintų vertintojus? Poezijos ministerija. Jei jau turime tokį absurda kaip „Fluxus ministerija“ (J. Mačiūnas grabe vartosi), kodėl negalėtų būti Poezijos ministerijos ar bent jau Poezijos departamento Kultūros ministerijoje? Premjeras galėtų turėti patarėją poezijos klausimais. Gyventume beveik kaip islandai – žiū, ir normalus tautinis epas gimtų.

Žinote, kada atsigaučiu? Kai perskaitau nežinomo (bent man) jauno poeto (poetės) eiles. Tokias nenugludintas, gal kiek primityvokas (teneįsižeidžia; gerąja prasme primityvokas – šios eilės nekvepia nomenklatūra), kaip L. Vitašnevos, B. Bagdonaitės, G. Labanauskaitės, K. Bučionytės, Giedrės Maybe, R. Grigolytės, R. Naujanytės, G. Gurinskaitės, P. R. Liubertaitės, J. Jasėno, A. Sirgedo.

Būtent tų poečių ir poetų eilės bei slemo judėjimas, kurio iki šiol nesuprantu, taip pat įvairūs eksperimentai, kokius išdarinėja, tarkime, unikalūs Slombas ir „Betoniniai Triušiai“, rodo, kad lietuvių poezija nemirė. Agonizuojanti lašiša vėl neršia.

Vertinu POETUS bei poetus kaip smalsus skaitytojas, kuriam trūksta gaivaus oro.

Konkursas pabaigai. Kuri frazė iš lietuvių poezijos geresnė: „širšė subinėj“, „gėdos lašo genetika“, „svetimas jambas“, „sudriskus jaunystė“ ar „nulūžusio sapno sparnai“? Autorius atspėsite arba jau žinote patys. Balsuokite. Laimėtojo(s) laukia prizas.

2012 m. lapkritis

MAŠIAH FENOMENAS: JUDĖJIŠKOJO MESIANIZMO METAMORFOZĖS

Straipsnis skirtas judėjiškojo mesianizmo analizei. Tyrimo tikslas – išanalizuoti judėjiškojo mesianizmo kilmę ir įtaką vėlesnės pasaulinės kultūros istorijai. Pasitelkęs lyginamųjų tyrinėjimo strategijų ir metodų galimybes autorius ypatingą dėmesį sutelkia į šių dviejų mesianizmo formų panašumų ir skirtumų išryškinimą. Mesianizmas tekste traktuojamas kaip sudėtingas teologinis-filosofinis fenomenas, persmelkiantis beveik visas pasaulio didžiąsias religijas, nors pirmiausia asocijuotinas su trimis abraomiškosiomis tradicijomis – judaizmu, krikščionyste ir islamu. Norėdami suprasti mesianizmo genezę ir vystymąsi, turime pažvelgti ir į paties žodžio „Mesijas“ etimologiją ir plačiau – komparatyvistiniu požiūriu – panagrinėti mesianizmą abraomiškojoje tradicijoje bei už jos ribų.

Sąvokos „Mesijas“ pagrindinės konotacijos ir mesianizmo raiškos formos

Savo analizę pradėsime nuo pamatinės tyrinėjimo sąvokos prasmių lauko aiškinimosi. Senajame Testamente, tiksliau, jo graikiškoje versijoje Septuagintoje (III-II a. pr.Kr.), hebrajiškas žodis „pateptasis“ (*Mašiah*) vartojamas 39 kartus (į graikų kalbą verčiamas kaip Kristus). Naujajame Testamente (Evangelijoje pagal Joną) žodis „Mesijas“ (graikiškojo žodžio lotyniška transliteracija *Messias*) minima tik du kartus. Žodis „Mesijas“ žinomas ne tik kaip hebrajų *Mašiah*, bet ir kaip sirų *Mešiha*, arabų *Al Masih*. Pirmąsyk *Mašiah* paminėtas Toroje, Išėjimo knygoje (30:22-25), kur kalbama apie patepimo aliejų. Iš pradžių jis neturėjo nieko bendra su eschatologinėmis schemomis. Pavyzdžiui, pirmasis Persijos imperatorius Kurušas (dar žinomas kaip Kyras) Didysis (apie 600/576-530) buvo laikomas „Dievo pateptuoju“, nors ir nebuvo žydas. Vėlesnėje žydų mesianistinėje tradicijoje ir eschatologijoje Mesijas – tai jau Dievo paskirtas lyderis, būsimasis Izraelio karalius, kilęs iš Dovydo giminės, kuris suvienys Izraelio gentis ir atneš visam pasauliui taiką. Judaizme Mesijas nėra prilyginamas Dievui ar Dievo Sūnui, kaip krikščionybėje, arba 12-ajam Imamui, kaip Islame (žodį *Islam* rašome didžiąja raide, nes tai – ne tik religija, bet ir civilizacija, apimanti daugybę tautų ir kultūrų).

Islamo tradicijoje kalbama apie Marijos (Marijam) sūnų Jėzų (Isą), kuris buvo pažadėtasis pranašas, arba *Masih* (*Yasu'al Masih*, *Isa al Masih*) – „pateptasis“, tas pats žydų *Mašiah*, minėtas Toroje. *Masih* – dažnas Irano, Indijos, Pakistano krikščionių vardas. Ne mažiau dažnas tarp Irano musulmonų vardas Mahdi (Mehdi).

Asiologijos specialistas profesorius Simo Parpola tvirtina, kad seniausios sefirotų versijos yra kilusios iš asirų teologijos ir misticizmo. Jis teigia radęs paralelių tarp Asirijos dievų ir žydų Dievo charakteristikų. Asirai naudojo šešiasdešimtąją skaičių sistemą, o savo dievams priskirdavo skaičius. Virš asiriškojo gyvenimo medžio buvo dievas Ašuras, tolygus babiloniečių Mardukui, o S. Parpola jį tapatina su žydų kabalistų *Ein Sof*. Kitaip tariant, pagal šią teoriją asirų-babiloniečių Ašuras-Mardukas yra Dievas iki manifestacijos pasaulyje, visos kūrinijos dieviškoji pradžia. Tiesa, *Ein Sof* konceptą sukūrė vienas žymiausių kabalistų – mistiko Izaoko Aklojo (Rabbi Yitzhak Saggi Nehor, apie 1160-1235) mokinys Azrielis ben Menahemas (Azrielis iš Geronos, dab. Barselona, apie 1160-1238). *Ein Sof* konceptas primena neoplatonikų požiūrį į Dievą, kuris neturi jokių atributų. Tačiau kur čia galime išžvelgti Mesijo konceptą? *Ein Sof* emanuoja dešimt sefirotų – kabalistinio Gyvenimo medžio energijų, dieviškumo aspektų. Tiksliau, yra ir vienuoliktasis *da'ath* („žinojimas“), kurio kelias vadinamas uždraustuoju, tai – ne atskiras sefirotas, o visi dešimt vienoje vietoje. Visas *Ein Sof* emanacijas galėtume prilyginti Mesijo manifestacijai Žemėje.

Mesianizmo kaip laukimo, ontologinio lūkesčio koncepcija glaudžiai susijusi su meontologija arba nebūties teorija. Meontologija nagrinėja ne fenomenus, kurie neegzistuoja, o tuos fenomenus, kurie yra už ontologijos ribų. Šiuolaikinėje Vakarų filosofijoje meontologijos teoretikų nedaug (Martinus Heideggeris, Jacques'as Derrida, Emmanuelis Levinas), jos šaknys – Rytuose.

Meontologijai svarbi apofatinė teologija, dar vadinama *via negative* (lot. „neigimo kelias“). Tai – su katafatine teologija kontrastuojanti epistema, bandanti aprašyti Dievą neigimais (Dievas nėra blogas, nėra sukurtas, nėra apibrėžiamas erdve ir laiku). Apofatinę teologiją galime išžvelgti ne tik Islame, bet ir kitose dviejose abraomiškosiose religijose. Degančiame krūme Mozei pasirodė neišreiškiamas Dievo vardas. Naujajame Testamente Šv. Paulius kalba apie „nežinomą Dievą“ (Apd 17:23).

Kapadokijos tėvai tikėjo Dievu, tačiau netikėjo, kad jis egzistuoja taip, kaip visa kita, t. y. Dievas transcenduoja virš egzistencijos. Tokiu būdu Dievo esmė mums yra visiškai nežinoma, ir ją galime pažinti tik per jo manifestacijas. Apie tai kalbama ir apofatiniuose viduramžių krikščionių tekstuose („Nežinojimo debesys“, Šv. Jono Kryžiečio „Tamsi sielos naktis“), ir judėjų mistikų kabalistinėse sefirotų schemose, ir Islamo mahdizmo doktrinoje. Visos abraomiškosios religijos turi neigimo tradicijas, kurių esmė – Dievo, kuris judaizme ir Islame yra visatos kūrėjas, manifestacijos. Pagrindinė iš šių manifestacijų – Mesijas. Martinas Kavka, aptarinėdamas judaistinį mesianizmą ir Mesijo laukimą (lūkestį), kalba apie dar-ne-buvimą, pasaulį-kuris-ateis (su Mesiju kartu).

Judėjų ir musulmonų mesianizmas: nuo Mozės iki pseudomesijų

Žydų eschatologijoje terminas „Mesijas“ (*Melekh ha Mašiah*, - „pateptasis karalius“) atsirado nusakant būsimą žydų karaliaus iš Dovydo giminės atėjimą Mesijo amžiuje. Dabar judėjai ginčijasi tarpusavyje, kada gi ateis Mesijo amžius ir koks bus Mesijas. Pavyzdžiui, Talmude rašoma apie Mesijo atėjimą ir taikos bei laisvės periodą, kurį jis atneš žydams ir visai žmonijai. Tai gana plačiai aprašoma į Talmudą įeinančiame traktate „Sanhedrin“. Visa žydų istorija – tai Mesijo laukimo istorija, įvairių šventraščio vietų lyginimas ir ženklų, galinčių nuspėti laiką, kada pasirodys *Mašiah*, ieškojimas. Talmude apie Mesiją yra daug istorijų. Pavyzdžiui, viename pokalbyje su pranašu Elija Mesijas, paklaustas, kada ateis, sako: „Šiandien“. Apie Mesiją taip pat nemažai rašoma ir Izaijo knygoje. Ypač svarbios šios eilutės: „Nes iš Siono ateis mokymas ir Viešpaties žodis iš Jeruzalės. Taip jis išspręs ginčus tarp tautų, nuspręs daugelio žmonių bylas; jie perkals savo kalavijus į arklus, o ietis – į geneklį medžiams genėti. Viena tauta nebekels kalavijo prieš kitą, nebebus mokomasi kariauti.“ (Iz 2:3-4)

Judėjiškojo Mesijo įvaizdžiui didžiausią įtaką turėjo pasakojimas apie Mozę, kuris ne tik išvedė žydų tautą iš Egipto nelaisvės, bet ir dovanojo jai Torą. Talmude ir Midraše Možė vadinamas „pirmuoju išlaisvintuoju“, o Mesijas – „paskutiniuju išlaisvintuoju“. Tačiau nors pasakojimas apie Mozę – mesianistinių idėjų pradžia, Mesijo įvaizdį sustiprino ir karalius Dovydas. Laikui bėgant, atsirado eschatologinės mesianistinės idėjos,

paskatintos Izaijo. I a. atsirado daugybė mesianistinių žydų judėjimų, sektų. Kitaip nei krikščioniškoje pasaulėvokoje judėjams Mesijas – tik žmogus, Dievo karalystės įtvirtinimo įnagis. Mošė Maimonidas į Mesiją žiūrėjo išvis be jokio eschatologinio ir mistinio apvalkalo: tai turėjęs būti tiesiog politinis žydų tautos išlaisvinimo lyderis. Mesianizmo idėjos, bandymai skaičiuoti Mesijo atėjimo datą sustiprėjo sunkiais istorijos periodais: maro metu XIV a., išvarius žydus iš Ispanijos 1492 m.

Nuo XVI a. kabalistinių teorijų veikiamas ėmė formuotis naujas požiūris į Mesiją: žydų tauta – kaip išrinktoji, turinti atkurti pasaulio tobulumą padedama Toros. Žymiausias šios idėjos skleidėjas buvo Šabtajus Cvi (Šacas, 1626-1676), kuris pasiskelbė esąs ilgai lauktas žydų Mesijas. Jis įkūrė žydų sabatėjų judėjimą tada, kai teologas Natrianas iš Gazos (1649-1680) paskelbė, kad Šabtajus Cvi yra Mesijas. Tiesa, vos po metų – 1666-aisiais – „Mesijas“ atsivertė į Islamą. Vis dėlto Šabtajaus Cvi sekėjų nesumažėjo ir tuomet. Turkų sultonas Mehmedas IV 1666 m. rugsėjo 16 d. suteikė Šabtajui Mahmedo Efendi vardą. Manoma, kad Šabtajus Cvi priklausė sufijų beктаšių brolijai, kuriai darė įtaką „Mesijo“ kabalistinis mokymas. Po Šabtajaus Cvi atsivertimo nemažai žydų tapo musulmonais (turk. *dönme* „atsivertėlis“), save vadino *ma'aminim* (hebr. „tikintieji“). Iki šiol gyvuojantys Šabtajaus Cvi sekėjai judaizme laikomi eretikais. Šabtajus Cvi paliko apie 400 sekėjų, kurių vienas, pasivadinęs Jakubu Cvi, apsimetė Šabtajaus sūnumi ir atsivertė į Islamą maždaug 1687 m. Mesiju save vadino ir Šabtajaus sekėjas Miguelis (Abraomas) Cardoso (Kardozas, 1630-1706), kitas jo mokinyss Mordechajus Mokija kaip „Mesijas“ buvo žinomas 1678-1682 m.

Vis dėlto Šabtajaus Cvi mesianizmas davė įdomų postūmį: iš pasyvaus Mesijo laukimo šis pavirto aktyviu (buvo pradėta stengtis žmogiškomis jėgomis priartinti Mesijo karalystės atėjimą). Be Šabtajaus Cvi žymiausi žydų kilmės žmonės, skelbę save pranašais, buvo: Judas iš Galilėjos (apie 4 m. pr. Kr.); Simonas, Juozapo sūnus (apie 4 m. pr. Kr.), buvęs Erodo Didžiojo vergas; Atrongas (apie 4-2 m. pr. Kr.), kartu su savo keturiais broliais sukilęs prieš romėnus, pasiskelbęs Mesiju, nužudytas; Jėzus Kristus, Jėzus iš Nazareto (apie 4 m. pr. Kr. – apie 30 m.) – žymiausias Mesijas, juo pasaulyje tiki apie 2 milijardus žmonių; Teudas (44-46 m.); Menachemas ben Juda (Judo iš Galilėjos sūnus); Simonas Bar Kochba (apie 135 m. užmuštas romėnų per Bar Kochba sukilimą). Po Bar Kochba

sukilimo mesijų amžius, atrodė, baigėsi. Tačiau vilčių, kad Mesijas ateis ir vėl, žmonės tebeturėjo.

Eschatologinio laukimo kultūra: esenai, karaimai, šiitai

Eschatologinis laukimas (lūkestis) būdingas ne tik senovės žydams, bet ir esenams bei karaimams. „Kumrane Dievo Įstatymas studijuojamas ne tik Penkiaknygėje, bet ir Pranašų knygoje, nes jos turi kumraniškajame kredo tokią pat reikšmę. Jose ne vien bandoma pagrįsti Mesijo lūkestį, bet Pranašų knygoms priskiriamas pirmaeilis vaidmuo atrandant užslėptus dalykus Mozės Įstatyme. (...) Iš esenų ir karaimų Šventojo Rašto sampratos išplaukia ir patys reikšmingiausi bendri jų bruožai – mesianizmas ir eschatologinis lūkestis. Žodis „maskil“, būdingas esenų tekstams, dažnai pasitaiko ir karaimų tekstuose. Wiederis aiškina, kad juo vadinami apšviestieji mokytojai ir misionieriai, kuriems patikėtos tam tikros mesijinės pareigos ir kuriems pavesta išpirkti pasaulio nuodėmes. (...) Karaimų autoriai „Damasko šalį“ plačiaja prasme taip pat laiko Mesijo žeme, kuriai lemta tapti tremtinių sambūrio vieta, grįžimo į Šventąją Žemę tašku. (...) Damaskas lokalizuojamas kaip pirmoji Mesijo atpirkimo fazė. Šis atp[irkimas, pasak Kumrano raštų, būsiąs dviejų eschatologinių asmenybių – Mesijo karaliaus ir Mesijo kunigo – darbas“ (Szyzsmian S. *Karaizmas*. – Vilnius: Pradai, 2000, p. 43-44).

Eschatologinį laukimą Irano musulmonai vadina *entezar* (arab. *intizar*). Vadinamųjų Irano šiitų dvyliktininkų (tikinčių dvylika imamų, kurių paskutinis – Mahdi) mahdizmo doktrina neatsirado tuščioje vietoje. Jos konceptas suformuotas iš zoroastrizmo, manichėizmo, judaizmo ir krikščionybės eschatologinių idėjų. Vienuoliktasis imamas Hasanas Askari mirė 874 m. Jo mirtis sukėlė sąmyšį tarp tikinčiųjų, kuris įvardijamas kaip *hayra* – „sumišimo periodas“. Paslaptingas vienuoliktąjo imamo sūnaus likimas sukėlė daug svarstymų. Vieni manė, kad jis mirė būdamas mažas, kiti – kad gyveno ilgai ir tada mirė, o kai kurie įsitikinę, kad Hasanas Askari sūnaus išvis neturėjo. Tik nedidelė mažuma palaikė idėją, kad vienuoliktąjo imamo sūnus gyvas, tik „pasislėpęs“, būvantis okultacijoje. Dvyliktasis imamas (Paslėptasis imamas, Al Mahdi, Al Huddža, Imam Az Zaman – Laiko Imamas) gimė 869 m. liepos 29 d. Samaros mieste, (dab. Irake). Šiitai dvyliktininkai tiki, kad būtent jis yra Mahdi,

žmonijos gelbėtojas, kuris pasirodys kartu su Jézumi (Isa) ir išgelbės pasaulį nuo karo ir neteisybės. Mahdi valdys penkerius metus. Tiesa, tik šiitai dvyliktininkai tiki, kad Mahdi ir Hasano Askari sūnus – tas pats asmuo, sunitai ir kitų šiitų mokyklų atstovai tuo netiki.

Šiitai dvyliktininkai mano, kad Allahas tyčia paslėpė Mahdi nuo žmonijos iki tam tikro laiko. Pirmoji jo okultacija (*ghaybat*), vadinama mažąja (*ghaybat al sughra*), vyko 874-941 m. Tuo metu imamas bendravo su žmonėmis per keturis tarpininkus. Didžioji okultacija (*ghaybat al kubra*) prasidėjo 941 m. ir trunka iki šiol. Irano šiitai dvyliktininkai tiki, kad bet kurie metai gali būti Mahdi atėjimo metais. Žodis „Mahdi“ reiškia „Dievo vedamas“. Jis ateis „laiko pabaigoje“ (*aker al zaman*). Taip pat tikima, kad Paslėptasis Imamas turės keturis padėjėjus (*nowwab / sofara' arba'a*). Mahdi, atėjęs kaip Mesijas, turės tokį pat vardą kaip Pranašas (Muhammadas). Tačiau patariama jo nevadinti vardu, o geriau: Mahdi, Montazar („Lauktasis“), Saheb Al Zaman („Laiko Valdovas“), Al Gha'eb („Paslėptasis“), Hodžat Allah („Dievo Įrodymas“), Baqiyat Allah („Primenantysis apie Dievą“), Qae'm (Prisikėlusysis“ ir „Prikėlėjas“). Pastarasis terminas kontrastuoja su *qa'ed*, „atsisėdusiuoju“, terminu, kuris reiškia buvusiuosius imamus, nedalyvavusius sukilimuose prieš Umjadų ir Abasidų valdžią.

Mahdi motinos vardas – Maryam (Marija), Nardžis, Rayhana, Hodayt arba Sawsan. Ji – juodoji Nubijos (dab. Sudanas) vergė. Ji greičiausiai buvo Bizantijos princesė, pagrobta musulmonų ir parduota kaip vergė Bagdade vyrui, priklausiusiam dešimtojo imamo Ali Al Naqi aplinkai. Prieš patekdama į vergovę princesė sapnavo Jėzaus motiną Mariją bei Pranašo Muhammado dukterį Fatimą, kurios abi prašė jos atsiversti į Islamą ir leisti suimamai musulmonų karių, nes jai skirtas šlovingas gyvenimas. Samaroje dešimtas imamas, būdamas aiškiaregiu, atpažino ją kaip būsimą Mahdi motiną ir ištekinio už savo sūnaus Hasano, būsimąjo vienuoliktojo imamo. Nėštumas ir vaiko gimimas buvo slepiami nuo Abasidų. Tėvas parodė naujagimį keturiasdešimčiai artimiausių mokinių, o tada vaikas buvo paslėptas. Kitaip nei ankstesnius imamus, Mahdi gimimą ir vaikystę lydėjo stebuklingi ženklai, dieviškosios šviesos ir dangiškieji pasiuntiniai. Nuo vaikystės jis rodė nepaprastas žinias ir galias. Kaip teigia tradicija, 940 m. ketvirtasis ir paskutinis Mahdi tarpininkas gavo jo laišką, kuriame buvo pareikšta, kad jis nepasirodys

„iki laiko pabaigos“. Taip prasidėjusi Didžioji okultacija tęsiasi ir truks iki eschatologinio Mahdi sugrįžimo.

Šventai įtikėjusieji Mahdi buvimu, gali sutikti jį. Tai gali nutikti bet kur, nors kai kurios vietos yra labiau tikėtinos: Meka; imamų mauzoliejai; Urvas (*sardab*) Samaroje, kur Paslėptasis Imamas pradėjo savo okultaciją; Sahla mečetė Nadžafe ir Džamkarano šventykla Irane, netoli Komo (Qom) miesto. Susitikimas su Laiko Imamu turi gilią simbolinę reikšmę: tai – galimybė transformuoti savo tikėjimą, atgimti dvasiškai. Apie „laiko pabaigą“ bus padarytas pareiškimas (*faradž*), kurio tikintieji turi laukti kantriai. Atėjimą lydės ženklai (*alamat*), pvz., žemę smarkiai užvaldęs blogis, žinojimo perkeitimas neišmanymu, praradimas šventybės suvokimo, padedančio pajusti žmogui ryšį su Dievu ir savo kaimynais. Šie ženklai išsauks Qa'emo (Mahdi) manifestaciją (*zohur*) ir pakilimą (*korudž*, *qiam*). Jei taip neivyktų, žmoniją apimtų visiška tamsa. Taip pat kalbama apie penkis ypatingus ženklus:

Sofyani, Qa'emo priešo, atėjimas; Sofyani vadovaus armijai mūšyje prieš Mahdi;

Jamani pasirodymas Jemene – jis palaikys Qa'emą;

Nežemiškos kilmės Šauksmas (*sayha*, *neda'*), ateinantis iš dangaus, kuris kvies žmones ginti Imamą;

Imamo priešų armijos pradingimas (*kasf*) dykumoje tarp Mekos ir Medinos;

Mekos gyventojai nužudys Qa'emo pasiuntinį, vadinamą Nafs (arab. siela) arba Al Nafs Al Zakiya.

Tokiu būdu įvyks Mahdi manifestacija, jo kova su blogiu ir pradinės tyros būsenos grąžinimas pasauliui. Pagal eschatologinę doktriną *radž'a*, į gyvenimą sugrįš tam tikras skaičius praeities šventųjų ir jų persekiotojų – tarp jų įvyks mūšis. Gelbėtojas ne tik įtvirtins Islamą, bet ir visas kitas religijas, kad jos būtų tyros, kokios buvo pradžioje, nuolankios Dievui. Mahdi taip pat žmonijai atskleis slaptą Šventraštį.

Galutiniame mūšyje prieš blogio jėgas Qa'emas nebus vienintelis. Jį lydės kai kurie šventieji, Jėzus, Pranašas Muhammadas, įvairūs imamai (dažniausiai Ali ir Huseinas). Šiame kare Mahdi valdys armiją, kurioje bus trijų rūšių karių:

Angelai, ypač 313 angelų, lydėjusių Pranašą kovoje prie Mekos gyventojus Badre;

Siaubinga dangiška būtybė Baimė (*ro`b*), kuri žygiuos Mahdi armijos priekyje ir gąsdins priešus;

313 Qa'emo kompanionų, sudarančių jo artimųjų ratą (*džalš*).

Gelbėtojas laimės, tada Mahdi paruoš pasaulį Paskutiniam Teismui ir galutiniam prisikėlimui.

Mesianizmo virsmas iš teologijos į filosofiją

Kaip matome, kitaip nei sunizme, kur Mahdi, nors ir pripažįstamas, bet juo niekada nebuvo itin tikima, šiizme Mesijas yra pagrindinis eschatologinių įvykių veikėjas, o mahdizmas – gerai išvystyta dogma. Taip pat labai svarbu suvokti, kad mahdizmo doktrina, būdama iš esmės teologinis reiškiny, rado savo vietą žymiausių persų filosofų veikaluose. (ypač mahdizmą išplėtojo Mulla Sadra).

Žydai ortodoksai seka Mošės Maimonido „Trylika tikėjimo principų“ („Sanhedrinai“, 10 skyrius, *Helek*). Dvyliktasis skelbia „Žydų Mesijo“ *Mašiah* atėjimą:

Aš tikiu visa širdimi Mesijo atėjimu. Ir net jeigu jis dels ateiti, aš vis tiek lauksiu jo atėjimo kiekvieną dieną.

Judėjai tiki, kad, atlikdami *mitzvot* ritualą, jie tobulina pasaulį (*tikkun olam*) ir taip pagreitina Mesijo atėjimą. Ši nuostata atsirado ankstyvajame Talmudo periode. Kaip teigė tuo metu gyvenęs Rabbi Yochananas (Yohananas bar Nafcha, mirė apie 279 m.), jei kiekvienas žydas dvi savaites be sustojimo vykdytų šabo įsipareigojimus, žydų tautos nuodėmės būtų išpirktos (Talmudas, *Shabbat*, 118).

Talmude, Midrašė ir kabalistiniame Zohare nurodomas galutinis terminas, kada turi pasirodyti Mesijas. Tai – 6000 metų nuo pasaulio sukūrimo, kaip jį įsivaizduoja judėjai, arba 2240 metai. Septintąjį tūkstantmetį, kaip Mesijo amžiaus atėjimą, yra aptarę daug iškilių žydų filosofų: Katalonijos kabalistas Rambanas (Nahmanidas, 1194-1270), Portugalijos filosofas Izaokas ben Juda Abrabanelis (1437-1508), Ispanijos filosofas, astronomas, poetas Abenezra (Rabbi Abraham ben Meir ibn Ezra, 1089-1164), XI a. Ispanijos filosofas Rabbeinu Bachija (Bahya ben Josephas ibn Paquda), Vilniaus Gaonas (Gra, arba Elija ben Šlomo Zalmanas, 1720-1797), M. M. Schneersonas, Italijos kabalistas Mošė Chaimas Luzzatto (RaMCHaI, 1707-1746), niujorkietis filosofas Aryeh Kaplanas (1934-1983).

Vilniaus Gaonas yra sakęs, kad paskutinis karas – *Milchemet Gog uMagog* – truks tik 12 minučių, nes žmonės turės labai galingus ginklus. Remiantis anksčiau minėtų kabalistų skaičiavimo sistema, pagal kurią viena pasaulio kūrimo diena prilyginama 1000 metų, šios 12 dieviškųjų minučių sudaro 43,8 žemiškųjų metų. Kaip kad Mošė Maimonidas suformulavo Mesijo atėjimą, kaip vieną pagrindinių judaizmo principų, persų filosofas Mulla Sadra – tikrasis Mahdi doktrinologijos kalvis – paverė teologinę doktriną sudėtinga transcendentinės filosofijos (*hikmat*) sistema. Mulla Sadra (Sadra ad Din Muhammadas Širazi, arba Sadras, 1571-1641) – persų šiitų filosofas, teologas ir alimas, tapęs XVII a. įvykusio Irano kultūrinio renesanso šaukliu. Pasak judaikos profesoriaus Oliverio Leamano, Mulla Sadra – svarbiausias ir įtakingiausias musulmonų filosofas pasaulyje per pastaruosius 400 metų. Sadras sukūrė transcendentinės teosofijos (*al hikmah al muta`llyah*) epistemą, remdamasis žymiausiomis Islamo filosofijos mokyklomis: peripatetizmu (*mašša`l*), avicenizmu, Suhravardžio iluminacionizmu (*išraq*), Ibn Arabi sufizmu, šiitų dvyliktininkų ašaritų teologija. Mulla Sadra iškėlė egzistencialistinį klausimą, kokia realybės prigimtis, tuo peršokdamas per keturis amžius ir atsidurdamas greta Martino Heideggerio.

Arabų kalboje žodis „eschatologija“ yra *`ilm al-ma`ad* („žinojimas / mokslas apie sugrįžimą / prisikėlimą“). *Ma`ad* gramatiškai nurodo sugrįžimo vietą. Kaip teologinis ir filosofinis terminas, jis simbolizuoja grįžimo pas Dievą (t. y. realybę, egzistencijos principą) procesą, prisikėlimą ar antrąjį pasaulio sukūrimą. *Ma`ad* kaip eschatologinis konceptas, žymintis grįžimą / prisikėlimą, dalijamas į *ma`ad ruhani* („dvasinį sugrįžimą“) ir *ma`ad džusmani* („kūno atstatymą“). Pirmasis sandas – tai dvasių grįžimas į atkurtus kūnus.

Davidas Cookas primena, kad šiitų apokaliptinis miestas – ne Jeruzalė kaip sunitų, o Al Kufa. Tai – miestas dabartiniame Irake, maždaug 170 km į pietus nuo Bagdado, 10 km į šiaurės rytus nuo Nadžafu, ant Eufrato upės kranto. Kartu su Samara, Kerbela, Kazimija ir Nadžafu Al Kufa yra vienas svarbiausių šiitų miestų.

Terminas „imamas“, taikomas ir musulmonų Mesijui Mahdi, arabų kalba reiškia „lyderis, vadovas“ (paprastai turint galvoje vadovavimą maldai, taip pat – bendruomenei). Šiitai tiki, kad Pranašas Muhammadas pats paskyrė savo žentą ir artimiausią mokinį Ali pirmuoju imamu,

jis tapo dvylikos imamų grandinės pradžia. Šiitai į imamus žiūri itin pagarbiai.

Sąvoka „imamas“ sunitų (jie sudaro apie 90 proc. pasaulio musulmonų) ir šiitų pasaulėvokoje reiškia kiek skirtingus dalykus. Sunitams imamas veda maldą, sako penktadienio (musulmonų šventadienio) pamokslą. Imamais sunitai vadina ir islamiškosios teologijos, teisės, hadysų žinovus. Šiitų „imamo“ sąvoka susijusi su kita svarbia šiizmo filosofijos bei teologijos sąvoka *ismah* – „neklystantis, nedarantis nuodėmių“. Ši klasikinės filosofijos ir logikos nesunkiai paneigiama doktrina turi mistinę prasmę – juk kalbama apie Dievo pasirinktus dvylika imamų, kuriuos galima būtų prilyginti krikščionių dvylikai apaštalų ir kurie, kaip ir pranašai, yra šventi ir neklystantys. Šiitų *ismah* konceptas atsirado iš Abu Bakro žodžių, pasakytų po Pranašo Muhammado mirties: „Dievas pasirinko Muhammadą iš visų žmonių ir apsaugojo jį nuo moralinio silpnumo.“ Šiitai dvyliktininkai ir šiitai ismailitai tiki, kad Dievas imamus pasirinko kaip tobulus žmones, kurie vadovautų žmonijai, mokytų ją. Be dvylikos imamų *ismah* statusą turi Pranašas Muhammadas ir jo duktė Fatima Zahra (605–632). Visi jie kartu vadinami „keturiolika neklystančiųjų“ (*mā sumun*), tiksliau, labiausiai dvasiškai apsisivaliusiųjų.

Apibendrinami šias nuostatas, galime teigti, jog, belaukdami Mesijo (Mahdi) atėjimo, musulmonai (šiuo atveju – Irano šiitai dvyliktininkai) laikinus jo įgaliojimus perleidžia teokratinei šalies valdžiai. Šis (laikinas) įgaliojimų perleidimas – Imamatas (*imamath*), turintis judėjiškąją atitikmenį Rabinatą (*Rabbonut hoRoshis*) ir katalikiškąją – *Papa* (gr. „tėvelis“).

Nors krikščioniškosios eschatologijos nagrinėjimas nėra šio tyrimo tikslas, tačiau negalime nepaminėti ir apokaliptinės pranašystės, kalbančios apie Popiežiaus institucijos pabaigą. Kalbame apie Petrą II, pirmojo popiežiaus Petro (Jėzaus mokinio) antipodą. *Annuario Pontificio* teigia, jog dabartinis popiežius Benediktas XVI yra 265-asis (tiesa, pagal valdymą – 267-asis, nes Benediktas IX valdė tris kartus tarp 1032 ir 1048 m.). Iš Šiaurės Airijos miesto Armagho (Ard Mhacha) kilęs arkivyskupas ir šventasis Malachijus (*Máel Máedóc Ua Morgair*, *Maelmhaedhoc Ó Morgair*, 1094–1148) yra atlikęs kelis stebuklus, tarp kurių – 112-os paskutiniųjų popiežių sąrašas, pamatytas vizijoje. Malachijus šventuoju kanonizuotas 1199 m. „Popiežių pranašystėje“ trumpomis frazėmis aprašyti paskutiniai 112 (skaičiuojant nuo Malachijaus laikų) popiežiai, iš kurių

paskutinytis, ateisiantis po Benedikto XVI, vadinamas *Petrus Romanus*. Jis sugriauš Romą ir Romos katalikų bažnyčią.

Lygindami abraomiškųjų religijų Mesijo sampratą su kitomis religijomis, taip pat randame paralelių. Zoroastrizme Mesijas – Saošjantas, „tas, kuris duoda naudos“, atliekantis galutinį pasaulio atnaujinimą, *Frašokereti*. „Bundahišne“ (GBd 30.1ff) kalbama apie „trečiojo amžiaus“ (pirmasis – kūrimo amžius, antrasis – maišymosi, trečiasis – atskyrimo) pabaigą, kai įvyks didžiulis mūšis tarp gėrio (*yazatas*) ir blogio (*daevas*) jėgų. Laimės, kaip ir kitų religijų eschatologinėse schemose, gėris. Teisingieji (*ašavan*), prikelti iš mirusiųjų, atsidurs šito pieno upėje, o blogieji būsią sudeginti. Triumfuos kosminis Teisingumas (*aša*).

Apie Mesijo atėjimą kalba ir budistinė literatūra, pavyzdžiui, sanskrito kalba parašyta „Pranašystė apie Maitrėją“ (*Maitreyavyakarana*): „Dievai, žmonės ir kitos būtybės nebeturės turto, aukso, sidabro, namų, giminių, jie gyvens šventą gyvenimą vadovaujant Maitrėjai“. Sanskrito kalba būsimasis Mesijas (Buda) vadinamas Maitrėja, pati kalba – *Metteyya*, tibetiečių – Džampa. Maitrėja ateis tada, kai Džambudvipoje (žmonių žemėje) bus pamirštas Mokymas (Dharma).

Sadras iš visų Islamo filosofų daugiausia dėmesio skyrė eschatologijai ir prisikėlimui (*ma`ad*), kalbėdamas ir apie žmogų, ir apie kosmosą. Ketvirtąjoje veikalo „Asfar“ knygoje, paremtoje Ibn Arabi išvalgomis, Mulla Sadra atlieka išsamiausią Islamo filosofijoje žmogaus sielos (*nafs*) studiją – nuo jos gimimo iki galutinio susitikimo su Dievu, įskaitant ir mirties fenomenologiją. Ketvirtąją „Asfar“ knygą galima būtų lyginti su Egipto ir Tibeto mirusiųjų knygomis. Sadras Sirato tiltą interpretuoja ir kaip įsivaizduojamojo pasaulio (*mundus imaginalis*) dalį. Visi įvykiai, kurie susiję su mirtimi, Paskutiniu Teismu ir pan., minimi Korane ir hadysuose, vyksta šiame pasaulyje, kuris savaime tėra tarpas (*barzakh*) tarp fizinio ir angelų pasaulių. Šis pasaulis, anot Sadro, sudarytas iš daugybės tarpinių būvių (*barazikh*): nuo aukščiausiojo (*al barazikh al a`la*) iki žemiausiojo (*al barazikh al asfal*). Taigi *barzakh* yra tarsi krikščioniškosios skaistyklos islamiškasis atitikmuo.

Sadro metafizinė filosofija sudėtinga, ji kalba apie transsubstancinį sielos judėjimą, dvasinį (*ruhani*), fizinį (*džismani*) ir Paracelso terminiją pasitelkus, „astralinį“ (*al džism al latif*) kūnus. Po mirties šie kūnai turi savo esatis, niekur nepranyksta ir yra „apgauti“ savo veiksmų, kuriuos

darė šiame pasaulyje (tai primena hinduizmo, budizmo ir džainizmo karmos teoriją).

Neturėtume pamiršti ir milžiniško žydų filosofinio indėlio į mesianizmo tyrimus ir analizę. Žydų filosofai, gyvenę Islamo pasaulyje, sukūrė kur kas brandesnę mintį nei to meto krikščionių filosofai. Kai kurie krikščionių filosofai ir teologai patyrė didžiulę tiesioginę Islamo filosofijos įtaką ir atkartoję esmines idėjas, o žydai, gavę gerą impulsą, nuėjo dar toliau ir sukūrė savo filosofines epistemas. Pasak Oliverio Leamano, vis dėlto judėjų ir musulmonų mąstytojai dažnai sutardavo kai kuriais filosofiniais klausimais, nes ir judaizmas, ir Islamas – griežtai monoteistinės religijos.

Žydų filosofiją įprasta dalyti į tris periodus: helenistinį (II a. pr. Kr. – I a.), viduramžių ir šiuolaikinį (nuo XVIII a.). Pasak Arthuro Hymano, „produktyviausias ir įdomiausias – viduramžių žydų filosofijos periodas, trukęs šešis šimtmečius.“ Viduramžių žydų filosofijoje judaizmas ir jo praktika buvo išreikšta filosofiniais konceptais. Svarbiausi – Izraelio pasirinkimas, Mozės pranašystės unikalumas, Tora ir jos amžinybė, Mesijas ir gyvenimas po mirties. X a. prasidėjusi žydų viduramžių filosofija ryškiausiai vystėsi Šiaurės Afrikoje, Ispanijoje, Egipte. Tų laikų žydų filosofai gerai išmanė arabų kalbą ir Islamo filosofiją. Daugelis žydų filosofų veikalų buvo parašyti arabiškai. To meto žydų filosofus galima būtų skirstyti į mutakalimus (teologus), neoplatonikus, aristotelininkus ir Aristotelio filosofijos kritikus.

Žymiausias žydų teologas ir filosofas, pirmasis viduramžiais – Sadija Gaonas (882-942), turėjęs savo rabinišką akademiją Suroje, netoli Bagdado. S. Gaonas teigė, kad žmonės turi laisvą valią, nes yra atsakingi dėl savo poelgių. Kad paaiškintų teisiųjų kančias, S. Gaonas sukūrė „meilės kančių“ doktriną, pagal kurią už kančias šiame pasaulyje bus atlyginta Ateisiančiame Pasaulyje. „Nuomonių ir tikėjimų knygoje“ S. Gaonas pirmasis iš žydų viduramžių filosofų rimtai užsimena apie eschatologinę schemą, kurioje aptaria Mesijo atėjimą. Jei žydai atgailaus, Mesijas ateis nedelsiant, jei ne – ateis nustatytu laiku, rašė Sadija Gaonas.

Judaizmo epistemoje eschatologiniai ženklai, kaip manoma, yra užkoduoti senuose apokaliptiniuose veikaluose Senajame Testamente, taip pat – Kumrano (Qumran) ritinėliuose. Pastaruosiuose kalbama, kad senovės žydai tikėjosi sulaukti dviejų Mesijų, kurie bus *tzadigim* (hebr.

cadik, dgs. *cadigim* – „teisuolis“; plg. arab. *sadiq*, etiop. *tsaddeg* Voltaire'o Zadigą). Talmude (*Sanhedrin* 97b; *Sukkah* 45b) rašoma, kad įvairiais laikais gyveno ir gyvena bent 36 anoniminiai *Tzadikim Nistarim*, kurių dėka pasaulis iki šiol nėra sugriautas. Jie dar vadinami *Lamed Vav Tzadikim*, 36 Teisiaisiais, arba lamedvavnikais (jidiš k.). Šie šventieji yra paslėpti, niekas nežino, kur jie yra (tai primena Mahdi okultaciją ir imamus). Taip pat sakoma, kad vienas iš šių 36 *Tzadikim Nistarim* gali būti žydš Mesijas. Dvylika imamų ir 36 (tris kartus daugiau) *Tzadikim Nistarim* – ar tai tik matematinis sutapimas, turint galvoje, kad ir judaizme, ir Islame skaičiai vaidina didžiulį mistinį vaidmenį (hebr. *gematrija*, arab. *abdzadija*, gr. *isosephia*)?

Teisiųjų pasirodymas abraomiškosiose religijose patvirtina bendrą mesianistinę savivoką semitų epistemoje. Ši epistema, nors ir patyrė įtaką iš aplinkinių civilizacijų bei kultūrų ir pati darė tolesnę įtaką, yra unikali. Judėjų ir musulmonų Mesijo suvokimas – filosofinis Laukimo pagrindas. Nėra pasaulyje kitų dviejų taip glaudžiai susijusių religijų, kurios taip smarkiai darytų įtaką pasaulio politinėms ir religinėms aistroms. Tam tikra prasme tai tik patvirtina Mesijo atėjimo galimybę. Iš čia plaukia įsitikinimas, kad Mesijas – bevardžio Dievo bevardis pasiuntinys, ateisiantis nežinomu laiku, tačiau konkrečiai apibrėžtam tikslui.

2014 m. gruodis

(*Tai – Vytauto Didžiojo universiteto disertanto Mindaugo Peleckio mokslo straipsnis, kuriame paminėta ir jam ypač svarbi asmenybė – Mulla Sadra: prieš pat mirtį užbaigė disertaciją „Mula Sadro būties filosofija (lyginamuoju požiūriu)“, kurios, deja, nespėjo apginti.*

AR SLEMAS YRA POEZIJOS MIRTIS?

Po publikacijos, kurioje buvo kalbama apie lietuvių poeziją, netikėtai itin jautriai sureagavo, sakytum, lyg ir niekuo su ja nesusijusi šutvė, pasivadinusi „Slam Poetry“. Tai privertė pasidomėti, kas yra slemas.

Ar slemas yra mokyklinukų išdaigos?

Po minėta publikacija „Slam Poetry“ slapyvardžiu pasirašė tikriausiai koks mokyklinukas, nes kalba sukosi apie mokyklą.

Neadekvačiam klausimui (jei rašė ne mokyklinukas – buvo kilęs toks įtarimas) buvo pateiktas adekvatus klausimas, tiksliau, pasiteiravimas, kas esąs (esanti) „Slam Poetry“. Labai nemėgstu bendrauti su anonimais. Negražu ir nesmagu. Vietoje atsakymo įprastu jaunimui būdu feisbuko paskyra „Slam Poetry“ mane blokavo (suprask: nubaudė).

Kaip sako rusai, „na njet i suda njet“ („jei ne, tai ne“), taigi nėra čia ko pykti.

Tai kas gi slemas?

Apie jį žinau mažai, tačiau teko skaitinėti 2012 m. pasirodžiusią knygą „SLEMAS Lietuvoje!“ (*Kitos knygos*). Tuomet pasirodė, kad SLEMAS (nežinau, kodėl rašoma didžiosiomis raidėmis, bet jei jau taip reikia...) yra gana įdomus eksperimentas, kol nepamačiau, kad tai tėra eksperimentas dėl eksperimento, akligatvis.

Leidėjai knygą ir joje aprašomą reiškinį pristatė taip: „SLEMAS – vienas iš įdomiausių, naujausių ir gyvybingiausių šiuolaikinių literatūrinių reiškinų Lietuvoje, tikras šiuolaikinis literatūrinis avangardas. SLEMAS – tai poetinės improvizacijos menas, jo kūrėjai – poezijos atlikėjai, nevengiantys literatūrinės subversijos, aštrios socialinės tematikos. SLEMO judėjimas prasidėjo vos prieš keletą metų, o šiandien Vilniuje SLEMO skaitymai-konkursai vyksta vos ne kiekvieną savaitę. SLEMO judėjimas įgyja tarptautinę dimensiją – skaitymus pradėjo lankyti svečiai iš užsienio. Pvz.: amerikietis Bob Holman. SLEMAS turi jau savo istoriją, chronologiją, savo žvaigždes. Taigi laikas šį poetinės improvizacijos meną atspindėti leidiniu, apimančiu jo istoriją, chronologiją, jo estetiką bei įdomiausius pavyzdžius, kurie būtų nufilmuoti, nufotografuoti.“

Įtarimus, kad man rašė mokyklinukas, sustiprino filmas „Slemas. Eilėraščio spalvos“, skirtas septintų ir aštuntų klasių moksleiviams.

Tiesa, galimas daiktas, kad iš mokyklos slemo mada (pavėlavusi keliais dešimtmečiais, nes, pasak Vikipedijos, *poetry slam* atsirado prieš kelis dešimtmečius) persikėlė ir į didesnes scenas. Tai liudija kad ir šio renginio anonsas feisbuke:

„Kompetentinga komisija EURO PALETĘ 2002-ais Belgijoje išrinko geriausiu HI-FI baldu. Savaime suprantama, toks komisijos sprendimas visus šokiravo:

„Neturiu žodžių, kur ritasi pasaulis“, - kalbėjo nenorėjusi prisistatyti lova.

„Absurdas“, - rėkė stalas iš pagrindinės scenos.

„Gal komisija Euro alaus prisigėrė“, - ironizavo parodos lankytojas John.

Tačiau ne visi buvo tokie pikti, štai Jurgen Bey sukurtas krėslas Ear-chair atviravo:

-Manau, šis laimėjimas yra didis žingsnis baldų istorijoje. Euro Paletė parodė, kad nebūtina būti baldu tam, kad būtum baldu. Ji yra tarsi pelenė, tik nebandanti užsiiminėti neaiškiais sandoriais. Nekonstruojanti kariatės iš moliūgo. Iš moliūgo ji pagamina trintą sriubą ir pakviečia draugus vakarienės. Visi pamėgsta jos sriubą ir pasiūlo išleisti savo knygą. Pastaroji susilaukia sėkmės. Pelenė pakliūna į teliką. Iš lieknos, niekam neįdomios pelenės ji pavirsta į linksma, nuolat besišypsantią apvalutę. Ką aš čia pasakiau? Nesuprantu, čia jaučiu tas džointas, kurį davė Favela (Farmana and Hunberto Campana Edra sukurtas krėslas), susuko smegenis. Nu, esmė tame, Euro Paletė atvėrė akis kaip, pavyzdžiui, slemas, kur visi norintys gali būti poetais.

SLEME dalyvauti yra trys galimybės: a) klausytoju; b) teisėju; c) dalyviu. Klausytoju tampa kiekvienas (a), atėjęs į SLEMO renginį. Teisėjai atsitiktine tvarka atrenkami iš klausytojų. Dalyviu gali būti kiekvienas, norintis ir turintis ką pasakyti. Viskas, ką jis turi padaryti, - pasiruošti tris tekstus, kurių kiekvieno trukmė iki penkių minučių.

Kaip vyksta SLEMAS? Vyksta trys raundai. Kiekviename raunde dalyviai skaito savo kūrinį, kurį vertina komisija. Klausytojai gali nesutikti su komisijos vertinimu ir taip išreikšti savo nuomonę. Renginio pabaigoje išrenkamas tą vakarą geriausiai pasirodęs dalyvis.

Ar taikomi apribojimai tekstui? Ne. Tai gali būti rimuotas, ritmuotas, prozuotas ar visoks kitoks tekstas.

Daugiau informacijos ir išankstinė dalyvių registracija aciukadrasote@gmail.com Kultūros baras "Kablys", Kauno g. 5, Vilnius. Renginio pradžia – 20.00. Įėjimas nemokamas."

Skelbimo kalba netaisyta. Į renginį, vyksiantį 2015 01 29, organizatoriai pakvietė apie 1700, sutiko dalyvauti 282.

Ar slemas yra meno mirtis?

Kaip slemą (*poetry slam*) apibūdina Vikipedija? Tai – "varžytuvės, kuriose poetai skaito ar deklamuoja savo kūrinius. Šie performansai vertinami balais auditorijos išrinktų atstovų."

Vadinasi, tai – kažkas tarp hiphopo, politinių debatų ir, neduok Dieve, meno?

Vikipedija dar atskleidžia, kad *poetry slam* sukūrė Marc Smith 1984 m. lapkritį Čikagoje. Prasidėjęs JAV, *poetry slam* (dėmesio – ne *slam poetry*, taigi kalbama apie amerikietišką poezijos "trankymą, tęskimą, trenkimą, daužimą"; tokios pagrindinės žodžio *slam* reikšmės), persikėlė į įvairias pasaulio šalis, taip pat ir į Lietuvą.

Jeigu slemas – tai "daužta, sutrunkyta" poezija, kam jis reikalingas? Gal grafomanams, kurie nesugeba rašyti geros poezijos, bet labai nori pasireikšti? Bet nesmerkime jų taip, kaip, pavyzdžiui, literatūros kritikas Haroldas Bloomas: "Negaliu pakeisti "Times" ir visur kitur aprašomų ataskaitų apie tuos poezijos trankymus, kuriuose įvairūs jauni vyrai ir moterys vienas kitam deklamuoja tiradas ir nesąmones. (...) Tai ne šiaip kvaila; tai – meno mirtis" (Bloom, Harold (2009), in Somers-Willett, Susan B. A., *The Cultural Politics of Slam Poetry*. University of Michigan Press, p. 21).

Spyris miegančiai poezijai į užpakalį?

"Sovė į galvą užimti nišą su anarchistais. Idėja paprasta – įspirti į užpakalį miegančiai poezijai ir miegantiems poetams", - apie pirmuosius slemus kartą pasakojo Trūbadūras Bacevyčia, bernardinai.lt autorius.

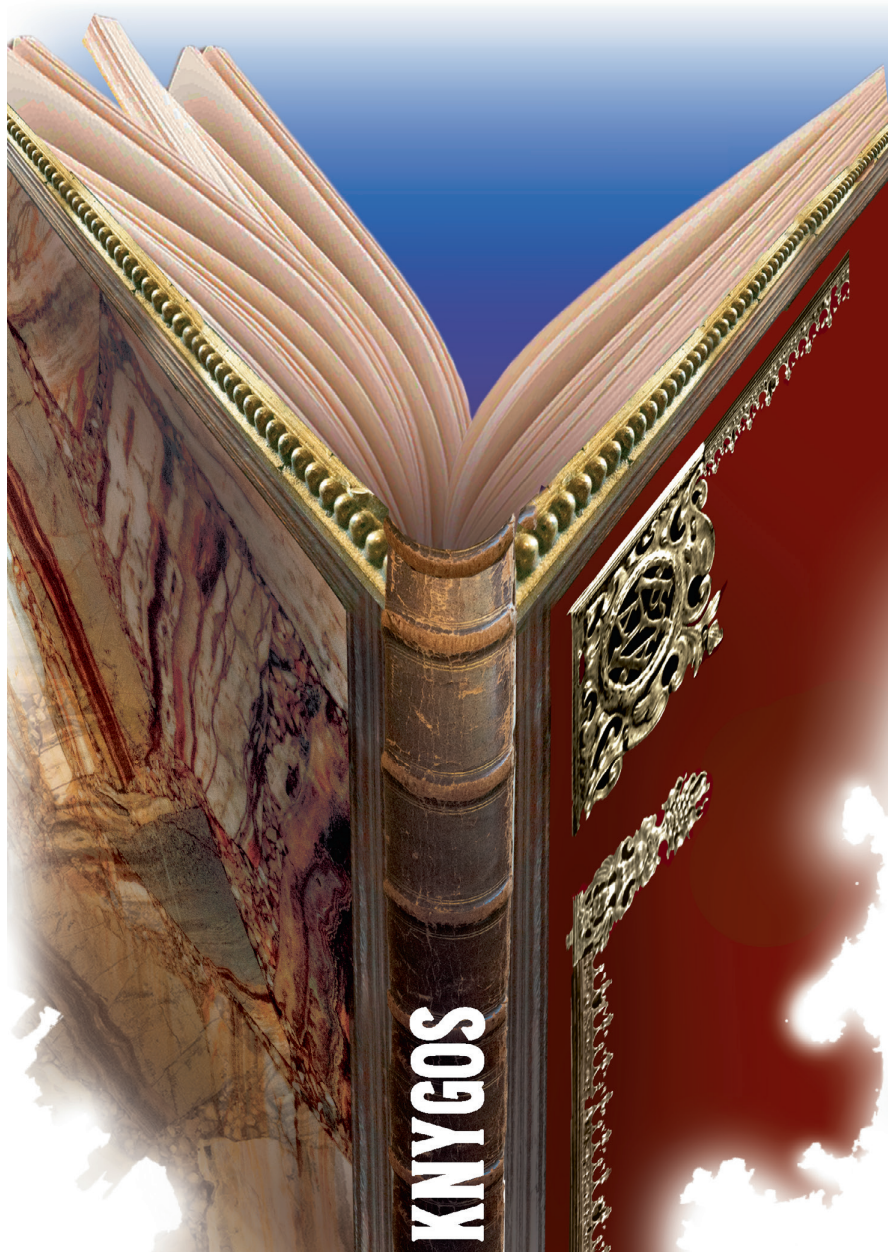
Įspirti į užpakalį miegančiai poezijai? Skamba neblogai, nes Lietuvos poezijoje tikrai reikia revoliucijos, tačiau ar lietuviškas *poetry slam* yra toks kokybiškas, kad padarytų tai, ką muzikoje

padarė, tarkim, Johnas Cage'as? Tegul kiekvienas vertina pagal save, o mano kuklia nuomone geros poezijos didžiuliame SLEMO sraute beveik nėra.

Deja, prastų poetų sąrašas Lietuvoje toks ilgas... Bet mane džiugina tas trumpasis, gerų poetų sąrašas.

Laimė, nei menas, nei poezija Lietuvoje nemirė. Ar SLEMAS yra meno mirtis, kiekvieno laisvė spręsti. Nesu teisėjas, tačiau kokybiškos poezijos tarp didžiulio srauto SLEMO nesu aptikęs. Jei aptikote, pasidalinkite.

2015 m. sausis



DIEVĖJA

Aidas Marčėnas. DIEVŲ TAUPYKLĖ. Gyvenimo srauto poezija. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009.

Aidas Marčėnas vis labiau dievėja. To nepasakyčiau apie Sigitą Parulskį, kurio naujoje eilėraščių knygoje „Pagyvenusio vyro pagundos“ (Vilnius: Baltos lankos, 2009) poetas teigia: „atsiduočiau netgi homoseksualiems santykiams“ (p. 8). Daugiau necituosiu, nes paprasčiausiai nešventiška. S. Parulskio naujoji knyga – viduramžio krizės varginamo ateisto kasdienis pragaras, deja, de Sade'o lygmuo nepasiektas, gal tik pusiaukelėje dar esama.

A. Marčėnas nėra S. Parulskio antitezė, jis – brandaus poeto, mąstytojo pavyzdys. Kas atsidūrė dieviškojoje taupyklėje? „Kritimai, prisikėlimai, džiugios ir vaikiškos kančios“ („Paskyrimas“, p. 7). „Pro Šabada, Barborą ar kasas // jaunimkės, ech, penktais blaivybės metais // visi maršrutai veda į Rasas – iš Gorkio geto do innego szwiata“ („Visų Šventųjų“, p. 17). Nors A. Marčėnas teigia, jog Juozo Miltinio teiginys, kad aktorius turi būti ir filosofas, ir akrobatas, išpūdį jam darė paauglystėje, atrodo, kad ir dabar jis yra („kiek bežvelgčiau į save“, „Sonetas su batais“, p. 19) artistas, filosofas, akrobatas su van Gogho batais.

Psichodeliniai rimai kartais primena Antaną A. Jonyną. „Kol skleidžias medžiai ūkanoti // kur paukščiai leidžiasi skylėti // įkvėpt mylėti nežinoti // iškvėpt žinoti nemylėti“ („Nemigos žaidimai: Strofa X: Kvėpuok mano paukščiais“, p. 47).

Atsidūstu iš džiaugsmo ir su palengvėjimu, kai, perskaitęs A. Marčėno haiku, neaptinku banalybių, kurių visur pripėdavo internetiniai haikuotojai. „Žiū, kaip į šviesą // linksta kambario gėlės; // žmogaus prigimtis“ (p. 56). „Mirusį tėvą // laimingą prisiminiau; // brolio skambutis“ (p. 59). „Ken-do tobulai // gal jau būčiau įvaldęs, // „š“ klavišėli“ („Rašau ir rašau,

ir rašau“, p. 63). (jap. kendō – „kardo kelias“ – tradicinis japonų samurajų kovos su kardais menas, kurio tikslas – skleisti taiką ir klestėjimą pasaulyje.)

„Dievų taupyklėje“ visko daug (čia – ir mirę bei gyvi artimieji, draugai, ir „Pink Floyd“), tačiau knyga vientisa kaip susisiekiantis indas žydų mistikoje (apie juos A. Marčėnas taip pat rašo).

„Akimirka, kai pajuntu, Viešpatie, galimybę artimo mūsų buvimo, trumpą akimirką, kai niekuo neapsimetu, nieko nevaidinu, net savęs (...)“ („Kalėdų dovanos“, p. 163). Giedra Kalėdų „nuojauta, kad prieštaravimams laiko nebeturiu“ (ten pat).

2010 m. sausis

IŠ AMERIKOS NIEKAS NEGRĮŽTA?

Birutė Jonuškaitė. BALTŲ UŽTRAUKTUKŲ TANGO. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009.

Žodis „propaganda“ nėra baisus, propaguoti galima ir gerus dalykus. Kaip antai daro rašytoja Birutė Jonuškaitė. Šiame romane apie lietuvių emigraciją – daug teisybės, skaudžios, nesumeluotos, sudėliotos į penkis skyrius: „Prieš ledynmetį“, „Inkliuzas“, „Diagnozė: Amerika“, „Poliarinės sutemos“ ir „Užrašų knygelė“.

„Aš mačiau kitą gyvenimą. Jis buvo paslaptingas, pasiutusiai gražus ir kėlė šiurpą“ (p. 213). Šis ir daugybę kitų įtaigių sakinių daro romaną įdomų ir perskaitomą vienu kartu. Įdomus paskutinis skyrius, kuriame kalbama su poete Liūne Sutema, poeto Stasio Santvaro žmona Ale Santvariene.

Knygoje – emigracijos rojaus ir pragaro spalvos. Abortai, nutautėjimas, barakudos. „Nėra neįveikiamų vyrų. Jos išteka dėl žalios kortos. Dėl pilietybės“ (p. 245). Amerikoje visiems pakanka vietos, tačiau „blogai, kad žmonių godumui ribų nėra – jiems vis maža pinigų“ (p. 251). „Retai kuris mūsų tautietis kada nors išbrenda iš banko kišenės“ (p. 268). „Čia sklando toks posakis: iš Amerikos kaip ir iš kapinių niekas negrįžta“ (p. 274).

Jei pabodo gyventi skurde, tačiau šalia gražių lietuvaikių („[amerikietės yra] storos, negražios, tingios, neįdomios“, p. 284), politiškai ir ekonomiškai nestabilioje valstybėje, kurioje Jūs niekam nerūpите, keliaukite į Ameriką, „patogaus gyvenimo šalį“, kuri yra „nei velnias, nei gegutė“ (p. 77). Bet prieš tai būtinai perskaitykite „Baltų užtrauktukų tango“. Stiprus romanas apie tikrą gyvenimą.

2010 m. sausis

TARP SARKAZMOIR IŠMINTIES

Kazys Saja. NIEKAM NENUSILEISIU. Apsakymai. – Vilnius: Žaltvykslė, 2008.

K. Saja savo knygą pristato taip: „Šiuose apsakymuose arba novelėse vaizduojami mano matyti, girdėti, išgyventi įvykiai, kai kurie personažai – skaitytojams žinomi žmonės: teatro režisieriai K. Svinarskis ir J. Miltinis, rašytojai A. Gričius ir V. Miliūnas, dailininkė G. Didelytė“. Beje, grafikė G. Didelytė – šios knygos iliustruotoja.

Sudomina knygos pavadinimas. Kam ketina nenusileisti K. Saja? Visai niekam? Nejaugi tai anarchistinė literatūra? Ne, išties ne. Ši frazė – Antikos laikų devizas – Europoje pagarsėjo (lot. cedo nulli), kai ją ėmė vartoti didysis išminčius, teologas olandas Desiderius Erasmus Roterodamus.

Erazmo manymu, niekam nenusileidžia tik mirtis ir neblėstantis tiesos ieškojimas. K. Saja, vienas Kovo 11-osios Nepriklausomybės akto signatarų, jam būdingu ironišku, satyrišku stiliumi prisimena įvairias praeities istorijas, kurios, tartum šiuolaikinės pasakėčios, turi savo moralus. Tačiau K. Saja nėra moralistas, jo pasakojimuose daug to, kas kitam tiesos ieškančiam žmogui turėtų būti naudinga. Beje, naujausią rašytojo rinktinę išleidusi leidykla „Žaltvykslė“ 2007 m. išleido ir žymiąją Erazmo knygą „Pagiriamasis žodis kvailybei“.

K. Saja, nelyginant Renesanso išminčius, remdamasis ir Katalikų bažnyčios ignoruojamais „Apokrifais“ (pvz., citata iš Evangelijos pagal Tomą: „Jėzus pasakė „Būkite praeiviai“), kalba apie keistus nutikimus, kurie užrašyti įvairiais knygos autoriaus gyvenimo tarpsniais. Tačiau kiek memuarus primenantį knygą nenuobodi, joje nėra ilgų intarpų, žodis – kondensuotas, taupus ir taiklus.

Dvidešimt šešiuose K. Sajos apsakymuose galima rasti, atrodo, „liaudiškai“ skambančių frazių, kurios iš tikro yra mūsų tautos paveldas ir išmintis. Pavyzdžiui, sena šokiui pritaikyta dainelė „Rupūž rupūž, lipk nuo pečiaus“ to paties pavadinimo apsakyme, anot autoriaus įvadinio žodžio, „galėtų būti visos knygos moto: ji ragino žmogų nenusileisti, nepasiduoti. Net ant molinės, duona kvepiančios krosnies gali pajusti namų šilumą ir pasidaryti labiau nepriklausomas“.

Idomu, kad senasis Lietuvos pasaulis (paties autoriaus prisimenamas ir iš manuskriptų „nugvelbtas“, o gal ir prifantazuotas) knygoje neįdeiziuojamas – jis tiesiog čekoviškai smagus. Kalba – „anų“ laikų, spalvinga: „Savo ponui tarnausiu do groba, bobas mylėsiu do groba, o tuos, kurie sperečysis, jei-bohu, užplaksiu do groba!“

Linksma pasidaro ir skaitant apie A. Gricių, kuris, paragavęs vengriško konjako, porą kartų netyčia apsikeitė su sugėrovu (tikėjosi, kad tai – žinomas latvių poetas, bet apsipažino...) portfeliais. Vienąsyk, lyg burtų lazdele mostelėjęs, portfelyje rado krucifiksą, kitąsyk – tualetinio popieriaus, kuriuo, anot vieno pasakojimų herojaus, gali pavirsti kiekvienas laikraštis.

Autorius paprastai aiškina pagrindinę gyvenimo tiesą, beje, gana retoriškai, ne dogmatiškai: „O gal IEŠKOJIMAS ir yra tas būvis, kai dvasia nuolat budi, skraido tarsi iš Nojaus laivo pakilęs balandis virš drumstų vandenų, ieškodamas žaliuojančios žemės?“

Tarp sarkazmo ir, sakytumei, baltiškai zenbudistiškos išminties (stilius kartais primena a. a. Gintaro Beresnevičiaus) svyruoja daugelis „Niekam nenusileisiu“ apsakymų. Pateiksiu dar vieną citatą: „Seni boksininkai, mielas Daktare, beveik visi turi daugiau ar mažiau aplamdytą nosį. Paguldei mane tąsyk ant žalio, šviežiai dažyto suolo ir paženklinai visam gyvenimui. Tą vasarą buvau sukvailęs iš laimės, kaip aklas šunytis po šilta motinos papilve. Dabar ieškau būdo, kaip tai išpuikusiai žmonijai Gamtos vardu skelti kuo skambesnę antausį. Mano nosį palikim ramybėje, Daktare. (...) O žmonės... Jie ypatingi tuo, kad nesunkiai praranda tai, kas juos dar skyrė nuo beždžionių, ir tampa siaubingais vilkolakiais, monstrais“.

Apibendrindamas savo mintis, rašytojas pateikia „viso labo tris paprasčiausius įstatymus, nes Mozės Dekalogo seniai jau niekas nesilaiko: 1.Neskriausk ir nesileisk, kad kiti skriaustų; 2.Už gera atsilygink geru. Nepamiršk tų, kurie tave išugdė; 3.Atsakingai naudokis laisve. Neparazituo“.

Galėtume konstatuoti, kad K. Sajos „Niekam nenusileisiu“ skirtas ieškotojams, kuriems nusibodo prastų knygų surogatas, plūste plūstantis į Lietuvą.

2010 m. vasaris

UOLUS BORGESO BIBLIOTEKOS SKAITYTOJAS

Skirmantas Valentas. *MĖ(LYNOJO)NULIO LINGVISTIKA* Vlado Braziūno ir Sigito Gedos poezijoje. – Vilnius: Baltos lankos, 2007.

Skirmantas Valentas – vienas žymiausių Lietuvoje tyrinėtojų, siejančių mokslinį ir meninį mąstymą. Jis – Šiaulių universiteto Lietuvių kalbotyros ir komunikacijos katedros profesorius, dėstantis ir lingvistinius dalykus (lotynų kalbą, lietuvių kalbos istorinę gramatiką, baltų kalbų istoriją, lingvistikos kryptis bei sroves), ir poetinio teksto analizę. Profesionalus lingvistas yra išleidęs monografiją „Lingvistinis pasaulis poezijoje“ (1997), nagrinėjęs baltų epo pėdsakus asmenvardžiuose, Antano Baranausko „Anykščių šilelio“ garsų rekonstrukciją, simbolinį Balio Sruogos poetikos aspektą, istorinio veikėjo vaidmenį eilėraštyje. Ne veltui S. Valentas 1975-1979 m. studijavo aspirantūroje pas žymųjį semiotiką J. Stepanovą.

Nelengvo semiotiko darbo S. Valentas imasi ir naujojoje monografijoje intriguojančiu, postmoderniu pavadinimu „Mė(lynojo)nulio lingvistika Vlado Braziūno ir Sigito Gedos poezijoje“. Prieš tai paskelbęs daugiau kaip 60 publikacijų Lietuvoje ir užsienyje, knygos autorius bando semiotiškai susisteminti šių lietuvių poetų kūrybą. Kaip teigia pats S. Valentas, „skirtingai nuo mokslininko, poetas negali teisintis kalbinių, literatūrinių ar istorinių šaltinių trūkumu, kad jie neprieinami ar apskritai dingę, nebent taip būtų daroma stilistiniais sumetimais“. Tyrinėtojas poetus vadina uoliais J. L. Borgeso Bibliotekos skaitytojais, kurie joje randa vienintelę knygą, puslapį ar raidę, ir už jos slypi Dievas. „Todėl, - tarsi atsidusdamas pripažįsta mokslininkas, - menininko nuojauta neretai ankstesnė negu mokslininko išvada.“

Vis dėlto J. L. Borgeso Bibliotekoje S. Valentui taip pat pavyksta rasti raidžių ir žodžių, kuriuose glūdi tai, apie ką filosofas Ludwigas Wittgensteinas liepė tylėti.

Visų pirma pagirsiu „Baltų lankų“ leidėjus ir dizainerius, kad knygą apipavidalino estetiškai, ją malonu paimti į rankas, o tai – jau pusė skaitymo malonumo.

Kita pusė – monografijos pavadinimas, ir tai, kas už jo paslėpta. Pavadinimas atskleidžia tam tikrą mit(olog)inį S. Valento tyrinėjamų poetų – S. Gedos ir V. Braziūno (įdomu, kodėl būtent tik šių dviejų autorių? jų

jie – visai nepanašūs; o gal čia ir slypi atsakymas?) – kūrybos matmenį. Vis dėlto pagrindinis dėmesys skiriamas lingvistinei jų kūrybos analizei, pasitelkiant platesnį lyginamosios kalbotyros kontekstą. Nors S. Valento veikalo kalba griežtai mokslinė, joje esama malonių interpretacijos elementų, priverčiančių susimąstyti (juk nedaugelis esame perskaitę visas S. Gedos ir V. Braziūno knygas).

Pirmojoje knygos dalyje – „Elementai“ – pagrindinis autoriaus dėmesys kreipiamas į esminius kalbinės sistemos elementus (alfabetą, giminės, linksnio kategorijas, kalbos dalis, supersegmentus) ir jų analizę: „Į akis krinta dvi elementų poezijoje savybės. Atrodo, kad vos ne kiekvienas kalbos elementas poezijoje gali būti aktualizuotas, tačiau nuodugnesnė analizė atskleidžia, kad tas aktualizavimas yra labai kryptingas ir universalus, pvz., kaip ir daugumoje pasaulio kultūrų, aktualizuojamos tos pačios žodžio pradžios, vidurio ar galo raidės, aptinkamos ir atskirai, ir junginiuose, ir eilėraščiuose, aiškinančiuose tiek pasaulio tvarką, tiek kosmoso žūtį“, - teigia autorius.

Antrojoje dalyje – „Morfologinė perskaida ir rekonstrukcija“ – pagrindinis dėmesys skiriamas morfologiniams ir etimologiniams minėtų autorių poezijos tyrimams. „Atskiros etimologijos, turinčios asociacinių ryšių, sujungiamos į siužetą, sudarantį eilėraštį, į kurį galima žiūrėti ne tik kaip į lingvistinių faktų, bet ir kaip į istorijos atkarpos rekonstrukciją“, - pabrėžia S. Valentas.

Trečiojoje, paskutiniojoje, dalyje – „Polilingvizmas“, - pasitelkiant lyginamąją lingvistiką, aptariama viena iš daugiakalbystės, kurios ištakos neva esančios Biblijoje, atmainų: „Poezijoje neretai gretinami ne tik rytų baltų žodžiai, bet ir bendrabaltiškos ir netgi indoeuropietiškos formos, tiksliai, skirtingai nuo kalbotyros, poetinis formų suliginimas pagrįstas (...) plačiomis asociacijų grandinėmis“, - sako tyrinėtojas.

Knygoje gausu įdomių intrigų – atradimų. Keletą jų pateiksiu. Ypač savita ir intriguojanti knygos dalis, skirta etimologijai, bei skyrius „Poetinis etimologijos žodynėlis“, kuriame analizuojami tautų ir genčių, vietovardžių, teonimų, antroponimų, kiti vaizdiniai. Ar žinote, iš kur kilo rusų tautos pavadinimas? Pasirodo, rusai kildintini iš veiksmazodžio „rusti“ (mat tokios spalvos šios tautybės atstovų plaukai).

Tačiau ši solidi monografija – ne tik lingvistinis tyrimas, bet ir netikėtų kultūrinių asociacijų atvertis. Tiesa, tenka paminėti ir esminį

knygos trūkumą: tai, kuo skiriasi S. Gedos ir V. Baziūno poezija lingvistiniu, ypač etimologiniu, aspektu, studijoje neanalizuojama. (Matyt, čia svarbesnės jų kūrybos bendrybės.) Tiesa, paminima, jog V. Baziūno pasaulis – „introvertiškasis è-kamienis“ (jame gausu tokių žodžių, kaip viešpatė, kentaure, pasaulė).

Vis dėlto ši monografija – nelyg sudėtinga poetinė lingvistinė teorija. Susidaro įspūdis, kad S. Geda ir V. Baziūnas – poezijos unikumai, sukūrę vos ne poetinę lingvistinę teoriją ir gramatiką. Pats knygos autorius pripažįsta (nors tyrimas – lingvistinis ir remiasi lingvistinėmis kategorijomis), kad „poezijos siekiai visada buvo platesni už kalbotyros galimybes – poetai bando palyginti viską, kas tik įmanoma, ir surasti ryšius ten, kur jų aptikti beveik negalima“.

Priminsiu, jog V. Baziūnas nuo 1983 m. išleido 12 knygų, jo kūryboje labai reikšmingas fonetinis kalbos lygmuo, „garsadermės, turinčios prasminį krūvį“, kaip yra teigęs Vilius Gužauskis. Tuo tarpu S. Geda nuo 1966 m. išleido net 51 knygą (tiesa, ne visos jos – poezijos; čia neminiu vertimų). Jo kūryba – itin įvairi, nuo poetinių eksperimentų iki eilėraščių vaikams. S. Gedos kūryboje itin ryškūs kelio, kelionės bei dykumos motyvai. Viktorija Daujotytė teigia, kad kelias – labai išplėtotas kultūrinis simbolis, reiškiantis ne tik ėjimą, perėjimą iš vienos erdvės į kitą, bet ir ieškojimą, siekimą, pažinimo pastangas, sąsajas su ateinančiu ir praeinančiu laiku. Į dykumą herojus artėja per atsisakymą, teigia S. Valentas. S. Gedai dykuma – vieta, kur ateina įkvėpimas, dykra, apsinuoginimo ir visiško praradimo simbolis. Tai, kad S. Gedos kūryba nėra tik nauja poetikos gramatika, įrodo ir dar vienas iš daugelio jo poezijoje esančių simbolių – saulė, kuri kūrėjui yra vyriškos giminės. Gimines keičia ir V. Baziūnas – jam rūta yra ne moteriškos giminės, o vyriškos (rūteliai). Kodėl? Manau, čia lingvistinės studijos nepakanka, tai ir yra silpnoji S. Valento monografijos pusė – šių poetų kūryba turėtų pasidomėti simbolių specialistai, filosofai. O S. Valentui patarčiau panagrinėti Eduardo Mieželaičio kalbinius (ir ne tik) eksperimentus – jis buvo dar didesnis novatorius nei S. Geda, tačiau nepelnytai primirštas ar net visai pamirštas...

Tiesa, labai barti profesoriaus nederėtų – jis pats monografijos įvade pripažino, kad šiuolaikinė kalbotyra, kurios specialistas jis yra, nuo 1987 m. ypač remiasi ekspansionizmu – stengimusi maksimaliai išplėsti

tyrinėjimo sritį, tobulinant įvairias mokslo šakas. Dėl to atsirado interdisciplininiai, „dvigubi“ mokslai – psicholingvistika, antropolingvistika, psychosemantika ir kiti. Man norisi pridurti: knygą papuoštų solidus lingvosimbolistikos (o gal simbolingvistikos?) skyrius.

2010 m. balandis

KODĖL RUSAI MUSULMONAIS NETAPO?

Victor H. Mair, Erling Hoh. TIKROJI ARBATOS ISTORIJA. – Vilnius: Mintis, 2011. Vertė Jurga Grunskienė.

Aštuoniolikos skyrių ir trijų priedų knyga „Tikroji arbatos istorija“ – džiaugsmas šio gėrimo gurmanams. Tiesa, norint ją išsamiai ir atidžiai perskaityti, reikėtų ne vieno *samovaro*. Juk mažais japoniškais puodeliais arbatos neatsigersi.

Juokai juokais, o šioje knygoje daug naujo ir įdomaus. Kalbama apie arbatos kilmę, Pietryčių Aziją, jogurto vergiją, Tangų dinastijos laikus, Sungų dinastiją (skyrius „Debesų pėdsakai kiškio kailio puodelyje“), prekybą arbata ir žirgais, džen skonį ir Japoniją XII-XV a., japoniškos arbatos ceremonijos ištobulinimą, Dalai Lamos ir pačios arbatos vardo kilmę, *samovarus*, arbatą Islamo pasaulyje, galiausiai – Europoje, Amerikoje, Britanijoje.

Žinių knygoje labai daug, tad ją skaitydami pasijusime tarsi Algimanto Čekuolio paskaitoje. Štai jemeniečiai kasdien kramto „ką tik nuskintus, energijos teikiančius ir pasitenkinimo pojūtį sukeliančius arabinio dusūno lapus“, o anava ten kartu su arbata IX a. Abisinijoje (dab. Etiopija) prasidėjo kavos istorija; nepaprastai įdomus japonų arbatos ceremonijos aprašymas (yra arbatos entuziastai, gėrėjai ir vartotojai, pastarieji pasiima „didžiulį puodelį ir geria milžiniškais kiekiais, neturėdami jokio supratimo, ar tai gera, ar bloga arbata“; kaltas, aš toks).

Truputį nesmagu, kad tokioje šaunioje knygoje sufijai vadinami sufistais ara sufistais ir pristatomi kreivokai („musulmonų atsiskyrėlių mistikų sektos nariai“; tai nėra nei sekta, nei atsiskyrėliai). Knygos redaktorei Aušrai Rimkutei rekomenduočiau perskaityti puikią šviesaus atminimo prof. Algio Uždavinio knygą „Sufizmas Islamo civilizacijoje“ (2007). Žodis „Dievas“, kalbant apie sufijus, taip pat turėtų būti rašomas didžiąja raide (Islam o atšakos sufijų gyvenimo tikslas – meilė vienam Dievui).

Užtat perskaitę šią knygą galėsite surengti arbatos vakarėlius japonams ir gal net rusams. „986 m. rusai, ieškodami sau tinkamos religijos, trumpai svarstė, ar jiems nepriėmus Islamo, tačiau greičiausiai dėl Korane nustatyto draudimo vartoti alkoholį atsisakė tai padaryti ir 988 m. atsivertė į krikščionybę.“ Degtinė bent tūkstančiui metų laimėjo prieš arbatą...

2011 m. balandis

GYVAS DAILININKO PORTRETAS

Leonas Peleckis-Kaktavičius. JUOZO BAGDONO SPALVŲ IR ERDVIŲ VIZIJOS: monografija. – Šiauliai: Varpai, 2011.

Šių metų pabaigoje pažymėsime vieno ekspresyviojo abstrakcionizmo pradininkų lietuvių dailėje Juozo Bagdono šimtmetį. Jubiliejaus išvakarėse išleista Leono Peleckio-Kaktavičiaus biografinė monografija „Juozo Bagdono spalvų ir erdvių vizijos“.

Knygos autorius – rašytojas, ne menotyrininkas, tačiau turintis patirtį perkeliančią į monografijų puslapius rašytojų gyvenimus ir kūrybą. Pastaraisiais metais nemažą dėmesio susilaukė L. Peleckio-Kaktavičiaus knygos apie Kazimierą Barėną (2005), Jurgį Jankų (2008), Vytautą Alantą (2009). Naujausioji monografija, skirta originaliam dailininkui, patvirtina, kad L. Peleckis-Kaktavičius turi ir dar vieną Dievo dovaną – beletristas puikiai perprato žymaus tapytojo spalvų ir erdvių pasaulį.

Knygos pradžioje regime jos autorių ir herojų besišnekučiuojančius Plungės kunigaikščių Oginskių rūmuose, kuriems buvo lemta suvaidinti J. Bagdono gyvenime labai svarbų vaidmenį. Čia būsimasis dailininkas, o tuomet gimnazistas, mynė tą patį parketą, kuriuo vaikščiojo daug Lietuvos kultūrai nusipelnusių žmonių – kunigaikščių, grafų, bajorų, net pats M. K. Čiurlionis, nuo jaunystės J. Bagdonui buvęs svarbiausiu menininku. Gyvenimo saulėlydyje sugrįžęs į Lietuvą, J. Bagdonas daug prisidėjo, kad tie rūmai prisikeltų naujam gyvenimui, kad taptų traukos centru viso pasaulio žemaičiams. Čia įsikūrusiame Žemaičių dailės muziejuje saugoma ir didelė dalis iš jo Lietuvai dovanotų 400 paveikslų.

Buvęs tarpukario Lietuvos dailininkų sąjungos sekretorius ir reikalų vedėjas labai jaunas, vos 27-erių pripažinimo sulaukęs (1938 m. laimėjo Valstybinę premiją) dailininkas, nugyveno labai spalvingą gyvenimą. Po karo atsidūrė Kolumbijoje, kurios sostinėje dėstė akademijoje, įkūrė savo moderniosios keramikos studiją, davė nemažai impulsų Kolumbijos moderniajai keramikai. 1958 m. persikėlęs į JAV, Washingtone atidarė dailės studiją, mokė keramikos ir skulptūros, įkūrė galeriją, kurioje rengė JAV ir užsienio dailininkų parodas, ne kartą minėtas Washingtono didžiojoje spaudoje. O daugiausia nuveikė 1964 m. persikėlęs į Amerikos meno miestą New Yorką. J. Bagdono kompozicijos apkeliavo daugelį JAV miestų – personalinės parodos rengtos nuo New Yorko iki Los Angeles,

iš viso per 40. Dalyvauta daugelyje grupinių parodų. Paskutinius keletą metų gyveno Lietuvoje.

Rašydamas knygą jos autorius bendravo ne tik su Lietuvoje J. Bagdoną pažinojusiais, bet ir su Kolumbijoje, Amerikoje, Australijoje gyvenančiais tautiečiais, vienaip ar kitaip susijusiais su maestro. Užtat ir monografija gyva, žymaus menininko portretas įvairiapusis. Nors kiekvienas, pažinęs J. Bagdoną, savo spalvom tapo jo portretą, L. Peleckis-Kaktavičius padarė viską, kad tas portretas netaptų sunkiai atpažįstamu. Anot knygos autoriaus, storas dažų sluoksnis jo herojui tikrai nereikalingas.

Įvairiai vertinamos J. Bagdono abstrakcijos. Neabejotina, kad knygos autoriui pavyko sudėlioti svarbiausius taškus. Dabar J. Bagdono drobės ne tik paslaptingos, bet ir gerokai priartėjusios. Bene tiksliausiai J. Bagdoną bus apibūdinęs Aloyzas Stasiulevičius: „Nepažįstu nė vieno Lietuvos tapytojo, kuris taip meniškai, emociškai būtų tapęs abstrakčias kompozicijas ir pasiekęs tokį meniškumą. Tai Lietuvos abstrakčiosios dailės klasika. Jo drobių žėrinčių spalvų koloritas atspindi dramatiškas autoriaus nuotaikas, išgyvenimus ir rodo abstrahuotos tapybos gyvybingumą“ (p. 252).

Įdomūs ne tik tie knygos puslapiai, kuriuose maestro įamžintas jį pažinojusių atsiminimuose, bet ir tie, kuriuose pasakojama apie jo kūrybos laikotarpius, sudėtingus gyvenimo tarpsnius Vokietijoje ir Kolumbijoje, bandymą įsitvirtinti pasaulio meno mieste. Visais laikais J. Bagdonas turėjo nemažai bičiulių rašytojų. Toji bičiulystė, užfiksuota rašytojų laiškuose, labai praturtina monografiją.

L. Peleckis-Kaktavičius parašė labai reikalingą, gerą knygą. Monografija „Juozo Bagdono spalvų ir erdvių vizijos“ – ne tik žymųjų dailininką įamžinanti knyga, bet ir supažindinanti su daugeliu kitų mums svarbių tautiečių, apie kuriuos dar ne kažką žinojome. Tokių dailės metrams skirtų leidinių iki šiol nelabai ir turėjome.

2011 m. rugsėjis

ILIUZINĖS VALDŽIOS GALIOS: SUKURTI PRIEŠĄ

Umberto Eco. SUKURTI PRIEŠĄ IR KITI PROGİNIAI RAŠINIAI. – Vilnius: Tyto alba, 2011. Vertė Inga Tuliševskaitė.

Kadangi Umberto Eco man yra rašytojas Nr.1, būsiu gana subjektyvus apžvelgdamas šią knygą, kuri, kaip ir visi kiti jo leidiniai, maloniai nustebino savo turiniu. Toks jausmas, kad ką tik 80-metį atšventęs profesorius neturi kada nuobodžiauti ir leidžia pačias įvairiausias knygas. Šioji – proginių rašinių, kurių pranašumas, pasak autoriaus, tame, kad jie nesiekia originalumo bet kokia kaina, o yra pramoga ir kalbančiam, ir klausantiems.

Jei U. Eco nebūtų, mes būtinai turėtume jį išrasti, kitaip pasaulyje būtų daug nuobodžiau gyventi. Rašytojas, filosofas, semiotikas, medievistas, bibliofilas aprėpia tiek daug, kad jį būtų galima vadinti itališkuoju Skirmantu Valiuliu. Deja, šio nuostabaus žmogaus tarp mūsų jau nebėra, o U. Eco vis dar džiugina naujomis knygomis. Iki artėjančios Knygų mugės „Tyto alba“ greičiausiai spės išleisti kol kas paskutinįjį, šeštąjį, U. Eco romaną „Prahos kapinės“ („Il cimitero di Praga“, 2010). Tuo tarpu galime pasinerti į kiek lengvesnius (kartais – apgaulingai) proginius tekstus.

U. Eco visada griežtai pagrindžia savo pasirinkimą, kodėl rašo apie tą ar aną dalyką. Proginio rašinio stilių knygos (originalas išleistas 2010 m.) jis teigia pasirinkęs todėl, kad autorius kartais būna pastūmėtas dalyvauti tam tikrose diskusijose, parašyti esė, tema sužadina autorių ir „paskatina jį apmąstyti tai, ko priešingu atveju nebūtų paisęs, o dažnai iš šalies primesta tema būna vaisingesnė nei gimusi iš kokio vidinio įgeidžio“ (p. 7). Kita vertus, pasak U. Eco, proginis rašinys nesiekia originalumo, o suteikia pramogą kaip barokinis retorinis pratimas.

Autorius tiksliai nurodo, kada ir kokiomis progomis buvo parašyti šios knygų tekstai. Jų pavadinimai (tai neturėtų stebinti) intriguoja (ir ne visada yra aiškūs, nepradėjus skaityti teksto; vis dėlto U. Eco kalba – ačiū už tai ir vertėjai Inga Tuliševskaitei – sklandi ir gana lengvai suprantama): pvz., esama tekstų, kurie vadinasi „Pamąstymai apie *WikiLeaks*“, „Kodėl salos niekada nepavyksta vėl rasti“, „Liepsna yra graži“, „*Veline* ir tyla“, „Tariamasi astronomijos“, „Fermentuoti skanėstai“, „Sukurti priešą“, „Embrionai, išmesti iš Rojaus“, „Grupė 63“ po keturiasdešimties metų“ ir kt.

Neatimsiu iš skaitytojų malonumo perskaityti šią knygą atpasakodamas jos turinį. Tai išbandžiau pats: nuo knygos sunku atsiplėšti, nors joje nagrinėjama tematika dažnai gana skirtinga. Visgi profesorius tikriausiai apie bet koki dalyką gali parašyti įdomiai. Trumpai apžvelgsiu tik du tekstukus, kurie, mano pajauta, yra kiek aktualesni nei kiti. Vienas jų – paskutinytis knygoje, nagrinėjantis „WikiLeaks“ fenomeną. Išties įdomu sužinoti, ką apie jį mano U. Eco. „Turinio požiūriu *WikiLeaks* atsiskleidė kaip tariamas skandalas, tačiau formų požiūriu jis buvo ir bus kai kas daugiau. Galėtume sakyti, kad jis pradėjo naują istorinę epochą“, – teigia U. Eco (p. 311). Pasak profesoriaus, jau nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos ambasados transformavosi į tikrus šnipinėjimo centrus, tačiau tik dabar tai pripažinta viešai. „Įdomu, kad toks praradimas, slaptų pranešimų paviešinimas labiau pakenkė ne tariamoms aukoms (Berlusconi, Sarkozy, Kadafiui ar Merkel), o tariamam budeliui, kitaip tariant, vargšei poniai Clinton, kurios kaltė, ko gero, tik ta, kad ji gaudavo pranešimus iš ambasados darbuotojų (...). Akivaizdu, kad Clinton nusiųsti pranešimai nesusiję su jokiais slaptais dalykais, jie nėra šifruoti šnipų rašteliai. (...) Šitai patvirtina kitą puikiausiai žinomą dalyką: kiekviena slaptųjų tarnybų (bet kurios tautos) sudaryta byla susideda išimtinai iš viešai žinomos medžiagos. (...) Valdžia seka kiekvieną pilietį, bet ir kiekvienas pilietis ar bent jau piliečių vardu keršijantis programišius gali sužinoti Valdžios paslaptis. (...) Kiekviena tikra paslaptis yra tuščia paslaptis (...); tačiau atskleisti, kaip tai padarė *WikiLeaks*, kad Hillary Clinton paslaptys nebuvo tuščios paslaptys, reiškia atimti iš Valdžios visas galias“ (p. 312-315).

Esė „Sukurti priešą“ U. Eco nagrinėja aktualią Vakarų civilizacijai temą – *kitokių* (ne)pripažinimą. Prisimindamas tuos laikus, kai romėnų bareljefuose barbarai vaizduoti kaip barzdočiai priplotomis nosimis (su aliuzija į kalbos, mąstymo trūkumus), mokslininkas apibendrina, kad mums priešas būtinai turi būti bjaurus. „Nebūtina pasiekti knygos „1984-ieji“ klideshow, kad suprastume, jog priešas mums reikalingas. Matome, kokia galinga yra imigracijos bangų baimė“ (p. 35).

2012 m. sausis

KAI ŽMONĖS TAMPA EILĖRAŠČIAIS

Aidas Marčėnas. *ŠOKIAI. Poezija ir eilėraščiai*. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2008.

Kuo skiriasi poezija ir eilėraščiai? Kas yra poezija plačiąja prasme? Pasak knygos anotacijos, A. Marčėnas (išties rimtai pagerbtas poetas, gavęs Nacionalinę, Jotvingių premijas) rinkinyje „Šokiai“ atspindi savo 2005-2007 m. nuotaikas, išgyvenimus, apmąstymus, to laiko netektis, poetinių formų kitimus.

Turbūt paklausite, o kodėl tokią „seną“ knygą apžvelginėju? Manau, kad Menas yra belaikis, beerdvis, nors savyje gali talpinti visą pasaulio laiką ir erdvę...

Taigi, kas yra „Šokiai“? Poezija ir/ar eilėraščiai? Literatūros kritikas Valentinas Sventickas sako, kad ši knyga – „laisva“, vaizdais ir žodžiais parodanti, kad „gyvųjų ir mirusiųjų pasauliai yra „jūsų ir mūsų“, kad nevalia brėžti ribos“.

„Šokiuose“ – daug užšifruotų (vos vos) užuominų į išėjusius bičiulius. Eilėraštyje „Gintarinis“, be abejo, kalbama apie Gintariuką, kaip jį vadinio draugai, tiksliau, šviesaus atminimo Gintarą Beresnevičių. Kalbama intymiai (be abejo, ne seksualine šio žodžio prasme), jautriai: „tas didelis sutiktas jausmas tada // jau tada tau jaučiau amžinybę“ (p. 62).

V. Sventickas aiškina, kad dėl A. Marčėno noro nesubanalėti, rašyti būtinai eiliuotą poeziją, šioje knygoje žmonės tampa eilėraščiais.

Dabar aiškiau – jei ši knyga „poezija ir eilėraščiai“, tai – poezija yra patys žmonės. Arba dievai. Apie vieną jų – amžinai šokantį hinduizmo dievą Šyvą – „Autoriaus žodyje: Iš genties papročių“ rašo ir pats A. Marčėnas. Šiaip jau poetai knygose retai komentuoja save, tačiau A. Marčėnas, matyt, bijojo, kad bus ne taip supras tas. Apie šokius jis kalba daug. Bet tai – ne religijotyrininko išpažintis (čia nėra sufijų dervišų šokių, užtat yra užuominų apie neparašytą „Kietojo Disko nužudytą“ knygą „Šokiai iš medžio“, taip pat apie šokius su vilkais, valsą ir kt.; bet svarbiausia – čia yra poeto tėvo šokis, kuriuo jis labiausiai didžiuojasi; atrodo, knyga bent jau iš dalies skirta būtent jam, nors oficialiai ji skiriama broliui).

A. Marčėnas privertė mane suabejoti, ar verta šiais laikais skaityti tik poeziją arba tik eilėraščius. Renkuosi „du viename“ – poeziją ir eilėraščius.

2012 m. sausis

POEZIJOS ŽAIBAS

Justinas Marcinkevičius. NAKTĮ UŽKLUPTAS ŽAIBO. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2008.

Justinas Marcinkevičius (1930-2011) knygų „kepti“ neskubėdavo. Tačiau jei jau parašydavo, visada galėdavome tikėtis kažko naujo. Šioje knygoje išvelgčiau simbolinį poeto ir žaibo (įkvėpimo? stichijos?) susitikimą („kas tai – meilė, neapykanta, pyktis, mintis ar viename smūgyje – viskas?“).

Vieni po susidūrimų su žaibu tampa aiškiaregiais, kiti iškeliauja Anapilin, o Just. Marcinkevičius tapo socialiniu poetu. Nors jo balsą galime atpažinti, tačiau poezijos rinkinyje gausu socialinės replikos, nerimo būsenos.

Viena aišku – tai tikrai nėra „rami“ knyga. Vos ją atsivertus, susiduriame ir su žaibo nutvieksto poeto dvejone, kas apskritai yra poezija (įdomu, įdomu, jei jau pats Just. Marcinkevičius spėlioja...), kuri „nežino kas yra ji pati ir kas ta tikrovė“ (p. 7).

Granauskiškas potėpis (ir gal užuomina į „karą keliuose“?) yra ir eilėraštyje, kuriame rašoma apie užkastą po klevu gyvenimą ir apie tai, kaip po pakasynų kažkas nuėjo „turbūt išgerti“.

Šviesiai nuteikia tokios eilutės kaip šios: „Gal tai buvo paukštis sususivėlinęs // Gal vėlė, skubėjusi į Vėlinės“ (p. 41).

Visgi šviesa iš žaibo greit prigęsta, tada „tvenkiasi tamsa ir tuštuma“ (p. 51).

Yra ir eilėraščių, skirtų MonsinJORUI Kazimierui Vasiliauskui („jis ėjo paukščių apsuptas“, p. 112; turbūt tai – aliuzija į Šv. Pranciškų), „per Lietuvą einančiam“ profesoriui Česlovui Kudabai („kai neskauda tai labai graži Lietuva bet kas ją išgelbės nuo atšliaužiančio pykčio ledyno“, p. 104). Visi šie šviesūs žmonės jau išėję...

Įdomu, kas būtų, jei žmogus (konkrečiau – poetas) trenktų žaibu? Ar jis imtų kurti poeziją?

2012 m. vasaris

APIE NERIMTUMĄ – RIMTAI, arba MENAS – DALYKAS (NE)RIMTAS

(Ne)priklausomo šiuolaikinio meno istorijos: savivaldos ir iniciatyvos Lietuvoje 1987-2011 m. Sudarytojai – Vytautas Michelkevičius ir Kęstutis Šapoka. – Vilnius: Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjunga, 2011.

Tokios knygos jau seniai reikėjo. Ir nors ji spėjo sulaukti kritikos, kaip, esą, paviršutiniška, pretenduojanti į enciklopediją, tačiau tokia nesanti, šįsyk pabūsiu ne kritiko, prokuroro, o maloniai nustebinto skaitytojo, advokato vaidmenyje. Nors, tiesą sakant, šiai didžiulei ir įspūdingai knygai (450 puslapių, begalė iliustracijų, vertingos faktinės medžiagos, interviu etc.) nereikia nei advokato, nei pagiriamųjų žodžių: drąsiai galima teigti, kad apie dvejus metus trukęs projektas jau pats įėjo į Lietuvos menotyros istoriją.

Pasak knygos leidėjų, tai – „menotyrinių tekstų, pokalbių su menininkais ir renginių vaizdų rinkinys. Istorijas pasakoja menotyrininkai, atlikdami analizę, taip pat jos išsiskleidžia pasakojimuose su žinomais iniciatyviais menininkais, organizavusiais įvairius renginius, bei per vaizdinėje dalyje pateikiamą iliustratyvią dvidešimtmečio istoriją. Čia pirmą kartą analizuojama dar nesena šiuolaikinio meno istorijos dalis, jos institucionalizavimas, savivaldos ir tarpdiscipliniškumo reiškiniai.“

Knygoje – begalė įdomios vizualiosios medžiagos (vaizdai iš meno renginių nuo 1987 m.) ir įdomių tekstų. Žavi laisvas, originalus knygos pateikimo stilius (kas domisi ŠMC veikla, to jis, žinoma, nenustebins, tačiau bet kuriam menininkui ar menotyrininkui ši knyga tiesiog būtina). Čia esama ir patiems sudarytojams įdomių atradimų: tarkim, kalbindamas Šarūną Naką, dr. K. Šapoka prisipažįsta pats neseniai sužinojęs apie vienus pirmųjų Lietuvoje hepeningų festivalius. Š. Nakas, kaip visuomet, atsako šypsodamas į ūsą: jis nenorėtų tapti reiškinių „evangelistu“, pradininku, nors faktiškai taip yra, nes „tada nebelieka nė gramo humoro ir ironijos. O būtent šie dalykai anais laikais lėmė viską ir buvo neišsenkantis idėjų šaltinis. Nerimtumas – esminė tų reiškinių savybė“ (p. 140).

Apie visa tai kalbinu dr. Kęstutį Šapoką.

Kaip ir kam kilo idėja sukurti šią knygą?

Tiesą sakant, tiksliai neprisimenu. Ko gero, tai buvo susiję su permainomis Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjungoje (LTMKS) – be rods, 2009 m. buvo išrinktas naujas pirmininkas Vytautas Michelkevičius, pasikeitė sąjungos taryba, buvo priimta nemažai jaunų meninink(i)ų. Kažkam kilo idėja apmąstyti sąjungos nueitą kelią ir surinkti sąjungos ar atskirų jos narių kuruotus projektus kokiame nors kukliame leidinyje. Kiek atsimenu, šio darbo ėmėmės mes su Vytautu. O vėliau sumanymas nepastebimai išsiplėtė už sąjungos veiklos ribų, į kitas iniciatyvas, ir natūraliai pradėjo formuotis knyga. Sąjungos projektų dokumentacija liko tik trečiojoje knygos dalyje.

Kaip atrinkote tuos, kuriuos įrašėte į šiuolaikinio meno istoriją? Kokie buvo kriterijai? Kas nepateko į knygą ir kodėl?

Visų pirma, tai nėra jokia „šiuolaikinio meno istorija“... Kaip turbūt pastebėjote, knygos pavadinime vartojama istorijos daugiskaita, t. y. *istorijos*, kurias galima suprasti kaip įvairius ir kartais net vienas kitam prieštaraujančius subjektyvius *pasakojimus*. Šia knyga kaip tik ir pabandėme atkreipti dėmesį į tai, kad istorijų turėtų būti daugiau ir įvairių.

Nereikia pamiršti, jog tai LTMKS knyga, todėl į kai kuriuos reiškinius žiūrima per šios sąjungos prizmę, be to, užsideda šie tokie Vytauto ir mano asmeninių požiūrių „filtrai“. Skirtumas tik tas, kad mes to nemasukuojame ir nepateikiame kaip vienintelės „teisingos“ versijos.

Bandėme pasikalbėti su menininkais, kurie per pastarąjį (dvi)dešimtmetį *kuravo*, *organizavo* kokias nors (ne)priklausomas iniciatyvas, taip pat kalbėjome su tais, kurie buvo sąlygiškai labiau primiršti, nepastebėti ar dėl įvairių priežasčių nustumti į „paraštes“. Reikia turėti omenyje, kad ne visi sutiko dalyvauti knygoje, kita vertus, nesistengėme kalbinti tų, kurių veikla pastaruoju metu buvo plačiai pristatyta. Žinoma, įdomių (ne)priklausomų iniciatyvų ir meninink(i)ų buvo ir yra kur kas daugiau.

Kokių atradimų, nustebinusių net Jus patį, padarėte, rengdami šią knygą?

Pats knygos sudarymas, trukęs maždaug dvejus metus, buvo grįstas atradimų principu. Be kelių pavardžių neturėjome jokio išankstinio „atrankos“ plano, menininkų ar iniciatyvų sąrašo. Daugelis iškilo procese, kalbant su vienu ir sžinant apie kitus. Aš asmeniškai daug ką sužino-

jau būtent sudarydamas knygą, šis savanoriškas darbas paskatino giliau pasikapstyti po pastarojo dvidešimtmečio (ne)priklausomas iniciatyvas, pabandyti sužinoti, kiek jos iš tiesų buvo (ne)priklausomos ir ką tai reiškia?

Sulaukėte kritikos, išspausdintos viename kultūros savaitraštyje, kuri, tiesą sakant, bent jau manęs, neįtikino. Ką atsakytumėte opo-nentei?

Nežinau ką galėčiau (ir ar turėčiau?) atsakyti, nes toe recenzijos ne-supratau.

Knyga išties įspūdinga. Kas tai – nepriklausomo šiuolaikinio meno enciklopedija ar tam tikras kaleidoskopas?

Tai jokių būdu nėra enciklopedija, greičiau – kaleidoskopas. Jei knygą traktuosite kaip „vadovėlį“, „istoriją“, iškraipysite esmę. Tai – eklektiška turiniu ir forma mozaika, kurią norint, galima perdėlioti ir papildyti, kaip tik patinka. Ir, noriu pabrėžti, tai – tik pradėta dėlioti mozaika arba mozaikos fragmentas. Žinoma, knyga kaip tokia sudaro užbaigto ar iš-baigto darinio įspūdį, bet taip nėra.

Koks vis dėlto šiuolaikinis Lietuvos menas? Priklausomas ir nepriklausomas (kaip nurodoma knygos pavadinime)?

Pavadinime vartojami skliausteliai tarsi sufleruoja, kad vienareikš-miškai atsakyti neįmanoma. Kalbant apie šiandieninę situaciją, bent jau Vilniaus šiuolaikinis menas yra labiau priklausomas nei nepriklausomas. Jis yra priklausomas nuo institucinio piktnaudžiavimo ir tendencingo manipuliavimo. Tačiau tai yra ne tik institucinės stagnacijos, tačiau ir pačios menininkų bendruomenės tapatumo sutrikimų, negyjančių so-vietmečio žaizdų, išdava.

Pradėjote tyrinėjimus nuo to, kas vyko 1987 metais. Knygos dar neskaičiusiam pasakykite, kas buvo pirmoji Lietuvos šiuolaikinio meno kregždė? O gal ši informacija liko neatspausdinta? Ar galima būtų datą iš 1987-ųjų perkelti į ankstesnius metus, tarkime, tyrinė-jant Giedriaus Kuprevičiaus, Broniaus Kutavičiaus, Sigitą Gedos kūrybą, kuri peržengė ribas?

Atsakant turbūt derėtų pacituoti knygoje atspausdintus Šarūno Nako žodžius: „Noras fiksuoti kažkokią pradžią, nors ir kilnus, vis dėl-

to kvepia ketinimais tapti to reiškinių „evangelistais“, viską sugrūsti į vienintelį pasakojimą, pritempti iki teorinio apibendrinimo.“ Ir iš tiesų – bandymai nustatyti kokio nors reiškinių pradžią ar pabaigą visada yra sąlygiški ir supaprastinantys.

Mums knygoje taip pat reikėjo kokio nors atspirties taško, supaprastinimo, todėl juo – apytikriai ir simboliškai – tapo 1987-ieji, nes tais metais Henrikas Gulbinas vienoje Klaipėdos galerijoje eksponavo tai, ką dabar vadiname video menu. 1988 m. prasidėjo Anykščių hepeningų festivaliai, vyko perversmas Vilniaus dailės institute ir t. t. Pasirinkome tokią ribą tik savo knygoje, bet tai visiškai nereiškia, kad „ribų“ negalima stumdyti atgal ar pirmyn, arba apskritai tų ribų atsisakyti, priklausomai nuo konteksto ir požiūrio į jį.

Knygoje koncentravomės į vizualiųjų menų sritį, kurios kontekste ir vartojame tarpdisciplininio meno ar šiuolaikinio meno sąvokas. Muzikos, literatūros srityse galbūt galima būtų braižyti kitas kreives, atsižvelgiant į tai, kiek ir kada tų sričių atstovai buvo atsisakę būdingų savo meno sričiai išraiškos būdų ir pasukę į „tarpdisciplinines lankas“. Pavyzdžiui, Š. Naką ir Arūną Dikčių kalbinome ne tiek kaip kompozitorius, bet kaip devintojo dešimtmečio pabaigos hepeningų festivalių organizatorius ir dalyvius.

Kalbant apie devintojo dešimtmečio pabaigą, ko gero, beprasmiška ieškoti „pirmųjų kregždžių“, nes tai būtų dar didesnė spekuliacija. Visa Sąjūdžio epocha buvo (bendruo)meniška, reiškėsi mitingais, stichiškais avangardizmo proveržiais ir daugybe kitokių spontaniškų iniciatyvų, individualiu eksperimentavimu ir, galų gale, bendromis visiems permainų nuojautomis ir nuotaikomis. Tai buvo, ko gero, vienas tų periodų, kai visus skatino ore tvyrančios idėjos, o ne kokie nors iš viršaus nuleisti, sugalvoti „projektai“. Žinoma, apsukrūs žmonės greitai iš to padarė „projektus“, bet apie tai jau kita kalba.

Ką Pats vertinate iš šiuolaikinio meno? Ar tokie nauji reiškiniai, kaip „Avaspo“, slemo poezija, avangardiniai muzikiniai-vaizdo performansai (muzikantas+VJ) verti patekti į antrąją, jei apie tokią galvojate, Jūsų leidinio dalį?

Jūsų klausimo forma savaime neigia nepriklausomą poziciją. Nereikia laukti, kol kas nors, koks nors „viršininkas“ nuspręs, ar kas nors yra vertas kur nors patekti. Man atrodo, kad „istorijas“ reikia rašyti patiems,

jei yra vidinės motyvacijos, estetinių ir ideologinių argumentų, arba net jei jų nėra. Vienu žodžiu, jei yra poreikis. O laikas parodys, kieno "istorijos" buvo aktualesnės, objektyvesnės, paveikesnės.

Žinoma, norėtume išleisti papildytą knygos variantą ar net antrą dalį, kadangi įdomių iniciatyvų ir veikėjų atrandame nuolat. Vos pristatius knygą ir jai dar net nepasirodžius knygynuose, jau surengiau keletą interviu ir nemažai jų dar laukia. Vis kaupiasi spaudos archyvinė medžiaga, kurios dėl finansų, ribojančių knygos apimtį, ir laiko stokos nebesutalpinome į knygą.

2012 m. vasaris

TRUMPAS IŠVARYMO VADOVAS

Marius Ivaškevičius. IŠVARYMAS. VIENO OBUOLIO KRONIKA. – Vilnius: Apostrofa, 2012.

Prisipažinsiu (kiek gėda) – iki šiol Mariaus Ivaškevičiaus buvau skaitęs tik pjesę „Madagaskaras“. Patiko, net labai. Taiklu, skoninga, linksma ir liūdna vienu metu. Laikas bėgo, o kitų jo knygų taip ir nesusiradau. Užtat naujausioji – pjesė „Išvarymas“ – mane susirado pati ir parbloškė savo įtaiga.

Praleidžiu pro ausis visas liaupses, kurias teko girdėti apie M. Ivaškevičių, jo kūrybą ir juolab „Išvarymą“, taip pat darsyk prisipažįstu – nežinau, ar eisiu į penkių valandų Oskaro Koršunovo spektaklį pagal šią pjesę. Viskas, ką čia parašysiu, tai tik glausta mano nuomonė, kiek įmanoma atribota nuo kitų žmonių vertinimų.

Man sunku kalbėti apie emigraciją, nes pats nebuvau ir nesu emigravęs. Taip, gyvenau užsienyje, ir gana netrumpai, tačiau tai kita istorija. M. Ivaškevičiaus „Išvarymas“ – lakoniškas epas apie šiuolaikinę (ne) Lietuvą, kurios tėsinys – Londone ir kitur. Palyginčiau „Išvarymą“ su Kristijono Donelaičio „Metais“: rupi, dar rupesnė kalba, viskas aktualu, gražu ir tuo pačiu baisu. Tas baisumas – iš suvokimo, jog realybė yra būtent tokia ar net dar baisesnė. Vis dėlto kriminalinės kronikos apie tautiečių darbelius užsienyje negąsdina taip, kaip ši knyga. Būčiau cenzorheda (taip, Lietuvoje yra tokių, kurie sprendžia, ką drausti, ką bausti, o ką liaupsinti), sudeginčiau šitą knygą. Su sąlyga, kad vėl atgimtų iš pelenų.

Metaforų ir prasmų daug. Išvarymas iš Edeno, Lietuvos praradimas (bet jau kitoks nei Jono Mekos), išvarymas žargonu („varom į Angliją“)… Dar galėtų prisidėti ir daugiau prasmų, tačiau ne jų čia ieškoti šiandien susirinkome.

Vakar buvo Kovo 11-oji, ir kaip tik baigiau skaityti šią knygą. Kai kurias vietas perskaičiau kelis kartus. Ir nusprendžiau, kad Lietuva turi genialų rašytoją. Esu visiškai nesuinteresuotas girti M. Ivaškevičiaus (ir be manęs yra, kas tai daro), bet tai, ką perskaičiau, yra brandaus, savo amatą ir tuo pačiu meną išmanančio žmogaus kūryba.

Dar palyginčiau M. Ivaškevičiaus „Išvarymą“ su neseniai Anapilin išėjusiu Kostu Ostrausku, mokėjusiu užgriebti už dūšios, nors ir kitaip.

Kokia dabartinė Lietuva (*including London*) „Išvaryme“? Purvina, baisi, su svajonėmis ir be jų, su dumbly Temzėje, iš kurio gali išgelbėti Kristus, o kitas kelias – pražūtingas, jis mūsyse, Čingischano ir jo pakalikų genuose. Skaudžią tiesą nelengva pripažinti.

Po Kovo 11-osios eitynių nuskambėjo (ne M. Ivaškevičiaus) frazė: „Sėk, sesule, baltą tulpę, tegul naciai b**į čiulpia“. „Išvarymas“ ir yra apie tuos, kurie save laiko „tikrais“ lietuviais, o galiausiai nesuvokia savo tapatybės kaip žmonės (jei jie išvis žmonės).

Trys pjesės veiksmai neprailgsta, o juose esantys rusiški keiksmai (jų ne ką mažiau nei filme „Zero 2“) bei angliškos frazės ne tik kad neerzina, bet atrodo augte suaugusios su tuo, ką turime. Ko nusipelnėme.

Užteks, b***, kaltinti visus dėl savo nelaimių! Radikaliai pasikeiskime patys, nes kitaip mums bus visiškas fandango. Suės mus puotoje, kurioje esame tik kepsniai, o geriausiu atveju – tarnai (įsidėmėtinas epizodas apie vaikina, kurio darbas Anglijoje – atnešti kažkokiam buržui jo nušautasantis).

Šią pjesę reikia skaityti, o perskaičius šalia laikyti, nes cituoti yra ką. Bet tai jau kiekvieno asmeninis reikalas. Aš jau pasisakiau.

P. S. Londone tesu buvęs tris puikias dienas, kai lietuvių ten dar beveik nebuvo. Vis dėlto nesu tikras, ar dar ten važiuosiu. Bet jei važiuosiu, tik su šia knyga vietoje sukrušto „Lonely Planet“ gido.

2012 m. kovas

TYLIOSIOS NAKTIES EROTIZMAS

Māris Martinsons. TYLI NAKTIS. BE CENZŪROS: romanas. – Vilnius: Metodika, 2012.

Māris Martinsons (g. 1960) Lietuvoje puikiai pažįstamas, tikiu, jog nemažai jo kūrybos gerbėjų, kaip ir aš, laukė pasirodant šios knygos (kuri, kaip ir ankstesnės, virsta filmu). Romanas atsako į klausimą: „Ar erotinis kūrinys gali būti kokybiškas?“ Koks atsakymas? Be abejo, niekam nenoriu primesti savojo, tačiau turiu būti sąžiningas: taip, gali. Ir „Tyli naktis. Be cenzūros“ yra būtent geras erotinis romanas, kuriame nėra paaugliško seilėjimosi, nuvalkiotų klišių. Ši knyga atgaivins kibirkštėlės užsinorėjusį intelektualą.

Romano struktūra kiek neįprasta, tačiau labai stebėtis netenka – juk M. Martinsons yra ir kino žmogus (scenaristas, režisierius, prodiuseris). Turbūt todėl „Ižanginį žodį“ (p. 253-254) rasime knygos pabaigoje. Autorius paaiškina, kodėl. „Man visada nepatogu knygos pradžioje rasti padėką arba dedikaciją, tarsi rankose laikyčiau kūrinį, skirtą žmogui, kuris su manimi neturi nieko bendra. (...) Keista po ižanginio žodžio iš karto atsisveikinti, bet laikas“, – be didelės patetikos rašo M. Martinsons. Jis prisipažįsta, kad „visi šioje knygoje aprašyti įvykiai yra tikrų tikriausia tiesa“ (atsargiai – niekada netikėkite režisieriais!), o išgalvotas esąs tik romano herojaus Karolio papasakotas filmas.

Knyga sudaro intymumo įspūdį ne tik dėl erotinio turinio, bet pirmiausia dėl subtilumo, su kuriuo prie jo prieita – kaip prie miegančios mylimos moters. M. Martinsons papasakoja, jog knygą rašė viešbutyje „Vilniaus pakraštyje“, kuris jam tris mėnesius buvęs „kaip antri namai“. Padėkojęs skaitytojams, autorius parašo vietą ir laiką – „Vilnius, 2011 metų gruodis“. Lietuvių skaitytojas jaučiasi pamalonintas, prijaukintas, ir tai yra gerai.

Visa romano kalba sudaro jaukumo įspūdį, nors ne viskas, kas jame aprašoma, toli gražu yra jauku. Tokie žodžiai kaip „chalatas“ jaukiai pridengia žmonių gyvenimo dramą, tarp jų tvyrančią įtampą. Neišduodamas romano siužeto vingių, pažymėsiu, jog tai – kelionės, keičiančios personažus, kūrinys: Ana ir Tomas su vaikais vyksta Kūčių vakarienės pas jo tėvus. Prie šventinio stalo atsiduria ir keli draugai. Įtampa, nusivylimas, bandymas rasti vietą savo gyvenime, (ne)tikrumo pojūtis,

kurį dichotomiškai atspindi gyvasties ir negyvasties simboliai – klitoris ir vibratorius. Įdomu tai, kad knyga pradedama klitorio, o baigiama vibratoriaus paminėjimu. Jei pradėjote raudonuoti, vadinasi, knyga jums: prierašas „be cenzūros“ reiškia, kad 60 romano skyrelių įtrauks į atpalaiduojančią erotinę ir filosofinę kelionę po save.

Siužete persipina Afrikoje iki šiol praktikuojami žiaurumai (mergaičių klitorio apipjaustymas) ir šiuolaikinės šeimos gyvenimas. Šiek tiek eretiškai pasirinktas veiksmo laikas – Kūčios. Tačiau jis logiškas: tai – artimiausių žmonių (kartais tik iš pareigos) susibėgimo metas, mūsų sekuliarioje visuomenėje mažai ką bendra beturintis su religija, tikėjimu. Meistriškas psichologizmas atsiveria ne vienoje scenoje, pvz., Ana suvaidina, jog Ernestui yra pirmoji, o šis, nepamatęs „pirmojo kraujo“, atitolsta nuo jos, pora išsiskiria. Ar „tyliausia“ metų naktis, kai visi turėtų linkėti vienas kitam tik gero, tokia esti dažnai? Tokių ir panašių klausimų šis romanas pateikia ne vieną, todėl jį ir įdomu skaityti ne kaip bulvarinį skaitalą.

„Tyli naktis. Be cenzūros“ – kiek kitoks kūrinys nei ankstesni M. Martinsono romanai „Amaya“, „Nereikalingi žmonės“, tapę populiariais filmais ne tik Lietuvoje. Atvertis – sudėtingas dalykas, o jei tai liečia intymiausius dalykus, jį kartais nepakeliama. M. Martinsons yra tikras atvertiems pavaizdavimo meistras. Knygą perskaičius, norisi laukti jos tęsinio ar kito panašaus šio rašytojo, režisieriaus kūrinio. Skaitytojams priminsiu, jog M. Martinsons – daugiaplanis kūrėjas, sugebantis kurti ir humorą („Šapro šou“), ir jau minėtas dramas.

Kuo mažiau kūryboje cenzūros – tuo geriau. Necenzūruojamas čia ir dvigubas baltų tautų paveldas – pagoniškas ir krikščioniškas. Knygoje rasime įvairių dainų ištraukų – ir „leliumoj, tai tau bus tai, leliumoj“, ir „tyli naktis, šventa naktis, vyksta meilės paslaptis“. O juk erotika egzistavo visada, kaip mokė šviesaus atminimo Skirmantas Valiulis, taip ir nespėjęs įsteigti erotikos muziejaus Lietuvoje: nuo „Giesmių giesmės“ iki vestuvinių baltiškų dainų. Džiugu, kad latviškas ir lietuviškas sandai šioje knygoje susijungia: tampa aišku, jog dvi likusios gyvos baltų tautos susijusios kur kas intymiau, nei gali pasirodyti.

2012 m. kovas

OBUOLIO PASLAPTIS

Walter Isaacson. STEVE JOBS. - Kaunas: Obuolys, 2012. Iš anglų kalbos vertė Paulius Ambrazevičius.

Ilgokai svarsčiau, ką nebanalaus galima būtų parašyti apie populiarią knygą, skirtą visiems gerai žinomam asmeniui. Nors Steve'as Jobsas (tikr. Steven Paul Jobs, 1955-2011) aprašytas vienu metu ir kaip genijus, ir kaip paprastas žmogus, jis lieka ir paslaptimi, kurią bandyta atskleisti neplonoje biografijoje. Tad pažvelkime į jį per paslapties ir simbolikos prizmę.

Taigi, paslaptis. Dramblio kaulo spalvos kompiuteriai, kuriuos itin vertina dizaineriai, muzikantai, snobai ir pasiturintys žmonės. Kadangi beveik nesu asmeniškai susidūręs su S. Jobso sukurta produkcija, būsiu gana objektyvus. Iš šalies ji man atrodo šaltoka, nors ir estetiška, kaip ir dzenbudistinės-ateistinės-perfekcionistinės S. Jobso pažiūros, technika, kaip ir pagal jos principą (spalvas) „sukonstruotas“ knygos viršelės su hipnotizuojančia genijaus fotografija, traukia. Kuo, iki šiol negaliu pasakyti. Galbūt perfekcionizmas, tiksliau, tobulybės ieškojimas ir yra atsakymas? S. Jobsas, meditacijose neblogai perpratęs save, suvokė ir daugelio žmonių prigimtį: beveik balta (bet ne „ligoninės“, gydytojų chatlatų baltumo, o jauki dramblio kaulo baltumo) spalva yra labai stiprus simbolis. Dar vienas galingas simbolis – obuolys, „Apple“, kurį pasiepiamai kai kas vadina graužtuku, o sąmokslų teorijų mėgėjai įžvelgia jame Fibonačio seką, taigi – vėl tobulybės paieškas. Ar teisūs jie, ar ne, ne taip svarbu, tačiau S. Jobso produktai išties pataikė „v jabločko“ (rus. „į dešimtuką“, pažodžiui – „į obuoliuką“). Dar viena gerai žinoma obuolio simbolika – tai Biblijoje aprašytame Edeno sode vykęs gundymas, kai atsikandęs obuolio Adomas kartu su Ieva buvo išvaryti iš rojaus, nes taip pažino blogį. Beje, Robo Janoffo sukurtas „Apple“ simbolis 1977-1998 m. buvo vaivorykštinis, tačiau apie šią simboliką tolerantiškai patylėkime.

Analizuoti pačią knygą nėra sudėtinga. Ji parašyta standartinės vakarietiškos biografijos pavyzdžiu. Didelė, stora ir graži, 42 skyrių, su išskirtinėmis fotografijomis, kuriose atskleidžiama S. Jobso asmenybė, jis parodomas kaip vyras, draugas ir tėvas. Pristatomi jo išradimai (nevardinsiu, nes turbūt kiekvienas paauglys juos jeigu ne turi, tai bent mintinai žino), pabrėžiamas knygos išskirtinumas (rašyta net dvejus

metus, artimai bendrauta, knygos autorius – profesionalus biografas). Čia galima rasti daug faktų, sužinoti, kaip kas atsirado ir pan. Kitaip sakant, kodėlčiai ir smalsučiai šią knygą turėtų išmokti mintinai. Būtent todėl knyga populiari ir pasaulyje, ir Lietuvoje.

Paminėtinas ir vertėjo – Pauliaus Ambrazevičiaus – darbas. Nors daugelis „Obuolio“ knygų leidžiamos su begale klaidų, o vertimai priverčia kvatotis arba filosofiskai nuliūsti dėl nesuvokiamai prastos jų kokybės, apie šią knygą to pasakyti beveik negaliu (nors klaidų pasitaiko, pvz.: „S.Jobso (turėtų būti Jobsas) davė jam Bono mobiliojo telefono numerį (...)“; p. 435; „Pataikaujantis viešbutis pagaliau sugebėjo pateikti ir sulčių (...) (gal visgi ne viešbutis S. Jobsui pataikavo, o jo darbuotojai?)“, p. 534). Suvokiant vertimo tempą (nors geriau reikėjo rinktis kokių penkių vertėjų komandą), pasistengta, kad lietuviškoji „Steve Jobs“ versija pasirodė neprasta (nors ir netobula – S. Jobsas nebūtų patenkintas). Tiesa, būdamas lietuvių kalbos mėgėjas ir kratydamasis pernelyg išsikerojusios globalizacijos ir kosmopolitizmo, visgi pavadinimą būčiau išvertęs (tiksliau, transkribavęs), ir knyga vadintųsi „Stivas Džobsas“. Juolab, kad nesuprantu, kodėl miestų pavadinimai lietuvinami, pvz., Niukaslas, o Džobsas išlieka Jobsu? Laikas mums, lietuviams, prisiminti, kad turime savąją kalbą, o ne tik džobsų, Geitsų ir kitų angliakalbių genijų suformuotąją. Nors lietuviškoji kompiuterijos leksika kartais kiek juokinga, kartais nesuprantama, visgi tik laiko klausimas, kada ji prigryja. Jau dabar nieko nebestebina kompaktinės plokštelės, programinė įranga (o ne „softas“) etc. Dar kiek laiko reikės, kad prigytų atmintukas (*USB memory stick*) ir kai kurie kiti terminai, tačiau, tikiu, taip įvyks.

Sparčiai artėjant (neabejoju) totalinei interneto (ir ne tik) kontrolės ir cenzūros erai (JAV neseniai priimtas įstatymas, pagal kurį NSA ir kitos spec. tarnybos turi teisę kopijuoti viską iš socialinių tinklų ir saugoti bent penkerius metus), galima tik bandyti įsivaizduoti, ką S. Jobsas dar būtų sukūręs, jei gyventų toliau, arba ką paliko nebaigtuose užrašuose, brėžiniuose (žinant jo darbštumą, jų turėjo išlikti nemažai).

Pabandant suvokti, ką gi iš tikro sukūrė S. Jobsas, mes matome, jog tai – kontrolės bei pramogų (kurios taip pat yra kontrolės forma) industrijos estetizavimas. Dramblio kaulo bokšte gyvenęs genijus mus pabandė suvilioti dramblio kaulo spalvos technologijomis (o be kompiuterio šiais laikais – kaip be rankų, tai prieš kurį laiką jis numatė), ir jam pavyko.

Taigi peršasi eretiškas (ir daugeliui turbūt atrodysiantis nekorektiškas) klausimas: kas toks buvo S. Jobsas – gerasis ar piktasis genijus? Be abejo, galime polemizuoti, kad kiekvienas daiktas, net ginklas, gali būti panaudotas geram tikslui, juolab „nekalti“ kompiuteriai, aifonai, aipodai, aipedai etc. Visgi kuo toliau į mišką – tuo daugiau medžių. Išitraukdami į „graužtuko“ imperijos arsenalo vartojimą, tampame vergais, savotiškais narkomanais, priklausomais nuo gražiųjų dramblio kaulo spalvos kompiuterių, jų klaviatūrų, plonyčių išmaniųjų telefonų ir kitko, ką sukūrė S. Jobsas.

Vos 56 metus gyvenęs S. Jobsas – genijus ar beprotis, norėjęs pakeisti pasaulį savais ginklais? O gal dvasingas žmogus, dovanojęs mums tai, ko dar iki galo neįvertinome? Bandykite rasti atsakymus tarp beveik 600 knygos puslapių.

2012 m. balandis

APOKRIFAS NEPARAŠYTAM ŠVENTRAŠČIUI

Donaldas Kajokas. KURČIAM ASILIUKUI: eilėraščiai. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2011.

14-oji poeto, eseisto, prozininko Donaldo Kajoko knyga, skirtingai nei daugelis lietuvių poezijos knygų, gali tapti vieno vakaro skaitiniu (prie kurio vėliau tikrai norėsis grįžti, kai ką pasižymėti, kai ką „pagūglinti“). O tai, mano galva, poezijai – didžiausias komplimentas: meditacija, kontempliacija knygoje „Kurčiam asiliukui“ dera su necenzūriniu žodžiu, gana gausiomis dedikacijomis, pasižadimais brūkšneliais ir kableliais (Eduardas Mieželaitis tai darė dar tada, kai D. Kajokas pirmosios knygos nebuvo išleidęs). Dįų (diskžokėjų) terminija kalbant, ši knyga – geras *mix'as*.

Vis dėlto *mix'as* nėra mišrainė, chaotiška bet kokių eilėraščių rinktinė. D. Kajokas išmintingas ne tik dėl to, kad yra įvaldęs visus pagrindinius literatūros žanrus ar todėl, kad skaito religinę, filosofinę, gal ir ezoterinę literatūrą (ne paslaptis, kad Kaunas – Lietuvos ezoterikos sostinė). D. Kajoko išskirtinumas ir išmintis – tame, kad jo poeziją reikia vartoti kaip savotišką apokrifą prie neparašyto šventraščio. Naujoji knyga, itin estetiškai apipavidalinta Romo Oranto ir Jūratės Stauskaitės (o ir viršelis iš *Munken Lynx 300 g/kv. m* popieriaus – *super*, jis tik patvirtina, kad rankoje – nežinomo šventraščio apokrifas ar bent jo egzegezė), yra svarbus estetiškas lietuvių literatūros dokumentas, paneigiantis stereotipą, kad lietuvių poezija mirusi.

D. Kajoko knygos „Kurčiam asiliukui“ žanras – poezijos gimnastika, kai buvęs gimnastas prisimena įvairiausius dalykus, kuriuos per gyvenimą dūšion sudėjo ir demonstruoja išsižiojusiems iš nuostabos mokiniams. Lyg lankstus aikido treneris, poetas nardo tarp pačių įvairiausių temų: knyga suskirstyta iš tartum prologo – eilėraščio „vienas yra skaičius du“ (rašoma mažosiomis, su labai retomis išimtimis, ir šis minimalizmas *veža*), skyrių „iš dvylikos juodvarnių“, „la divina commedia“, „Bodhidharmos pauzė – kailinukų vidus“, „iš Tryliktojo“.

Knygą pradėjau skaityti atvirkščiai, kaip jau įpratau tai daryti skaitydamas persiškai bei arabiškai. „Tryliktasis“ prasideda Rainerio Maria Rilke'ės epitafija: „Rose, oh reiner Widerspruch, Lust...“ Prie vokiškosios klasikos lietuvių klasikas prideda savo trigrašį, rimuodamas retą žodį

„aušroto“ su „be proto“, „rožė“ su „ošė“. O galiausiai knyga baigiama keistoka fraze „ir aušo be proto“ (p. 149). Sunku suvokti, ar eilėraščio personažė – luošą, nuklydusi, „šimtoji“ avelė – čia mirė kaip kad tikintysis miršta praradęs viltį tikėti. Rožės spyglių paradoksalumas, kaip ir bet koks žaidimas paradoksaais, D. Kajokui būdingas.

D. Kajoko paradoksai nebūtinai yra savitos dzenbudistinės (D. Kajokas rašo *zen*, tegul aiškinasi kalbininkai, kaip ten turi būti, bet japonų kalbos pamokose mane mokė, kad „z“ šioje kalboje tariama kaip „dz“) pratybos, bet ir tam tikras kodas, suprantamas jo artimiesiems, o gal tik jam. Tiesa, artimųjų čia yra įdomus ratelis, ir jo nariams dedikuoti keli neprasti eilėraščiai: laimingieji bilietai atiteko (žinoma) žmonai, kurčiam asiliukui (Horacijaus draugui), Bodhidharmai (jam skirtas visas skyrius, tarsi pabrėžiant budizmo svarbą poetui), akvariumui (jam tiesiogiai eilėraštis nededikuojamas, tačiau šis personažas minimas kelis kartus (galima įtarti, kad čia užšifruotas grupės „Akvarium“ pavadinimas), Rimvydui Stankevičiui (bene populiariausiam nenusakomo amžiaus kartos poetui ir interviuotojui), Sigitui Gedai, savitam poetui Gintautui Dabrišiui, Alfonsui Andriuškevičiui, Arvydui Šliogeriiui, Kornelijui Platiui („Kornelijaus haiku / gražiausi – tikslūs / romėniški“, p. 90; mažiau: nejaugi ir man vis labiau žilstant teks vis daugiau pataikauti?), dukrai Kotrinai, gyvenančiai tai Borneo, tai Kosta Rikos džiunglėse, radusiai laimę tarp beždžionių (tai ne pokštas; tačiau eilėraštyje uždėtas galingas šifras, ir tik jiedu turbūt supranta, kodėl „dukart du keturi©“ – taip, taip, šypsenėlė iš *sms* repertuaro yra ne mano, o D. Kajoko), Gintarui Grajauskui, Andrejui Tarkovskiui, šv. Brunonui.

D. Kajokas nustebina savo „nešvankumu“, kuris šiaip jau jam nebūdingas: „lu kalne, tai ko dabar steni / buizą verdies / pliauską pyst į pelę“ (p. 105). Įdomu, kodėl čia „pyst“ derinamas su autoironišku požiūriu (tai atsikartoja ir kitose knygos vietose) į savo buvusias knygas (pvz., „Komentarai. Esė“, 1990; „Dykinėjimai: Esė“, 1999; „Mirti reikia rudenį. Eilėraščiai“, 2000), šiuo atveju – į esė knygą „Lietaus migla Lu kalne“, 2002. Iš „budistinio“ skyriaus man patiko viena eilutė, kurią galima įrašyti į „aukso fondą“: „kai ateisi, mirtie, aš jau būsiu toli“ (man pakanka ir jo pavadinimo, nes paskui daug kartų kartojamas žodelis „blykst“, kuris nori nenori derinasi su tuo nelemtu „pyst“; p. 114; beje, vėliau pasitaiko ir sinonimas „plykst“, kyla mintis, jog D. Kajokas, kai niekas negirdi

(asiliukas juk kurčias – galima keiktis), prieš apsivalydamas meditacija labai keikiasi). Gaila, kad tokia estetiška frazė nevirto geru eilėraščiu. Juokauju. Juk knyga susijusi su „Dieviškąja komedija“, vadinasi, nieko nereikia priimti rimtai. „Dzen, dzen“, kaip rašė Ramūnas Jaras (dabar – Jaras Ramūnas).

Žaidimai su keliais apokrifiniais, beveik apokaliptiniais gnostiniais „atidengimais“, kaip jau minėta, primena E. Mieželaičio, pasaulio poetų ir net mano paties žalios jaunystės žaidimus, pvz.: „..... .., / laukė sulaukė /“ (p. 92). Mano pajauta, tai – *Transparent white 170 g/kv. m* popieriaus gadinimas, juolab, kad kitame, 93-iaame, puslapyje minimi medžiai (šermukšniai; jie minimi ne kartą, matyt, turi slaptą prasmę poetui – gal kaip estetui, o gal intymia). Šioje vietoje pasižadu skaityti kuo daugiau elektroninių knygų ir pasodinti medį.

D. Kajokas nemažai dirba prie žodžio. Suranda retus, nenuvalkiotus, kartais net iš visai kito Lietuvos krašto („lenčikė“, p. 46), o kartais gal kiek ir persistengia, turbūt pamiršęs, jog akys skaitant ima ir apgauna: eilėraščio pavadinimą „apie rudeninį bijau-rybuką“ nekaltai, spontaniškai perskaičiau „apie rudeninį bybuką“ (p. 85). Matyt, tokios eilės – išbandymas patiems intelektualiausiems skaitytojams, tiems, kuriems žaidimo „Kas?Kur? Kada?“ įsukto vilkelio garsas sukelia juoką, nes jie viską žino. O aš, pavyzdžiui, nesuprantu, kas tas „bijau-rybuk“ – „kas-dienis, visagalis eschatologas“, „lindėjantis jaukioj rudens krosnelėj“? Čia prisimenu ir Borisą Grebenščikovą su jo „Akvariumu“, ir Psojų Korolenką su jo „Boženka-božok“, kur dadaistiškai žaidžiama žodžiais. Visgi jei reiktų rinktis tą eschatologinį „bybuką“, ar ką kita, geriau jau pasiimčiau iš naujo skaitinėti Salio Šemerio „Granatą krūtinėj“. Netinka D. Kajokui *blatnumas*.

O va kai jis cituoja Bibliją, Bhagavadgytą, mini Kristų, Budą, tada vėl tampa „maloningajam skaitytojui“ (p. 77) atpažįstamas D. Kajokas. Gal šia knyga norėta „apsivalyti“ nuo prieš tai parašytųjų, tarsi išsiuokti iš jų, paryškinti geriausius ir blogiausius savo kūrybos momentus?

Perskaitęs knygą, supratau atsakymą į šį klausimą. Ji yra poezijos gimnastika, tačiau dar tiksliau knygos „Kurčiam asiliukui“ žanrą apibūdinant muzikiniams albumams taikomas terminas *tribute*: tai – duoklės atidavimas artimiesiems ir gerbiamesiems (nuo dukters bei žmonos iki Grajausko ir Budos). Nejau karžygys D. Kajokas pavargo rašyti ir šia kny-

ga, tarsi apsidrausdamas, atsisveikina su skaitytojais kaip poetas? Gal dabar panirs į naujus, dar mums nežinomos literatūros (o gal muzikos? teatro? kino? dailės?) vandenį ir, tarkime, sukurs Lietuvos epą arba kur kas geresnę pjesę už, atsiprašau, „Omletą“? O gal nutapys trispalvį kvadratą mėlyname fone su žvaigždutėmis?

Gražių vietų ir eilių čia esama, o tai svarbiausia. Kartais vienas žodis (visgi tai labiau minimalistinis kūrėjas) pasako daugiau nei ištisa tirada „tylos“ – daugtaškių. Pvz., „snaigesingai“. Rupūže, kaip gražu. Arba „sraigavedys“. *Strašnai putiova, tiesiog lafa.*

O vieną eilėraštį būtinai pacituosiu visą: jis gali tapti keliautojų (ypač į Egiptą) skanduote:

tyrai, asilėnas...

ne, matyt, ne tai

kelio

galo

slėnis

upė, trys krantai

(„pabėgimas į Egiptą“, p. 37)

Dvylikos juodvarnių, žalčio, sesers paminėjimas šioje D. Kajoko knygoje netiesiogiai primena teogoninį mitą „Eglė žalčių karalienė“. Tačiau tai – tik fragmentai, nesudarantys vientisos mitologijos. Kaip ir bent tris kartus knygoje minima Jeruzalė. Ji ir Kristaus laikų fragmentai labai primena Dainiaus Sobeckio eiles (toks jausmas, kad D. Sobeckis ir stilių, ir kai kuriuos provaizdžius nusirašė nuo savo mėgstamo D. Kajoko), pvz., eilėraštis „bliamba“, kuriame per šabą nazarietis pasiunčiamas „nupirkti saulėgražų spragintų“ (p.15).

Na, štai, priartėjau ir prie pirmojo eilėraščio „vienas yra skaičius du“. Nežinau, ar D. Kajokui teko klausytis įsimintinos grupės *ABBN* (*Blixa Bargeld & Alva Noto*) dainos „One“, kurioje yra tokie žodžiai (vertimas iš anglų kalbos): „Vienas – tai vienišiausias žodis, du gali būti toks pat blogas skaičius kaip vienas, toks pat vienišas“. D. Kajokas šioje „dykinėtojo murmelėje“ (ar tik ne Gintaro Beresnevičiaus žodis?) rašo: „vienas yra skaičius du / yra skaičius trys yra skaičius / keturi ir visi kiti yra

skaičiai // o tas kur po jų – jau ne skaičius, va juo, asiliuk, visą mielą gyvenimą ir skaičiuoju // varnas“ (p.7).

Gaila, niekas negirdi. Kurti asilai.

Tikiuosi, maloningieji skaitytojai ir gerbiamas knygos autorius supras, jog labiausiai kabinėtis norisi prie to, kas mieliausia. Gera tai poezija. Bet tik artimųjų ratui.

2012 m. gegužė

PAVYZDINĖ „ATVIRŲ NERVŲ“ ŽURNALISTIKA

Ana Politkovskaja. TIK TIESA, NIEKO DAUGIAU.- Kaunas: Kitos knygos, 2012.

Kaip praneša leidykla „Kitos knygos“, „2006 m. rugsėjį nužudyta Rusijos žurnalistė Ana Politkovskaja šiandien tapo tikra XXI a. ikona, simbolizuojanti tiesų žodį ir bekompromisę laikyseną prievartos, žudynių bei karų pasaulyje. Pradėjusi rašyti Rusijos valdžiai itin nepatogiomis Čечėnijos karo temomis, ji nepabūgo valstybės grasinimų ir pilietiškai drąsiais straipsniais toliau plėšė melo šydą nuo grobuoniškos Putino Rusijos, prisidengusios karo prieš terorizmą mitu. Rašė tol, kol jos nepakirto samdyto žudiko kulka...“

Pasak leidėjų, knygoje surinkti geriausi ir aktualiausi A.Politkovskajos straipsniai, 1999-2006 m. publikuoti laikraštyje „Novaja gazeta“. Šiose publikacijose žurnalistė preciziškai užfiksavo itin žiaurų civilių Čечėnijos gyventojų kankinimą ir žudynes, drąsiai aprašė įkaitais paimtų „Nord West“ miuziklo žiūrovų dramą bei ne mažiau žiauresnę įkaitų tragediją Beslane. Daug dėmesio savo rašiniuose skirdama valdžios korupcijai ir savivalei, žurnalistė pelnė daugybę apdovanojimų už svarų indėlį į tiriamąją žurnalistiką bei kovą už žmogaus teises. Ryškų A. Politkovskajos portretą papildė jos kolegų prisiminimai, oficialių asmenų užuojautos, ištraukos iš užsienio spaudos bei interviu su žymiais politikais – L. Jospinu, T. Blairu, G. W. Bushu – fragmentai. Visi šie tekstai iškyla lyg monumentas tragiškai žuvusiai bebaimei kovotojai už demokratiją ir spaudos laisvę.

Knygoje – 10 skyrių: „Ar reikia gyvenimą aukoti žurnalistikai?“, „Karas Čечėnijoje“, „Kadetas“, „Nord-Ost“, „Beslanas“, „Rusija: „taiki šalis“, „Žemės planeta: pasaulis be Rusijos“, „Kitokia Ana“, „Paskutiniai straipsniai“, „Po spalio septintosios dienos“. Juos užbaigia trumpas terminų, vardų ir pavadinimų žinynas.

Knyga – aštri, tokia, kokia turi būti tikra žurnalistika, primenanti šviesaus atminimo dienraščio „Respublika“ žurnalisto Vito Lingio (1960-1993), nužudyto banditų ir korumpuotų politinių jėgų užsakymu, publikacijas. A. Politkovskajos aprašytos temos primena ir dabarties situaciją Lietuvoje, pvz., straipsnis „Prokurorų kadetofilija“ (2003 11 03), kuriame

rašoma: „Prokurorai – kaip ir visa supuvusi „kovos su terorizmu Šiaurės Kaukaze“ sistema – ir yra tikroji terorizmo palaikymo grupė“ (p. 191).

„Kitos knygos“ – vienintelė leidykla Lietuvoje išdrįsusi išleisti jau antrą A. Politkovskajos knygą. Pirmoji pasirodė 2008-aisiais („Rusijos dienoraštis“).

A. Politkovskaja (Anna Mazepa; 1958-2006) gimė Niujorke, ukrainiečių diplomatų, dirbusių Jungtinių Tautų atstovybėje, šeimoje. Baigė žurnalistikos studijas Maskvos universitete, dirbo laikraščiuose „Izvestija“, „Obščiaja gazeta“ ir „Novaja gazeta“. Tyrė žmogaus teisių pažeidimus bei kankinimus Čečėnijoje, kaupė informaciją apie neteisėtus Rusijos kareivių ir karinės žvalgybos veiksmus, padėdavo žuvusių karių motinoms teismuose. Per įkaitų dramą Maskvos teatre „Nord-Ost“ 2002 m. vedė derybas su čečėnų kovotojais. Kaltino Putiną ciniška ir melaginga politika, sovietinio stiliaus diktatūra. Ją bandyta nunuodyti 2004 m. skrydžio iš Rostovo prie Dono į Breslaną metu. A. Politkovskaja buvo ir išliks pilietinės drąsos bei žurnalisto sąžiningumo etalonas. Ji laikė save šių dienų disidente. Ana teigė rašanti tam, kad žmonės išgirstų tikrąją, o ne daugumos Rusijos televizijos kanalų ir laikraščių skelbiamą Kremliui palankią „tiesą“. „Žurnalisto pareiga – rašyti apie tai, ką jis mato tikrovėje“, teigė A. Politkovskaja. Nenustojo rašyti apie tai, ką matė, todėl 2006 m. spalio 7 d. buvo nužudyta dviem šūviais į galvą namo, kuriame gyveno Maskvoje, lifte.

„Ana Politkovskaja – tai „atvirų nervų“ žurnalistika, kurioje viskas ne lengva ir paprasta, o rimta ir atsakinga“, - teigia buvusi žurnalistės kolegė Zoja Jerošok (p. 382).

2012 m. birželis

ATRASKIME PAMIRŠTĄ LAIMINIMO MENĄ

John O'Donohue. PALAIMINIMŲ KNYGA. – Vilnius: Tyto alba, 2011.

Johnas O'Donohue (1956-2008) – airių poetas, rašytojas, katalikų kunigas, hegeliškosios pakraipos filosofas (apie Georgą W. F. Hegelį apsigynė disertaciją), keltų kalbų (ypač gimtosios airių, tiksliau, gėlų, *Gaeilge*) ir kultūros, dvasingumo populiariojas.

Pirmoji J. O'Donohue knyga „Anam Cara: A Book of Celtic Wisdom“ (1997; gėlų kalba *anam cara* reiškia „sielos draugą“), tapusi itin populiari, pasirodė ir lietuvių kalba („Anam čara: keltų pasaulio dvasinė išmintis“; Tyto alba, 2000). Kai J. O'Donohue kaip katalikų kunigo kelias 2000 m. baigėsi, bestselerio autorius nusiplėšė *koloratkę* ir iškeliavo į pasaulį (daugiausia klajojo keltams dvasia giminingose indėnų žemėse, t. y. JAV) dėstyti keltų išminties ir aplinkosaugos. Iš viso išleido septynias knygas (dvi iš jų – poezijos), o vos baigęs „Palaiminimų knygą“, mirė.

Kuo ši knyga galėtų būti įdomi tiems, kuriems nerūpi nei G. W. F. Hegelis, nei keltai? Ji nėra viena tų „pararimų, išminties“ knygų, kurios užsiguli knygynuose ir kurių eilutės gula ant atvirukų (dabar greičiau – Facebooke). Palaiminimas – universalus dalykas. Jis pirmiausia susijęs su šventumu, atgaila, Dievo valia, viltimi.

Lietuviškasis palaiminimas susijęs su baltų mitologijos laime / laume. Angliškasis / germaniškasis – su germanų prokalbės **blōðisōjanan*, - „krauju pažymėtas, šventas po tam tikrų apeigų“. Krikščioniškasis palaiminimas – iš lotynų kalbos *benedicere* („linkėti gero, kalbėti gerai (apie asmenį)“). Judėjų „kunigo“ (*kohain*) palaiminimas (*berakhah, birkat kohanim*) – tai „rankų iškėlimas“ (*nesiat kapayim, dukhanen*). Islamas pats savaime laikomas „palaiminimu visai žmonijai“. Minėdami pranašo Muhammado vardą, musulmonai dažnai ištaria žodžius „taika ir palaiminimas (*baraka*) nuo jo“. Hinduistai palaiminimą vadina *prasada*, „maloninga dovana“, - paprastai tai yra maistas, palaimintas ir duodamas šventojo, mokytojo savo sekėjams. Daug palaiminimo formų esama įvairiose budizmo pakraipose.

„Palaiminimų knygoje“ yra visko, tai – gili ir tuo pačiu gana žemiška knyga. Ji suskirstyta į septynis skyrius („Pradžios“, „Troškimai“, „Slenksčiai“, „Sugrįžimai“, „Širdies būsenos“, „Pašaukimai“, „Po pabaigos“), kuriuose – 88 palaiminimai.

*Kilnus it angelas,
Tave pažįsta iki pat šaknų,
Vis tikisi artimesnės draugystės,
Kad perkeltų tave per norų slenkstį, -
Atlėgs ten įtampa, ir palaimingą
Atokvėpį pajusi.*

(„Sau, kurio nepažįsti“, p. 160-161)

Šie palaiminimai – įkvėpto poeto meistriškumo įrodymas. „Tegu visi angelai tave saugo ir su džiaugsmu globoja“ (p. 53). Šilta ir jauku. Palaiminimai skiriami ir ugnį šlovinant („Pradžioje buvo Žodis ugningas, buvo griausmingas trenksmas, ir iš nematomybės žaizdos pasipylė raudonas būties oras“, - įdomi Šventojo Rašto pradžios interpretacija, p. 31), ir su Erotu nesipykstant, ir draugystei, ir bendrystei, ir nebūčiai, ir slaugytojai („ligos pasaulį tu pažįsti...“, p. 157), ir žemdirbiui, ir kaliniui, ir praradusiam dvasios ramybę, ir narkomanui („perėjęs tiek nevilties užkardų“, p. 130), ir...

Atraskime pamirštą laiminimo meną, moko mus J. O'Donohue knygos pabaigoje spausdinamame tokio paties pavadinimo esė (p. 201-232). Blogiau nebus.

2012 m. liepa

LEIDYKLOS VIZITINĖ KORTELĖ –VIKIPEDINIS KIČAS

Lukas Devita. GARSO GĖLĖS. – Vilnius: Mintis, 2012.

Sostinės leidykla „Mintis“, kadaise garsėjusi solidžiomis filosofinėmis knygomis ir išleidusi pirmąją Lietuvos roko enciklopediją, Vilniaus knygų festivaliui, vykšančiam rugsėjo 14-16 dienomis, savo vizitine kortele pasirinko bene kičiškiausią kada nors išleistą knygą – pigių įžvalgų ir vikipedinės medžiagos kratinį „Garso gėlės: hipiškos muzikos ir laisvų meno studijų kaleidoskopas“.

Tiesa, šią knygą leidykla savo puslapyje apibūdina kaip leidinį, kuriame „pristatoma ankstyvoji Amerikos ir Britanijos psichodelinio roko muzika, hipių sąjūdis, taip pat jų atspindžiai tolesnėje kultūros raidoje – muzikoje, kituose menuose ir visuomenės gyvenime“. Knygos autoriumi įvardijamas „žymus straipsnių muzikos, kultūros ir filosofinėmis temomis autorius Lukas Devita“. Radikalai.lt žiniomis tai – Vilniaus bibliotekininkas Vytautas Vilimas, kuris nėra parašęs nė vieno filosofinio straipsnio.

Blizgiuoju (glianciniu, glamūriniu, jei leis kalbininkai) viršeliu, primenančiu žurnalus „Cosmopolitan“ ar „Playboy“, papuošta knyga ištisą senų V. Vilimo straipsnių rinkinį. Daugelis jų publikuoti Lietuvos kultūrinėje spaudoje. Radikalai.lt siūlo skaitytojams paspėlioti, kas yra „laisvos meno studijos“, tuo tarpu knygoje – vikipedinės žinios apie pasaulinio garso muzikantus, kurios galėtų nustebinti 1990-aisiais, kai nebuvo interneto, tačiau ne 2012-aisiais. Dabar žinovo tonu rašyti apie visiems puikiai pažįstamą J. Kerouacą, „The Beatles“, W. Burroughsą, J. Hendrixą, D. Bowie, A. Huxley ir kitus „hipius“ yra mažų mažiausia netaktiška skaitytojo atžvilgiu. Visus minėtus ir kai kuriuos kitus kūrėjus pritempti prie „hipių“ subkultūros taip pat kvailoka.

Ši knyga akivaizdžiai parodo pagrindinę šiuolaikinės Lietuvos leidybos problemą: kokybiškų lietuviškų autorių trūkumą. Straipsnių rinkinys ir lieka straipsnių rinkiniu, ir imituoti „mokslinės“ knygos nepadės net nususęs literatūros sąrašas. Įdomu, kodėl jame I. Asimovo knyga „Aš robotas“ pateikiama ir angliškai, ir lietuviškai? Tikriausiai nebuvo ką daugiau dėti.

Lietuvos hipiai plačiai aprašyti knygoje „Lietuvos rokas: ištakos ir raida“. Ypač daug dėmesio joje knygos autorius skyrė bene žymiausiai

hipių komunai – „Raganiai“, pirmasis atradęs jos kūrėjus ir juos pakalbėjęs. Lietuva L. Devitos-V. Vilimo knygoje tartum neegzistuoja. Kam, gerbiamieji, įdomu, kad tam tikra plokštele „baigėsi ilgas „Mahavishnu Orchestra“ etapas“ (p. 175)? Šį ir kitus straipsnius – pasikartosime – jau seniai skaitėme Lietuvos kultūriniuose laikraščiuose.

Knygoje nėra jokių išvadų, ji nutraukiama staiga, pasibaigus straipsnėliui apie moteris dainininkes. Užtat leidinys turi „Įvadą“ (p. 9-22), kuriame skystoku publicistiniu stiliumi samprotaujama apie tai, kad „roko muzika visada bylojo apie laisvę“ (p. 11). Taip ir norisi pasakyti: „Sėskis, du“. Autorius tiesiog įgyvendino savo seną svajonę, ir dabar jo knygų lentynoje gulės šis kičinis leidinys. O Lietuvos roko ir kitos alternatyviosios muzikos gerbėjų artimiausiais metais laukia siurprizai: nauji leidiniai, apie kuriuos Radikalai.lt pažada pranešti vos ką nors sužinoję.

2012 m. rugpjūtis

PEKINO BRISIUS IR PRAKALBINTAS KARPIS

Vaiva Grainytė. PEKINO DIENORAŠČIAI. – Vilnius: Vaga, 2012.

Šios knygos pasirodymas buvo gana netikėtas, tačiau, kita vertus, jos jau senokai laukiau – suskaityti „Šiaurės Atėnai“, kuriuose publikuotos būsimos knygos ištraukos, ėmė nebetilpti mano viloje ir jachtoje, tad buvau ėmęs nerimauti. „Pekino dienoraščiai“ išleisti tik 800 egz. tiražu, kas šiems laikams nėra beviltiškai mažai, tačiau vis dėlto rodo vieną pagrindinių lietuvių fobijų: Rytų šalių baimę. Laimė, atsiranda vis daugiau žmonių, kurie drąsiai rašo apie savo patirtį Oriente.

Tikiu, kad šią fobiją nugalės tie, kurie perskaitys V. Grainytės knygą. Užtenka ją atsiversti, ir iš karto užsikabini. Viena vertus, tai tikrai dienoraščiai – mergina iš tiesų studijavo Pekine kinų kalbą ir kultūrą, iš kitos pusės – parašyti dienoraščius taip meistriškai, meniškai ir su tokiu humoru gali toli gražu ne kiekvienas. Todėl čia tikrai nerasime nuobodžių paverkšlenimų, kaip sunku mokytis kinų kalbos (išties sunku, kas nebandė – pabandykit), vikipedinių nuorašų ir kitokio šlamšto, kuris knygą sugadintų.

Kiek žinau, ši knyga jau yra „Vagos“ topuose, todėl beveik neabejoju, kad bus ir pakartotinas jos tiražas (tam gali pasitarnauti ir patrauklus knygos viršelis). „Pekino dienoraščiai“ privalomi visiems, kurie turi humoro jausmą, na, ir nors kiek nori sužinoti apie Kiniją daugiau. Taip, fanatiški Tibeto, Uigūrijos, Mandžiūrijos, Vidinės Mongolijos laisvės gynėjai galbūt šios knygos neskaitys tyčia, tačiau tai jau jų problema. Meistro darbas negali būti vertinamas politiniu aspektu, o ši knyga – nė kiek neperlenkiu lazdos – yra šedevras.

„Šachas ir matas visokiems užkalniams“, - taikliai apie šią knygą pasakė Kęstutis Navakas.

Labai smagu, kad „Pekino dienoraščiai“ suskirstyti į galybę (nepykit, neturiu noro skaičiuoti, bet jų daug) skyrelių, pavadintų intriguojančiai, pvz., „Arklys arklys, tigras tigras“, „Chlorkalkių dainos“, „Ieškomas taichi korepetitorius. Pikti krevečių burtai“, „Arktis, kaip ir ši maloni pažintis, nusipelno kreipinio „Jūs“, „Dada Velykos“, „Baltoji mergelė, tapusi raudona“ etc. Skyreliai padalinti į dvi dalis – „Pekinas I“ ir „Pekinas II“, ir tai turi chronologinę prasmę. Kiekvienas skyrelis pažymėtas konkrečia data (kartais net valanda). Tai „Pekino dienoraščiams“ suteikia autentiš-

kumo, todėl knyga gali būti traktuojama ne tik kaip smagus skaitalas, bet ir kaip pagalba pradedančiam sinologui ar besiruošiančiam studijuoti Kinijoje.

Esama ir iliustracijų – jos skoningos ir įdomios, neperkrauna knygos.

Cituoti „Pekino dienoraščius“ beprasmiška: juose, kaip kokioje „Briliantinėje rankoje“, beveik viskas cituotina. Vis dėlto šio sakinio nepamiršiu niekada: „Pasistiprinusi nusprendžiau pastiprinti Kinijos šunis. Iš rankinės vietiniam Rikiui ištraukiau sušutusią juodą duoną su ištižusiu, į ją išgėrusiu sūriu (širdies draugo sutepti sumuštiniai kelionėje liko nepanaudoti). Šuva ilgai uostė ir dvejojo, tačiau atbulais dantimis ėmė ėsti. Pekino Brisių supažindinusi su Lietuva (per duoną – trūko tik druskos), palinkėjau jam skanaus ir pasižiūrėjau į akis: kad atsiminčiau tą žvilgsnį, kuris – negali žinoti – galbūt kada nors bus patiektas mano lėkštėje“ (p. 17).

Vaiva Grainytė (g. 1984 Kaune) – unikali kūrėja: ne tik rašytoja, bet ir muzikantė, performansų atlikėja, teatrologė. 2001 m. Kauno jėzuitų gimnazijoje kartu su kitomis keturiomis vienuoliktokėmis įkūrė grupę „Sugyvulinos Latakams“, kuri, pasak Vaivos, buvo „organiškas ir savaiminis *reiškinys*, gyvavęs lygiai metus“ (čia ir toliau – iš išskirtinio interviu su V. Grainyte, - M. P.). Pasak V. Grainytės, pirmieji šios grupės kūriniai buvo „apie telepatus, kurie jodami nešėsi duonos kepalus, pelėdą, kuri vaikus ėda ir yra Carlo Castanedos ir Carlo Gustavo Jungo augintinė, taip pat apie ūkvedį, „Lapę snapę“, Bitele, kuri skrido pas krišnaitus. Tai buvo net ne kūriniai, o spontaniškumo gūsiai“. Nuo 2008 m. V. Grainytė groja avangardinės muzikos grupėje „Regina“. „Tai, ko gero, būtų galima pavadinti santūresne „Sugyvulinos Latakams“ tąsa, tik čia jau dominuoja ne gaivalas, o tekstai. Pamenu, kad festivalyje „Mėnuo juodaragis“ buvome sumaniusios parodyti performansą, kuriame būtina turėjo dalyvauti gyvas karpis (jį, atseit, turėjome kalbinti) ir bulvių tarkavimo mašina (norėjome panaudoti jos garsą). Vaikščiojome po Sudeikius ir beldėmės į gyventojų namus. Keista, jog iš kažkur gavome karpį, tačiau tarkavimo mašinos, regis, gauti nepavyko.“

Tad ar galime stebėtis, kodėl „Pekino dienoraščiai“ tokie įdomūs?

2012 m. rugpjūtis

LAISVĖS MENO PAMOKOS SKRAIDŽIOJANT VIRŠ KUŠETĖS

Raimundas Milašiūnas, Vilis Normanas. FROIDISTIŠKAI MARKSISTINIAI IR KONSERVATORIŠKAI ANARCHISTINIAI SKRYDŽIAI ANT KUŠETĖS VIRŠ GEGUTĖS LIZDU VIRSTANČIO PASAULIO. – Vilnius: Vaga, 2012.

Kadangi knyga, kurią noriu čia trumpai recenzuoti (mano galva, ilgų recenzijų niekas nebeskaito), ilga, teko šiek tiek ir pasikeikti, - neįsivaizdavau, kad galima trumpiau pakalbėti apie tą patį? Šis leidinys – topuose gana aukštai suspėjusi pabūti psichoterapeuto R. Milašiūno ir rašytojo V. Normano knyga.

Knyga įdomi ne tik tuo, kad tai gana netikėtas duetas (duetų knygos pasaulyje jau seniai nebe naujovė, tačiau man jos atrodo įdomios, nes skatina dialogą, o Lietuvoje šis žanras dar naujas), bet ir savo laisvumu. Ar knygos viršelyje deklaruojami dalykai atitinka beveik 300 puslapių jos turinį? Galima sakyti, kad beveik idealiai. Žinoma, apie anarchistines ir marksistines idėjas dažniau šneka jų propaguotojas V. Normanas, tačiau kartais viskas apsiverčia aukštyn kojom ir jaunuolis virsta senu bambekliu, o „konservatorius“ R. Milašiūnas tampa energijos pilnu jaunuoliu. Tuo knyga intriguoja – negali žinoti, kas laukia toliau, nors, reikia pripažinti, kartais „guma tempiama“. Vis dėlto tai neturėtų būti rimtas kaltinimas knygos autoriams – jų nagrinėjama tematika reikalauja atidos. Sakau „tematika“, o ne „tematikos“, nes esminis leitmotyvas knygoje yra tai, kaip žmogų išmokyti laisvės meno.

„Sakoma, kad reikia bijoti tų, kuriems viskas visada aišku“, - pabrėžia R. Milašiūnas ir priduria, kad „viskas čia – mūsų subjektyvi nuomonė“ (p. 83).

Smagu, kad pašnekovai, nepaisant nemažo amžiaus ir profesijų skirtumo, gerbia vienas kitą ir nebando perauklėti vienas kito, „atversti“ į savo įsitikinimus. Žinoma, akivaizdu, kad V. Normano garbinamos postmodernistinės filosofijos idėjos R. Milašiūnui nėra itin priimtinos, tačiau abu knygos autoriai turi ką duoti skaitytojui. Išties iš gana storo tomelio išėitų neblogas konspektas, pravartus psichologijos (ir ne tik) studentams.

Iš knygos galima sužinoti ne tik pašnekovų poziciją laisvės bei artimais klausimais, bet ir kai kurių dalykų, kurių galbūt nežinojote

anksčiau. Pvz., aš nežinojau, kad, pasak R. Milašiūno, „psichopatijos diagnozės šiandien jau nebėra“ (p.63). Niežti liežuvis jo paklausti, o kas tuomet mus valdo? V. Normanas „visu šimtu procentų“ tvirtina, kad „psichopato diagnozė egzistuoja“ (p. 64).

Suprantama, ši knyga nėra naujienų portalas, tačiau jos redaktoriams reikėjo pasidomėti kai kuriomis aptariamomis temomis, kurių aptarimas tiesiog paseno (pvz., kai kalbama apie iš Lietuvos Karo akademijos dingusius du kariūnus, p. 65). Akivaizdu, kad pašnekovai aktualijomis domisi mažiau nei vidinėmis žmogaus erdvėmis. „VISI FILOSOFAI YRA VAIKAI!“ – šaukia V. Normanas (p. 15). Ramiu tonu, kaip ir dera psichoterapeutui, R. Milašiūnas pastebi, kad reikėtų nepamiršti jausmų, ne tik proto, kurį labiau vertina filosofai.

Kartais norisi įsiterpti į dialogą ir pasakyti savo nuomonę. Vadinasi, knyga pavykusi – ji provokuoja, nervina, erzina, ramina, informuoja, suteikia ir atima viltį, o galiausiai parodo, kad Lietuvos leidyba dar nemirė. Daugiau tokių įdomių projektų.

2012 m. rugpjūtis

**RIMANTAS DICHAVIČIUS:
„TAI, KAS BUVO IŠKOVOTA IR APGINTA, PRIVALO BŪTI
IŠSAUGOTA, PRATĖSTA IR GAUSINAMA“**

Rimantas Dichavičius. LAISVĖS PAŽENKLINTI. – Vilnius: Versmė, 2012.

Naujausia legendinio dailininko, fotografo Rimanto Dichavičiaus (g. 1937) knyga – „LAISVĖS PAŽENKLINTI. Dailininkai atkurtai Lietuvos valstybei. I tomas“ – išpūdingas paminklas Lietuvai ir jos simboliams bei tiems, kas juos kūrė.

Išpūdingo dydžio 400 puslapių leidinys – monumentalus, kaip ir tie darbai, kuriuos nuveikė nematomo fronto kariai – dailininkai, kūrę mūsų valstybės simbolius.

Knygos priešlapyje – skaudžiausių mūsų karo ir pokario metų žemėlapis, kuriame sužymėtos visos Lietuvos gyventojų tremties ir kalinimo vietos Sovietų Sąjungoje 1940-1988 metais. Jų be galo daug. Tačiau žemėlapi pastudijuoti reikia laiko, kaip ir knygą, pradedamą Lietuvos himnu.

Ižanginiame žodyje R. Dichavičius pabrėžia: „Priešas ženklų bijo labiau nei kalavijo“ ir paantrina, kad laisvė ženklina tikrąsias esatis. Tai – viena tų knygų, kurią reikėtų turėti ir kaskart atsivertus studijuoti kaip šventraštį. Pirmajame fotoalbumo tome pristatyti 58 įvairių kartų (kai kurie jau mirę) šalies dailininkai, tapytojai, grafikai, monumentalistai, keramikai, dizaineriai ir jų darbai. Tarp pristatomų dailininkų – Arvydas Každailis, Stanislovas Kuzma, Giedrius Kazimierėnas, Vaidila Liudvikas Gedminas, Romualdas Karpavičius, Antanas Žukauskas, Jonas Jagėla, Nerijus Treinys, Petras Repšys, Gitenis Umbrasas, Arūnas Sakalauskas, Algirdas Bosas, Eimantas Ludavičius, Joana Noreikaitė, Petras Henrikas Garška ir kiti.

Numatomi dar keli leidinio tomai, į kuriuos bus sudėta daugiau negu 100 autorių valstybingumo įtvirtinimui sukurtų darbų.

Pasak autoriaus, medžiagos rinkimas ir bendravimas su autoriais užėmė ketverius metus. Kad būtų kur laikyti visą medžiagą – diskelius, papildomą literatūrą ir t. t. – knygos sudarytojui teko pirkti tris naujas spintas.

Knygoje rasime visą ženklų sistemą, atkurtą atkūrus Nepriklausomybę: vėliavą, heraldiką, valstybės riboženklus, pinigus, pareigūnų uniformas, liturginius reikmenis, skulptūras ir dar daug visko.

Knygą-albumą „Laisvės paženklinti“ spaudai rengė pats autorius, jam talkino „Versmės“ leidykla.

R. Dichavičius labiausiai išgarsėjo subtiliai erotiniu fotoalbumu „Žiedai tarp žiedų“ (pirmasis leidimas – 1987 m.), kurį stengėsi pamatyti kiekvienas laisvėjančios Lietuvos gyventojas. Dabar kiekvienas lietuvis turėtų pamatyti šią išpūdingą knygą.

2012 m. rugsėjis

„PASAULIS PAGAL BARĄ“: P.A.G.A.L.I.A.U!

Pasaulis pagal BARĄ. ARTŪRO BARYSO-BARO PORTRETAS: istorijos, pokalbiai, vaizdai. – Vilnius: Kitos knygos; Vario burnos, 2012.

Iš knygų, kurių ilgai laukiama (šios – apie dvejus metus), daug tikimasi, taigi šiam leidiniui keliu aukštą kartelę. Įvertinęs visus knygos skaitymo, žiūrėjimo, analizavimo malonumus, drąsiai duodu 9 balus iš 10. Kodėl ne visus 10? Iš esmės ji nusipelno aukščiausio balo, tačiau trūksta DVD, kuriame būtų Baro filmai, galbūt vienas kitas legendinis jo kūrinys su grupe „Ir Visa Tai Kas Yra Gražu Yra Gražu“. Sakysite – visa tai nesunkiai randama internete? Nesutiksiu: toks leidinys privalo būti kuo išsamesnis. Kita vertus, tai nėra enciklopedinis leidinys, o daugiau prisiminimų, (auto)interviu ir iliustracijų rinkinys.

Tačiau galima džiaugsmingai sušukti: pagaliau pasirodė knyga apie vieną svarbiausių Lietuvos kino ir muzikos pasaulio asmenybių

Knygos dailininkas Tomas S. Butkus, sudarytojas Gediminas Kajėnas, tekstus rengė ir Aukšė Kancerevičiūtė, Kristina Buidovaitė, Kaspars Pocius.

Viršelyje – puiki Dmitrijaus Matvejevo nuotrauka, kuri tarsi atspindi daugialypę Baro asmenybę: avangardistas, kolekcininkas, antikvaras, bibliofilas, filmininkas-režisierius (ne prastesnis nei Jonas Mekas, o, subjektyviai vertinant, geresnis, tik trumpai gyvenęs), net dailininkas, savamokslis filosofas, idėjinis valkata.

Nukąstos ledų porcijos motyvas knygą lydi nuo pradžios iki galo. Tai tarsi neišvalgytas gyvenimas, malonumas, kurio nelemta patirti iki galo. Solidžios apimties (300 gana storo popieriaus puslapių), dailios išvaizdos, nemažo (bet ir ne per didelio) formato leidinio pabaigoje – „P. S.“, iliustruotas nenukąsta ledų porcija, už kurios – artimo Baro bičiulio, legendinio žurnalo „Tango“ leidėjo Roberto Kundroto atsisveikinimo laiškas „Iš niūraus pasaulio į pasvirusį“. R. Kundrotas prisimena, kaip pirmąsyk pas Barą užsuko dar 1980 metų vidurvasarį. Kiek nustebino R. Kundroto žodis „Baltgudija“ – regis, Baltarusijos valstybės pavadinimo niekas dar nepakeitė? Iki šiol teko girdėti tik alternatyvų variantą Gudija. Po postskriptumo – „Svarbiausios Artūro Baryso-Baro gyvenimo ir kūrybos datos“. Iš trijų puslapių teksto sužinome, kad gimė Panevėžyje kaip Artūras Launakojis ir tik 1965 m. tapo Barysu. Lankė fotogra-

fijos, kino būrelius. 1970 m. sukūrė pirmuosius filmus – „Alchemija“ (3 min.), „Gyventi“ (neišlikęs). Filmai toliau kurti ir 1971-1979 (tais metais už filmą „Jos meilė“ atimta teisė metus demonstruoti filmus mėgėjiško kino festivaliuose), 1980-1982 (įsimintinas „Akivaizdu, bet neįtikėtina“, 6 min.), 1983-1984 metais. 1989 m. atliko pagrindinį vaidmenį režisieriaus Vidmanto Gaigalo filme „Vienturtis“. 2000 m. su broliais Artūru ir Rimu Šlipavičiais ir Andriumi Radziukynu sukurtas filmas „Suvokimas“. Vėliau filmai kurti jau apie Barą – Giedrės Žickytės „Kuo kvepia laisvė“ (2002), Algimanto Maceinos „Gėlių vaikai“ (2003), Sandros Januševičiūtės ir Daivos Minkevičiūtės animacinis filmas „Arabaras“ (2004). Po Baro mirties 2005 m. Aleksandras Jegorovas-Džyza pristatė keturių dalių jo filmų antologiją. Po mirties Lietuvos avangardo genijus gavo ir apdovanojimą „Už nuopelnus scenai“, apie jį sukurti dar trys filmai – Dainiaus Mažulio „Sarab“ (2006), Rimo Morkūno „Spalvoti Baro sapnai“ (2008), G. Žickytės „Baras“ (2009).

Atskiras ir labai svarbus Baro gyvenimo etapas buvo grupė, sutrumpintai vadinama „Gražuoliai“, įkurta 1987 m. su A. Šlipavičiumi-Šlipu. Pirmoji jos kasetė išleista 1991 m. Vokietijoje. 1993 m. „Zona“ Lietuvoje išleido grupės debiutinę kasetę. Vėliau pasirodė dar ne vienas grupės albumas. Visi jie vertintini kaip avangardinio roko, eksperimentinės muzikos klasika.

Knygoje gausu tekstų. Su skaitytoju kalbasi Baro mama, taip pat jo filmų aktorė, režisieriai, žurnalistai, eseistai, muzikantai, architektai, rašytojai, istorikai, publicistai, vertėjai, dailininkai. Yra čia ir šviesaus atminimo Skirmanto Valiulio prisiminimai. Knygos *coda* – Aido Marčeno Barui skirtas eilėraštis, kuriame menininkas vadinamas „laisvu šešėliu tarp šešėlių laisvų“.

Baras daug ir atvirai kalbėjo. Prisipažino, kad jo mėgstamiausias muzikantas – Darius Čiuta, o mėgstamiausias filmas – jo paties sukurtas filmas „Jo ieško“ (1980, 38 min.).

S. Valiulis pripažino, kad Baras „kūrė pats save“, „jo elgesys, kalba pulsuoja ypatingu laisvumu, o išvaizda – išskirtinė, tai labiausiai ir intriguoja“ (p. 108). „Tikiuosi, kad šis leidinys padės Artūrai Barysui-Barui sugrįžti“, - nedaug likus iki mirties rašė S. Valiulis (p. 125). O aš tikiuosi, kad atsiras leidinys, kuris ne mažiau solidžiai padės sugrįžti S. Valiuliui, kurio Baro filmų analizė yra šios knygos viršukalnė.

Be abejo, įdomūs visi tekstai. Neradau nė vieno nuobodaus. Trum-pame, vos puslapio tekste, senojo Vilniaus simbolis Nikodemas kons-tatuoja: „Galbūt jis buvo hipis, jei jis tikrai buvo hipis, turėjo dovanoti žibuokles gražioms merginoms“ (p. 93).

Baro mama Aldona Barysienė prisiminė, kaip dažnai girtą Barą se-kiojo saugumiečiai. Labiausiai ji apgailestauja, kad Baras pernelyg daug gėrė, o ir mirė „dar gerokai „šiltas“ ant sofos jos namuose – prigulė ir nebeatsikėlė, širdis neatlaikė. „Štai toks nerimastingas gyvenimas ir to-kia rami mirtis“ (p. 31).

Rašytojas Algimantas Lyva Barą prisimena kaip Magą, kuriam su R. Kundrotu paskyrė epą „Magas“ (net šešios knygos), kompozitorius, garso meno kūrėjas Gintas Kraptavičius – kaip ekstazę sugebėjusį pa-siekti muzikantą, muzikologas Darius Užkuraitis iš Baro sužinojo apie „Art Zoyd“. Knygoje daug kalbama apie mirtį, pasikartoja Baro pasako-jimai apie tai, kokie jam svarbūs sapnai ir kaip jis norėtų miegoti karste.

Leidinį įvertins tie, kas žino, jog visa tai, kas tikra, yra tikra.

2012 m. rugsėjis

VEROS KRYŽANOVSKAJOS-ROČESTER PRANAŠYSTĖS

Kol pasaulis įtemptai laukia 2012-ųjų gruodžio 21 d., trumpam pamirškime majus ir jų pranašystes. Pabandykime pažūrėti, ar buvo žmonių, kuriuos pelnytai galėtume vadinti aiškiaregiais. Apie Nostradamą žinome visi, daugeliui girdėtos dar kelios pavardės, tačiau viena moteris šiuo metu yra nepelnytai pamiršta.

Kas buvo V. Kryžanovskaja-Ročester?

Gimė 1857 m. birželio 2 (14) d. Varšuvoje, mirė 1924 m. gruodžio 29 d. Taline. Nors gyveno palyginti neilgai, sugebėjo parašyti tokių dalykų, kurie kelia nuostabą jau visą šimtą metų. Veros tėvas, artilerijos generolas majoras Ivanas Antonovičius Kryžanovskis buvo kilęs iš senos, kilmingos giminės Rusijos Tambovo gubernijoje, motina – iš vaistinininko šeimos. V. Kryžanovskaja nuo vaikystės buvo ligota ir nuoširdžiai tikėjo, kad paslaptingos kosminės jėgos apsaugos ją nuo blogio ir ligų. Po tėvo mirties 1871-1877 m. mokėsi Peterburge, tačiau mokslus dėl prastos sveikatos metė, 1880-1900 m. gyveno Vakarų Europoje.

Nuo vaikystės domėjosi senovės istorija ir okultizmu, dalyvaudavo spiritizmo seansuose kaip mediumė (tarpininkė tarp žmonių ir kito pasaulio). V. Kryžanovskajos vyru tapo žinomas to meto spiritistas S. V. Semionovas.

Po revoliucijos emigravo į Estiją, dvejus metus dirbo medžio perdirbimo fabrike. Fizinis darbas pakirto sveikatą ir ji mirė.

Visą gyvenimą buvusi silpnos sveikatos, atgydavo, kai patirdavo tranšą ir jo metu daug rašydavo. Rašė prancūziškai ir rusiškai. Yra žinoma, kad buvo susipažinusi su Jelenos Blavatskajos teosofija, kurioje teigiama, kad Žemėje gyvena iš kosmoso atkeliavę Mokytojai, padedantys mums, įspėjantys, bendraujantys su jautresniais žmonėmis ir perduodantys savo mokymą. Jo esmė – būti geru žmogumi, nekenkti kitiems ir Žemei. Šios idėjos atsispindėjo ir V. Kryžanovskajos kūrinuose.

Maksimas Gorkis: „Cic!“

Įdomu, kad romanuose apie Egiptą (pvz., „Karalienė Chatasu“ , 1894) V. Kryžanovskaja parodė gilią žinias apie Egiptą, tai gyrė ir to meto literatūros kritikai. Prancūzijos Mokslų akademija už romaną „Geležinis senovės Egipto kancleris“ (1899) suteikė jai Prancūzijos akademijos karininkės titulą, o 1907 m. Rusijos Akademią ne menkliau įvertino ir jos

romaną „Čekijos šviesuliai“ (1903). Vis dėlto ją traukė per dantį visi, kas tik netingėjo, o labiausiai – M. Gorkis, 1899 m. vasario 26 d. straipsnyje „Vankų literatūra“ (laikraštyje „Nižegorodskij listok“) sudirbęs į miltus V. Ročester romanus, kuriuos, pasak jo, galinti skaityti tik abejinga visuomenė.

„Jei tokių literatūros šiukšlių kūrėjams nenorime pasakyti „cic!“, vadinasi, tie žmonės mums patinka, ir purvas, kurį jie skleidžia, mūsų neglumina“, - rašė socialistinio realizmo dievas. Tiesa, dar nebuvo pasirodęs geriausias V. Ročester kūrinys – pentalogija „Magai“ (1901-1916). Kūrėjos kelias buvo nelengvas, bet prasmingas – daug kam šios knygos davė išties daug. Tai – epopėja apie nemirtingumą.

Aiškiaregė mirė skurde

Tarp 1890 ir 1900 metų V. Kryžanovskaja sutiko savo Mokytoją, nematomą globėją. Jis – rašytojos romanų bendraautoris, savo gyvenimo tikslu pavadinęs tarnystę Gėriui. Mokytojas Verą išgydė nuo chroniškos tuberkuliozės. V. Kryžanovskajos gyvenimas tapo apgaubtas mistikos aureole. V. V. Skriabinas pasakojo, kaip ji rašydavo okultinius romanus: „Dažnai pokalbio metu ji staiga nutildavo, kiek pabalavo, liesdama ranka veidą imdavo kartoti frazę: „Greičiau pieštuką ir popierių!“ Paprastai tokiu metu Vera sėdėdavo krėse už nedidelio stalo. Pusiau primerktos akys žiūrėdavo į vieną tašką, galva būdavo šiek tiek atlošta. Ir staiga ji pradėdavo rašyti, nežiūrėdama į popierių. Tai buvo tikras automatinis rašymas. Toks transas trukdavo 20-30 minučių. Kiekvienąkart tokie rašymo perdavimai baigdavosi tuo pačiu parašu: Rochester.“

M. Spasovskis taip pat patvirtino, kad V. Kryžanovskaja rašydavo prancūziškai „būdama be sąmonės“, ir tik vėliau ji ar artimas jai žmogus išversdavo tai, kas parašyta, į rusų kalbą.

Pagrindinė V. Kryžanovskajos romanų tema – Visatoje vykstanti dieviškųjų ir šėtoniškųjų jėgų kova, slaptų jėgų žmoguje ir kosmose tarpusavio susietumas, pirmapradės materijos paslaptis, sąmonės reinkarnacija, nemirtingumas.

Pentalogija „Magai“ prasideda romanu „Gyvybės eliksyras“, kuriame vargšas daktaras Ralfas Morganas jaunas merdėja ligos patale ir paslaptingas nepažįstamasis pasiūlo išgerti gyvybės eliksyro mainais į nuoširdžią tarnystę dieviškiešiams idealams. Atsidūręs tarp nemirtingųjų, Ralfas (dabar jau gavęs naują – Supramačio – vardą) apmokomas

ir tampa tikru magu. Jam tenka patirti nemažai nuotykių, pažinti Kūrinijos paslaptis, keliauti laike ir kosmose kaip misionieriui. Deja, Žemė žūva – beprotė žmonija, pasinėrusi į nuodėmes ir ateizmą, išprovokuoja globalią ekologinę katastrofą, dėl kurios žūva planeta ir žmonių civilizacija. Tikėjimas ir netikėjimas vėl susiduria, deja, netikėjimas, blogis laimi kovą. Nemirtingųjų brolija palieka Žemę kosminiais laivais, kad Naujoje planetoje, kur žmonija dar tik eina pirmuosius žingsnius, sukurtų naują civilizaciją, kurioje nepasikartotų Žemės gyventojų tragedija.

Galbūt dabar šios idėjos atrodo ir naivokai, tačiau skaitant penkis pranašysčių kupinus romanus, parašytus dar iki Pirmojo pasaulinio karo, randame daug vėliau išsipildžiusių dalykų. Išpranašauti Pirmasis ir Antrasis pasauliniai karai, kalbama apie trečiąjį. Romane „Planetos mirtis“ rašytoja įspėja, kas gresia žmonijai, jei ji neklausys jos patarimų. Kartais kraupu skaityti, su koku tikslumu 1901-1916 metais V. Kryžanovskaja išpranašavo tai, kas vėliau išsipildė (detaliai aprašyta, kas nutiks su Rusija: revoliucija, šventyklų griovimas, diktatūra, dabartinės Rusijos problemos).

L.Sokolova-Ryndina rašė, jog Veros romanuose svarbiausia – gili ezoterinė prasmė, kuri visada paslėpta už fabulos.

Jelena Rerych teigė, kad V. Kryžanovskajos knygos „padarė savo gerą darbą“, „jose yra tikrų brangakmenių.“

„Magų“ pentalogija buvo perleista kelis kartus ir rašytojai esant gyvai, ir po mirties – Rygoje ir Berlyne jos buvo vis perspausdinamos iki maždaug 1935 m.

Pasak rašytojos amžininko V. Nymtako, rašytoja ir pranašė mirė „visiškame skurde mažame bute ant senos geležinės lovos.“ Šalia jos paskutinėmis minutėmis buvo duktė Tamara ir ištikimas draugas. V. Kryžanovskaja palaidota Taline. Iš viso rašytoja parašė daugiau kaip 80 romanų ir apysakų (daugiausia – fantastinių, taip pat istorinių, meilės romanų).

Pentalogija „Magai“ – pranašiška

Paradoksalu – po mirties jos romanai tapo labai populiarūs. Ypač svarbi romanų pentalogija „Magai“, rašyta 1901-1916 metais: „Gyvybės eliksyras“ (1901), „Magai“ (1902), „Dievo pyktis“ (1910), „Planetos mirtis“ (1911) ir „Įstatymo kūrėjai“ (1916). Šią romanų pentalogiją pati rašytoja vadino „okultine-kosmologine“.

Gera žinoma ir kiti okultiniai V. Kryžanovskajos-Ročester romanai: „Kaimyninėje planetoje“ (1903); apie Marso civilizaciją, „Pragaro kera“ (1910), „Kitame pasaulyje“ (1910; apie Veneros civilizaciją), „Raganiaus duktė“ (1913), „Tamsos karalystėje“ (1914).

Eugenijus Charitonovas V. Kryžanovskąją-Ročester pavadino „pirmąja mokslinės fantastikos leidi pasaulyje“. Ją iš dalies aplenkė tik viena moteris, kūrusi labiau gotikinio siaubo fantastikos kūrinius, iš kurių žinomiausias – „Frankenšteinas, arba Šiuolaikinis Prometėjas“ (ši romaną pradėjo rašyti būdama aštuoniolikos, baigė 21-erių; romanas anoniמיškai išleistas Londone 1818 m. sausio 1 d.). Tai – anglų rašytoja Mary Wolistonecraft Godwin-Shelley (1797-1851).

V. Kryžanovskajos romanai buvo neprieinami daugiau kaip 70 metų. Jei apie ją kur nors rašyta, tai tik neigiamai. Sovietinė ideologija aiškia-regysčių nepripažino. Nebuvo pripažinta rašytoja ir būdama gyva – ji laikyta „bulvarine“.

V. Kryžanovskaja teigė, kad jos romanai, kuriuose yra pranašystės, padiktuoti vieno anglų poeto dvasios. Šis poetas – Johnas Wilmotas (1647-1680), vos 33 metus gyvenęs Rochesterio grafas (Second Earl) – anglų libertinas, Karaliaus Karolio II (Charles II) draugas, rašęs satyrinius, nešvankius eilėraščius. J. Wilmotas vedė turtingą nuotaką Elizabeth Mallet, turėjo daug meilužių (greičiausiai abiejų lyčių), mėgavosi bohemišku gyvenimu – daug gėrė, galiausiai susirgo sifiliu ir nuo jo mirė.

Kuo ši prieštaringa asmenybė patraukė V. Kryžanovskajos dėmesį? Kodėl ji pasivadino būtent Rochesterio slapyvardžiu?

Mirties patale grafas Rochesteris išpažino savo kaltes Salisberio vyskupui Gilbertui Burnetui, atsisakė ateizmo ir atsivertė į tikėjimą kaip sūnus paklydėlis. Šis atsivertimas tapo legendinis, apie jį rašyta dar du šimtus metų. 1680 m. liepos 26-osios ankstų rytą Rochesteris tyliai užgeso.

Voltaire'as, J. W. von Goethe, Alfredas Tennysonas ir kiti žymūs žmonės labai vertino J. Wilmoto poeziją dėl jos „energijos ir ugnies“. 2004 m. sukurtas filmas „Libertinas“, kuriame grafą Rochesterį vaidina Johnny's Deppas.

Tai, kad V. Kryžanovskaja teigė bendravusi su grafo Rochesterio dvasia, yra netiesioginis įrodymas, jog ji turėjo aiškia-regystės dovaną. Ko-

dėl? Daugelis „aiškiaregių“ nebūna tokie kuklūs ir aiškina, jog bendrauja mažų mažiausiai su Jėzumi Kristumi, Buda ar ateiviais iš kosmoso.

Tačiau esama ir kitų dalykų, verčiančių susimąstyti apie V. Kryžanovskajos pranašysčių tikrumą.

Penkiose „Magų“ knygoose, sukurtose 1901-1916 m., rašytoja atskleidžia daug dalykų, kurie dar tik įvyks. Pranašystės pasitvirtina. Ji išpranašauja Pirmąjį ir Antrąjį pasaulinius karus. Rašydama apie juos, Ročester užsimena, jog labiausiai gyvenime nekenčia karo. „Mano, kaip ir visų išmintingų ir sąžiningų žmonių, manymu, nėra šlykštesnio dalyko už karą. Karas sugundo tautas sukeldamas žiaurumo ir plėšikavimo aistras bei instinktus, pakeliui sėja mirtį, sielvartą ir prakeikimus, kurie galiausiai baigiasi epidemijomis ir asmeninėmis nelaimėmis – neišvenigiamomis karo pasekmėmis“ („Gyvybės eliksyras“, 9 skyrius).

Kaip matome, V. Kryžanovskajai karas – didžiausia blogybė, gimdanti kitas Žemėje išsikerojusias blogybes: moralinį nuosmukį ir išsigimusius vaikus.

Beje, apie karus ji rašė itin tiksliai, nors pasitelkdama nesunkias šifruotes. Išpranašavo pasaulinius karus, tačiau iš pradžių kiek stebino, nes rašė, kad tarp jų vos ketveri metai. Leidausi į apmąstymus ir istorijos tyrinėjimus ir greitai tiesa paaiškėjo. Pirmasis pasaulinis karas prasidėjo 1914 m. liepos 28 d. ir baigėsi 1918 m. lapkričio 11 d. Kas gi įvyko po ketverių metų? Formaliai Antrasis pasaulinis karas prasidėjo tik 1939 m. rugsėjo 1 d., o baigėsi 1945 m. rugsėjo 2 d. Jei žiūrėsime į šias datas, tarp Pirmojo pasaulinio karo pabaigos ir Antrojo pradžios buvo beveik 21 metų tarpas. Tačiau iš tikrųjų „tarp eilučių“ matome kitus skaičius. 1922 m. balandžio 3 d., praėjus beveik 4 metams po Pirmojo pasaulinio karo, Stalinas tampa Sovietų Sąjungos vadovu. 1923 m. lapkričio 8 d., praėjus 4 metams (dar ne penkiems – liko 3 dienos) nuo Pirmojo pasaulinio pabaigos, Hitleris Miunchene surengia vadinamąjį Alaus pučą, kurio metu su jį palaikančiais naciais bando nuversti valdžią Vokietijoje. Tąsąk jam nepavyksta, tačiau tai – tikroji Hitlerio atėjimo į valdžią data.

Kaip matome, Antrojo pasaulinio karo pagrindai buvo padėti 1922-1923 m., praėjus 4 metams po Pirmojo pasaulinio karo, kaip ir pranašavo V. Kryžanovskaja.

Visa žmonijos istorija – beveik vien karų istorija. Daug galime pasakoti apie vidinę ramybę ir taiką, taip pat apie trumpus išorinės taikos

laikotarpius, tačiau labai nedaug pasaulyje būta dienų, kai nevyko JOKS karas. Kai kurie mokslininkai mano, kad karas visuomet buvo ir žmonės visada konfliktavo vieni su kitais. Lawrence'as H. Keeley knygoje „Karas iki civilizacijos“ (War Before Civilization, 1996) teigia, kad 90-95 proc. civilizacijų kariauja arba pastoviai, arba bent retkarčiais. Esama retų išimčių: pvz., šiauriečiai samiai (lapiai) arba eskimai visada buvo taikūs, nekariavo. Tiesa, žinovai sako, kad taip įvyko tik dėl to, kad šios tautos neturėjo galimybių kariauti, o ne dėl jų ypatingos prigimties.

Pirmosios dokumentuotos žinios apie karą siekia mūsų tarp Šumerų valstybės (dabar – Irakas) ir Elamo (dabar – Iranas) prieš maždaug 4710 metų netoli dabartinio Basros miesto. Archeologiniai kasinėjimai rodo, kad prieš 12 000 metų Nubijoje vyko mūšiai. Vakarų Europoje nuo XVIII a. pabaigos įvyko daugiau kaip 150 karinių konfliktų ir maždaug 600 mūšių.

Tam tikra prasme Trečiasis pasaulinis karas, apie kurį rašė V. Kryžanovskaja, prasidėjo praėjus beveik 4 metams nuo Antrojo pasaulinio – 1947-aisiais, kai įsigaliojo vadinamoji Trumano doktrina. 1947 m. kovo 12 d. JAV prezidentas Harry S. Trumanas (1884-1972) savo kalboje Kongrese paskelbė, kad Jungtinės Valstijos yra „pasaulio lyderės“, kurios privalo palaikyti pasaulio demokratiją ir kovoti su komunizmu. Prasidėjo Šaltasis karas, vos nevirtęs „karštuoju“ 1962 m. Kuboje ir 1999 m. Kosove. Iš esmės karas, nuo 2001 m. rugsėjo 11 d. JAV ir jų sąjungininkų vadinamas „karu su terorizmu“, taip pat yra pasaulinis karas: teroro aktais vykdomi ne tik Afganistane, Irake, Pakistane, bet ir Europoje. Realiai „karas su terorizmu“ vykdomas nuo 2001 m. spalio 7 d., ir kol kas jo galo nematyti: terorizmas – itin pavojingas, sudėtingas reiškinys, vadinamasis nekonvencinis (neįprastas) karas, su kuriuo įprastomis priemonėmis susidoroti beveik neįmanoma.

Meksikos sukilėlių-zapatistų nacionalinio išsivadavimo armijos (EZLN) vadovas Subkomandantė Markosas teigia, kad dabar vyksta Ketvirtasis pasaulinis karas (Trečiuoju jis vadina Šaltąjį karą), kurio metu kovojama su neoliberalizmu ir globalizacija, sukūrusius „finansines bombas“, kurių dėka patiriame ne tik finansines, bet ir kultūrines krizes.

„Visos kultūros – indėnai, europiečiai, azijiečiai, afrikiečiai, Okeanijos gyventojai – yra tarsi korozijos ėdami amerikietiškojo gyvenimo būdo. Tai – planetinis karas, pats baisiausias ir žiauriausias, nukreiptas prieš

žmoniją ir žmogiškumą“, - sako Subkomendantė Markosas. Jo tapatybė nėra iki galo aiški. Tai jį daro legendiniu asmeniu.

Šiuo metu pasaulyje vyksta apie 40 niekaip nesibaigiančių karų, kasmet nusinešančių daugiau kaip 1000 gyvybių.

Daugiausiai pasaulyje gyvybių nusinešę karai: Antrasis pasaulinis (apie 72 mln.), Anši sukilimas Kinijoje (36 mln.: 756-763 m.), mongolų užkariavimai 1207-1472 m. (60 mln.), mandžiūrų užkariavimai 1616-1662 m. (25 mln.) Kinijoje, Taipingo sukilimas Kinijoje 1851-1864 m. (30 mln.), Pirmasis pasaulinis (apie 25 mln. kartu su gripo pandemija), Timūro užkariavimai 1369-1405 m. (20 mln.), Napoleono karai 1804-1815 m. (6,5 mln.) ir kt.

Karo meną nuo senovės bene geriausiai išmanė kinai. Kinų karuose iki šiol žuvo daugiausia žmonių pasaulyje – daugiau kaip 100 mln. Panašiai „pasižymėjo“ ir europiečiai, 1492-1900 m. Amerikos kolonizavimo metu išžudę apie 100 mln.

Kinijos lyderis Mao 1959-1962 m. badu numarino apie 43 mln. savo šalies žmonių. Stalino dėka 1932-1933 m. holodomoro metu nuo bado Ukrainoje mirė apie 10 mln. Ne kartą badas siaubė ir Indiją, 1990-2003 m. Irake nuo bado mirė apie 3 mln. žmonių, o 1846-1849 m. nuo bado mirė apie 2 mln. airių.

Apie šiuos siaubus galima kalbėti ir kalbėti. Tačiau sustokime. Pagalvokime. Ar ne patys esame kalti? Juk žmonės, siekiantys valdyti vienas kitą, praranda laimę ir atneša pasauliui blogį. Būtent apie tai savo pranašiskose knygose ir kalbėjo V. Kryžanovskaja. Apie 2012 m. ji neužsiminė, tačiau, pasitelkę skaičiavimus, kuriuos naudojome kiek anksčiau, matysime, jog tarp pirmųjų dviejų pasaulinių karų buvo 21 metų tarpas. Jei manytume, kad 2012 m. prasidės Trečiasis pasaulinis karas (arba tiesiog Planetos karas), turėtume jo šaknų ieškoti maždaug 21 metams likus iki jo. Kas įvyko apie 1991-uosius? Sovietų Sąjunga tapo Rusijos federacija. Būtent ši valstybė – viena pagrindinių karo iniciatorių pasaulyje.

Vakarų atsvara įvairiems blokams, vienijantiems 3 milijardus žmonių, yra NATO, ES ir kitos tarptautinės organizacijos, tačiau, kaip dar prieš šimtą metų pastebėjo V. Kryžanovskaja, Europa silpsta, išglemba. Kare su kinais, rusais ir jų sąjungininkais pralaimėtų.

Tai, kas dabar mums akivaizdu, negalėjo būti suprantama 1901-1916 m. V. Kryžanovskajai, jei ji nebūtų turėjusi aiškiaregystės dovanos.

„Dievo bausmė“ Europai ir Amerikai

Paskaitykime, ką V. Kryžanovskaja rašė romane „Dievo bausmė“: „XX a. geltonodžiai užplūs Europą ir Ameriką. XX a. pabaigoje šėtonas pasirodė kaip gerai matomas, juntamas, priešiškas. Tuo metu, kai Europa ėmė morališkai ir fiziškai išsigimti, Azijoje gimė, augo ir brendo geltonoji rasė. Dar sveika, tikinti, įkvėpta karšto patriotizmo, kuris sukuria herojus ir moko nebijoti mirties, ši senoji geltonoji rasė išmintingai perėmė iš baltųjų visą galią, kuri jai galėtų tarnauti. Ji sukūrė ir disciplinavo kariuomenę, o kai viskas buvo parengta, kad išvestų savo tautos perteklių, pajudėjo į Vakarus. Tai buvo naujas tautų kraustymasis – milijonai geltonodžių jūra ir sausuma puolė baltųjų žemes. Europoje ir Amerikoje jų buvo pilna. Beje, prieš puldami, geltonodžių šnipai įsitikino, kad dėl savo iškrypimų, „trečiosios lyties“ ir neapykantos vaikams Europoje žmonių gerokai sumažėjo. Visur, kurėjo išdidusis „saulės sūnus“, jis įvesdavo savo tvarką: turtuoliai būdavo išvejami iš savo namų ir rūmų, o jų turtas konfiskuojamas. Buvę turtuoliai tapo žemdirbiais, turėjusiais nugalėtojus aprūpinti svarbiausiais produktais. Konfiskuoti fabrikai vėl ėmė veikti. Užkariautojai neigė Dievą ir religiją, sunaikino cerkves ir bažnyčias, panaikino šventines krikščioniškas dienas. Toks buvo XXI amžius, kuriame šaltakraujiškai išžudyti milijonai žmonių“ („Dievo pyktis“, 13 skyrius).

Tiesa, vėliau europiečiai atsigavo ir išvijo geltonuosius atgal į Aziją. Tada susivienijo slavai, Vokietija susijungė su Olandija, Belgija, dalimi Prancūzijos ir Šveicarijos; Italija taip pat susivienijo, o turkai „buvo atmesti atgal į Aziją“ (tikriausiai V. Kryžanovskaja turėjo galvoje, jog išmesti iš Europos Sąjungos).

2012 m. rugsėjis

FILOSOFINIS, MISTINIS, APOKALIPTINIS ROMANAS

Donaldas Kajokas. EŽERAS IR KITI JŲ LYDINTYS ASMENYS. – Vilnius: Tyto alba, 2012.

Apima džiaugsmas. Džiaugtis yra kelios priežastys. 1) Lietuvių literatūra (ypač kalbu apie šių laikų prozą) nemirė (turėjau tokių negerų įtarimų, jog jau išskeliavo anapus). 2) Neabejoju, jog Donaldo Kajoko romanas „Ežeras ir kiti jį lydintys asmenys“ – geriausias lietuviškas prozos kūrinys kartu su vienu kitu, parašytu gerokai anksčiau. 3) Knyga suteikė ypatingą skaitymo, fantazijos ir mąstymo džiaugsmą, kokio seniai nepatyriau. 4) Siūlau D. Kajoką nominuoti Nobelio premijai, nes jis (ir rašytojas, ir romanas) to vertas.

Kadangi minčių, perskaičius romaną, labai daug, pabandysiu jas suskirstyti į kelis skirsnelius.

1. Romano gerumas

Kuo geras romanas skiriasi nuo blogo? D. Kajoko „Ežeras“ akivaizdžiai tai parodo, atskiria pelus nuo grūdų. Po šios knygos daugelio anksčiau skaitytų net į rankas imti nesinori, prisiminus, kaip jos kadaise žavėjo.

Nesu perskaitęs visų lietuviškų romanų, tačiau vieną kitą teko. Gerą įspūdį paliko Ričardo Gavelio „Vilniaus pokeris“ (1989), Gintaro Beresnevičiaus „Paruzija“ (2005), Jurgos Ivanauskaitės „Agnijos magija“ (1995; iš esmės galima būtų kalbėti apie visus jos romanus *in corpore*), Juliaus Viktoro Kaupo „Daktaras Krapštukas pragare ir kitos ne mažiau įdomios pasakos, surašytos slaptose Kauno miesto kronikose“ (1948), Eduardo Cinzo „Raudonojo arklio vasara“ (1975) ir „Mona“ (1981), Antano Škėmos „Balta drobulė“ (1958), na, ir dar vienas kitas romanas – ne jų vardyti čia susirinkom.

Kaip matote, romanus išvardijau gana tendencingai ir subjektyviai – tuos, kurie daugiau mažiau siejasi su mistika, filosofija. D. Kajoko „Ežero“ geras ne tik dėl to, kad tai – filosofinis, mistinis, net apokaliptinis romanas, nors drąsiai galiu pasakyti, jog jis prilygsta ar net pralenkia Umberto Eco, Haruki Murakami, Jorge Luis Borgesą, H. P. Lovecraftą, Franzą Kafką, J. R. R. Tolkieną, J. K. Rowling („Hario Poterio“ knygas) ir panašius autorius.

Gal kai kurie palyginimai romano autoriui ar jo skaitytojui gali pasirodyti keisti ar net įžeidžiantys, tačiau sakau visa tai, kad nors kiek paaiškinčiau, jog tai – ne šiaip knyga, o romanas, kurį norėsis atsiversti ne kartą, išsirašyti citatas, pasimėgauti turtingu žodynu, o gal ir naujai suvokti.

2. Romano keistumas

Nebūsiu „zapadlistas“ ir nepasakosiu romano pabaigos bei siužeto vingių (veiksmo, kaip ir meditacijos, romane netrūksta). Todėl labai mažai kalbėsiu apie jo turinį, tik konstatuodamas, jog jis *keistas*. Gerąja prasme, suprantama. Čia galima rasti visko: net baisu vardyti, nenoriu atimti iš jūsų skaitymo malonumo. Bet kuriuo atveju, iš nuorodų kiek aukščiau galėjote suprasti, su kuo maždaug teks turėti reikalą.

Ir vis dėlto tai – grynai „kajokiškas“ stilius. Man asmeniškai rašytojas atsiskleidė kaip romanistas labai netikėtai (dar neaperskaičiau „Kazašo“, dabar pradėsiu skaityti). Netgi drįsiu pasakyti ereziją, kad geriau D. Kajokas būtų parašęs daugiau romanų nei poezijos knygų, nors labai mėgstu jo poeziją. Vis dėlto mažakalbis, glaustai talpinantis mintį į eiles D. Kajokas pasirodė esąs tikras mistikas, sufijų dervišas, o gal kitos religijos ekstazės apimtas asmuo, nes kai kuriuose romano puslapiuose siautėja tokia psichodelika ir apokaliptika, kad darosi kraupu: vis pasitikrindavau knygos viršelį, ar tikrai D. Kajoką skaitau, o ne kokį šventraščių.

Beje, apie šventraščius. Ne, tai nėra madingas Dano Browno kopijavimas, kuo galbūt knygos autorius bus apkaltintas, tačiau faktas, kad vienas iš daugelio kertinių knygų akmenų – „Judo evangelija“, o jei tiksliau – abejonė, daoistiškai lydinti visą kūrinių, priverčia mąstyti, kas toks buvo Judas, ir ar tikrai jis buvo išdavikas, ar jo vaidmuo jau buvo numatytas, ir Judas buvo mylimiausias Kristaus mokinyš. Katalikai galbūt apšauks D. Kajoką eretiku, nors greičiausiai 99 proc. skaitytojų apskritai nieko nesupras.

Profanams ir pigios ezoterikos mėgėjams religijų žinovas D. Kajokas specialiai sumaišė kortas, vietomis paversdamas romaną siautulingu fantastiniu „blokbasteriu“, kuriame, kaip kokiame nors „Žiedų valdove“, gyvena keistos būtybės (D.Kajoko *nesybes*, - pagal sanskrito ir pali kalbų žodį *anatta*, budizme apibūdinantį kiekvieną būtybę, kaip neturinčią savasties). Todėl iš pirmo žvilgsnio atrodo neaišku, apie ką kalbama, iš

kokio bokšto žiūrima: kaip mėgsta rūšiuoti sektantai: ar ši knyga „krikščioniška“, ar „judaistinė“, ar „budistinė“, ar „daoistinė“, ar „mistinė“.

Pažangesniam skaitytojui, susipažinusiam su religijotyros pagrindais ir turinčiam gerai atpalaiduotą vaizduotę, ši knyga gali tapti savotišku vadovėliu į dualizmą naikinančias (ne)erdves.

3. Romano ironija ir rimtumas

Tačiau perspėjimas net ir pažangesniam skaitytojui – tai yra romanas, o ne vadovėlis. Ir nors D. Kajokas „kapsto giliai“, kaip šabloniškai mėgstama sakyti (netgi labai giliai), jis nenurašinėja nei „Judo evangelijos“, nei Laozi, nei Kristaus žodžių (nors šiuos ir daugybę kitų pažįstamų vardų romane sutiksime).

Romano rimtumas ir ironija (du viename) prasišviečia pro „lietuviškus“ momentus, kurių nėra daug. Herojaus pavardė Aušautas simboli-zuoja senovės lietuvių medicinos dievą, žaltį, taigi pagrindinis romano herojus yra ir realus, ir nerealus vienu metu. Papasakota jo gyvenimo istorija, tragiška ir paslaptinga brolio žūtis (labai geras pastebėjimas dėl to, kodėl pašalinami krikščionybės atsisakę agentai), esama ir meilės istorijos (iš esmės netgi galima būtų teigti, kad tai – romanas *apie* subtilią ir amžiną meilę, bet ne *meilės romanas*), švelnios, o kartais valiūkiškos erotikos (laimė, neperžengiančios ribos ir nevirstančios pornografija). Įdomi pastaba apie Bernardą Brazdžionį, kurią drebia tremtinė, kalėjusi dėl jo eilėraščio, tuo metu, kai poetas-didvyris šildėsi Kalifornijos saulutėje. Trumpai užsiminta apie KGB. Tokie realybės siūlai greičiausiai čia neatlieka didelio vaidmens, turbūt jie reikalingi tik tam, kad pririštų ir taip jau labai atpalaiduotos vaizduotės kūrinį prie žemės. Bet nedažnai ir neilgam.

„Ežere“ nemažai humoro, tai nėra niūrus ir sunkiai skaitomas romanas. Bet neapsigaukite: tai, kad jis lengvai skaitosi, tik liudija, jog rašytojui-išminčiui buvo sunku jį parašyti. Jaučiasi, kad į romaną sudėta labai daug – gal net visas gyvenimas. Kai kurios frazės neabejotinai taps citatomis, iš kurių mokysis ateities mokiniai (tai tik mano fantazija, nesijaudinkit, nebus taip – ateityje lietuviai išvis nebemokės rašyti ir skaityti).

Specialiai nieko necituosiu ir neminėsiu nė vieno egzotiško personažo vardo, nors ir labai knieti. Pirkit, skaitykit ir mėgaukitės. Čia jums ne koks pigus Carlosas Castaneda su savo grybukais ir kaktusais.

4. Romano kalba

Dar labai norėčiau atkreipti dėmesį į romano kalbą. Nesitikėjau, kad šiuolaikiniame romane (turint galvoje, kad dabar nė viename naujienų portale nerasime sakinio be klaidos, ką jau ten kalbėti apie sinonimiką) gali būti tokia turtinga ir nenuvalkiota šablonais kalba. Kai kurių lietuviškų žodžių netgi nežinojau – pasistengta.

5. Pabaiga

2012 m. spalio

NUOTYKIŲ ROMANAS SU GALINGU ERUDICIJOS UŽTAISU

Umberto Eco. PRAHOS KAPINĖS. – Vilnius: Tyto alba, 2012. Iš italų kalbos vertė Inga Tuliševskaitė.

Gražu iš nieko sukurpti notarinę aktą, padirbti laišką, kad šis atrodytų kaip tikras, surašyti kompromituojančią išpažintį, sukurti dokumentą, kuris ką nors pražudys.

Umberto Eco – viena ryškiausių kultūros pasaulio asmenybių. „Prahos kapinės“ – naujausias autoriaus romanas, įtampos kupina šnipinėjimo, falsifikavimo ir sąmokslų istorija.

Paryžius, 1897 m. kovas. Avantiūristas, falsifikuotojas, slaptasis agentas kapitonas Simonas Simoninis savo dienoraštyje prisimena, kaip buvo įtrauktas į politines intrigas, visam laikui pakeitusias Europos ateitį. Tamsius istorijos užkulius Simoninis stebi iš visai arti: per jo rankas pereina slapti popieriai, kuriuos žydų karininkas Dreifusas esą pardavė vokiečių atstovybei, aplinkui sukiojasi Pjemonto, Prancūzijos ir Prūsijos slaptosios tarnybos, viena per kitą rezgančios klastingus planus, masonai, jėzuitai ir revoliucionieriai – ir galiausiai į dienos šviesą išskyla įžymieji Siono išminčių protokolai, falsifikuotas „dokumentas“, pasakoiantis apie pasaulinį „žydų sąmokslą“. Šie fatališki „protokolai“ – dar viena knyga, kuri žudo (pamenate „Rožės vardą“?).

Anot autoriaus, viskas „Prahos kapinėse“ – tiesa, paremta faktais. Vienintelis išgalvotas herojus – blogio įsikūnijimas Simonas Simoninis. U. Eco meistriškai pasakoja niūrią ir avantiūristišką XIX a. istoriją, atverdamas skaitytojui dvokiančias Paryžiaus kloakas ir landynes, beribudamas veikėjus į Garibaldžio šalininkų gretas, versdamas juos šnipinėti visų pasaulio žvalgyboms ir kontržvalgyboms, tramdyti isterikes daktaro Šarko klinikoje, gerti alų su Zigmundu Froidu ir netgi dalyvauti juodosiose mišiose.

Bet po nuotykinio romano priedanga autorius, vienas didžiausių Europos intelektualų, slepia galingą idėjų ir erudicijos užtaisą.

2012 m. lapkritis

SAUGOS RATAS IEŠKOTOJAMS

Viktorija Daujotytė. LAISVOJO MĄSTYMO PROPERŠOS. – Vilnius: Tyto alba, 2012.

Akademikė, prof. habil. dr. Viktorija Daujotytė-Pakerienė – viena unikaliausių Lietuvos mokslininkių, mąstytojų, literatūros tyrinėtojų, prieš dvejus metus atsiskleidusi kaip tarmiškai rašanti poetė, o šiemet – kaip brandžių eseistinių įžvalgų autorė.

V. Daujotytė malonų šoką sukėlė, kai pasirodė jos žemaičių dūnininkių tarpe parašytų eilėraščių, iliustruotų įvairių fotografų nuotraukomis, knyga „Balsā ūkūs / Balsai ūkuose“ (Vilnius: Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, 2010). Pasirašiusi žemaitiška, senąja pavarde – Daujotė – mokslininkė pateikė pluoštą eiliuotų tekstų žemaičių (varniškių) tarpe, parašytą pagal atsimenamus savo giminės, daugiausia moterų, balsus. Greta buvo pateikti ir tekstai („vertimas“) bendrine lietuvių kalba.

Antras mane nuolat ištinkantis šokas, o tiksliau – V. Daujotytės mįslė, – kada ji spėja parašyti tiek daug kokybiškų, didelių ir įdomių knygų. Net lietuviškoji „Vikipedija“ užstrigo ties 2005 metais, po kurių išėjo dar bent kelios knygos. Jas varta bent trumpai paminėti.

Nemažai diskusijų sukėlė vienam unikaliausių Lietuvos kūrėjų – Sigitui Gedai (1943-2008) – skirta knyga „Tragiškasis meilės laukas: apie Sigitą Gedą: iš poezijos, užrašų, refleksijų“. Monografija. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010. Logiška: kalbėti apie tragiško likimo žmogų, ypač kol gyvi jo artimieji, yra labai sunku. Tačiau tokių sunkių uždavinių V. Daujotytė nebijo.

Vos prieš metus iki monografijos apie S. Gedą pasirodė knyga „Vie ninteliām miestui. Juditos Vaičiūnaitės Vilnius“ (Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2009), žavinti savo estetika ir įžvalgomis apie poetę ir vertėją J. Vaičiūnaite (1937-2001).

Negalima nepaminėti ir knygos, skirtos neseniai išėjusiam lietuviškos lyrikos klasikui Jonui Strielkūnui (1939-2010) – Gyvenimas prie turgaus. Monografija apie Joną Strielkūną“ (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2008).

Įsimintina ir Česlovui Milošui skirta knyga „Lietuviškieji Česlovo Milošo kontekstai. Monografija“ (su Mindaugu Kvietkausku; Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011).

Skaudaus Tautos Dainiaus Justino Marcinkevičiaus (1930-2011) išėjimo paliesta Lietuva šiemet buvo apdovanota V. Daujotytės knyga „Justino Marcinkevičiaus žemė. Žmogaus šiapus (Vilnius: Alma litera, 2012), kurios *coda* yra tarsi takas, vedantis į „Tyto albos“ išleistus mokslininkės eseistinius, filosofinius apmąstymus: „Skaitymas yra vienintelis, niekuo nepakeičiamas prasmės takas. Šiapus ir anapus žmogų apribojančio laiko“ (p. 326).

Neseniai pasirodė ir knyga „Nerimas: svarbiausių humanitarinių ir socialinių grėsmių bei jų pasekmių Lietuvai įžvalgos“ (Vilnius: Tyto alba, 2012), parašyta kartu su Arvydu Šliogeriu, Valentinu Mikelėnu, Aleksandru Vasiliausku ir Vladu Žulkumi.

Prieš pereidami prie naujausios V. Daujotytės knygos, turėtume akcentuoti jos fenomenalų gebėjimą užčiuopti ir lyriką, ir logiką vienoje erdvėje, sugauti jas lyg drugius ir, atidžiai ištyrinėjus, paleisti į laisvę. To Lietuvoje daugiau nesugeba niekas. Mokslininkės knygos nėra nei per sausos ar sprangios, nei pernelyg beletrizuotos, jose daug gelmės ir subjektyvumo, bet ne ką mažiau faktografijos ir objektyvumo. V. Daujotytės – einančios nepakeičiamuoju *skaitymo* prasmės taku – veikaluose visuomet rasime estezės, tad sudėtingą tekstą narpliodami galėsime atsikvėpti apžiūrinėdami kūrėjų nuotraukas, piešinius, fotografijas.

Dar vienoje pirmųjų savo knygų – „Kas tu esi, eilėraštis?“ (Vilnius: Vaga, 1980) V. Daujotytė, paėmusi šį klausimą iš Onės Baliukonytės (vėliau – Baliukonės, 1948-2007) poezijos, rašė apie tai, kaip eilėraštis kartais keičiasi su tikrove vietomis ir kad mes nebepastebime vieno eilėraščio, mylime tik atskirus eilėraščius, o ne visus eilėraščių knygas.

Literatūros gerbėjai tikriausiai gerai prisimena V. Daujotytės knygas, skirtas Jurgiui Baltrušaičiui, Janinai Degutytei, Salomėjai Nėriai, Šatrijos Raganai, Vincui Mykolaičiui-Putinui, Marcelijui Martinaičiui, lietuvių moterų kūrybai, monsinjorui Kazimierui Vasiliauskui, daugybę kitų knygų, skirtų literatūrologijai. 1993 m. V. Daujotytė įvertinta Nacionaline kultūros ir meno premija, 1998 m. – literatūrine „Varpų“ premija, 2002 m. – Gedimino 4 laipsnio ordinu ir nemaža gausa kitų apdovanojimų.

„Laisvojo mąstymo properšos“, kaip ir daugelis mokslininkės tekstų, - neplona knyga, siekianti 300 puslapių. Ją galėtume lyginti (turint galvoje jos savitumą) su S. Gedos, Alfonso Nykos-Niliūno, Vytauto Kubiliaus,

Jono Meko, Just. Marcinkevičiaus dienoraščiais. „Humanistikoje mintis laisvai pereina į metaforą. Bet tik tikrumu, ne visada pasiekiamu“, - „teisingasi“ mokslininkė, apsilvilkusi eseistės rūbą.

Tekstų knygoje daug, jie neilgi, tačiau be galo įdomūs. „Gali būti, kad *laisvojo mąstymo* sąvoka kristalizavosi ir iš Sigito Gedos skaitymų, iš jo *gyvavaizdžių*; kažkas užkliudo sąmonę, palyti, įkrinta lyg sėkla į papurentą žemę, pradeda leisti šaknis, *vaizdytis*“ (p.12).

V. Daujotytė klausia kitų ir savęs: „Kodėl gyvenimui, visko pilnam, vis dar reikia literatūros? Kodėl jos vis dar reikia man?“

Šis filosofinis klausimas – itin svarbus. Išties – šiais informacijos pertekliaus (net geros, naudingos informacijos) laikais skaitymo maniakui tampa sunkoka gyventi. Visko neperskaitysi, nesužinosi, tačiau trauka nenumaldoma.

V. Daujotytės *properšose* rasime visko. Pirmiausia – skaitymo malonumą ir temų įvairovę bei gyvą, aštrų stilių. Įdomus esė „Akmenų vainikas“, kuriame V. Daujotytė prisimena, kad *lova* kai kuriose Lietuvos vietose įvardijama ir kaip kapas, t. y. *saugos ratas*, *akmenų vainikas*, svarbios vietos pažymėjimas. Akmenys sieja gyvuosius su mirusiaisiais, kaip ir p[oezija turi savo sufiską *barzakh* – tarpinį būvį, kai ji dar-ne-poezija, arba tekstas-už-ir-šalia-poezijos.

Neatimsiu iš smalsaus skaitytojo skaitymo malonumo, rašydamas apie V. Daujotytės mintis. Kažkaip nesolidu ir vertinti šią knygą dešimtbalėje sistemoje, nes balų pritrūktume.

Knyga drąsiems tikrovės ieškotojams, *dykinėtojams*, anot Donaldo Kajoko, tiems, kurie nemato skirties sąvokoje „kai(p)“.

2012 m. gruodis

SUBKULTŪROS FENOMENAS

Tomas Pabedinskas, Rasa Pranskevičiūtė. SUBKULTŪRA: TAPATYBĖS PAIEŠKOS PRIEŠ FOTOOBJEKTYVĄ. – Kaunas: Lietuvos fotomenininkų sąjungos Kauno skyrius; Vytauto Didžiojo universitetas, 2012.

Tokių, kaip ši, knygų pasirodymas Lietuvoje labai džiugina, nes jų nėra daug. Deja, negalime pasigirti garsių roko grupių biografijų gausa, iki šiol „tamsiu mišku“ lieka ir subkultūros fenomenas, pirmąsyk plačiau aprašytas dr. Egidijos Ramanauskaitės knygoje „Subkultūra. Fenomenas ir modernumas“ (2004).

Vis dėlto darsyk pasidžiaugsiu, kad per pastaruosius metus (2010-2012) Lietuvoje pasirodė net kelios knygos, pašvęstos Lietuvos subkultūrų tyrinėjimui: E. Visockaitės, M. Peleckio, G. Kajėno, J. Žitkausko darbai, nagrinėję roką (plačiąja prasme), Artūro Baryso-Baro fenomeną, bardų darbus. Po truputį tokių darbų daugėja, tikiu, kad jų bus ir daugiau.

Ši knyga – unikali, nes joje į subkultūras žvelgta per fotoobjektyvą. Tuo pasirūpino puikus fotografas Tomas Pabedinskas ir leidėjai, leidinį parengę garbingoje „Libri Universitatis Vytauti Magni“ serijoje.

Knygos pradžioje – kaip ir dera – įvadas, kurį parašė dr. Rasa Pranskevičiūtė, iki šiol geriau žinoma kaip naujųjų religinių judėjimų tyrinėtoja, 2011 m. apsigynusi disertaciją apie postsovietinės visuomenės alternatyvius dvasinius judėjimus – visarioniečius ir anastasijiečius.

Beje, dr. T. Pabedinskas taip pat ne iš kelmo spirtas. Jo monografija „Žmogus Lietuvos fotografijoje. Požiūrių kaita XX ir XXI a. sandūroje“ (Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2010) pradėjo keturtomę Lietuvos fotografijos istorijos istoriją.

Taigi, ką šįkart mums siūlo du mokslų daktarai, pasitelkę fotoobjektyvą ir tam tikrą sociologinę analizę? (Tiesa, knygos dailininkas – taip pat gerai žinomas Gytis Skudžinskas).

R. Pranskevičiūtės įvadas – nesinori kritikuoti, - tačiau yra silpnokas. Žinoma, jaunoji mokslininkė tvarkingai apžvelgia, kas yra alternatyvūs sociokultūriniai judėjimai, aiškina, kas yra subkultūrinės grupės ir „alternatyva“, tačiau tai kiek nuobodoka. Cituoti profesorių emeritą Algį Mickūną galima visur ir visada, čia norėtusi gilesnės analizės. Į ją kažkiek neriama, bandoma paaiškinti, kokios gi to „aš“ paieškos bendraminčių grupėje. Mano kuklia nuomone, tai savaip puikiai suvokia kiekvienas

kokioje nors grupėje esantis žmogus (kas paaiškės iš tolimesnio knygos turinio). Be abejo, apibendrinimai yra sveikintinas dalykas, tačiau tokie abstraktūs sakiniai kaip „neretai subkultūrinėse diskusijose iškeliama visuomenės problemos“ (p. 9) manęs neįtikina. Pvz., pankai yra pankai, ir netgi pankai nėra pankai, jei pasigilintume giliau. Vertybių sistemos gan smarkiai kinta su amžiumi, kita vertus, yra 50-mečių pankų. Dr. Rasai reikėtų dar labiau pasigilinti į aprašomą dalyką.

Knygoje jos herojams pateikiami septyni klausimai, kurių neperrašinėsiu. Jų esmė – prisistatymas, pareiškimas, kas svarbiausia gyvenime, kokia supanti visuomenė ir pan. Paskutinis klausimas yra tiesiog draudžiamas Žurnalistikos institute, kurį turėjau garbės baigti: „Jei jūsų manymu būtų verta dar ką nors šia tema žinoti, prašau, paminėkite“. Tai – viena didžiųjų žurnalistikos (o čia labiau žurnalistika, interviavimas, nei sociologija) klaidų. Jei nesugebi prašnekonti pašnekovo – geriau to neparodyk.

Tiek pastabų. Dabar – begalė pagyrų su viena išlyga. Pagyros – už daug ką. Vizualioji T. Pabedinsko kuruojama pusė – dešimt balų. Visgi jis iš dalies sutiko, kad pristatyti fotogeniškiausių subkultūrų atstovai – go-tai, baikeriai, tie, kurie turi tatuiruotes, gražų ar kuo nors išskirtinį kūną.

Įdomu, kad gana plačiai pristatytas krikščioniškojo metalo judėjimas „Army 777“, kuriam bent neformaliai vadovauja Benas (gyvenime – taip pat mokslų daktaras, labai protingas žmogus ir geras muzikantas). Tačiau neatskleidinėjame tapatybių. Kam reiks, tas atpažins.

Pasigedau daug ko. Kad ir piktų satanistų su savo makiažu. Užtat yra katalikų vienuolė. Kai kurie personažai man atrodo visiškai neverti šios knygos puslapių, nes jie elementariai meluoja apie savo „nuoširdumą“, kai kuriems skiriama per daug dėmesio (apie kai kurias grupes kalbama per kelis puslapius; ar jie knygos sudarytojų draugai?).

Nors knygai šiek tiek trūksta pusiausvyros, rašau jai stiprų aštuone-tą, su viltimi, kad pasirodys ir antras tomas.

2012 m. gruodis

AR ŠIUOLAIKINIAI LIETUVIŠKIEJI MOKSLINIŲ STRAIPSNIŲ RINKINIAI PRIVALO BŪTI DIRBTINAI IŠPŪSTI?

Antanas Andrijauskas. RYTAI-VAKARAI: KOMPARATYVISTINĖS STUDIJOS XII. ALGIO UŽDAVINIO FENOMENAS. – Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas / Vaga, 2012.

Pagaliau pasirodė ilgai lauktas dvyliktasis „Rytų-Vakarų“ tomas (ši serija leidžiama nuo 2002-ųjų), sudarytas akademiko, profesoriaus, Lietuvos komparatyvistikos tėvo ir erudito Antano Andrijausko. Deja, tai jau ketvirtasis Lietuvos kultūros tyrimų instituto leidinys *in memoriam*. Anksčiau solidžiomis knygomis pagerbta Jurga Ivanauskaitė, Gintaras Beresnevičius, Sigitas Geda.

Žodis „fenomenas“ apibūdinti prof. Algį Uždavinį (1962-2010) labai tinka. Šis žmogus per vos 48 gyvenimo metus suspėjo padaryti tiek daug, kad dar prireiks ne vienos knygos, analizuojančios jo atskiras monografijas, tęsiančios jo pradėtus darbus. O jų aprėptis – didžiulė: sufizmas (Islamo misticismas), hermetizmas, pitagorizmas, senovės Egipto filosofija ir teurgija, vėlyvoji Antika, gnosticizmas, neoplatonizmas, orfizmas, komparatyvizmas, dailės kritika ir kt.

Profesorius laisvai mokėjo kelias užsienio kalbas, tarp jų ir arabų, kuri atrakino jam duris į sufijų ir Islamo pasaulį. Tyrinėdamas įvairius mokymus, savo knygomis A. Uždavinys tarsį rašė vieną vienintelę savo gyvenimo knygą, kurios nespėjo pabaigti. Mokslininko išvados – stulbinančios. Šiame straipsnių ir kitų tekstų rinkinyje galime rasti ir jo minčių iš įvairių publikacijų. A. Uždavinys moksliniais metodais, tačiau gyva, nesausa kalba įrodė, kad žydų ir krikščionių Biblija yra „daugelio autorių per daugelių šimtmečių kurti bei redaguoti genčių padavimai, ambicingos mitinės istorijos bei savaip suprasti įvykiai“. Tuo tarpu „Koranas laikomas tiesioginiu Dievo bylojimu, skirtu juridinei ir dvasinei „pirmapradės religijos“ tvarkai įtvirtinti. Todėl Koraną galima išaiškinti kaip sielos gyvenimo etapą, susijusį su nesibaigiančia kova, išoriniais bei vidiniais nesutarimais, konfliktais bei poreikiu rinktis Dievo nurodytą „tiesų kelią“ (p. 24-25).

Mąstytojas nemėgo moderniosios kultūros, ją vadino „kiekybės karalyste“, „blogio monotonija“ (p. 29). Pasak A. Uždavinio, „postmo-

dernizmas yra saujelės radikalių akademikų filosofija, o jos ryšiai su populiariais liaudies judėjimais labai abejotini“ (p. 35). Filosofui svarbiausia buvo pirmą kartą Tradicija, į kurios gelmes jis su didžiuliu entuziazmu nėrė.

Knygoje gausu archyvinių nuotraukų, kuriose galime pamatyti ir dar visai jauną A. Uždavinį, ir jau brandų profesorių, kurį išskėstomis rankomis priimdavo įvairiausių pasaulio šalių universitetai, o dabar anglų kalba perleidinėjamos jo lietuviškosios knygos (bent pusę savo monografijų filosofas parašė angliškai).

Pratarmėje knygos sudarytojas A. Andrijauskas nuoširdžiai, žmogiškai, visiškai neakademiškai (gerąja to žodžio prasme) piešia A. Uždavinio portretą: tai buvęs „atlapasirdis, spontaniškai reaguojantis į aplinką ir mylintis M. K. Čiurlionio kūrinius dzūkas“ (p. 9).

Beveik 600 puslapių leidinys sudarytas iš šešių skyrių. Juose pateikiami paties A. Uždavinio apmąstymai, kolegų filosofų iš Lietuvos ir užsienio straipsniai.

Knygos *coda* – Australijos La Trobe universiteto profesoriaus Harry Oldmeadow specialiai parašytas „In memoriam“ (p. 540-541).

Pirmų dviejų skyrių straipsniuose nagrinėjamas A. Uždavinio tyrinėjimų santykis su hermetizmu (autorius – prof. Gintautas Mažeikis), pasaulio šventumu (Lilijana Astra), neoplatonikais (Dalia Marija Stančienė), sufizmo bei budizmo paralelėmis (Algirdas Kugevičius), dailės kritika (Odeta Žukauskienė, Kęstutis Šapoka), Proklu (Rasius Makselis), Vincu Vyčiniu (Žilvinas Svirgiris). Šeštajame skyriuje – draugų (Ričardas Sobiestijanskas, Rima Balevičiūtė, Rūta Petrauskaitė-Pelegrimienė, Diana Šarakauskaitė), mokytojos (Danutė Andrijauskienė) prisiminimai.

Įtariam skaitytojui gali pasirodyti keistas vienas liudijimas, kad per laidotuves A. Uždavinio karstas buvęs uždengtas. Po filosofo mirties buvo kilę įtarimų, kad ji – ne natūrali, kaip ir G. Beresnevičiaus. Tačiau juk žinome, kaip Lietuvoje tiriami Tiksliau, netiriami) tokie dalykai.

Kiek liūdina ir tai, kad knygos pavadinimas „Algio Uždavinio fenomenas“ tik iš dalies atitinka turinį. Trys skyriai iš tiesų skirti jam. Kita pusė knygos – straipsniai, visiškai arba beveik visiškai nesusiję su A. Uždavinium. Tai – kai kurių doktorantų būsimų disertacijų ištraukos arba neseniai apsigynusių mokslo daktarų disertacijų tęsiniai.

Visiškai nesuprantu, ką bendro su A. Uždavinio fenomenu turi prof. Audriaus Beinoriaus mėgstamos temos – indiškiosios astrologijos – nagrinėjimas; politologo Konstantino Andrijausko pagiriamasis straipsnis Tibetą, Uigūriją, Mandžiūriją, Vidinę Mongoliją okupavusiai Kinijai, kur ji liaupsinama iš peties; Hidemichi Tanakos straipsnis apie *bundzinga* tapybą. Dar keisčiau atrodo Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus darbuotojos Vilmos Gradinskaitės straipsnis „Novatoriška Marko Ginsburgo karikatūra tarpukario Lietuvoje“ (p. 511-518). Šlykščios karikatūros, pašiepiančios religinę simboliką, pačią religiją, mano manymu, visiškai nederą ne tik su knygos pavadinimu ir konceptu, bet ir su pamatiniais moralės bei etikos principais.

A. Uždavinys buvo giliai tikintis žmogus, ir tegul jo tikėjimo paslaptis žino tie, kam reikia žinoti ir, be abejo, pats Dievas.

Leidinyi labiau nuvylė nei pradžiugino, ir ne tik dėl to, kad buvo ilgai lauktas. Galbūt laikas nutraukti dirbtinai išpustų 600 puslapių „biblijų“ leidybą ir, remiantis užsienio praktika, pradėti leisti kad ir nedideles, bet tematiškai gerai parengtas knygas?

Nenustebsiu, jei po šios recenzijos eilinį kartą turėsiu didelių problemų tame pačiame Institute, kuriame studijuojau doktorantūroje. Tačiau buvau A. Uždavinio mokinys, teko garbė su juo ne kartą pabendrauti, apsilankyti jo jaukiuose namuose, padiskutuoti ar tiesiog pasišnekučiuoti apie įvairiausius dalykus. Ir todėl nebijau nieko, nes (pasi)tikiu Dievu, o ne nomenklatūra ir sustabarėjusiomis, kažkieno nustatytomis „normomis“. A. Uždavinys visą gyvenimą nuo jų bėgo ir kitus mokė tai daryti. Tebūna Jam, Mokytojui, jauku savo darbais pelnytame (*paskutinis žodis – arabų kalba, – red.*).

5 balai iš 10.

Parašas po nuotrauka: *Algis Uždavinys taip aiškino šią jo mylėtame Egipte padarytą nuotrauką: „Šis gestas reiškia, kad viską valdo meilė, tačiau šiame pasaulyje tai paliudyti man gali tik tie, kurie prarado viską.“*

2013 m. sausis

ASPIDISTRA, LIETUVIŠKAS ZODIAKAS IR DAINUOJANTIS BUMBLAUSKAS

14-ajai Vilniaus knygų mugei artėjant, nusprendžiau trumpai pasižvalgyti po leidyklų naujienas, kurias joje rasime.

Sunku būti objektyviam, kai turi labiau mėgstamas ir mažiau mėgstamas leidyklas. Kai esi vienas knygas prarijęs per kelias valandas, kitas vos ne vos perskaitęs ar pervertęs. Kai esi subjektyvus dėl daugelio priežasčių, nes esi žmogus. Ir vis dėlto – teks, nors ir nesinaudojant Johno Cage'o pamėgtu kinišku principu, iš knygų šūsnies traukti naujausias, įdomiausias (pernelyg gera nuotaika, kad kažką norėtusi kritikuoti – gal artėjantis pavasaris veikia?) įvairių leidyklų knygas, idant garbusis skaitytojas ir būsimasis mugės lankytojas (ši publikacija nėra užsakyta) sužinotų tai, ko nežino, arba pasidalinčiau nuomone apie tai, ką jau žino.

George Orwell. LAPOK, ASPIDISTRA. – Kaunas: Kitos knygos, 2012.

Mūsų civilizacija remiasi godumu ir baime, net paprastų žmonių gyvenimuose godumas ir baimė paslaptinai pavirsta kažkuo kilnesniu. Aišku, kad vidurinėsios klasės apačių žmonės ten, už nertinių užuolaidų, su savo vaikais, savo baldais, savo aspidistromis, gyvena pagal pinigų taisykles, bet jie kažkaip išigudrina išlaikyti padorumą. Neinterpretuoja tų taisyklių vien ciniškai ir savanaudiškai. Jie turi savo elgesio normas, savą garbės supratimą.

Neskaičiau dar nė vienos blogos G. Orwello knygos. Kita vertus, jos visos gana skirtingos, ir tie, kurie galbūt tikisi „1984“ ar „Gyvulių ūkio“ tęsinio ar priešistorės, tikriausiai čia to neras. Vis dėlto G. Orwellas visą laiką buvo ištikimas savo idėjoms.

Ši knyga parašyta 1936 metais, kai rašytojas uždirbdavo vos po du svarus per savaitę ir nuolat badaudavo. Tuomet ir parašė „Lapok, aspidistra“ – romaną apie panašų į save menininką, atsisakiusį pinigų, socialinio statuso ir „normalaus gyvenimo“, kurį simbolizuoja kambarinės gėlės aspidistros vazonėlis jaukiame bute. Knygoje, pasak to meto kritikų, aprašytos turbūt visos prekybininkų visuomenės ydos. Taigi knyga ypač aktuali dabar.

Trivia. (Nors „Anglonas“ šį žodį verčia „smulkmenomis“ ir „niekais“, vis dėlto versčiau kitaip, o tiksliau – paliksiu sukti galvą kalbininkams,

pats neversdamas. Tiesiog tai, kas juokinga, užkliuvo už akies, įdomu kaip faktas ar kaip dar kas nors, kas sukėlė asociaciją.) Už šią knygą G. Orwellas gavo 100 svarų. Žodis „aspidistra“ man ilgai nesprūdo nuo liežuvio, iš pradžių maniau, kad tai kažkas nešvankaus. Tik bulgarų kalboje šis žodis skamba kaip iš melodramos – семейно щастие („šeimos laimė“). Beje, originalo pavadinimas – „Keep the Aspidistra Flying“, taigi vertėjui Arvydui Saboniui galima duoti prizą už išradingumą, kai skraidymas virto „lapojimu“. Originaliausio metų knygos pavadinimo rinkimuose – neabejotinai pirma vieta.

Puiki knyga.10/10.

Jonas Vaiškūnas. SKAITANT DANGAUS ŽENKLUS: lietuviško Zodiako pėdsakais. – Vilnius: Dominicus Lituanus, 2012.

Knyga sudomino bardą, rašytoją, kino kūrėją Vytautą V. Landsbergį, baltų mitologijos specialistą dr. Dainių Razauską, neabejoju, kad ji sudomins ir Naglį Šuliją bei kitus astrologijos mėgėjus. Sudomino ir mane.

Nesu toks baltų tikėjimo žinovas kaip dr. J. Vaiškūnas, tačiau reiškiu jam pagarbą, kad iš 1998 metais Gudijoje (čia taip rašoma; turbūt turima galvoje Baltarusija) pristatyto, dar pokaryje rasto senovinio kaušo sugėbėjo išskaityti visą lietuvišką Zodiaką. Vadinasi, dabar nebereikės švęsti gyvatės ar kitokių metų pagal kinus, galėsime tai daryti pagal savo senąją sistemą. Detalesnę knygos analizę paskelbsiu atskirai, tuo tarpu noriu tik pasidžiaugti, kad tokių kaip šis tyrimų (neduok Dieve, jei tai pseudotyrimas) daugėja, vadinasi, einame į priekį, domėdamiesi savo praeitimi.

Baltarusijos (Gudijos, jei norite), Ukrainos, Rusijos Kaliningrado srities (Karaliaučiaus) lobiai dar laukia savo atradėjų. Gal po metų kitų ar po kelių dešimčių pagaliau atkapstysime ir savo senąsias runas (jei vengrams ir turkams, airiams ir skandinavams tai pavyko, kodėl negalime to padaryti mes?), gal rasime net senovinių rašytinių šaltinių, kurie iki šiol buvo neprieinami (Vatikano archyvai vargu ar juos mums atvers), gal pagaliau imsime noriau mokytis latvių, (neo)prūsų kalbų? Tai – mūsų šansas išlikti. Mūsų, kurie save vadiname lietuviais, baltais, aiščiais ar dar kaip nors panašiai.

Trivia. Asmeniškai išvis netikiu astrologija, manau, kad tai velnio išmįslas ir proto apgaulė tiems, kas nepakankamai gerai žino astronomiją. Tačiau J. Vaiškūnas – fizikas, 1984-1990 m. dirbęs LMA Fizikos

instituto Lazerinės optikos ir Astrofizikos skyriuose. Reikia tikėtis, kad astrofiziką tolesniuose lietuviško Zodiako tyrimuose (jie tikrai nebaigti) jis suderins su astrologija ir baltų tikėjimu.

Puiki knyga. 10/10.

Rokas Radzevičius. LIETUVOS ROKO PIONIERIAI. – Vilnius: Vaga, 2012.

Atmesdamas visus *ad hominem* „argumentus“, kuriuos, kaip knygos „Lietuvos rokas: ištakos ir raida“ (2011) autoriui, man teko išklausti iš R. Radzevičiaus ir pridėdamas savo simpatijas grupės „Skylė“ ankstyvesniajai kūrybai (kai jos dar nerėmė nomenklatūra), galiu gana objektyviai pasakyti: puiki knyga, deja, nepilna, nebaigta, nors ir pakankamai didelė (464 puslapiai).

Kultūros ministerijos remiama R. Radzevičiaus knyga – istorijos magistro darbo, 2000 metais išleisto CD formatu, patobulinta popierinė versija, išleista 1000 egz. tiražu. Joje yra įdomių dalykų, ir tai džiugina. Kaip ir baltų tikėjimo, taip ir lietuviško roko tyrinėjimai po truputį stumiasi į priekį. Tiesa, „Lietuvos roko pionieriuose“ pasigedau nemažai grupių, apie kurias R. Radzevičius tiesiog – spėju – nerado laiko surinkti informacijos. O gal su juo tiesiog nenorėjo kalbėti. Taip būna, žinau iš savo praktikos. Tad tai nėra išsami enciklopedija, kita vertus, autorius pats nusibrėžė (kaip istorikui – bravo, kaip muzikos tyrinėtojiui – minusas) rėmus – 1965-1980 metus. Paaiškinkite, o po 1980 metų „pionierių“ nebebuvo? O „Saulės laikrodis“? O užgimstančios metalo, pankroko grupės? „Sa-Sa.“, „Bix“, „Audronaša“?

Pagrindinė knygos bėda ne informacijos trūkumas ir ne „neformalus portretas“ Alfredo Bumblausko, kuriame jis vaizduojamas kaip senas hipis, negailintis stipresnio žodžio. Toks jausmas, kad interviu darytas prie (ne vieno) alaus bokalo, nes A. Bumblauskas jame dainuoja, piktinasi „auklieša“ (auklėtoja), kuri liepė nusikirpti ilgus plaukus (p. 74), pamini Rolandą Paksą, kuris „mėgo ir eidavo“ į pramoginius šokių (p. 75; įdomu, ar šią knygą R. Paksas parėmė?), prisimena, kad muzikos klausydavosi gerdami sausą lietuvišką vyną „Gintaro krantas“, kuris „kapeikas kainuodavo, nuo to prasidėjo alkoholio vartojimo tradicija“ (p. 75). R. Radzevičius sublizga kaip „žurnalistas“, paklausdamas savo Mokytojo, kuris, pasak jo, yra šios knygos inspiratorius, „dzin ar dzen“.

Mokytojas atsako: „Tyčia sakau „džin“... (*dainuoja*) „Tik nesakyk, mano miela, tavęs čia nieks nelaukia...“ (p. 76). A. Bumblauskas taip pat pareiškia, kad lietuvių tauta yra nekūrybinga. „Per mažai genijų, kur jie?.. O jeigu tokių buvo, mes jų atsisakėm – kaip kokio Mickevičiaus ar Milošo... Bijočiau kategoriškai teigti, kad lietuvių tauta yra kūrybinga... Kuo mažesnė tauta, tuo jai, regis, prasčiau“ (p. 81). Kas atsisakė Mickevičiaus ir Milošo? Aš jų neatsisakiau... O Donelaitis? O kiti genijai, kuriuos čia galima vardyti ir vardyti?.. Profesoriau, profesoriau...

Profesoriui norėtusi dėl daug ko paoponuoti, bet, kaip sakoma, užleiskime kelią. Estai – kur kas mažesnė tauta už lietuvių, o jų roko scena itin stipri. Tą patį galiu pasakyti ir apie Latvijos roką.

Taigi pagrindinė knygos bėda – pačioje knygoje. Ji sudaryta atsainokai, turbūt laisvu nuo koncertų metu. Atmestinais padarytas darbas.

Trivia. Be šių ditirambų A. Bumblauskui ir pakankamai nuoširdžiai išdėstytos informacijos dar knygoje rasime klaidų „Žargonų žodynelį“, užimančią pusantro puslapelio, kuris yra juokų kampelis, o ne žodynelis. Pvz., kam aiškinti, kas yra kaifas, apsinešęs, saksas, bachūras, kalimas per stogą, kai visi ir taip tai žino? Užtat dviem terminais paaiškinamas vyriško lytinio organo apibūdinimas (vincas, mikas), keliais – girtumas ir alkoholio gėrimo procesas bei, žinoma, mylėjimasis. Toks jausmas, kad „pionieriai“ (knygą gal reikėjo pavadinti „Lietuvos roko komjaunuoliai“?) tik tratinavosi, gerdavo, rūkydavo, grodavo svetimas dainas, todėl mes prieš juos turime lenkti galvas. Nesąmonė. Lietuvos rokas – kitoks, nei jį aprašo R. Radzevičius. O didžiausias knygos idiotizmas – ne tik gausybė korektūros klaidų (korektorė net nepasirašė, gal jos ir nebuvo?), bet ir baigiamasis R. Radzevičiaus skyrius „Tebūnie rokas“, kuriame jis paisto apie kažkokį „Tikėjimą“. Geriau jau būtų nerašęs to skyriaus, o leidęs daugiau A. Bumblauskui padainuoti.

Po Knygų mugės rekomenduoju atiduoti knygą leidyklai perleisti iš naujo – be paskutinio skyriaus, papildytą, be jokio (ypač valstybės) rėmimo, be tuščiažodžiavimo ir vienodų klausimų, ir padaryti nedidelę, bet išsamią Lietuvos roko PRADININKŲ (prie ko čia „pionieriai“?) enciklopediją. Su kompaktine plokštele, kurioje būtų istoriniai įrašai. Ir su kelių muzikologų rekomendacijomis. Tiesa, čia esama vienos – F. Šuber-to draugijos pirmininko dr. Vytauto Bruverio, tačiau tai – tik ditirambai.

2013 m. vasaris

KAI BLOGA, GERA SKAITYTI BUKOWSKI

Charles Bukowski. SRIUBA, KOSMOSAS IR AŠAROS. – Kaunas: Kitos knygos, 2013. Iš anglų kalbos vertė Gediminas Pulokas.

Antrasis kultinio amerikiečių poeto ir rašytojo Charleso Bukowskio eilėraščių rinkinys lietuvių kalba, skirtas keistam žmogiškųjų santykių fenomenui, vadinamam meile. Nors jame nėra su žiburiu nerasi nei seilėtų pavirkavimų, nei romantiškų padūsavimų, tačiau tarp šiurkščių ir nesumeluotų eilučių sklendo iš vienvietės pragaro gelbėjanti magiška žmonių artumos ir meilės dvasia.

Paprasta nedekoruota forma, savotišką prozos miniatiūrą primenantis stilius, grubi šnekamoji kalba, iš koto verčiantis sarkazmas, per kraštus besiveržianti ironija ir autoironija – štai skiriamieji Ch. Bukowskio poezijos bruožai, pelnę jam išskirtinio realybės nepoetizuojančio poeto vardą.

Rinkinys pavadintas pagal to paties pavadinimo eilėraštį „Sriuba, kosmosas ir ašaros“, kurį autorius laikė geriausiu savo 1970-1980 m. laikotarpio eilėraščiu. Jis baigiasi šiomis eilutėmis:

durys užsitrenkė. neįtikėtina, ką šiais

moderniaisiais laikais

turi iškęsti vyriškas,

kad gautų pasidulkint (p. 44).

Kai kurie Ch Bukowskio kūrybos gerbėjai (prie jų save priskiriu ir aš) teigia, kad jo poezija net geresnė už prozą. Gal. Bet tikrai ne prastesnė.

Ch. Bukowskio rupus žodis pavergė daugelį skaitytojų, kuriems atsibodo salduma. Ir tai puikiai suprantama. Kai bloga, gera skaityti Bukowskį.

„Kitos knygos“ išleido pagrindinius jo opusus, kai kurie jau perleisti po kelis kartus: romanus „Paštas“ (2004, 2008, 2013), „Skaitalas“ (2005), „Moterys“ (2006, 2011), „Arklienos kumpis“ (2007, 2013), „Faktotumas“ (2008), „Holivudas“ (2010), apsakymų rinkinį „Paprastos beprotybės istorijos“ (2011), poezijos rinkinį „Pragaras skirtas vienišiams“ (2007).

Pagal Ch. Bukowskio knygas pastatyti keli meniniai filmai („Faktotumas“, 2005; „Nuolatinis barų lankytojas“ ir „Pamišusi meilė“, 1987; „Paprastos beprotybės istorijos“, 1981).

Apie savo bendražygius poetas rašė autoironiškai:

et, brolyčiai, esam patys trenkčiausi ir nykiausi

iš visos žmonių padermės

Kas žino, gal ir taip... Bet be poetų gyvenimas būtų, oi, nykus.

2013 m. vasaris

KERINTIS IRANAS

Irena Matulionytė. KERINTIS IRANAS Tolimas ir artimas. - Vilnius: Aukso pieva, 2013.

Kiekviena lietuviška knyga apie Iraną – didžiulė šventė. Teisės mokslų daktarės Ritos Matulionytės knyga „Kerintis Iranas. Tolimas ir artimas“, kurią 2013 m. išleido „Aukso pieva“, formaliai yra antroji knyga lietuvių kalba apie Irano Islamo Respubliką (pirmoji – fotomenininko Mariaus Abramavičiaus 2010 m. pasirodžiusi „Punktyrai kelio paraštėse. Kelionė į Iraną 2009 m. vasarą“. - Vilnius: Versus aureus), tačiau realiai tai yra pirmoji informacinio, reprezentacinio pobūdžio knyga, skirta šiai nuostabiui šaliai. Beje, leidiniui suteiktas Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos patronažas.

Negalima nepaminėti, jog knygą Lietuvoje pristatė Jo Ekscelencija Irano Islamo Respublikos ambasados Lenkijoje ir akredituotos Lietuvai ambasadorius Samad Ali Lakizadeh. Ambasados surengtu renginiu sužavėta liko ir knygos autorė. „Ambasada reagavo labai teigiamai“, - teigia ji. Renginyje, kurio metu buvo pristatyta knyga, grojo multiinstrumentalistas Saulius Petreikis, buvo pristatyta persų kultūra. Ambasada kiek anksčiau Vilniuje ir Kaune rengė Irano filmų, kurie yra pasaulinio lygio, peržiūras.

Ar sunku buvo parašyti tokią knygą? „Knyga rašėsi lengvai, - prisi- pažįsta autorė. – Norėjau pateikti tik pagrindinę ir įvairią informaciją, sukurti bendrą įspūdį, nesiekiau, kad knyga būtų išsami ar moksliška, o tiesiog „užkabinanti“ ir lengvai skaitoma eiliniam skaitytojui, labai mažai žinančiam apie Iraną.“

Turiu pripažinti – autorei pavyko įvykdyti savo tikslus. Taip pat norėčiau pagirti knygos dailininkę Juditą Židžiūnienę. Kadangi Iranas vizualiai labai patraukli akiai šalis, ji puikiai perteikė šios ilgametės tradicijas turinčios civilizacijos niuansus, knygą malonu paimti į rankas, grožėtis nuostabiomis fotografijomis, iliustracijomis. Smagu, kad ir redaktorės Rasos Bražėnaitės darbas neprastas – neaptikau klaidų, kaip tai neretai pasitaiko dabartinėse paskubomis išleistose knygose.

„Kerintis Iranas“ – subrandinta knyga. Autorė ilgokai gyveno Irane, daug matė ir patyrė, tad tai nėra enciklopedinis leidinys, nurašytas iš, tarkime, „Vikipedijos“. Visa informacija, nors ir perleista per dr. R. Matu-

lionytės regėjimo prizmę, yra išsami, suprantamai pateikta ir objektyvi. Ir buvusiems šioje šalyje, ir nieko apie ją nežinantiems bus apie ką pasakyti.

Knygoje paneigiami stereotipai, jog Irane gyvena beteisės moterys, kad tai esanti pavojinga ir neturtinga šalis. Kadangi pats porą kartų lankiausi Irane, galiu tik patvirtinti: stereotipai paneigti taikliai ir teisingai.

Knygos autorė pasakoja apie Irano gamtą, išaiškina, kuo Iranas skiriasi nuo Persijos, pasakoja jo istoriją, aiškina, kad iraniečiai nėra teroristai, apibūdina šalies ekonomiką, religiją (nuo zoroastrizmo iki Islamo, taip pat ir sufizmo, krikščionybės), tautas, žmonių būdą (ypač įdomus skirsnis apie *tarof* – mandagumo kultūrą), maistą, kalbą, šeimą, jaunimą, išsilavinimą, laisvalaikį, aprangą, šventes, meną ir dar daug dalykų.

„Jau prieš tūkstantmetį tarp Baltijos ir Kaspijos jūros nusitęsęs Gintaro kelias leido mums dalintis tuo, ką turime. Tad norėtusi, kad tokie ekonominiai bei kultūriniai mainai tęstųsi ir leistų mums išlikti (ar vėl tapti?) šalimi, atvira kitoms tautybėms ir religijoms“, - tokiais žodžiais knygą baigia R. Matulionytė. Reikia tikėtis, kad taip ir bus.

Leidiny s džiugina širdį būtent tuo, kad skatina suvokti, jog Iranas nėra kažkoks baubas ar svetima mums civilizacija. Priešingai – akcentuoja autorė – jis daug artimesnis nei galėtų pasirodyti. Visiškai jai pritariu. Jei reikėtų knygą įvertinti balu, be abejo, tai būtų dešimtukas.

2013 m. rugpjūtis

3000-ASIS RADIKALIAI! TEKSTAS

Ana Lu. NR. 122. – Vilnius: Naujoji Romuva, 2015.

Tai – tikras atsitiktinumas (jei jais tikite). Šiandien knyga, kurią recenzuoju, vadinasi „Nr. 122“, o tekstas, publikuojamas radikaliai.lt, kuris švęs ketvirtąjį gimtadienį po penkių dienų, lygiai 3000-asis. Tai neplanuota, todėl magiška. Kaip ir pati knyga. Knyga, kuri maloniai pribloškė.

Ši knyga – tikra magija, ją būtina perskaityti. Ir tai viskas, ką apie ją parašysiu, nors galėčiau girti ir subtilų, beveik tobulą autorės stilių, beveik pornografinę erotiką, gilią filosofiją, netrivialų karmos suvokimą, knygos dizainą ir piešinius (dailininkė Neringa Krivičienė, dizainerė Eglė Švedaitė), siužetą, kuris, kaip labai gerai pastebėjo filosofas prof. Gintautas Mažeikis, gerai tinka filmo scenarijui ar spektakliui.

Esmė – knyga ši apie meilę, bet ji nėra banali. Tad griebkite ją, o ne visokius ten atspalvius.

Lietuvoje apie meilę nebanaliai rašė Kristijonas Donelaitis, Vilis Normanas, Dalia Jazukevičiūtė, o dabar, pasirodo, ir Ana Lu (Luana Masienė). Mylėti gera, mylėti nebanalu. Apie meilę rašyti yra gerai.

Ačiū už nuostabų kūrinį ir magišką dovaną. Prie to paties dar viena magiška detalė: per klaidą gavau du šios knygos egzempliorius, kuriuos atsiuntė du skirtingi žmonės; jei yra norinčių, vienu egz. pasidalinsiu.

2016 m. vasario 11 d.

100 ISTORINIŲ VILNIAUS RELIKTŲ NUO XIV A. IKI 1944 M.

Darius Pocevičius. 100 ISTORINIŲ VILNIAUS RELIKTŲ. – Vilnius: Kitos knygos, 2016.

Nuo 2008 m. veikiančio unikalaus Laisvojo universiteto (LUNI) įkūrėjo, rašytojo, vertėjo, literatūros kritiko, ekonomisto, puikaus moderatoriaus talentas tyrinėti Vilniaus istoriją maloniai nustebino. Kita vertus, toks daugialypis žmogus kaip Darius Pocevičius tik ir gali parašyti būtent tokią knygą, kuri būtina kiekvienam vilniečiui, lietuviui ir atvykėliui, kurie nebijo pažvelgti toliau oficialiosios, „vikipedinės“ Vilniaus istorijos.

Kiekvienas turime savo Vilnių. Vilnius kažkam Wilno, Вільня, Wilna, Ви́льня, Вильнюс, Vilne, Vilno, Вильна/Вильно, Vilna. Miestas, atrodo, ne toks jau ir milžiniškas, o tyrinėtas Ričardo Gavelio (1950-2002), Vlado Drėmos (1910-1995), Antano Rimvydo Čaplinsko (1939-2011) ir daugybės kitų žmonių, išpažįstančių jam šiltus jausmus, jaučiančių jo paslaptinumą.

Man tai miestas, kuriame lankėsi ir gyveno Paracelsas, Vilniaus Gaoanas, kurio mokinyš sukūrė Vilniaus Golemą (tai jis aprašė knygoje „Kol Ha Tor“), o vieną įdomiausių mistinių veikalų parašė Izraelio prezidento Shimono Pereso proproprosenelis Chaimas Ickovitsas. Man tai miestas, kuriame gyvenu beveik 23 metus, kuriame baigiau mokslus, šiek tiek suvokiau, kas yra gyvenimas.

Bet ne apie tai daina. D. Pocevičiaus Vilnius iki 1944 m. telpa į 840 puslapių, 59 žemėlapius, 72 dokumentus, 122 piešinius, 195 brėžinius, 272 fotografijas, 941 šaltinį ir 100 užburiančių istorijų. Knyga ištis, kaip teigia autorius, juntamai parašyta iš meilės ir įsiūčio. Manau, kad įsiūčio būta smarkaus, nes tokioms geroms knygoms meilės nepakanka. Rezultatas nenuvylė.

Kas, jei ne „lunatikų“ vadas, su LUNI studentais/kolegomis/bendraminčiais klajojantis po Vilnių, galėjo parašyti TOKIĄ knygą? Nesu labai apsiskaitęs, galbūt todėl ir nerandu panašaus miesto „gido“ pasaulio dokumentinėje literatūroje.

Be abejo, būtina pažymėti, kad knyga yra sunki (daug sveria, spauda kokybiška), tačiau, jei jau norite pamatyti TOKĮ Vilnių, kuriame paprasti dalykai virsta stebuklais, pasinėšiosite, nieko tokio.

Džiugina žinia/gandas, kad bus ir antroji dalis. Dar geriau nuteikia gandas, kad galbūt bus ir trečioji dalis.

Tai – viena knygų, kurios niekada neskolinsiu, neparduosiu, nemainysiu, kurią perskaitysiu iki galo (tam tikrai reikia laiko, o geriausia ją skaityti vaikstant po nurodytas vietas), laikysiu garbingoje vietoje. Ačiū, seniai nebuvau toks nustebęs. Dabar į *Lonely Planet* ir DK gidus pasižiūrėt nebesinori.

„Knyga gimė iš meilės miestui ir įsiūčio, kurį kelia skylėta ir baltų dėmių pilna Vilniaus istorija. Teko pačiam tapti istoriku ir po kruopelytę susirankioti informaciją iš įvairių archyvinių bylų, senų leidinių ir neseniai išleistų knygų. Tyrinėdamas pirminius šaltinius susidariau kur kas autentiškesnį senojo miesto vaizdą ir kitaip pažvelgiau į Vilniaus istoriją“, - sako D. Pocevičius.

2016 m. kovas

PASIMETUSIEMS GYVENIMO KELYJE

Jo Šventenybė XIV Dalai Lama, Alexander Berzin. GELUGO-KAGJU MAHAMUDROS TRADICIJA. – Vilnius: Sofoklis, 2016.

Tokią knygą apžvelgti, recenzuoti gali tik labai rimtas specialistas. Todėl neseksiu prastu kai kurių save orientalistais vadinančių asmenų, nemokančių nė vienos Rytų kalbos, pavyzdžiu, o tiesiog paskelbsiu džiugią žinią: Lietuvoje leidžiamos geros, kokybiškos budistinės knygos.

Nors nesu praktikuojantis budistas, sudėtinga budizmo filosofija, religija, pasaulėžiūra, mitologija žavi. Todėl rekomenduoju visiems, pasimetusiems gyvenimo kelyje, budizmą kaip vieną įdomiausių kelių.

Knygą sudaro trys dalys. Pirmoji – garsaus vertėjo, rimto budizmo tyrinėtojo Alexandero Berzinio įvadas į mahamudrą – mokymą apie didįjį proto „antspaudą“, subtiliąją jo prigimtį. Antroji dalis – visos knygos pagrindas: „Esminis tekstas apie brangiąją Gelugo-kagju mahamudros tradiciją“. Trečiąją dalį sudaro Dalai Lamos paskaitos, kuriose, komentuo-damas šį esminį tekstą, jis pristato visas mahamudros mokymo atšakas Tibeto budizmo Gelugo ir Kagju tradicijose. Taip pat, jomis remdamasis, moko medituoti telkiantis į protą, budriai jį stebėti ir aiškina kitokius metodus prigimčiai atskleisti.

Šis mokymas ir jo metodai šiandien teikia dvasinės naudos ne tik budistams, bet ir visiems, norintiems labiau pažinti save, savo protą ir atsikratyti dažnai mus apninkančių žalingų emocijų, keliančių nesantaiką pasaulyje ir asmenines bėdas.

„Sofoklis“ („Metodika“) yra išleidęs ir šias budistines knygas: „Nušvitimo kelio etapai. Lamrimas“, „Šamatha. Tibetietiškos meditacijos pagrindai“, „Lodžongas. Dvasios ugdymo menas“, „Keturios tauriosios tiesos“. Visas jas rekomenduoju skaityti, bandyti suprasti, gilintis. Blogiau nebus. Arba, kaip prieš keturis šimtmečius rašė L. Č. Gjalcenas, sukūręs daugiau nei 300 traktatų, o šiuo atveju cituodamas Arjadevą (15-ąjį čan budizmo patriarchą), „kas regi vieno daikto esmę, tas regi visko esmę. Kokia yra vieno reiškinių tuštuma, tokia – visų reiškinių tuštuma“ (p. 110).

2016 m. balandis

GERŲ KNYGŲ PIRMADIENIS. SENSACINGASIS BGANYNIUS, PALEISTUVĖS KAŠALOTAI IR PLIENO AUDROS

Pirmadienio sindromas: perskaitai tris geras knygas, pamiršti žadin-tuvą, sekmdienio nebėra, o pirmadienis jau išaušo.

Priešinimosi melancholija

Iš pradžių, atsivertęs iš vengrų kalbos Vito Agurkio verstą **Lászó Krasznahorkai romaną PRIEŠINIMOSI MELANCHOLIJA (Kitos knygos, 2016; originalas išleistas 1989)**, pagalvojau, kad labai jau ilgi sa-kiniai, painu, klampu, nėra čia apie ką skaityti. Bet tie vengrai sukti. Imi skaityti ir užsikabini už istorijos apie tai, kaip Vengrijos kaimą sukrečia sensacingojo Bganyniaus (p. 100) atsiradimas.

Keista, muzikali ir net geniali knyga, daugiau tokių, jos pravalo protą nuo rašinėlių apie neonines pelių uodegas (nors tai irgi galėtų būti ven-griško romano tema) ir neva patį svarbiausią Europoje muzikinį renginį.

Tikra muzika yra Pasipriešinimo melancholija, kurią Susan Sontag pavadino negailestinga, vizionieriška šiuolaikinės apokalipsės meistro knyga.

Smagus vertimas, primenantis Kurt Vonnegut ir Charles Bukowski knygas. Aukso fondas, nors įspėjau: iš pradžių greičiausiai nepatiks.

Paleistuvės, arba Meilė pagal Niurnbergo mergele

Tai – **Anetos Raževaitės, pasivadinusios Aneta Anra, romanas (Kitos knygos, 2016)**. Prieš šešerius metus rašyta, kad „gražuolė drama-turgė Aneta veržiasi iš vyro šešėlio“. Ar išsiveržė, ne man spręsti, o ar dramaturgė (šiuo atveju romanistė), pabandysiu. Knyga išleista dailiai, primena dizaino vadovėlius, viršeliai kieti.

Ar kieta pati knyga? Žodis „dramaturgas“ man pirmiausia asoci-juojasi su Kostu Ostrausku, kurio kartelė tokia aukšta, kad dramaturgė romanistė vargu ar ją kada peržengs. Nors ką gali žinoti.

Vis dėlto pasikeikus knyga imama skaityti, ir nesusipratimas dėl ka-šalotų (p.135) jau įtraukia. Žinoma, autorei gal nederėtų rašyti „lietuviš-kai“ (blogąja to žodžio prasme; kas esat matę iki soties lietuviško kino, suprasite, ką turiu galvoje). „Jis nusigėrė? Labai banalu. Ne, nereikia

visko suprasti pažodžiui, poeziją reikia mėgti, kaip sakydavo tas... pi-jokėlis artistas su savo Baudelaire'u... Reikia jam paskambinti..." (p. 135). Kur kašalotas? Šito nežinau, bet šio tekstuko (knygos dalies) pabaiga yra tokia: „Ką tas Horacijus geria, alų su brendžiu, užsikąsdamas LSD?“

Lietuviai anksčiau gėdijosi (žemininkai – ne), kad yra pirma karta nuo žagrės. Tebėra. O kai kurie bando vaizduoti, kad jie pirma karta nuo LSD. Ne, taip nėra. LSD išrastas seniai, o Burroughs ir panašių autorių taip lengvai neperspjausi.

Verčiu kitą puslapį. Šalia spalvotos iliustracijos su kukuliais miške minimas Tarkovskis ir Pasternakas. Kaip mėgstama klausti nelietuviškai – WTF?

Knyga baigiama dramaturginiu pasažu, kuriame balsas abejingai praneša, kad tamsta šiandien mirėte, nuskendote, o visai pabaigoje mergytė ir senelis kalbasi, kad atėjo luduo, buš Kalėdoš, o vašala bus negreitai. Ir jau visai visai pabaigoje – didelis riebus „Pa (kita eilutė) baiga (taškas, irgi riebus)“ (žodžiai skliaustuose mano, - M. P.). Ir, be abejo, spalvota iliustracija su lemputėmis ir greičiausiai užmerktu moters voku, o gal dar kažkuo intymesniu.

Knygos gerumui užtvirtinti – fatališka autorės nuotrauka užpakaliname viršelyje, apsupta tokių grandų, kaip Šlepikas, Baranova, Kaziliūnaitė, Niauronytė pastebėjimais, kokia puiki tai yra knyga.

Nepaisant to, kad knyga labai pretenzinga, parašyta talentingai. Glamūrą čia suvokių kaip ironiją. Reikia kantrybės, kad tai suvoktum, kaip ir gerame spektaklyje.

Plieno audrose

Ernst Jünger romano „Plieno audrose“ (Kitos knygos, 2016; iš vokiečių kalbos vertė Laurynas Katkus; originalas išleistas 1920) pasirodymas maloniai nustebino, nes šio autoriaus knygos pasaulyje jau tapusios klasika.

Skaitant knygą pagalvojau, kad gerai būtų, jog tokių, kaip Ernst Jünger būtų daugiau, ir jie aprašytų baisumus, vykstančius dabar. Be abejo, yra tokių autorių, ir jų vis daugės, tačiau tokio talentingo dar neteko skaityti. Ar ši knyga geresnė už Erich Maria Remarque šedevrą „Im Westen nichts Neues“ (1928), sunku pasakyti. Asmeniškai kaip skaitytojui Remarque

kartu su Hesse ir panašiais autoriais man jau senokai yra praeitas etapas, tad, be abejo, kur kas įdomiau skaityti tai, kas dar neskaityta.

Bet kuriuo atveju tokios knygos apie karą (ne tos, kuriose juo mėgaujamasi, o būtent humanistinės) priverčia susimąstyti. Turime ir mes savų jünger'ių: knygoje „Lietuva Afganistano kare“ (Versus aureus, 2010) Audriaus Kuodžio, Afganistano karo veterano, prisiminimai savo šmaikštumu, humanizmu ir realizmu niekuo ne prastesni, o, mano subjektyvia nuomone, gal net ir geresni už šio vokiečio kareivio ir rašytojo. Tiesiog literatūra lietuvių kalba dar menkokai žinoma pasaulyje.

Jokių išvadų

Pirmadienio rytas baiginėjasi, laukia kiti darbai. O knygos, kurios neleidžia miegoti, puikios. Skirtingos, bet visos savaip įdomios, praturtinančios. Gražios savaitės. Iki kito pirmadienio ryto, gerų knygų mylėtojai.

2016 m. balandžio 18 d.

RADIKALIAI.LT SKELBIA METŲ KNYGĄ

Eugenijus Jovaiša. AISČIAI. LIETUVIŲ IR LIETUVOS PRADŽIA. – Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2016.

Kiekvienos Lietuvos archeologo, akademiko, humanitarinių mokslų daktaro, LEU profesoriaus Eugenijaus Jovaišos knygos pasirodymas yra didžiulis įvykis. Gal ne visi įvertins, kiek daug Lietuvai yra nuveikęs šis mokslininkas, tačiau jau trečioji magnum opus AISČIAI dalis yra bene rimčiausias tarpdisciplininis veikalas, kuriame archeologija, istorija, iliustracijomis, moksliniu, bet sklandžiu tekstu pasakojama tai, kas daug kam pasirodys nauja, nors kalbama apie mus, aisčius. Bent taip mus kadaise vadino. Šią knygą radikaliai.lt skelbia metų knyga ir nori pasidžiaugti, kad jau netrukus, 2017-aisiais, besidomintieji galės skaityti ją anglų kalba, o profesorius savo tyrimus tęsia, tad knygų dar bus tikriausiai nemažai. Tai – vienintelės tokios knygos Lietuvoje.

Svarbiausios E. Jovaišos tyrimų sritys: nuo 1975 m. jis tyrinėja I-X a. aisčių laidojimo paminklus. Tyrinėjo Raudonėnų, Plinkaigalio, Lauksvydų, Krūvandų (Vilkijos seniūnija), Rupunionių, Šaukėnų, Dauglaukio, Vėluikių kapinynus. Išleido tokias poligrafines ir elektronines knygas, kaip *Žvilgsnis į „Aukso amžių“*: baltai pirmaisiais amžiais po Kristaus (1998), *Lietuva iki Mindaugo* (1999, 2003), *Įdomioji Lietuvos istorija: Lietuvos valstybingumo istorija nuo seniausių laikų iki mūsų dienų* (2004, 2007), *Lietuva 1009-2009 m.* (2009), *Aisčiai. I knyga. Kilmė* (2012), *Aisčiai. II knyga. Raida* (2014), o 2016 m. liepos pabaigoje pasirodė *Aisčiai. Lietuvių ir Lietuvos pradžia. III knyga* bei jos priedas *Iliustruoti aisčiai*.

E. Jovaiša unikalus ne tik savo drąsa kalbėti apie tai, kas daugelio nutylima, o gal tiesiog tingima apie tai diskutuoti. Archeologas, istorikas naudojasi šiuolaikiškais metodais: jo knygos interaktyvios (ne tik elektroniniai jų variantai, bet ir poligrafinės; taip pat veikia tinklalapis www.aisčiai.eu), jos parodo, kad istorija ir archeologija, mūsų praeities tyrinėjimai nėra nuobodūs dalykas, o priešingai: pasitelkę geriausius specialistus (dailininkus, dizainerius), mokslininkas atkuria mūsų senovę taip, kad skaitydamas jo knygas tartum atsiduri jose. Tačiau puikios iliustracijos tenesuklaidina žmonių, įpratusių prie nuobodžių, vien raišėmis papuoštų mokslinių knygų: tai – mokslinės, o ne grožinės knygos.

Prieš pristatydamas trečiąją E. Jovaišos magnum opus AISČIAI dalį, trumpai priminsiu pirmąsias dvi.

Aisčiai. Kilmė. I knyga: monografija.- Vilnius: Edukologija, 2012.

Kai ant vėlių suolelio atsisėdo žymiausi baltų religijos ir mitologijos tyrinėtojai Marija Gimbutienė (1994), Norbertas Vėlius (1996), Vladimiras Toporovas (2005), Gintaras Beresnevičius (2006), pasijuto didžiulė tuštuma, trukusi šešerius metus.

Ne, jokių būdu nesakau, kad Lietuvoje be minėtų asmenybių nėra puikių mokslininkų, kurie tyrinėtų mūsų praeitį ne nomenklatūriniais „bumblauskiškais“ skerspjuviais, o savaip, taip, kaip darė didžioji ketveriukė. Visų neišvardinsi, tačiau (vardiju atsitiktine tvarka) verti dėmesio darbai, kuriuos rašo Dainius Razauskas, Eugenija Ulčinitė, Nijolė Laurinkienė, Radvilė Racėnaitė, Jonas Vaiškūnas, Jonas Trinkūnas, Simas Karaliūnas, Ilja Lemeškinas, Leonardas Sauka, Zigmas Zinkevičius, Tomas Baranauskas, Letas Palmaitis, Aleksiejus Luchtanas, Vyktas Vaitkevičius, Algirdas Girininkas, Libertas Klimka, Mykolas Michelbertas, Rimutė Rimantienė, Jūratė Statkutė de Rosales (tiesa, jos veikalai sukėlė nemažai diskusijų) ir daugelis kitų.

Kas teisingas, o kas ne, parodys laikas. Vis dėlto, studijuodamas mūsų praeitį, o ypač mitologiją, senąją religiją, remiuosi šaltiniais – pirmiausia N. Vėliaus sudarytais klasika tapusiais BRMŠ („Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai“, 4 tomai). Taip pat – tautosaka, žodynai, viskuo, kas autentiška ir kuo mažiau interpretuota.

Turiu ir savo hipotezę apie mūsų seniausiąją religiją. Tačiau apie ją – kitąsyk, o šįsyk noriu pasidžiaugti, kad pagaliau po kelerių metų mūsų praeities tyrinėjimuose atsirado didžiulis sproginas. Akademiko E. Jovaišos magnum opus (linkiu jam parašyti dar ne vieną tokį magnum'ą) „Aisčiai“, kurio suplanuotos trys dalys, pirmoji dalis „Kilmė“ yra būtent tas sproginas, kuris ištaškė daugelio pseudoistorikų ir nomenklatūrinių istorikėlių sapaliones. Juk nusirista iki tokio marazmo, kad „Vatikano chebra“ ėmė niekinti Lietuvos istoriją: kruopščiai, sistemingai ir merkantiliškai. Iš pradžių pasirodė V. Ališausko lyg ir neprasta, tačiau mus bukais barbarais istorijoje parodžiusi knyga „Sakymas ir rašymas“ (2009). V. Ališausko manymu, lietuviai visą laiką gyveno sakytinėje epochoje (o

kaipgi rasti runų fragmentai, neįau tikrai neturėjome rašto tuo metu, kai ji turėjo senovės tiurkai, vengrai, keltai, germanai?), kuri baigėsi sulig christianizacija. Kitaip tariant, lietuviai buvę tarsi barbarai, „nekalbūs iš prigimties“ (Jano Długoszo žodžiai), ir tik krikščionių dėka tapę civilizuotais. Chamizmas. Kitoje knygoje, kurią sau leido gausiai komentuoti (ne V. Ališauskas, o, tarkime, mitologijos specialistas D. Razauskas turėjo rašyti komentarus) – „Jono Lasickio pasakojimas apie žemaičių dievus. Tekstas ir kontekstai“ (2012) – vėlgi lietuviai atrodo tokie Dievo kvaileliai, kurių apeigos ir papročiai a priori buvo smerktini. Vis dėlto 2013-ųjų vasarį V. Ališauskas pralenkė pats save, pareiškęs, jog, išstudijavus jėzuitų archyvus Vatikane (specialistai, tokie kaip I. Lemeškinas, Lietuvos praeities miglas sklaido Minsko archyvuose), paaiškėjo, jog „nėra jokių įrodymų, kad Birutė – Vytauto Didžiojo motina“, kitaip tariant, tokios net nebuvo (<http://www.lzinios.lt/Istorija/Jokios-Birutes-Kestutis-nepazinojo>). Netrukus vilniečiai istorikai Inga ir Tomas Baranauskai davė atkirtį „Vatikano chebros“ atstovams, įrodydami, jog „Birutė – tikrai Vytauto motina“ (<http://www.lzinios.lt/Istorija/Birute-tikrai-Vytauto-motina>). Nors ši polemika nesusijusi su knyga, kurią rengiuosi aptarti, vis dėlto ji parodo, kokio lygio dabar yra Lietuvos oficiozinė, nomenklatūrinė, pseudo-istoriografija.

„Aisčiai. Kilmė. I knyga“ – solidi, itin estetiškai išleista knyga, kurioje 380 puslapių ir net 160 iliustracijų. Knyga taip pat pasirodys ir elektroniniais formatais – paprastesniu epub ir pritaikytu „Apple“ kompiuteriams bei kitai šios firmos įrangai. Pastarasis variantas itin įspūdingas, jame interaktyviai galime naršyti iš epochos į epochą, trimatėje erdvėje apžiūrinėti iliustracijas, klausytis Rimanto Bagdzevičiaus balsu įskaitytų animuotų siužetų.

Rašydamas „Aisčius“, E. Jovaiša rėmėsi spaudai rengiama žymiaja Jordano kronika „Apie svarbiausius laikų įvykius arba apie romėnų tautos kilmę ir darbus. Apie getų kilmę ir žygius“.

Knyga sudaryta iš 13 skyrių: „Baltai Lietuvos istorijoje“, „Polietniškumas baltų pasaulyje“, „Baltai ir slavai“, „Baltai ir aisčiai“, „Baltų ir aisčių pradžia“, „Gotai aisčių kultūros širdyje“, „Aisčių kilmė ir gyvenamoji erdvė“, „Gotų-gepidų, arba Vielbarko, kultūra ir jos bruožai“, „Didžioji aisčių plėtra“, „Didžioji aisčių plėtra žemėlapiuose“, „Didžioji aisčių

plėtra Lietuvos archeologijos medžiagoje“, „Didžiosios aisčių plėtos pėdsakais“, „Aisčiai senajame geležies amžiuje (10-450 metai po Kr.).

Veikalas sudėtingas, parašytas nesunkia, nors ir mokslinė kalba, reikalauja ilgo ir kruopštaus analizavimo. Vien ko vertos iliustracijos – papuošalų nuotraukos, žemėlapiai, tai, kas tikrai buvo mūsų, ir daug seniau, nei į mūsų kraštus užsuko Brunonas.

„Didžioji aisčių migracija prasidėjo vienu metu, apie 10-70 metus, iš kelių centrų ir įvairiomis kryptimis, galima manyti, kad Vielbarko kultūros raida į Pamarį yra tos pačios didžiosios aisčių migracijos rezultatas. Vakarų baltų, arba aisčių, kultūra per I-III amžių pasklido toli į šiaurę – ir galima būtų paaiškinti, kodėl vėlyvajame geležies amžiuje, kai pietinius aisčius imta vadinti prūsais, o iš centrinių ir šiaurinių aisčių išaugusios gentys gavo savo vardus – skalviai, kuršiai, žiemgaliai, žemaičiai, latgaliai, sėliai, aukštaičiai – aisčių vardas nukeliavo iki estų“, - rašo E. Jovaiša „Įvade“ (p. 7).

Negalima nesižavėti akademiko E. Jovaišos sumanymu, kuris pagalviau tampa tikrove – pabandyti išsiaiškinti ir faktais parodyti, kas iš tikrųjų buvo tie, kuriuos Tacitas pavadino aisčiais. Man asmeniškai itin svarbu tai, kad ši knyga parodo, koks turtingas buvo mūsų pasaulis (nors viso jo nežinome, tačiau ir išlikę fragmentai – įspūdingi) iki krikščionybės prievartinio atėjimo į Lietuvą ir gretimuosius kraštus. Frustracijoje skendintys (ir visi kiti) lietuviai turėtų skaityti šią knygą kaip pagrindinę vadovėlį apie savo kilmę – geresnio dar neparašyta.

Aisčiai. Raida. II knyga: monografija. – Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2014.

2014 m. lapkričio 14 d. Lietuvos mokslų akademijoje vyko tikrojo nario, archeologo, LEU Istorijos fakulteto dekanas prof. dr. E. Jovaišos monografijos „Aisčiai. Raida. II knyga: monografija“ pristatymas. Jei pirmąją knygą, pribloškusią įžvalgomis ir surinkta unikalia medžiaga, prieš beveik dvejus metus pavadinau kaip pagrindinį vadovėlį lietuviams (ir ne tik) apie savo kilmę, nes geresnio dar neparašyta, tai antroji „Aisčių“ dalis „Raida“ pranoko lūkesčius savo novatoriškumu: joje, pasitelkus gausybę specialistų, naujausius technikos atradimus, patrauklią leidybinę formą (87 iliustracijos, tarp kurių 33 žemėlapiai ir 54 paveikslai), pirmąsyk parodoma, koks įspūdingas buvo aisčių pasaulis, ir įrodoma, kad Didžioji

aisčių migracija vyko visą laiką, akcentuojant iki šiol primirštą **galindų kultūrą**.

Knygą skaityti patarčiau nuo X skyriaus – „Aisčių raida, arba Santrauka su išvadomis“ (p.237-251), kuriame susumuojamas grandiozinis E. Jovaišos atradimas apie galindų hipotezę. I-X a. aisčių pasaulyje vyko globalūs pasikeitimai, iš kurių vienas gana netikėtas ir labai svarbus: pasak E. Jovaišos, rytų baltų pasaulio, kaip anksčiau manyta, slavai neišstipino, kaip tik žymią rytų baltų pasaulio dalį apgyvendino vakarų baltų kultūros atstovais, su kuriais VIII-IX a. susitiko slavai.

Itin estetiškai išleista knyga sudaryta iš 10 skyrių: „Raudonėnų kapai aisčių etninėje istorijoje“, „Aukštaičiai ir lietuvių kilmės paieškos Rytų Lietuvoje“, „Galindiškoji Didžiosios aisčių migracijos banga“, „Galindų pažinimo šaltiniai: Gintaro kelias“, „Galindų pažinimo šaltiniai: Ptolemėjo „Geografija“, „Galindų pažinimo šaltiniai: vėlyvieji šaltiniai“, „Galindai Europos rytuose ir vakaruose“, „Karalių laikai: Plinkaigalis“, „Galindai ir gotai“, „Aisčių raida, arba Santrauka su išvadomis“.

Alberto Angela knygoje „Romos imperija. Kelionė paskui monetą“ (Vilnius, 2013) minėjo: „Gintaro kelias – tai europietiškas Šilko kelio atitikmuo: juo srūva milijonai sestercijų, o tikras raudonas auksas juda romėnų civilizacijos link.“

Aisčiai. Lietuvių ir Lietuvos pradžia. – Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2016.

Knygos ketvirtajame viršelyje autorius prisipažįsta, kad pirmoji jo pažintis su seniausią mūsų istoriją atsivėrusi Petro Tarasenkos (1892-1962) knygoje, vėliau įtaką padarė didieji jo mokytojai Pranas Kulikauskas, Pranė Dundulienė, Bronius Dundulis, Juozas Jurginis, Mykolas Michelbertas, Adolfas Tautavičius, archeologinės praktikos Varnupiuose, Sudarge, Punioje.

Susidomėjęs pirmųjų dešimties amžių aisčių laidojimo paminklais, mokslininkas atrado galimybę susieti dangaus šviesulių padėtį su mirusiųjų erdvinio orientavimu. Aisčių laidojimo apeigų astronominė tradicija reikalavo laikytis tam tikros tvarkos, teigia mokslininkas. Pasak jo, nelygu ką garbino mirusysis (Saulę, Mėnulį, Šiaurinę), jis turėjo būti nukreiptas ta kryptimi, kur laidojimo dieną dangaus skliaute buvo jo

garbinta dangaus dievybė. E. Jovaiša prisipažįsta, kad, besigilinant į aisčių etninę istoriją, gimė naujas aisčių etnogenezės modelis.

Naujojoje knygoje sutraukti ankstesnieji tyrinėjimai, kuriuos gilina ir naujausi mokslininko atradimai.

Čia rašoma, kas buvo aisčiai, kur jie gyveno, ką apie juos rašė antikos istorikai, kas ir kada buvo aisčių kaimynais, kas ta Didžioji aisčių migracija, kaip ji keitė aisčių ir rytų baltų pasaulio veidą, kas tas Gintaro kelias, ką apie aisčių gentis žinojo Romos geografs. Svarbiausia E. Jovaišos perteikiama žinia: aisčiai gyveno įvairų, daugybės Europos tautų kultūrinių ryšių turtinamą ir savąjį joms dalinamą gyvenimą.

Abi naujosios knygos sudaro beveik 400 gausiai iliustruotų puslapių. Labai svarbus trečiojoje knygoje pateikiamas Žodynas (p. 256-283), kuriame rasime svarbiausius terminus, apibrėžtis, kas yra baltai, aisčiai, juos tyrinėjusius mokslininkus.

Ir naujausios knygos, ir ankstesnės sudaro visumą, kurią būtina suprasti kiekvienam save gerbiančiam mitologijos, lingvistikos, archeologijos, istorijos tyrinėtojiui mėgėjui ar profesionalui. Poliglota visame pasaulyje vis labiau domisi lietuvių kalba. Manau, kad AISČIAI yra vienas svarbiausių veikalų, padėsiančių atverti naujas erdves įvairių kraštų tyrinėtojams.

Ko vertas vien faktas, kad baltiškųjų vandenvardžių užimama erdvė viršija 860 000 kvadratinų kilometrų plotą (p. 43). Pamarių kultūros baltai atsirado prieš 5400-5600 metų. Prisiminkime M. Gimbutienę: jos Senoji Europa egzistavo prieš 9000-5500 metų, kol nebuvo paveikta indo-europiečių. O iki jų egzistavusios tautos nebuvo aisčiai, tačiau apie juos skaitysime jau kitose knygose.

2016 m. liepa

MES, PROTINGIEJI KVAILIAI

Yuval Noah Harari. SAPIENS: glausta žmonijos istorija. – Vilnius: Kitos knygos, 2014.

Žmogus yra protingas kvailys. Sena tiesa, tačiau kai tai įrodo mokslininkas, gerai nutuokiantis tiek filosofiją, tiek tiksliuosius, tiek humanitarinius mokslus, darosi įdomu: o ar tikrai kitus Homo gentainius (pvz., neandartaliečius, kromanjoniečius) išžudęs dabartinis Protingasai žmogus (Homo sapiens) žino, ką ketina daryti toliau? Na, sukurtą daugybę technologinių gudrybių, visur galima įkišti po kamerą, artėja transhumanistinė biokiborgų epocha, kosminiai skrydžiai, nanotechnologijų era ir daugybė kitų dalykų, kurie jau nebėra fantastika. Tačiau knygos „SAPIENS: glausta žmonijos istorija“ autorius konstatuoja: „Dar niekada nebuvo tokie galingi, tačiau labai menkai tenutuokiame, kaip su ta galia elgtis. (...) Ar yra kas pavojingiau už nepatenkintus ir neatsakingus dievus, kurie patys nežino ko nori?“

Mano subjektyvia (ir ganėtinai objektyvia) nuomone, KITOS KNYGOS, perėjusi kelis lygmenis (nuo knygų, skirtų gana uždarai auditorijai iki klasikos bei knygų, kurias būtina perskaityti visiems, tačiau tai nėra kokie nors vadovėliai), išleido vieną geriausių, gal net geriausią knygą. Apie genialų jos autorių, Izraelio istoriką 40-metį profesorių Yuval Noah Harari, dėstantį Jeruzalės Žydų Universitete, galima pasiskaityti internete, pridursiu tik tiek, kad labai laukiau jo naujausios knygos „HOMO DEUS: trumpa rytojaus istorija“ (2015) vertimo. Juolab, kad lietuviškas knygos „SAPIENS“ vertimas labai kokybiškas (iš anglų k. vertė Tadas Juras).

416 puslapių knyga išleista 2000 egz. tiražu, kietais viršeliais, kurie dar apvilkti „marškinėliais“. Estetiškas, kvapnus, gerai iliustruotas, maloniai išleistas tomas neleido atsitraukti jį skaitant tai iš eilės, tai suoliuojant pirmyn atgal.

Beprasmiška pasakoti tai, kas knygoje genialiai sudėliota nuo žmonijos istorijos užuomazgų iki naujausių išradimų, siekiančių 2013 metus. Ir kuklių, bet drąsių, net bauginančių prognozių, kurių esmė: žmogus yra protingas kvailys. Raumenų kaina iš paprasto gyvūno tapo protingas, išvystė smegenis, o dabar pats nežino, ko nori, ką toliau daryti su begale

išradimų, kurių turbūt nė pusės dar nėra paviešinta. Tačiau pakanka ir to, kas yra, ir taip stogą rauna.

O istorija tokia, kad prieš šimtą tūkstantmečių žeme vaikščiojo bent šešios žmonių rūšys, viena iš kurių šiandien vadinama *Homo sapiens*. Šios rūšies atstovai buvo gyvūnai, aplinką veikę ne daugiau nei gorilos, jonvabaliai ar medūzos. Tačiau prieš 70 tūkstančių metų prasidėjo procesas, kurį šiandien vadiname kognityvine revoliucija. Atsitiktinė genų mutacija pakeitė *Homo sapiens* smegenų neuronų jungtis ir pavertė mus aplinką niokojančiais Žemės šeimininkais. Knygoje klausiama ir atsakoma arba bandoma atsakyti, spėti: kaip mūsų rūšiai pavyko užkariauti pasaulį? Kada ir kodėl atsirado religijos, valstybės ir pinigai? Kaip kūrėsi ir žlugo karalystės, miestai ir imperijos? Kaip mokslas ir kapitalizmas tapo dominuojančiomis religijomis? Ar žmonės atsispirs pagundai save tobulinti ir netaps kiborgais?

Žmonijoje buvo trys svarbios revoliucijos: kognityvinė, prieš 12 000 metų kilusi žemės ūkio ir vos prieš 500 metų prasidėjusi mokslo revoliucija.

Neabejoju, kad kaip Giordano Bruno, sudegintas 1600 m., taip pat kai kurie kiti genialūs žmonės mąstė ir mąsto panašiai, tačiau to nepakan-ka. Y. N. Harari kaip istorikas susistemina tai, kas atrodo taip didinga ir galinga, tačiau iš tikrųjų labai glaustai telpa laike. O prieš jį ir po jo (artėjame link?) – singuliariumas, nes „įmanoma, kad mes strimgalviais artėjame prie naujo singuliariumo“. Ir viskas, kas vyksta anapus šio taško, mums yra visiškai beprasmiška.

Nepaisant niūrokų, apokaliptinių gaidų, knygos autorius pateikia ir optimistinį faktą: mes – protingi. Vadinasi, kažką gero padaryti vis dėlto galime, tačiau per daug negatyvių dalykų aplinkui: kapitalizmo religija, noras dominuoti pasaulyje užuot jį gerbus, nežinia, kur vedanti genų inžinerija.

Dievas mirė, rašė Nietzsche. Žmogus tapo „dievu“ (ar „Dievu“). Jei jau jis toks galingas, dabar pats laikas susimąstyti, kaip gelbėti žmoniją nuo pražūties.

2016 m. lapkritis

DĖL SAUGUMO KELIAUTI AUTOSTOPU NEPATARTINA

Douglas Adams. KELIAUTOJO AUTOSTOPU GIDAS PO GALAKTIKĄ. – Vilnius: Kitos knygos, 2016.

Juokinga, bet frazė „dėl saugumo keliauti autostopu nepatartina – visuomeninis transportas pigi ir daug geresnė susisiekimo priemonė“ (Čekų kalbos pokalbiai ir žodynėlis, Berlitz) paskatino pagaliau parašyti apie nuostabią knygą, pagal kurią pastatytas ne mažiau puikus filmas ir sukurta daina.

Douglas Noel Adams (1952-2001) – anglų rašytojas, scenaristas, esėistas, humoristas, satyrikas, dramaturgas, geriausiai žinomas, kaip šios knygos autorius. 1978-aisiais atsiradusi kaip BBC radijo komedija, tapo knygų trilogija, televizijos serialu, pastatymais teatre, komiksais, kompiuteriniu žaidimu, o 2005-aisiais – pilno metro meniniu filmu.

Ši knyga dar puikesnė nei filmas, juolab, kad ir Sauliaus Repečkos išversta labai smagiai, profesionaliai. Kuo ji žavi? Nors lyginama su tokiais žodžio meistras, kaip Kurt Vonnegut, vokaliniu instrumentiniu ansambliu „Monty Python“, D. Adams yra kitoks – subtilesnis, tuo pačiu kandesnis. Sakytiau – tai tam tikra humoristine forma pateikta antiutopija. Necituosiu nieko. Knyga būtina kiekvieniems namams, kad ją atsivertę knygos ištrauka prajuokintume, gera nuotaika užkrėstume artimuosius.

Jauki knyga. Tranzuokit saugiai. Keliuokit po visas įmanomas galaktikas.

2016 m. gruodis

NĖRA KITO ISLAMO, TIK ISLAMAS

Reza Aslan. JOKIO KITO DIEVO, TIK DIEVAS: ISLAMO IŠTAKOS, EVOLIUCIJA IR ATEITIS. – Vilnius: Kitos knygos, 2017.

Šįsyk pasidalinsiu impresijomis apie jau antrą leidyklos išleistą Rezos Aslano knygą.

Teherane gimęs, Los Andžele gyvenantis Reza Aslanas (g. 1972) – penkių knygų autorius, įdomios laidos „Believer“ (CNN) vedėjas, religijotyrininkas, rašytojas. Dvi knygos – jau lietuvių kalba, pirmoji: „Maištininkas: Jėzaus Nazariečio gyvenimas ir laikai“ (2015). Dar viena skirta religiniam ekstremizmui (Beyond Fundamentalism: Confronting Religious Extremism in the Age of Globalization, 2010), kita – Artimųjų Rytų literatūrai (Tablet & Pen: Literary Landscapes from the Modern Middle East), o knyga pavadinimu „God“ kalba apie žmogų ir Dievą apskritai.

Knygos apie Nazarietį, išleistos lietuviškai, dabar nenagrinėsiu, nors ji labai verta dėmesio. Pabandysiu susikoncentruoti ties knyga apie Islamą, kuris pastaruoju metu (knyga išleista 2005 m., pildyta ir perleista 2011 m., ko gero, reikėtų dar papildyto leidimo) tapo aktualiausiu dalyku ne tiek religijotyrininkams, kiek politologams ir teroro tyrinėtojams.

Vienas dažniausių klausimų, kuris užduodamas kalbant apie Islamą, yra: ar tai taikos, ar teroro religija. Mėgstama sakyti, kad taikos, o teroras tik pavieniai atvejai. Tačiau neslėpsime: visos religijos išsigimsta, ir tai normalu. Islamo istorija žino daug kruvinų įvykių, netikrų mesijų (vienas buvo net užgrobęs Kaabą) ir kitų nemalonių dalykų, o tai, kas per pastarąjį dešimtmetį vyksta pasaulyje, nepateisinama. Kadangi šventa frazė „Dievas yra didžiausias“ (*Allahu akbar*) dažnai niekinama, ją naudoja visi teroristai, daugeliui ir Islamas asocijuojasi su „Islamo valstybe“ (*Daesh*), „Al Qaeda“, Talibanu ir kitais nemaloniais dalykais. Deja, iš Šiaurės Afrikos kilę teroristai, integravęsi į Europą, dabar yra bene didžiausia grėsmė mūsų žemynui, o ir pasaulyje neramu.

Taigi, ką daryti su tuo Islamu? Koks jis? Ar galima rasti „normalių“ musulmonų, ar visi jie kvanktelėje, linke į terorą?

Nors R. Aslanas gimęs režimo valdomoje šalyje, jis mąsto labai sveikai ir racionaliai, pateikia teigiamas ir neigiamas Islamo (ar, kaip sako profesorius Egdūnas Račius, Islamų – jo atšakų – labai daug) puses.

Knygoje, išleistoje itin estetiškai (dizainerė Lina Sasnauskaitė; maketavo Aurimas Lažinskas) pateiktas tas Islamo paveikslas. Smagu, kad knygos mokslinė redaktorė – viena geriausių religijos žinovių doc. dr. Aušra Pažeraitė, taigi verčiant į lankas nenugrybauta (vertė Zigmantas Ardickas). Knygoje be pratarmės, prologo, autoriaus pastabos, chronologijos, žemėlapių, žodyno, naudotų veikalų sąrašo yra 11 skyrių. Pradedama ikiislamiška Arabija, baigiama Islamo ateitimi. Pusketvirtio šimto puslapių tikrai pakanka, kad susipažintume su sudėtinga religijos istorija ir jos peripetijomis.

Nekinetinu atpasakoti knygos turinio ir atimti iš jūsų malonumą ją skaityti.

Noriu tik akcentuoti, kad į Islamą, kaip ir į bet kurią religiją, reikia žiūrėti kaip į itin sudėtingą reiškinį. Ir nepamiršti, kad tai itin karin-ga religija, savo karingumu prilygstanti bent jau Kryžiaus žygių laikų krikščionybei. Deja, Islamo aukso amžius seniai praėjo. Jis buvo prieš kelis šimtus metų, prasidėjo maždaug prieš tūkstantį. Sukurtas di-džiulis kiekis intelektualinio produkto: filosofijos (nesuskaičiuojamas kiekis puikių filosofų), medicinos (Ibn Sina-Avicena), geografijos (Ibn Khaldun), kitų mokslų pagrindai, kuriais naudojamosi iki šiol. O kur dar musulmonų poezijos lobiai (Rumi, Saadi, Omar Khayyam ir t. t.). O ką dabar kuria Islamas? Nieko. Naudojamosi tuo, kas jau sukurta prieš šim-tus metų. Stagnacija ir yra pagrindinė Islamo problema. Musulmonai, atvykę į Europą, nenori prisitaikyti prie jos gyvenimo, reikalauja, kad visi gyventų pagal juos. Tačiau pabandykite Irane pasiūlyti iranėčiams pagyventi taip, kaip gyvenama Lietuvoje ar Norvegijoje. Baigsis liūdnai.

Ėjimas į kompromisą ir sufijų (knygoje rašoma sūfijų) kelias, t. y. taikus kelias, mistinis Islamas, yra tas dalykas, kuris gali padėti normali-zuoti šios religijos atstovų santykius su likusiu pasauliu. Antraip viskas ir toliau vyks liūdnai: teroras – neišsemiamas, norinčiųjų „Dievo vardu“ padaryti niekšybes yra be galo daug.

Tačiau labai daug yra ir dorų musulmonų, kurie pagal savo taisykles gyvena musulmoniškuose kraštuose.

Linkiu ramiai, be karštų emocijų perskaityti šią knygą. Vieša diskusi-ja būtų geriausias sprendimas: aptarti ją kviečiu visus, kam tai rūpi. Juk Lietuvoje Islamas – nuo XIV a. pabaigos. Totoriai yra mūsų šalies dalis, svarbi dalis, todėl negalime to pamiršti.

Tepadeda mums Dievas, kuris yra Vienas. Kad būtų taika ir neliktų teroro. Tikiu, kad tai įmanoma, ir aukso amžius vėl gali atgimti. Istorijoje taip būna.

2017 m. balandis

AČIŲ TAU, DIEVE, KAD MYLI STABMELDŽIUS

Dainius Žičkus. STABMELDŽIO MEMUARAI. – Vilnius: Ledo takas, 2018.

Visada labai džiaugiuosi, kai Lietuvos, kurios patriotas esu, muzikantų/melomanų bendruomenę supurto koks nors ypatingas įvykis: puikus albumas, koncertas, knyga. Deja, (auto)biografinių (ir apskritai bet kokių) knygų apie Lietuvos muzikantus gausa, o ypač kokybė, pasigirti negalime, daug populiariau rašyti apie kažką intymaus, apie kulinariją, mokyti verslo ir panašiai. Todėl Dainiaus Žičkaus-Stabmeldžio iš kultinės Anykščių black metal grupės DISSIMULATION išleista knyga (išleido ne mažiau kultinė leidykla) yra ypatingas įvykis, vertas ypatingo dėmesio. Tai – puikus pavyzdys visiems, kokia turi būti (auto)biografinė muzikinė knyga.

Lietuvoje apie šiuolaikinę (ne klasikinę) muziką knygų išleista labai mažai, todėl kiekvienos pasirodymas – tikra šventė. Ypač jei knygą parašo žinomos grupės autorius, kaip šiuo atveju. Stabmeldys ne tik puikiai valdo plunksną, turi gerą humoro jausmą bei atmintį, bet ir suteikia neįkainojamą progą perskaityti vienos žymiausių mūsų šalyje šiek tiek stigmatizuojamo black metal grupių istoriją: be cenzūros, taip, kaip ir turi būti rašoma. Šie memuarai – itin vertingas „grobis“ visiems muzikos tyrinėtojams ir, žinoma, black metal (juodmetalio) gerbėjams. Viliuosi, kad knygos pasirodymas paskatins tokių memuarų pagausėjimą – juk apie žymių, ypač pogrindžio (kadaise) grupių gyvenimą žinome išties mažai, o ir ši informacija išsibarsčiusi po elektroninę erdvę. Ačiū Stabmeldžiui už įdomų tekstą, o jo komandai – už puiką muziką.

Tai išties puiki knyga, kuri baigiama kiek netikėtais, filosofu virtusio muzikanto D. Žičkaus žodžiais (be ironijos): AČIŲ TAU, DIEVE.

2018 m. gegužė

GYVENIMAS KAIP ŽAIDIMAS, arba GARBINGA KOVA

Johan Huizinga. *HOMO LUDENS: mėginimas apibrėžti kultūros žaidiminį elementą*. – Vilnius: Gelmės, 2019.

Tai – kultinė olandų istoriko, kultūros teoretiko, žaidimo teorijos kūrėjo, vieno iš šiuolaikinės kultūros istorijos pradininkų Johano Huizingos (1872-1945) knyga. Jos originalas pasirodė 1938 m. ir nuo to laiko tapo klasika. Šis lietuviškas leidimas ypatingas tuo, kad knygą iš Nyderlandų (o ne iš anglų, kaip dažniausiai daryta įvairiose šalyse) kalbos vertė Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas Antanas Gailius. Be to, knyga gausiai iliustruota išpūdingomis fotografo, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureato Romualdo Požerskio nuotraukomis. Knygos apimtis nemaža – net 360 psl., tačiau ją skaityti nors ir nėra labai lengva, bet išties įdomu. Citatas iš „Homo ludens“ galima išsirašinėti bemaž iš kiekvieno sakinio.

Johanas pirmiausia studijavo sanskritą ir germanų kalbas, tada lyginamąją kalbotyrą. Domėjosi viduramžiais ir Renesanso kultūra, dėstė orientalistiką, buvo Groningeno ir Leidenio universitetų profesorius. 1916 m. tapo Nyderlandų karališkosios menų ir mokslų akademijos nariu.

Žymiausias J. Huizingos kūrinys – „Viduramžių ruduo“. Tai – studija apie keturioliktojo ir penkioliktojo šimtmečių gyvenseną bei mąstyseną Prancūzijoje ir Nyderlanduose (lietuvių kalba A. Gailiaus vertimas išleistas 1996 m.). J. Huizinga suprato istoriją kaip plačių kultūrinių veiklų visumą, įskaitant religiją, filosofiją, kalbą, papročius, meną, literatūrą, mitus, prietarus, meilę ir kt.

„Homo ludens“ – viena reikšmingiausių jo knygų, kurioje aptarė žaidimą kaip svarbiausią žmonijos kultūros elementą. Žaidimas – būtina, bet nepakankama kultūros atsiradimo sąlyga. Visos kultūros formos kilo iš žaidimo. Jis buvo svarbiausias žmonijos egzistavimo variklis. J. Huizinga rėmėsi giliomis mitologijos, antropologijos, klasikos, religijų, filosofijos, psichologijos, lingvistikos ir literatūros žiniomis. Jis stengėsi parodyti, kad visa kultūrinė veikla – ritualai, kalbos, religijos, technologijos, meilės ryšiai, menai, sportas, varžybos, net karai – neatskiriama nuo žaidimo. Knyga turėjo įtakos vėlesniems žaidimo tyrinėtojams. Žaidimas senesnis nei kultūra. Gyvūnai žaidė anksčiau už žmones.

Knyga skirta ne tik istorikams, kultūros teoretikams, bet ir plačiajam skaitytojų ratui. Specialistai galės ją pagrįsti savo žinias, o kitiems gal tai bus net atradimas.

Tai viena knygų, kuri mano lentynose nedulkės, o bus vis atsiverčiama iš naujo, nes joje esančios įžvalgos – gilios ir prasmingos.

Šiais globalinio terorizmo bei hibridinio karo laikais ypač trūksta garbingos kovos suvokimo, kokį turėjo ir senovės kinai, ir vikingai, ir daugybė kitų tautų. „(...) susitarimai dėl mūšio lauko ir vietos yra esminiai, kalbant apie karą kaip apie garbingas varžybas, kurios drauge yra ir teisinis sprendimas. Lauko ženklavimas prieš kautynes, kovos ribų nustatymas visiškai tapatinamas su teismo vietos aptvėrimu, vokiškai vadinamu *hegen*. Tokių aprašymų aptinkama senuosiuose norvegų šaltiniuose: kovos vieta pažymima mediniais kuolais arba lazdyno šakomis. Šis vaizdinys išlikęs anglų kalbos žodžiuose *a pitched battle*, kai kalbama apie kariniu požiūriu reglamentuotą mūšį.“ (p. 168-169)

Dar norėčiau pažymėti estetišką knygos dizainą, pojūtį, kai knygą paimti į rankas malonu (viršelio autorė Kamilė Bėkštaitė-Dirsienė, maketuotoja Ramunė Girniukaitienė). Knygą redagavo Donata Linčiuvienė (puiki redakcija, nė vienos klaidos neaptikau; šiais laikais tai net stebina, kai žiniasklaidos portaluose viename mažame tekstuke galima rasti iki keliasdešimt klaidų – ir stiliumi, ir gramatikos).

Tiražas nedidelis, todėl siūlau visus norinčius kiek pamastyti apie mūsų gyvenimą kaip žaidimą ir kitus svarbius dalykus paskubėti įsigyti šią įspūdingą knygą.

2019 m. balandis

INSTRUKCIJA, KAIP ĮSIMYLĖTI SAVO ISTORIJĄ

Eugenijus Jovaiša. KAPAI IR ŽMONĖS: aisčiai, gotai ir kitos istorijos. – Vilnius: Unseen Pictures, 2020.

Neįmanoma nesižavėti archeologų, istorikų ir kalbininkų darbais, kurie padeda mums giliau suvokti save ir kitus. Rašydamas šį tekstą vasario 21-ąją, Tarptautinę Gimtosios Kalbos dieną, Jungtinių Tautų pastangomis švenčiamą nuo 1999 m., jaučiu ypatingą atsakomybę kalbėti apie daugelį metų trukusius kasinėjimus aprašančią archeologo, akademiko, prof. Eugenijaus Jovaišos knygą „Kapai ir žmonės“. Ši knyga ne tik apibendrina jo kaip archeologo svarbiausius darbus, bet ir yra gyva legenda tapusios knygų trilogijos, mokslininko magnum opus „Aisčiai“, tąsa, tiesa, grįžtanti į praeitį (kad geriau suvoktume dabartį ir pasiruoštume ateičiai).

„Aisčiai“ pasirodė 2012-2016 m. (I knyga „Kilmė“, II knyga „Raida“, III knyga „Lietuvių ir Lietuvos pradžia“), o savo 70-ąjį jubiliejų pernai profesorius pasitiko dar dviem solidžiomis knygomis: anglų kalba išleista „The Aestii. The Western Balts“ ir „Kapai ir žmonės“.

Kokio preciziškumo E. Jovaišos tekstai, gali atskleisti žymiojo Dauglaukio 66-ojo kapo kasinėjimo detalės, užrašytos prieš tris dešimtmečius (šiam kape rasta aistės kepurėlė).

Tačiau šis teksto preciziškumas apie Dauglaukio kapinyną, kuriame rasti 128 vyrų, moterų ir vaikų kapai, kurių didžioji dauguma datuojama I-III a., nesutrukdė E. Jovaišai vaizdingai aprašyti, atkurti prieš keliolika šimtmečių gyvenusius mūsų protėvių. Nuveiktas didžiulis darbas ne tik archeologijos srityje, bet ir tiriant I-VI a. aisčių istoriją, jos visuomenės sandarą, aisčių visuomenės raidos ypatybes ir jos Didžiąją migraciją, lietuvių kilmės galindiškas ištakas. Šie tyrimai pateikti vaizdinga, turtinga kalba, įtraukiančia į dar vieno Rozetės akmens paiešką.

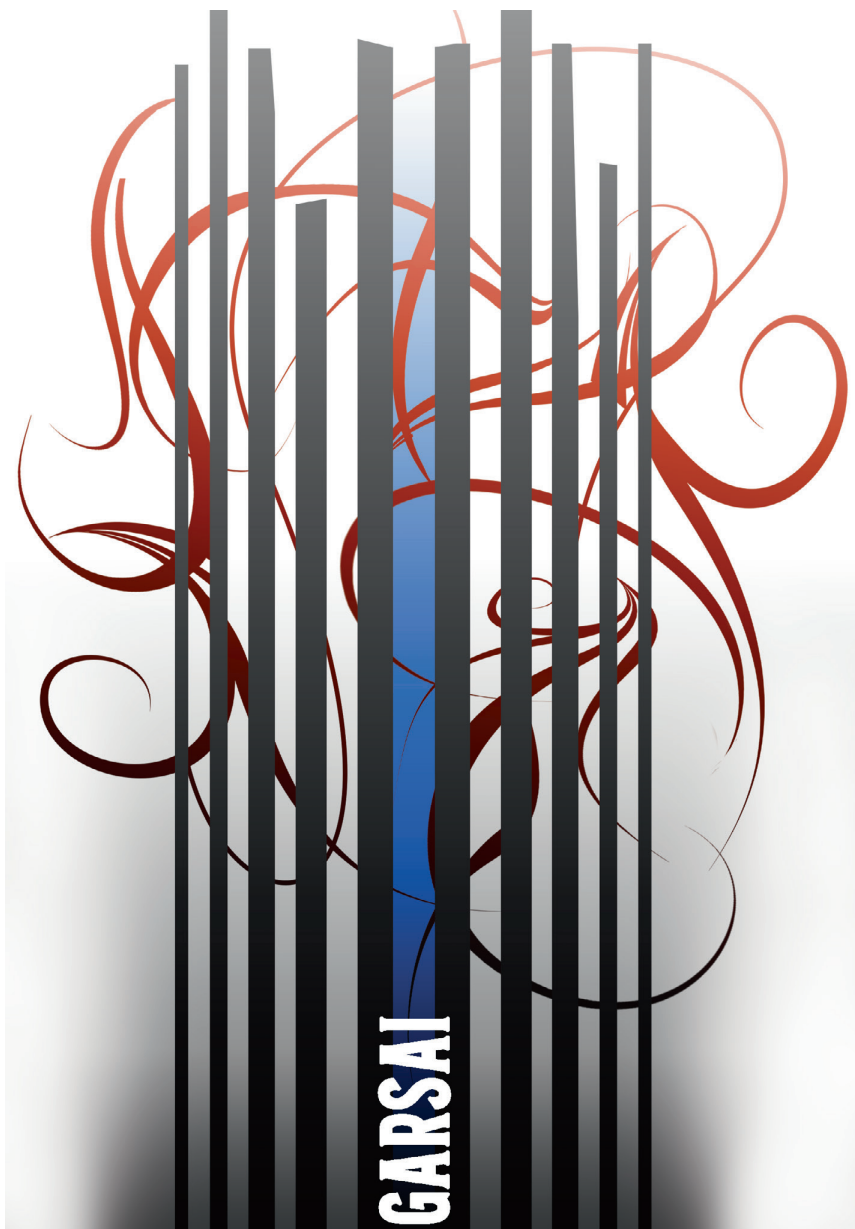
Įvade knygos autorius klausia: „Kodėl ne žmonės ir kapai? Senųjų laikų tyrėjams iš pradžių kapai, o jau vėliau – žmogaus gyvenimo paieškos, kurios, deja, labiau primena atskirų pažinimo akimirų dėlionės negu vientisą gyvenimo giją. Juo labiau, kai kalbama apie tuos tolimus laikus, kai nėra raštiškų paliudijimų ne tik kad apie tą vieną žmogų, bet mažai kas palikta apie iškiliuosius praėjusių laikų žmones, jų nuveiktus darbus, įkurtas gyvenvietes ar nutiestus toliausius prekybinius kelius. Kad ir

apie pasaulį sukrėtusį vėlyvųjų romėnų laikų ledynmetį, kuris užklupo apie 530-536 metus. Viso labo liko šešios nedidelės žinutės, kurias ir pramanu galima palaikyti, jei ne kiti šiuolaikiniai mokslai. Tie laikai ir jų žmonės būtų prasmege į užmarštį. Niekas nebūtų žinojęs, kaip rengėsi, kuo puošėsi, ką valgė, ką medžiojo, ką augino, kokius namus statėsi, kokiais laiveliais plaukiojo ir kokiais žirgais jojo. (...) Besikuriančių valstybių kelius vagojo ir aiškių kariai, dar Gintaro kelio galybės laikais I-III amžiuose pažinoję tuos kelius. Etruskai, romėnai, sarmatai, germanai, gotai, hunai ir vikingai – tai tas pasaulis, kuris buvo greta, buvo pas mus ir mes pas juos. Ką aiščiai parsinešė iš tų kelionių į gimtąsias erdves, kokių pasaulinių įvykių liudininkais ir veikėjais jie galėjo būti, - apie tai šis pasakojimas.“

Trijų šimtų puslapių knygoje harmoningai dera puikios iliustracijos ir jas lydintys tekstai, aprašantys radinius aštuoniose kapavietėse, pasakojantys aštuonių vėlyvosios antikos laikų aiškių bendruomenių istorijas. E. Jovaiša apibendrina: „Jas galbūt išgyveno ir visos tų laikų aiškių erdvės tautos glaudžiausiais ryšiais, o visų pirma Gintaro keliu susietos su Romos imperija ir laisvu šiaurės barbarų pasauliu. Paliečiama ir poimperinė Romos ir aiškių istorija gotams užkariavus Romą. Šias istorijas parašyti paskatino neįtikėtini atradimai tyrinėtuose aiškių laidojimo paminkluose. (...) Knygą parašiau tiems, kurie neabejingi mūsų istorijai ir ja domisi, tiems, kurie nenori, kad istorija liktų be istorijos pradžios, tiems, kurie supranta, kad priešistorės mokslas turi ne tik liudyti daiktinę ir dvasinę senųjų gyventojų kultūrą, bet ir rašyti seniausią tautos istoriją.“

Didžiuojusi, kad turime tokių mokslininkų ir jų išleistų solidžių knygų, padedančių suvokti, kad buvo, yra ir, labai tikiusi, bus aiščiai (t. y. mes).

2021 m. vasario 21 d.



TRŪKSTA NE BANDYMŲ ŠOKIRUOTI, O PATIES ŠOKIRAVIMO

Lietuvos muzikos informacijos centro 2015 m. vasario 25 d. parengtas pokalbis su Mindaugu Peleckiu

Kokias šiuolaikinės Lietuvos muzikos kūrybines tendencijas, tiek pozityvias ir produktyvias, tiek neveiksmingas ir erzinančias, pastebite Jūs?

Pradedant nuo negatyvo (nes esu optimistas), erzina turbūt tik galimi plagiatai, idėjų stoka, nesugebėjimas išsiveržti iš uždarnos muzikinės erdvės, nors tam yra daugybė galimybių (kad ir internetas). Neveiksminga tendencija – bandyti daryti „meškos paslaugą“, t. y. kone prievarta šviesti žmones, kalbėti apie šiuolaikinę muziką, nors akivaizdu, kad tie, kuriems tikrai to reikia, patys susiranda reikiamą informaciją. Reikia duoti meškeres, ne žuvis.

O jeigu mąstytime apie socialines, ekonomines, politines, netgi antropologines ir psichologines Lietuvos muzikos tendencijas, ar išvelgiate kokių nors ryškių polinkių, o gal net poslinkių?

Linkstama ir slenkamasi visomis kryptimis, ir tai yra puiku. Kažkas į Rytus, kažkas į Niujorką, kažkas domisi Afrika / *world music*, kažkas panyra į baltiškos muzikos studijas arba derina naujausias kompiuterines programas su klasikine muzika. Tai, be abejo, lemia ir socialiniai pokyčiai (galimybės komunikuoti su užsienio kolegomis), o antropologinis lietuvių tipas vis tiek lieka tas pats – krokodilas Dandis Niujorke su kanklėmis.

Politika, kai ji paliečia muziką, tai turi daryti arba labai atsargiai ir drąsiai, bet subtiliai (kaip Kipro Mašanausko, Eurikos Masytės, Rolando Paulausko dainose), arba atsitraukti nuo jos. Politika ir muzika kartu kelia susipriešinimą, kai neišlaikoma harmonija, viskas pernelyg tiesmuka (specialiai nesakau pavyzdžių, nes nieko nenoriu įžeisti).

Ekonomika su psichologija labai glaudžiai susijusios ir Lietuvos muziką jos veikia akivaizdžiai: kitaip negimtų „Skyders“ daina „Oligarchai“ (toli gražu ne šlovinanti šią visuomenės grupę; o juk neseniai „Pompa“ dainavo visiškai kitokio sudėjimo dainas apie materialių gėrybių turtiną gyvenimą) ir panašūs kūriniai.

Kai žmonės nusivylę (o Lietuvoje daug kas nusivylę) gyvenimu, gimsta geriausia muzika.

Kokia sąvoka Jums priimtiniausia kalbant apie tai, kas gali būti įvardijama kaip šiuolaikinė klasika, akademinė kūryba, „art music“, post/modernistinė muzika ir pan.? Kodėl?

Visi terminai geri ir savaip tikslūs. Sau parinkau lotynizuotą *postmusica*, arba lietuvišką postmuziką. Remdamasis įvairių kūrėjų, mąstytojų (pvz., Johno Cage'o, Dariaus Čiutos, Salomė Voegelin, Z'EV) mintimis, kad viskas yra Garsas, bet kokią žmogaus veiklą, susijusią su muzikos kūrimu, būčiau linkęs vadinti ir postgarsu, kadangi epocha, kurioje gyvename, yra post-post-post- (...). Tačiau *postmuzika* vis dėlto atrodo priimtiniausias terminas, nes jis neutraliausias. Po *postmusica* „skėčiu“ jau galima vardyti visus Jūsų minėtus ir kitus terminus.

Kad ir kokią praktinę ir sutartinę sąvoką pasirinktumėte ar susikurtumėte apibūdinti tam, ką „veikia“ profesionalūs Lietuvos kompozitoriai, kaip vertinate šią kūrybą ir ką vertinate jos kontekste?

Vertinu labai gerai. Neseniai buvo be galo smagu susipažinti su vietnamiečių kilmės muzikos žinovu Thanh-Tâm Lê, kuriam M. K. Čiurlionis tapo milžinišku atradimu. Dabar irgi turime savų Čiurlionių, feisbuke net sukurta grupė, kurioje apie pusšimtis įvairių tautų atstovų domisi Baltijos šalių klasikine ir šiuolaikine klasikine muzika (nekalbu apie roką, popmuziką, džiazą ir kitus stilius).

Manau, kad visi profesionalūs Lietuvos kompozitoriai „veikia“ puikiai. Imponuoja Šarūno Nako, Ginto K (Kryptavičiaus), Justės Janulytės, Lino Rimšos, Broniaus Kutavičiaus, Žibuoklės Martinaitytės, Ryčio Mažulio, Egidijos Medekšaitės, Antano Jasenkos, Arturo Bumšteino, Algirdo Martinaičio, Onutės Narbutaitės, Lukrecijos Petkutės ir daugybės kitų kūrėjų muzika.

Kokia pagrindinė minėtos kūrybos arba jos terpės problema?

Man trūksta tokių asmenybių kaip Jurgis Mačiūnas, Blixa Bargeldas, J. Cage'as, kurios šiek tiek suvirpintų Lietuvos *postmusica* kūrėjų gretas, derindamos klasikinius instrumentus su elektroniniais, kompiuterius su roko muzika. Vadinamoji akademinė muzika kartais atrodo pernelyg atitolusi nuo tiesiog neblogai eksperimentuojančių muzikantų. Bendri projektai galėtų šią problemą išspręsti (tai jau daroma, ir labai sėkmingai, nors tokie projektai kaip „AVaspo“, „Rasa Rasa“, „Merope“ yra pernelyg reti).

Kas yra eksperimentinė muzika? Kokie ryškiausi jos atvejai pastebimi Lietuvos muzikos kultūros teritorijoje?

Tai – muzika, sukurta siekiant įgyvendinti tam tikrą eksperimentą. O kaip ir visur moksle, mene eksperimentai ne visada yra pavykę, nors ir gana ryškūs. Asmeniškai labai vertinu muziką, kurią sunku apibrėžti vienu terminu, tačiau šie pavadinimai, pavardės tikriausiai daug kam yra girdėti: „Donis“, „Sala“, Gintas K, „Maldur Atai“, „Girną Giesmės“, Ramūnas Jaras ir kt.

Kokia, Jūsų manymu, Lietuvos muzikos diskurso situacija, t. y. rašymo apie muziką praktikos ir padėtis?

Prasta. Apsidžiaugiau, kai atsirado Š. Nako <http://www.modus-radio.com/>, tai bene vienintelis profesionalus bandymas rašyti apie muziką, nekalbant apie milžiniškus MILC pateikiamos informacijos srautus ir „Muzikos barus“.

Esama nemažai įvairių tinklaraščių, tačiau dažniausiai tai uždari pasaulėliai. Išleidęs knygą „Lietuvos rokas: ištakos ir raida“ (2011), bandau toliau populiarinti tai, kas man artimiausia, - Lietuvos eksperimentinę muziką, postmuziką, jos mikroerdves ir mikroepochas. Įkurtos kelios feisbuko grupės, vyksta bendravimas, renkama informacija, publikuojami interviu trejus metus gyvuojančiame *kitokiam* kultūros žurnale <http://www.radikalai.lt/>.

Ar muzikoje svarbus lyčių aspektas? Kokias įžvalgas generuoja toks požiūrio kampas?

Ne, žinoma, ne. Lietuva, bent man atrodo, yra itin daug gabių moterų kompozitorių, muzikų turintis kraštas. Nuo Claros Rockmore (garsiausios tereminininkės pasaulyje, gimusios Vilniuje) iki daugybės moterų,

kurios sėkmingai kuria įvairią šiuolaikinę muziką. Tai rodo kūrybos vitališkumą, nes jei joje dingsta moterys, mano suvokimu, pernelyg „vyriška“ kūryba tampa agresyvi, išsisemia.

Ar Lietuvos muzikos aplinkoje egzistuoja toks reiškiny, kaip postsovietinė mąstysena, jos formos, šešėlis ar šleifas? Jeigu taip, kaip tai pasireiškia?

Be abejo, egzistuoja. Postsovietinis garas ir toliau juntamas tais atvejais, kai muzikoje girdime stagnaciją. Būčiau kompozitorius (nors nieko čia originalaus turbūt), ateičiau į savo rečitalį, spirčiau į fortepijoną, iš kišenės išsitraukčiau fleitą ir, padeklamavęs ką nors iš Becketto, sugročiau „Apolitišką simfoniją“, paremtą Bachu. Man pritartų nedidelis juodaodžių choras ir Tomą Waitą primenantis bardas.

Jei rimtai, trūksta ne bandymų šokiruoti, o paties šokiravimo. Nereikia įžeidinėti, žeminti kitų, piešti karikatūrų, kurti parodijų arba vogti kitų melodijų, užtenka būti nuoširdiems. Dainuokime kalbomis, kurios mums įgimtos, jauskimės laisvi, darykime ne tai, ką diktuoja mados, ko iš mūsų norima, o tai, ko norime patys.

Kalbant apie muzikos įrašų klausymosi ir vartojimo praktikas, ar nemanote, kad fizinių laikmenų (pavyzdžiui, kompaktinių diskų) era sparčiai artėja pabaigos link, stumiama virtualių arba „on-line“ muzikos įrašų klausymosi įpročių (pavyzdžiui, įvairiose interneto platformose)?

Nemanau. Man priimtinos visos įmanomos laikmenos, ypač tos, kurios suteikia didžiausią estetinį pasitenkinimą: esu hedonistas melomanas. CD, LP formatai, ko gero, yra priimtiniausi, tikrai nemanau, kad būtent dėl šios problemos jie išnyks, nors reikia pripažinti, kad klausytis muziką internete yra patogiu, tai labai geras „papildymas“ muzikos tyrinėtojams. Bet ne daugiau. Knygų niekas neišnaikins, plokštelių (ir LP, ir CD) taip pat. Kiek sunkiau kasetėms (MC), tačiau jos taip pat turi savo nišą ir žavesį.

IŠŠŪKIS PAVYKO – IR DAR KAIP!

Druskininkų Džiazo Ansamblis. M. K. Čiurlionis KITAIP / Tribute to M. K. Čiurlionis, 2013

Negaliu atsiklaudyti šios jau šiais metais pasirodžiusios kompaktinės plokštelės įrašo kūrinių. Šis šviežutėlis albumas – puikus siurprizas dūšiai. Duodu 10 balų užsimerkęs.

Turiu prisipažinti, kad visada labiau mėgau M. K. Čiurlionį kaip dailininką ir su jo muzikine kūryba buvau pažįstamas menkai. „Miške“, „Jūra“, dar kažkas, ir viskas. Šiame CD – 10 kūrinių. Jame yra ir 6 M. K. Čiurlionio preliudai, ir „Dainelė“, ir „Styginių kvarteto *allegro moderato* dalies tema“, „Ekspromto *fis-moll* citata“, simfoninės poemos „Miške“ tema bei papildomas takelis, lietuvių liaudies daina „Tu mano seserėle“. Pastarosios aranžuotė – itin vykusė, primena kažką tarp Steve Vai ir Joe Satriani ramioje nuotaikoje. Taigi šios aranžuotės nėra vien džiazas, o ir rokas, net swingas. Nors kas šiais laikais supras, kur tos ribos...

Unikalus, nekomercinis, bet tuo pačiu Lietuvą garsinantis projektas be rėmėjų dienos šviesos galėjo ir neišvysti, nes įrašyti albumą kainavo gana daug, pasakoja Linas Bankauskas – pagrindinis „Druskininkų Džiazo Ansamblio“ (DDA) žmogus, atsakingas už aranžuotes, grojantis gitara, sintezatoriumi. Kiti ansamblio nariai – Tomas Čiukauskas (saksofonas), Lukas Zinkevičius (gitara), Ričardas Meškerys (bosinė gitara), Valdas Meškerys (mušamieji), Adas Gecevičius (mušamieji), Saulius Sakavičius (klavišiniai).

Ypač esu sužavėtas beveik 7 minučių trukmės „Miške“ aranžuote. Dabar jau net pasimiršo, kaip skamba originalas, bet šis kūrinys tikrai genialus. Pasak L. Bankausko, nuo M. K. Čiurlionio kūrybos nenutolta, partitūrų griežtai laikytasi, nors, suprantama, jis pateiktas KITAIP, toks projekto užmanymas. Todėl girdime kažką panašaus į Al Di Meola'os kūrybą. Linas gitarą valdo meistriškai, iš ritmo neiškrinta ir kiti DDA nariai – visų grojimas aukštumoj.

Ką dar galiu pasakyti subjektyvaus nuo savęs? Žinau, kad dažnokai klausysiu šį CD. Jo muzika ramina, be to, didžiuojuosi, kad ne tik M. K. Čiurlionis buvo genijus, bet kad daugiau kaip po šimto metų atsirado tautiečių, kurie sugebėjo jį suprasti KITAIP, tuo pačiu neiškraipydami Maestro kūrybos, o savaip ją praturtindami. Galbūt skeptikai sakys, kad negalima klasi-

kų pergroti nei džiaz, nei roko, nei kitu stiliumi. Griežtai paprieštarausiu: daugybė roko, metalo, džiaz ir kitų stilių grupių bei muzikantų pasaulyje (ir Lietuvoje, prisimenant AC/DC, Bon Jovi ir kitus projektus) yra groję J. S. Bachą, L. van Beethovoną (vien ko vertas „Accept“ kūrinys „Metal Heart“ su „Laiško Elizai“ ištrauka), M. Musorgskį, E. Griegą ir begales kitų klasikų. Tai – puiki tradicija nepamiršti klasikos ir tuo pačiu supažindinti jos nepažįstančiuosius, su ja panaudojus principą KITAIP.

Sveikinu DDA su sėkmingu projektu. Tikiuosi, kad tai tik pirmas KITAIP CD, ir tokių įdomių projektų dar sulauksime ne vieno.

Pabaigai – kiek formalios informacijos susidomėjusiems.

Projekto „M. K. Čiurlionis KITAIP“ idėja kilo 2010 m. pavasarį, rengiant muzikanto L. Bankausko autorinį koncertą M. K. Čiurlionio memorialiniame muziejuje. Pagerbus kompozitoriaus atminimą atliekant jo miniatiūrą-preliudą F/a-moll, muzikantai nutarė parengti valandos trukmės miniatiūrų programą „Čiurlionis Kitaip“. Jos metu kompozitoriaus kūrinių temos atliktos džiaz stiliumi, su improvizacijomis. O 2011-aisiais muzikantai susibūrė į „Druskininkų Džiaz Ansamblių“ su originaliai aranžuota „Čiurlionis Kitaip“ programa.

„Pradėjęs kurti aranžuotes M. K. Čiurlionio preliudams, tarsi atradau jį iš naujo, kitaip pažvelgiau į jo kūrybą, kuri dar labiau sudomino ir sužavėjo. Pagrindinis projekto siekis – perteikti M. K. Čiurlionio muziką džiaz garsais, kurių dėka ji taptų artima klausytojams“, - pasakoja L. Bankauskas.

Projekto premjera įvyko 2011 m. rugpjūčio 20 d. Po to vyko koncertai kitose Lietuvos vietose. Planuojamos kelionės į Sankt Peterburgą, Varšuvą, Leipcigą.

Šiuo metu L. Bankausko kūrybai įtaką daro tokie muzikantai, kaip Allan Holdsworth, John McLaughlin, Prasana, Jese Van Ruller, Kurt Rosenwinkel, Jim Hall, Tomasz Stanko, *world music* stilius. Muzikantas bendrauja ir bendradarbiauja su Gruzijos perkusininku, grojančiu *folk jazz*, *free jazz*, domisi jaunųjų Lietuvos džiazmenų veikla, tokių kaip Liutauras Janušaitis, Dominykas Vyšniauskas, Leonardas Pilkauskas, Pranas Kentra. Kuria *smooth jazz*, *lozunge* stiliaus pjeses, taip pat pjeses lietuvių liaudies muzikos motyvais.

2013 m. sausis

GARSO IR VAIZDO DERMĖ

Takanobu Hoshino. JOMON (Book + CD), 2013

Ši recenzija tuo pačiu ir sveikinimas bei pasidžiaugimas. Radikaliai. It dėliaugiasi artėjančiu pirmuoju gimtadieniu (jį švėsimė Vasario 16-ąją) ir yra dėkinga vienam iš daugelio bendradarbių – puikiam japonų fotografui ir muzikantui Takanobu Hoshino, kad jis dalijasi savo kūryba. Taip pat sveikiname jį su tik ką (vasario 3 d.) praėjusiu gimtadieniu.

Takanobu Hoshino yra iliustravęs žinomo lietuvių garso mėno kūrėjo Arturo Bumšteino albumą „Three Sixteens“ (2012), išleidęs tris albumus Rusijos leidykloje „Observatoire“ – „Fukushima“ (2011, kartu su Roel Meelkop). 2012-aisiais įkūrė savo leidyklą „OtO“.

T. Hoshino kūryba – garso ir vaizdo dermė. Save jis būtent ir laiko „garso menininku, fotografu“.

Gimė 1964 m. Fukušimoje. 2003 m. baigė Hosėjaus universitetą ir vėl grįžo į gimtąjį miestą. Kuria nuo 2000 m. Menininko neišgąsdino Fukušimos katastrofa – jis jį fotografuoja, įrašinėja jo garsus.

„Jomon“ atskleidžia mums Fukušimą septyniais garso kūrinių, kurių trukmė varijuoja nuo minutės iki penkiolikos su puse.

Garsuose, kurie įrašyti į prie „Jomon“ knygutės pridėtą CD, nerasime nieko niūraus. Tai – ir gegutės kukavimas bei kitų paukščių garsai, ir upelio šniokštimas, ir neaiškūs tamsesni burzgesiai. Esmė – viskas yra taip, kaip yra. Atrodo, kad, kas benutiktų, visada yra viltis, net tokioje baisioje vietoje (daugelio europiečių manymu) kaip Fukušima.

Knygoje – 28 fotografijos. Iš jų, kaip ir iš garsų, matyti, jog Takanobu-san yra zenbudistas ir žaliasis, todėl į viską žvelgia su didžiule vidine ramuma. Tai – žmogus, dėkingas Gyvenimui, kad šis yra.

Nors interneto klasifikatoriai (pvz., discs) linkę vadinti Takanobu-san garso meną kaip *field recording / experimental / minimal*, jie tik iš dalies teisūs. Taip, menininkas pripažįsta, kad jam labiausiai patinka „lauko įrašai“, taip pat ir „perkeisti garsai“ (*processed sounds*). Mėgstamas jo kūrėjas – Roel Meelkop.

Kas yra „Jomon“? Pavadinimas simbolizuoja vadinamąjį Džiomon laikotarpį, trukusį Japonijoje nuo 10 000 iki 300 m. pr. Kr. Prieš 40 000 metų apledėjimas sujungė Japonijos salas su Azijos žemynu, japonai atvyko į savo tėvynę iš Rytų Azijos. „Džiomon“ („Jomon“) – tai „vir-

velinis", turint galvoje seniausią pasaulyje virvelinę keramiką, kuriai daugiau kaip 10-12 000 metų.

Kodėl knygai / albumui pasirinktas būtent Ledynečio pabaigos pavadinimas? Spėsiu: galbūt Takanobu-san tuo mums parodo, kad vienas periodas baigiasi, kitas prasideda, o realybė nesikeičia. Beje, Jomon periode randame išpūdingų molinių statulėlių *dogu*, kurias kai kurie mokslininkai vadina ritualinėmis, toteminėmis, kiti jose išvelgia paleokontakto galimybę.

Knyga / albumas slepia daug paslapčių. 10 iš 10 galimų su visais įmanomais plusais. Takanobu-san kūryba priklauso visai žmonijai.

2013 m. vasaris

TAMSIOJO KABARETO ATGIMIMAS: MUZIKA GERAI KOMPANIJAI PRAGARE

Kas yra kabaretas, lyg ir daug aiškinti nereikia – visi pamename šlovingąjį Vytauto Kernagio „Kabaretą tarp girnų“. Tačiau pats žodis siekia dar lotynų kalbą – joje camera reiškia „kambarėlis“, vėliau šis žodis keliauvo per Prancūziją (*camberette*), Olandiją (*cabret*), kol tapo kūnu: 1881 metais Paryžiuje, Monmarte, buvo atidarytas pirmasis *cabaret artistique*, pavadintas „Juodąja kate“ (*Le Chat Noir*). Šis kabaretas buvo itin mėgstamas žmonių iš skirtingų pasaulių: menininkų, bankininkų, žurnalistų, aukštuomenės damų, turistų. 1889-aisiais taip pat Paryžiuje pastatytas žymusis kabaretas *Mulen Ruže*, 2001 metais apdainuotas to paties pavadinimo Holivudo filme. Tuo tarpu kitaip nei prancūziškasis kabaretas, glaudžiai susijęs su parduodama „meile“, vokiškasis ir olandiškasis nuo pat pradžių buvo labiau politizuoti (prisiminkime kad ir klasika tapusį 1972-ųjų filmą „Kabaretas“ su Liza Minnelli), labiau priminė teatrą. O štai Jungtinėse Amerikos Valstijose visų pirma asocijavosi su džiazu.

Tačiau šiuo atveju mus labiau domina tai, kas vadinama naujuoju, tamsiuoju, *death rock* arba gotikiniu kabaretu (*neo-cabaret*, *dark cabaret*, *deathrock cabaret*, *goth cabaret*, *punk cabaret*), kurio atgimimas prasi-dėjo maždaug prieš tris dešimtmečius. Lietuvoje tokio neturime. O štai pasaulyjekabareto atgimimas siejamas su muzikos atgimimu apskritai: tai – alternatyva popmuzikai, tačiau nemaištaujaanti kaip rokas (nebėra prieš ką?), o tiesiog suteikianti klausytojui ir žiūrovui katarsį, šoką, kokią suteikia geras spektaklis, miuziklas, opera, operetė ar kitas „rimtojo“ žanro kūrinys. Naujajame kabarete dainų tekstai užima toli gražu ne paskutinę vietą.

Kadangi *neo-cabaret* atlikėjų spektras labai įvairus (jų nesustatysi į vieną gretą kaip „berniukų“ ir „mergaičių“ grupių, kurios visos atrodo lyg būtų klonuotos), pristatau žymiausius atgimusio ir nemažai naujo atradusio stiliaus atstovus.

Kabareto atgimimo istorija ir pačios netikėčiausios sąsajos

Naujasis (tamsusis) kabaretas populiariausias JAV, Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje. Būdingi jo bruožai – ryškus vyriškas (gali būti ir falcetas) arba moteriškas (gali būti ir altas) voka-

las, daug akustinių instrumentų (pvz., akordeonas, pianinas, smuikai, violončelės). Ir, žinoma, šou. *Neo-cabaret* atstovai mėgsta teatrališkumą, įspūdingas foto sesijas, iš jų interneto svetainių dar daug kam reikėtų pasimokyti.

Trumpai kalbant, visos šios *neo-cabaret* savybės paskutiniame praėjusio amžiaus dešimtmetyje atgimusį stilių pasaulyje pavertė kultiniu.

Įkvėpimo naujojo kabareto atlikėjai seniai semiasi iš daug ko: pradedant Marlene Dietrich, Aleksandru Vertinskiu, Kurtu Weilliu, Nicku Cave'u, Nina Hagen, Roxy Music, Tomu Waitsu, Marcu Almondu, Diamanda Galás, pankroku, gotikiniu roku, folkloru ir baigiant *film noir* (nuo Alfredo Hitchcocko iki Davido Lyncho), taip pat burleskos ir vodevilio žanrais.

Bene pirmąją *neo-cabaret* dainą vadinama Vokietijos Marilyn Monroe vadintos Nico (tikr. Christa Päffgen, 1938-1988), mirusios nuo dažno heroino vartojimo, 1972 metų daina „Tu pamiršti atsiliepti“ (*You forget to answer*), skirta jos buvusiam meilužiui Jimui Morrisonui. Dainoje Nico pasakoja, kaip bandė prisiskambinti „The Doors“ dainininkui, tačiau šis nekėlė ragelio. Kaip paaiškėjo kiek vėliau, muzikos pasaulio legenda tuo metu jau buvo miręs Paryžiaus viešbutyje.

Vėliau *neo-cabaret* skilo į kelias atšakas. Viena jų akcentavo seksualumą (pvz., amerikiečių grupė Salon Betty, kurios narių nuotraukos puikiai tiktų erotiniam žurnalui), kita – tamsiąją gyvenimo pusę (tarkime, Rozzas Williamsas, 1963-1998, buvęs gotikinio roko legendos Christian Death lyderis, baigęs gyvenimą savižudybe; likimo ironija – pirmasis jo albumas vadinosi „Kvietimas savižudybei“).

Tačiau egzistuoja ir šviesusis *neo-cabaret*, apie kurį šįkart labiausiai norisi pakalbėti. Nors jis ir neretai ironiškas, sarkastiškas, tačiau tai – muzika, nuteikianti optimistiškai. Pakalbėsime apie tris bene žymiausius naujojo kabareto atlikėjus – Voltaire, „The Dresden Dolls“ ir „The Tiger Lillies“.

Voltaire

Su tikruoju Voltaire'u (prancūzų mąstytoju François-Marie Arouet, 1694-1778) šis atlikėjas nelabai ką turi bendro. Nebent polinkį į filosofiją. Aurelio Voltaire Hernández 1967 m. gimė Kubos sostinėje Havanoje, vė-

liau emigravo į JAV. Jis ne tik muzikantas, bet ir Niujorko vaizduojamųjų menų mokyklos profesorius, animatorius bei rašytojas.

1988 m. MTV įsidarbinęs Voltaire'as pagarsėjo animaciniais „kaukoliukais“, kūrusiais ekstravagantišką muzikinio kanalo įvaizdį. Kūrėjo rankų darbas – nemažai animacinių filmukų, grafinis romanas „Deady“, knygos „Kas yra gotas?“ (joje smagiai pasišaipoma iš pasaulį tik juodai matančių gotų) bei „Nupiešk tai juodai“ (patarimai gotams, kaip savo namus paversti „gotiškais“, pavyzdžiui, išdažyti visas sienas juodai – čia irgi neapsieinama be ironijos).

Kaip muzikantą Voltaire'ą būtų galima pavadinti multiinstrumentalistu – be stipraus vokalo jis yra įvaldęs gitarą, smuiką, violončelę ir būgnus. Savo muziką kūrėjas vadina taip (jis nepripažįsta tokių etikečių, kaip „tamsusis kabaretas“): „Tai – muzika paralelinei Visatai, kurioje niekada nebuvo išrasta elektra, o Morrissey yra Anglijos karalienė.“ Iš tiesų anglų dainininko Morrissey, taip pat Marco Almondo įtaka Voltaire'o kūryboje jaučiama, tačiau ji itin originali, papuošta smuikų ir akustinės gitaros aranžuotėmis, skambiomis melodijomis ir mąsliais, skaudžiais, o kartais linksmais ir ironiškais tekstais.

1998 m. pasirodė Voltaire'o debiutinis albumas „The Devil's Bris“, kuriame blogio manifestacija šiame pasaulyje paverčiama satyra, lydiama įsimintinų melodijų. Dainuojama apie prarastą meilę, ironizuojama, „kaip gera būti blogam“. Antrajame, 2000-aisiais pasirodžiusiame albume „Almost Human“ Voltaire'as tarsi virsta Liuciferiu, įvykdžiusiu pirmąją istorijoje niekam tikusį perversmą rojuje vien dėl savo išdidumo. Netrukus turėtų pasirodyti jau dešimtas Voltaire'o albumas.

Voltaire'o muzika puikiai tinka ir prie pietų stalo, ir diskotekoje, ir tyliai meditacijai.

Profesorius iš prestižinio Niujorko universiteto savo sarkastišką požiūrį į gyvenimą jau ne kartą įrodė kad ir tokiais žodžiais (daina *The Man Upstairs*): „Mano kaimynas – beprotis, nors jis praleido nemažai laiko institute, bet nieko gero iš jo negavo... Prašau, užmušk jį, jei myli mane.“

The Dresden Dolls

Ši bene žymiausia Bostono grupė savo stilių vadina „brechtiškuoju pankiškuoju kabaretu“. 2000-aisiais ją sukūrė du jauni žmonės: daini-

ninkė ir pianistė Amanda Palmer (g. 1976) bei dainininkas, būgnininkas ir gitaristas Brianas Viglione (g. 1979). Grupės pavadinimas reiškia tragediją (Dresdeno bombardavimą) ir estetiką (porcelianinės lėlės buvo tarpukario Dresdeno simbolis).

„The Dresden Dolls“ greitai tapo kultine grupe – visus žavėjo ne tik sodrus A. Palmer balsas bei dramatiška muzika, bet ir teatrališki, originalūs pasirodymai, prasmingi dainų tekstai. Grupės pasirodymai primena Weimaro Respublikoje (1919-1933) veikusių kabaretų pasirodymus, vėliau uždraustus nacių. „The Dresden Dolls“ muzika – netikėta: nuo šnibždesių vaikišku balsu iki vampyriško staugimo (pamenate Diamanda Galás?).

Nors „The Dresden Dolls“ išleido tik tris pilnametražius albumus – „A Is for Accident“ (2003), „The Dresden Dolls“ (2004) bei „Yes, Virginia“ (2006), jų populiarumas stulbinamas. Beje, paskutinio albumo pavadinimas turi įdomią istoriją: taip prasidėjo 1897 m. laikraštyje „New York Sun“ išspausdinta publikacija, tiksliau – redaktoriaus atsakymas aštuonmetei mergaitei, savo laiškyje klausiusiai, ar egzistuoja Kalėdų Senelis: „Taip, Virdžinija, Santa Klausas egzistuoja.“

„The Dresden Dolls“ surengė įspūdingą šou 2005-aisiais Bostono „Paradise“ roko klube, kur „apšildė“ *industrial rock* žvaigždę Nine Inch Nails. Iš jo „Dresdeno lėlės“ netikėtai persikėlė į miesto gatves, kuriose vyko iš anksto suplanuotas, tačiau siurprizu tapęs milžiniškas spektaklis. Jame dalyvavo iš viso pasaulio atvykę atlikėjai („gyvosios statulos“, akrobatai, ugnies rijikai ir kt.).

„The Dresden Dolls“ savo įspūdingame, skoningo dizaino tinklapyje turi ir „dienoraštį“ - blog'ą, kuriame galima paskaityti įvairių muzikantų minčių bei prozos kūrinių.

The Tiger Lillies

Persikelkime į Senąją žemyną, tiksliau – Londoną. Nors šis miestas daug visko matė ir girdėjo, tačiau „The Tiger Lillies“ – ypatinga, taip pat kultinė grupė, įkurta dar 1989-aisiais. Ji išgarsėjo surengusi turą po pasaulį su opera „Shockheaded Peter“.

Šiek tiek apie šią operą, kurios muziką „The Tiger Lillies“ vėliau išleido atskiru albumu. Kūrinį „Nevalyvas Petriukas“ (*Der Struwwelpeter*) 1845 m. parašė vokiečių psichiatras Heinrichas Hoffmannas (1809-

1894), tyręs hiperaktyvių vaikų elgesį. Jame gana žiauriai aprašoma, kaip reikia elgtis su neklusniais, nevalyvais vaikais. „Shockheaded Peter“ spektaklis – tai ir lėlės, ir pantomima, ir gana niūrios „The Tiger Lillies“ dainos. Visi vaikai spektaklyje miršta. „Nevalyvas Petriukas“ muzikantų kūrinyje tampa monstru. Už operą „The Tiger Lillies“ falsetu dainuojantis, pianinu ir akordeonu grojantis bei dainų tekstus ir muziką kūręs Martynas Jacquesas buvo apdovanotas „Olivier“ premija.

Be M. Jacques'o grupėje yra dar du muzikantai – Adrianas Stoutas (vokalas, muzikinis pjūklas, vadinamasis musical saw) bei Adrianas Huga'as (būgnai, perkusija).

„The Tiger Lillies“ stilių galima būtų pavadinti *dark cabaret*, jame daug ironijos, brechtiškumo (vienas grupės albumų pavadintas „Dviejų pensų opera“, Two Penny Opera, kaip užuomina į Bertoldo Brechto ir Kurto Weillio garsiąją „Trijų pensų operą“). „Tigrinių lelijų“ muzikoje – nemažai čigoniškų motyvų, tekstuose – siurrealizmo, netikėtų metaforų, susijusių su įvairiausiomis gyvenimo temomis – nuo prostitucijos iki Jėzaus Kristaus (iš jo nesityčiojama, priešingai – „The Tiger Lillies“ pažymi, kad „prikalto Kristaus rankos vis dar kraujuoja dėl mūsų nuodėmių“).

1999 m. „The Tiger Lillies“ muzika panaudota filme „Planketas ir Makleinas“. 2003-iaisiais grupė nominuota „Grammy“ apdovanojimui už albumą „The Gorey End“, kurį kūrė kartu su nuo 1973 m. grojančiu pasaulinio garso styginiu kvartetu „Kronos Quartet“ ir žymiu iliustratoriumi bei rašytoju Edwardu Gorey'iu (1925-2000), deja, nesulaukusių albumo pasirodymo. Ekscentriškoji grupė bendradarbiavo ir su žymiais rusų ska muzikantais „Leningrad“, su kuriais įrašė bendrą dainą necenzūrinio rusišku pavadinimu „Huinya“. Didžiulė „The Tiger Lillies“ diskografija šiemet jau sulaukė papildymo – albumo „Either / Or“.

„The Tiger Lillies“ muzikantai neišdidūs, nors mėgstantys dėmesį, pozuojantys, dalyvaujantys gausybėje foto sesijų ir nuolat stebinantys novatoriškumu ir originalumu. 2000-2001 metais koncertavo Maskvoje ir Sankt Peterburge.

Prisiminkime neeilinį įvykį. 2008 m. rugsėjo 14-16 d. Lietuvos rusų dramos teatre jų koncertas ir dukart pakartotas spektaklis „Septynios mirtinos nuodėmės“ tapo festivalio „Sirenos“ pažiba. Tai – antrasis šio trio apsilankymas Lietuvoje. Patekti į rugsėjo 14-ąją vykusį koncertą

buvo itin sudėtinga. Sausakimša salė ir balkonai rodė, kad šio renginio (spektaklio, cirko, koncerto? Iš tiesų – visko viename) tikrai laukta. Prieš nešvankiųjų britų pasirodymą teatro fojė mindžikavo daug matytų kino, teatro, muzikos pasaulio žmonių, vienas (daugiau nemačiau) liberalus politikas (jis mėgsta džiazą, kurio festivaliai dažnai vyksta Rusų dramos teatre, tad gal susipainiojo?) ir kiti. Atrodė, kad visi tikisi nežinia kokio stebuklo. Tačiau pirmosios koncerto minutės buvo nuobodžios. Ilgesinga daina, kurią traukė kastrato balsu (beje, ne tik – grupės vokalistas M. Jacquesas dar sugeba gergžti ir dainuoti beveik bosu, unikumas toks!), nebuvo tai, kuo įkaitina roko grupės. Tačiau vėliau prasidėjo... pragaras. Visom to žodžio prasmėm. Šiurpuliukai bėgiojo kūnu – tik iš įrašų girdėtos melodijos gyvai skambėjo daug stipriau, ir nors „The Tiger Lillies“ leido sau paimprovizuoti, vis dėlto grojo itin tiksliai ir švariai, kaip šveicariškas laikrodys.

Nukrypsiu nuo temos. Stebint įspūdingą (liežuvis nesiverčia sakyti šou, bet tai buvo TIKRAS ŠOU) koncertą, turbūt ne vienam kilo klausimas, kas tos „tigrinės lelijos“? *Viena versijų* – tai yra nuodingiausios pasaulio gėlės (lot. *Lilium tigrinum*), augančios Rytų Guame, Kinijoje, Korėjoje ir Japonijoje. Jos užauga iki dviejų metrų aukščio. Ypač nuodingos (mirtinai) šių gėlių žiedadulkės. *Kita versija*. Pasak M. Jacqueso, Tigrinė lelija buvo pasivadinusį viena prostitutė, su kuria jam teko bendrauti (ši išskirtinė asmenybė nemažai laiko praleido purvinuose, kapitalizmo „gėrio“ nepaliestuose Londono kvartaluose, kuriuose pragarą ratų gerokai daugiau nei paties Dante's kūrinys). Iš esmės jokio skirtumo – žmogystos ūgio nuodinga gėlė ar gėlė pasivadinusį nuodinga žmogysta.

Kuo išskirtiniai „The Tiger Lillies“? Šios grupės, tiksliau, trio, repertuaras itin platus – per beveik 25 metus sukurta daugiau kaip 30 albumų, apie 400 dainų (kai kurie albumai įrašyti su simfoniniais orkestrais). O dar turint omeny muzikantų išmoningumą, sugebėjimą pasirodymus rengti su cirko, teatro, kabareto elementais, ko gero, kiekvienas „tigrinių lelijų“ koncertas – ypatingas, kitoks.

Trio arsenalas – fortepijonas, akordeonas, ukelelė ir bandžiolėlė (bandžos ir ukulelės mišrūnas), lūpinė armonikėlė bei vokalas (M. Jacquesas yra profesionalus operos dainininkas), būgnai ir kiti mušamieji instrumentai – dideli pripučiami plaktukai, vogravimas (A. Huge'as),

kontrabosas, nežinia kodėl vadinamas „dvigubu bosu“, dainuojantis pjūklas (va čia tai pragariškai smagus dalykas, verkiantis kaip katinas per morčių) ir šioks toks padainavimas (A. Stoutas).

Visi trys kūrėjai atrodo lyg aktorių-multiinstrumentalistų-cirkininkų grupė, pernelyg ilgai sėdėjusi vienoje kalėjimo kameroje, tad ir išėję į laisvę nebegali vienas be kito. Todėl ir traukia šiurpias ir tuo pačiu linksmas daineles apie avis mylinčius vyrukus, mergaites su degtukais, įvairias nuodėmes, W. A. Mozarto moteris, cirko išsigimėlių gyvenimą...

Jei po mirties patekčiau pragaran, jame (viename pragaro „kabakų“) tikrai skambėtų „The Tiger Lillies“. Kad gyvenimas ten nebūtų toks nuobodus ir pilkas. „Grupė groja turgaus aikštėj // Žmonės dėjo ant jos skersą // Vyras susitinka pačią // Žada mušti ją, pervertas // Mes visi kartu keliaujam // Pragaran visi keliaujam.“

„The Tiger Lillies“ galima cituoti iki nukvakimo. Jų pateikiama „juodoji“ gyvenimo pusė neatrodo tokia baisi kaip faktai, kad Lietuvoje kasdien žudomi žmonės, vyksta „karas keliuose“ ir skystėja košė politikų galvose. „Lelijinių“ grupuotę (panašiai kaip „tulpinių“ iš Panevėžio) jei jau galima už ką nors pasodinti, tai tik už tai, kad nebijo drąsiai sakyti: supuvęs, draugai ir ponai, šis pasaulis. Netikėkit kiek norit, bet savęs neapgausit...

Biblijoje paminėtos septynios mirtinos nuodėmės. Trūksta dar vienos. Mėgti pragariškai gerą meną.

Ne coda

Nors apie pasaulyje atgimusį kabaretą galima dar daug kalbėti (turbūt tai kiek vėliau ir padarysime), norėtusi vienintelio, svarbiausio dalyko – kad Lietuvoje į jį nebebūtų žiūrima kaip į pigų meno žanrą, prilyginamą geriausiu atveju roko operai. Turime puikių muzikantų. Turime nuostabių teatralų. Galbūt jiems jau laikas kurti paralelinį *neo-cabaret* pasaulį?

2013 m. kovas

IMPRESIJA. „LUKAS“ IR „LÚKAS

Rugsėjo 16 ir 17 dienomis Jaunimo teatro Didžiojoje scenoje buvo galima pamatyti premjerinį spektaklį „Lukas“ (rež. Algirdas Latėnas), sukurtą pagal islando Guðmundur Steinsson pjesę „Lúkas“. Pamėtysiu įvairių daiktų į lietuviškojo varianto daržą, tarp kurių bus ir aštriabriaunių akmenukų, ir skanių saldainių.

Ką mačiau?

Lietuvišką spektaklį „Lukas“.

Apie ką mažčiau?

Turėjo būti islandiškas spektaklis „Lúkas“.

Ko trūko, ko buvo per daug?

Trūko autentikos, islandiško mąstymo perteikimo. Pjesė parašyta 1975 m. Islandijoje, interpretuota 2016 m. Lietuvoje.

Per daug politikos ir religijos. Islandai jas abi supranta kiek kitaip, jie – gamtos žmonės. Politikas, kuris kažką negero padaro Islandijoje (tokie atvejai žinomi), dingsta iš akiračio visiems laikams, o ne sėdi Seime ar dar kur nors valdžioje 20 metų. Islandai to nesuprastų.

Spėju (tikiuosi, klystu), kad veltiniai ant aktorių kojų nebuvo užuomina į neskanų interneto folkloro žodį „vatnikai“. Jei taip, - piguva.

Vynas taurėse galėjo būti jei ne tikras, tai bent panašesnis į vyną, o ne vanduo.

Islandiškame spektaklyje aktoriai valgė tikrą maistą. Jie – šiauriečiai, bet rėkavo mažiau, tačiau emocijų buvo daugiau.

Lietuviškame spektaklyje Džiugas Katinas sukūrė puikią vaizdo medžiagą, papildančią neprastą spektaklio vizualiką dviejų tipų vaizdais: Žemė iš kosmoso (viskas nespaltvota, kad būtų „tikra“; ak, tas snobizmas) ir diktatoriai – Hitleris, Stalinas, Mao, Leninas, kažkoks dėdė iš Azijos, kurio nepažinau. Žygiavo lyg kinų, lyg Šiaurės Korėjos armijos moterys. Kodėl nebuvo NATO karių ir jų kietų batų, žygiuojančių Irako dykumomis ieškoti to, ko jame nebuvo? Arba – per Libiją, kur taip pat neteisėtai vykdyta invazija? Ar tik nebūsiu teisus dėl „vatnikų“? Jei jau A. Latėnas pareiškė, kad politika jam šiame spektaklyje buvo svarbi, kodėl islandiškas požiūris pateiktas lietuviškai?

Per daug laiko prastoms scenoms, per mažai – geroms. Pvz., buvo puiki scena, kai Lukas (įvaizdis puikus – kažkas tarp pastoriaus iš

negeros bažnyčios ir orveliško/filmo „Equilibrium“ stiliaus) ėmė sukti didoką kryžių ir galiausiai apvertė jį. Galėjo taip ir sustingti kelioms minutėms. Būtų beveik kaip *black metal* koncertas, o ir prasmių laukas gerokai išsiplėstų. O šiaip kryžiaus sukalojimas – jau ne tai.

Kas buvo labai gerai?

Gera pjesė. Geri aktoriai. Visi. Roberta Sirgedaitė, Matas Dirginčius (abu dar studentai), Tomas Kizelis.

Senas, bet geras pokštas: „ką – nieką“. Tokie, atrodytų, pigoki juoke-liai yra puikus dalykas sudėtingame spektaklyje.

Scena su gėlėmis, jų tiesumu ir kreivumu.

Kaskadininkai. Tiksliau – patys aktoriai. Nežinau, ko juos moko – niam niam, ušu ar kunfu, bet lankstumas ir šokant, ir kabant ant skersinio, ir visaip varantis, vaikštant per taburetes ir nuo jų griūnant – įspūdingas. Kai buvau išsigandęs, kad aktoriai tik kalbės, šūkaus, netikėtai prasidėjo judesys. Bravo.

Bendras įspūdis.

Nesakysiu trumpo žodžio, kuris išsprūdo vos išėjus iš spektaklio. Kartarsiui pasiekti kartais reikia laiko. Po valandos kitos jau galiu pasakyti: spektaklis – puikus, jei turėsite galimybę pamatyti, marš į jį.

P. S.

Geriausią spektaklio pabaigą buvo ta, kurią turbūt nedaug kas pamatė: neužsitraukiant uždangai, vienam jo kūrėjų netyčia nuo galvos nuskrido akiniai, ir jie žaibo greitumu buvo paimiti. Gailėjausi, kad nebuvo galima fotografuoti ir filmuoti.

Teatras turi būti gyvas. Toks jis yra naujajame Jaunimo teatro sezone, bent jau taip turėtų būti, jei spręsimė pagal „Luką“.

2016 m. rugsėjis

BEJAUSMAI DEGA SAVO TUŠTUMOS UGNYJE

Recenzija Gintaro Varno spektakliui „Pabaigos ugnis“

Vienas stipriausių ir sunkiausių matytų spektaklių, kuriame nors ir esama juokelių, bendro tragiško fono jie nepraskaidrina. Šedevras. Vizualiai, tekstualiai, režisūriškai. Ir aktoriai vaidino fantastiškai. Visi.

Neketinu nei atpasakoti, nei *spoilinti* tų 190 minučių, kurias teko išgyventi. Nelengvos jos buvo. Aktoriai puikiai keičia kaukes. Juokinga nebent tai, kad daugelį jų, gabių žmonių, sugebančių vaidinti „Pabaigos ugnį“, samdo serialų-muilo operų kūrėjai, o juokingiausia, kad susidoroja jie su abiem amplua: ir su muilu, ir su Molotovo kokteiliais.

Širdy liko nerimas ir sunkuma, bet tai turbūt katarsis. Neišmanau teatro, todėl mano mintys padrikos, bet nuoširdžios.

G. Varno metaforos klasikinės: čia ugnies, vandens stichijos, žmonių santykiai, susvetimėjimas, būties prasmė nagrinėjami vėl ir vėl (kitaip nei spektaklyje „Gyvenimas – tai sapnas“, tačiau G. Varnas tarytum visą laiką ieško vieno ir to paties klausimo; ne, ne atsakymo, o klausimo).

G. Varnas „Pabaigos ugnyje“ klausia: „Ar?“ Ir tai grynai metafizinis klausimas, kurio žodžiais aiškinti ir nereikia. Kiek detektyvinis, gana paprastas siužetas čia paverčiamas Boscho didingumo vizualine simfonija.

Puikiai aktoarei, vaidinančiai tapatybėse susipainiojusią policininkę, teko nelengvas vaidmuo. Nuo griežtos damos iki Alzheimeriu sergančios senutės – tobulai sugebanti suvaidinti kita aktorė.

Moteriškoji pusė, moteriškasis, sakyčiau, pradas, šiame spektaklyje pasirodė tvirčiau. Vyrai pavaizduoti trapūs, pažeidžiami, traumuoti.

O bendrai žmonės – bejausmiai, ir tai verčia degti juos savo ugnyje.

Aktorių ne aštuoni, o devyni. Kas nebuvo, nueikit ir atkreipkite dėmesį į Humboltą, jis – puikus.

Kas dar? Tiek daug visko, kad nė nesitiki, jog tokią simfoniją galima išguldyti vienu ypu. Ko gero, mintys turi susigulėti. O jų srautas sako štai ką: viskas yra kažkieno nutapytas paveikslas, kuris kažkada buvo dažai, o vėliau galbūt sudegė.

Džiaugiuosi, kad Lietuvoje tiek talentingų žmonių.

2016 m. spalio

LIETUVIŠKAS PANKROKAS ATGIMSTA

Nerrius A. Petchurra. DURNAS DURNAS (2019).

Naujausias Lietuvos pankų tėvo Nėriaus Pečiūros (Nerrius A. Petchurra) albumas „Durnas durnas“, nors ir yra neilgas (26 minutės, tačiau 11 dainų), bet labai džiugina, nes tai naujas etapas lietuviško pankroko istorijoje. Žinoma, čia gausu įprastos pečiūriškos ironijos ir sarkazmo, vis dėlto tai ne parodijų muzika, o tikras pankrokas. Albume rasime ir pankroko/postpanko klasikų „Sa-Sa.“ dainos „Lėktuvas“ koverį, ir Povilo Girdenio „Dead Kennedys“ stiliumi atliekamą „Kirmėlę“, ir puikų pankroko himną „Palanga 1983“. Nėrius, manau, mus dar ne kartą maloniai nustebins ne tik daugybe organizuojamų renginių bei kuriamų filmų, bet ir vis griežtėjančiu pankroku.

Reikia pažymėti, kad itin „prikolnas“ albumo viršelį, kurį sukūrė Timėja Gradickaitė, o smagios pirmosios dainos „Konfucijus ir Frida“ teksto autorė – Justina Razumaitė.

N. Pečiūra sugebėjo šiuo albumu lakoniškai, bet aiškiai ir koncentruotai išdėstyti esminius pankroko postulatus: jo kokybė primena 1977-ųjų Londoną, o dainuojama ne tik apie įsivaizduojamus pasaulius, bet ir apie sovietinę niūrumą („Milicija ateina ir neklausia“, „Lėktuvas“, „Palanga 1983“), ir įsivaizduojamą realybę, kai „žmogui žmogus – žmogus“.

Sugriežtėjo N. Pečiūros stilius, jis ir puikūs tekstai – gera dovana kiekvienam melomanui. Nors galėtų pasirodyti, kad albumo stilistika itin paprasta, tai – apgaulinga: pankrokas nėra „tik trys akordai“. Pirmiausia – tai nuotaika, o ir melodijos taiklios, smagios. Ko vertas vien šokinėjantis „Palanga 1983“ ritmas: tokios dainos gali pavydėti net tokie klasikai kaip „Magazine“ ar „Wire“. Smagus, melodingas, bet griežtas, trumpas kūrinys yra ir „Dėl visko kaltas Giga“. Kuo jau kuo, o popsu šios muzikos nepavadinsi. Beje, įsidėmėtinas ir dainos „Nuo inovacijų man sukasi galva“ tekstas. Iš esmės visus albumo tekstus galima ištisai cituoti, jie šmaikštūs ir gilūs.

Albumą persukau kelis kartus išsyk, kol kas jis neturi jokių šansų atsibosti.

Daugiau nei 35 metus kuriantis N. Pečiūra gali būti drąsiai vadinamas vienu lietuviško roko klasikų. Jei kada galėjo dėl to kilti abejonių, bijant, kad popsą parodijuojantis pankų tėvas nusivažiuos į lankas, da-

bar akivaizdu, jog prieš mus – tikrų tikriausias pankas, turintis daug parako. Ačiū jam ir sėkmės visuose darbuose. Lauksim naujo albumo, naujų filmų ir renginių.

P. S. Juokai juokais, bet smagu būtų išvysti Nėrių grojantį su simfoniniu orkestru.

2019 m. lapkritis

PIRMASIS SOLINIS ROBERTO SEMENIUKO ALBUMAS

BACKSTAGESTORIES – 180 g dvigubas vinilas; albume – 20 naujų dainų; įrašuose dalyvavo 23 atlikėjai

„Backstagestories“ - tai įvairios istorijos, nuotyčiai, patirti pakilimai ir nuopuoliai, gyvenimo užkulisiai.

Robertas Semeniukas, vienas žymiausių Lietuvos gitaristų, labiausiai žinomas iš savo kūrybos folkroko grupėje „Žalvarinis“, pasakoja:

„Profesionalioje muzikos scenoje dalyvauju nuo 1999 m. Per dvidešimt savo muzikinės karjeros metų esu išleidęs ne vieną albumą su grupe „Žalvarinis“, taip pat dirbu su daugeliu Lietuvoje gerai žinomų dainininkų. Dalyvauju įvairiuose TV muzikiniuose projektuose, o taip pat dirbu sesijiniu gitaristu/aranžuotoju įrašų studijose, kur kitiems atlikėjams padedu įrašyti jų dainas. Prireikė daug metų, kad pagaliau imčiausi to, kas mane seniai viliojo – įrašyti solinį albumą, kuriame netrūktų gitarinės muzikos kompozicijų bei būtų galima išgirsti mane dainuojantį. Įrašuose stengiausi savęs nevaržyti, neišsprauti į vienus stiliaus rėmus, nesivaikiau madų ar šiuo metu vyraujančių standartų, tiesiog norėjau atskleisti ypatingo instrumento galimybes ir pasinerti į muziką visa širdimi ir siela. Šis debiutinis darbas yra išlauktas, ilgai brandintas, išgrynintas savo forma, turiniu, praturtintas įvairiomis spalvomis ir nuotaikomis.

Labai džiaugiuosi ir didžiuojuosi, jog prie šio albumo prisidėjo gausus būrys profesionalių muzikantų. Be šių atlikėjų meistriškumo albumas nebūtų toks karštas, spalvingas ir nenusipėjamas, koks jis yra dabar. Didelis ačiū visai komandai.“

Trumpai apie autorių: mokėsi M. K. Čiurlionio menų gimnazijoje chorinio dirigavimo ir fortepijono klasėje, J. Tallat Kelpšos konservatorijoje, populiariosios muzikos skyriuje, studijavo Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, džiazų skyriuje. Atlikėjas aktyviai bendradarbiauja su daugeliu žymių Lietuvos ir užsienio atlikėjų ir prodiuserių, instrumentalistų, dainininkų bei kompozitorių. Rengia koncertus Lietuvoje ir užsienyje, kaip solo atlikėjas su įvairių stilių projektais, koncertuoja su orkestrais ir choris. Dažnai dalyvauja televizijos rengiamuose įvairiuose muzikiniuose projektuose, groja didžiausiose šalies arenose. Koncertavo įvairiuose prestižiniuose muzikos festivaliuose ir koncertų salėse

JAV, Kinijoje, Kanadoje, Austrijoje, Norvegijoje, Jungtinėje Karalystėje, Latvijoje, Estijoje, Ukrainoje, Lenkijoje, Rusijoje bei kitų Europos šalių didžiosiose scenose. Užsiima pedagogine veikla, dalinasi patirtimi su jaunaisiais kūrėjais ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Ilgametis Marijono Mikutavičiaus grupės gitaristas ir muzikos bendraautoris, koncertuoja su žymiausia Lietuvoje folkloro puoselėtoja ir dainininke Veronika Povilioniene.

2019 m. lapkritis

KAS YRA GINTAUTAS GASCEVIČIUS?

Kas yra G. Gascevičius, pristatinėti seniai nebereikia. Tačiau kas yra jo „FonoGrafijos“, būtina. Ne tik dėl to, kad pagaliau išleistas šis unikalus albumas, bet ir todėl, jog tai vienas kūrinų, kurių, greta Z'EV kūrybos, GTČ „Concerto Grosso“, Vladimiro Tarasovo albumų („Atto“ ir kt.) reikia laikyti ypatingoje lentynėlėje. G. Gascevičius šiame albume parodo, kaip roko (pirmiausia – BIX) ir kitokios stilištos meistras gali atsiskleisti visai kitokiame amplua. Artėjant albumo pristatymui – mintys apie jo muziką.

Apie tai, kad dirba prie „FonoGrafijų“, G. Gascevičius paskelbė pernai vasarą. Pasak menininko, pagrindinė albumo (tiksliau, darbų ciklo) idėja – „tai, kad garsų ir vaizdo įrašymas vykėtų naudojantis muzikos ar ne muzikos instrumentais. Įdomioje aplinkoje tiek akustiškai, tiek vizualiai.“

Štai vienas tokių (ne)muzikinių instrumentų – karpų šėrykla. Taip vadinasi ir vienas albumo kūrinys.

Pirmasis „FonoGrafijų“ kūrinys – tartum šerdis, pamatai visam albumui – „Akmuo“. Beveik keturias minutes trunkanti kompozicija tartum grąžina į šamanizmo ir totemizmo laikus, kai akmuo ar šamano būgnas reiškė kur kas daugiau nei muziejinę relikviją ar tiesiog akmuo.

Perkusija galinga, paruošianti antrajam kūrinui, iš kurio nežinai, ko tikėtis, tačiau štai – beveik penkių minučių „Mano daina“. Joje justai daug skausmo (beje, albumas dedikuotas prieš šešerius metus žuvusiam Gintauto broliui Kęstučiui Gascevičiui, būgnais grojusiam „Dainos teatre“, „Nerijoje“, „Sun City Beat“, „Gin'Gas“). „Mano dainoje“ pasigirsta vanduo ir paukščiai, perkusijos lavina trumpam nurimsta lyg įėjus į egzotinio krašto šventyklą. Visą, kas neramu, keičia ramybė.

Kas yra, ar galėtų būti „Rantak“, siūlau kiekvienam išsiaiškinti pačiam, spėju, jog tai daugiaprasmis pavadinimas (gal indonezietiškas šokis pagal gamelano muziką?), o ir kompozicija ganėtinai ilga – aštuonių minučių. Ji įvairialypė, sudėtinga, tačiau nėra itin „sunki“, bent tiems, kas klausosi panašią muziką. Tai *dark ambient* stilišką primenanti meditacija tarp šios ir kitos (nė vienos) tikrovės.

Mažiau nei dviejų minučių ketvirtoji kompozicija „Dėžė“ lyg primena, kad neturėtume nei užsidaryti iliuzijose, nei to nenorėti. Apie Zen

kalbėti nederą, tai ir nekalbu. Kalba pati muzika. Nepamirškime, kad jos autorius – ir labai įdomaus zeniško muzikinio projekto „Trintukas Prieš Tikrovę“ narys. Ir dar svarbus dalykas – albumą lydinčioje informacijoje dėkojama visoms mokytojom ir mokytojams, kitaip tariant, deklaruojamas neprisirišimas prie jokių dėžių ir „tikrovių“.

Albumui beįsivažiuojant, vis norisi sulaukti naujų akustinių išspūdzių. Penktasis kūrinys vadinasi ironiškai (o gal tiesiog senoviškai?) – „Basznychia“. Girdimos grandinės (?), įvairūs sunkiai atpažįstami, bet intensyvūs garsai. Pusketvirtos minutės kompozicija rodo, kad perkusija nėra kažkas nuobodaus, ir čia esama neišmatuojamos įvairovės.

„Eik namo“ – šeštasis kūrinys, kurį pavadinčiau kvietimu. Kur namo? Klausimas pateiktas, atsakymas kiekvienam savas.

Septintasis kūrinys „Labai svarbu“, – pagal Bruno K. Oijer tekstą (vertė Gintaras Grajauskas). Trys su trupučiu minutės Lynch'iško pasaulio, matyt, pelėdos suskrido, o juodoji ložė turi pasakyti ką svarbaus. Tekstas specialiai iškraipytas, todėl suvokti, kas sakoma, nėra paprasta. Išpūdinga. Tai beveik vienintelė albumo daina (t. y. ne instrumentinė kompozicija), jei tokia nevadinsime „Hamlet“, kurioje girdisi moters (Ūlos Gascevičiūtės) balsas.

Po „Karpių šėryklos“ – tam tikros iniciacijos (klipą žiūrėkite ir klausykite aukščiau) – prasideda rimtos apeigos. „Kareiza Mareiza“ – man nepažįstamos mitologijos personažas, tikriausiai tai autoriaus asmeninė mitologija, gal vaikystės prisiminimai. Tai – vienas geriausių albumo kūrinių, garsai neatspėjami, sinestetiškai raudoni ir stikliniai.

Dešimtajame dviejų su trupučiu minučių kūrinyje „Didelis ir Mažas“, – vėl paukščiai, lėtas gongą primenantis instrumentas/daiktas. Palaipsniui greitėjanti muzika išnyksta paukščių čiulbėjime.

Vienuoliktoji kompozicija trunka beveik keturias minutes. „Sinapsė“ – taip pat vienas didžiausių išpūdį padariusių kūrinių. Mistinės apeigos vyksta taip intensyviai, kad jų jau niekas nesustabdys. Ir patekti į jas gali tik tie, kas praėjo karpiškąją iniciaciją.

Albumą baigia beveik penkių minučių „Hamlet“. Nuostabi albumo užbaiga. Lietuviškas gamelanas, įtraukiantis į gelmes su didžiule jėga. Be abejonės, taip pat vienas stipriausių albumo kūrinių.

Bravo. Žodžių daugiau neturiu. Išskyrus tai, kad albumas taip įtraukė, jog atrodo pernelyg trumpas (nors taip nėra). Labai kokybiškas

leidinys, kurio gal ir neleis radijo stotys (išskyrus kokią vieną) Lietuvoje, tačiau pagyrų „FonoGrafijos“ vertos labai daug. Albume puikiai balansuojama tarp vos ne *dark ambient / noise* z'eviškų patriukšmavimų ir meditatyvių, paukščių (aliuzija į Ataro Sufiškąją „Paukščių kelionę“ į save – Simurgą?) inkrustuotų kompozicijų. Jausmas – kaip pažiūrėjus gerą spektaklį.

2017 m. kovas

EITI Į SAULĘ

Kiekvienas G. Gascevičiaus albumas yra tikra šventė melomanams, tad nenuostabu, kad „VARAVA“ yra dar vienas kūrinys, vertas atidaus dėmesio ir daugkartinio klausymo. Kaip visada, gilus, unikalus, avan-gardinis ir tuo pačiu subtilus, nors ir bekompromisinis. Pasižvalgykime po jį.

Kaip visuomet, pradėsiu nuo leidinio (CD) išorės. Viršelis ir visas albumo dizainas bene geriausias, kokį esu matęs – labai vykusios nuo-traukos, kuriose G. Gascevičius (GINC) perduoda sau būgnų lazdeles. Prasminga, filosofiška.

Išsilankstantis digipakas malonus estetiškai, tad CD suteikia ne tik garsinį malonumą. Fotografijų ir dizaino autorius – Vilmantas Dam-brauskas.

Kas yra ta „VARAVA“, klausiu G. Gascevičiaus. Atsako: „Žodyne rašo taip: varava, vora, vilkstinė. Išplaukus į jūrą, ta visa keleivių varava da-bar atsisuko nuo ramstinių į laivo vidurį. Mėklinu sustojęs, kas tai galėtų būti – gi juodų kirminų visa varava.“

Kodėl, neklausiu. Kiekvienas savaip teinterpretuoja.

46 minučių albume – dešimt kūrinių, iš kurių trys „dainos“, tiksliau, įtekstinta muzika.

„Rytoj“ – kūrinys, kuriame girdisi Monikos Šaltytės (ji kartu su Gintautu yra grupėje „Trintukas prieš tikrovę“) balsas. Jame – tekstas iš W. Shakespeare'o „Makbeto“:

Rytoj – ir vėl rytoj – ir vėl rytoj...

Smulkiais žingsneliais bėga mūsų dienos

Link nužymėtos kiekvienam ribos,

Ir saulė, kuri šviečia mums, bepročiams,

Tik rodo kelių nebūties tamson.

Užgesk, užgesk, ugnele trumpaamžė!

Gyvenimas – tai bėgantis šešėlis,

Tai – komediantas, kurs jam skirtą laiką

Papostringauja scenoj, pasimaivo,

Nueina ir nutyla amžinai.

*Tai idioto pasaka triukšminga,
Neturinti prasmės.*

Kūrinyje „Pum“ Dalius Naujokaitis, kaip sako Gintautas, „paleido sąmonės srautą“. Ši įdomų kūrinių verta daug syk klausyti, ypač tiems, kas mėgsta „Nurse with wound“ (beje, viso „Varava“ albumo stilistika kažkiek primena šį įdomų Steveno Stapletono projektą).

Trečiasis įtektintas kūrinys – „Eiti ratu“ – vėl su M. Šaltytės balsu, o jo tekstas – iš Donaldso Kajoko „Lapės gaudymo“:

Tarkim, jeigu tikslas eiti į saulę, tuomet kasdien eiti ir eiti ratu reiškia ne ką kita, o eiti tiesiai į saulę. Ir visai nesvarbu, ką mums tvirtina visokie gudrūs išvedžiotojai, atseit, judate ratu, puslankiu, ar išvis tryptčiojate vietoje. Svarbu, jog tai netrukdytų mums eiti tiesiai.

Kiti septyni albumo kūriniai – instrumentiniai. Jie, kaip jau minėjau, primena „Nurse with wound“, nors yra visiškai originalios stilistikos ir nieko nekopijuoja. Smagiausia tai, kad Gintautas nekopijuoja pats savęs. Ankstesniuose albumuose jo muzika skambėjo kitaip, nors perkusijos čia taip pat nemažai esama, ji, kaip ir anksčiau, išpūdinga, šamaniška, gili.

Kūrinių pavadinimai, kaip ir visuomet G. Gascevičiaus kūryboje, *veža*. Štai jie (be jau minėtųjų): „Varava“ (labai skaidrus kūrinys), „Marija“, „Vibromood“, „Rapolo ratai“, „Comado“, „Greimas“, „Homo sapnis“, „Kamuolija“.

Kaip melomanui man kelia džiaugsmą, kad Lietuvoje turime tokių stiprių, rimtų menininkų. O juk keturiasdešimt metų kuriantis Gintautas sugeba groti bemaž viską – nuo roko legendos „BIX“ iki eksperimentinės muzikos.

Nė neprasminga kalbėti, kuris kūrinys albume geriausias – tai vientisas, conceptualus albumas, kuris, kaip bebūtų keista (vis dėlto tai eksperimentinė muzika) „susiklauso“ labai greitai. Ir norisi vėl ir vėl klausytis iš naujo. Be Abejo, daro išpūdį minėtieji tekstai, Gintauto perkusijos trenksmai, M. Šaltytės vokalas ir bendra atmosfera, kuri nėra triukšminga, nors tai ir ne relaksacinė muzika.

G. Gascevičiaus tinklalapyje apie albumą rašoma štai kas: Čia autorius daug dėmesio skyrė erdvės, kaip muzikos instrumento, organiškame buvime idėjų, poskonių, įtakų pynėje. Vietomis sąmoningai vengiama

sterilumo, žengiama už profesionalumo ribų, audžiant muzikinį audinį, nevengiama suskambėti neįprastai. Jo muzika kuriami pasauliai labai vizualūs. Tai tikras garsų teatras.

Neprasminga ir balą rašyti šiam albumui. Be abejo, kad jis aukščiausias, koks tik gali būti.

Na, belieka laukti tikriausiai simfoninio G. Gascevičiaus albumo (pripažinti Frank Zappa, tiesa?).

Ačiū už suteiktą malonumą, Gintautai ir Ko.

2018 m. lapkritis

KAIP SKAMBA SAPNO GARSAS?

Gintautas Gascevičius. ONEIROLOGIJA. – Rimti veidai, 2020.

Be to, kad yra profesionalus būgnininkas, G. Gascevičius (GINC) groja įvairiausiais daiktais: jo albumuose suskamba akmenys, metalo gabalai, metronomai, vanduo (argi tai daiktas? bet skamba), dėžės ir dar bala žino kas. Pasaulyje daiktų daug, ir visi jie, kaip ir viskas, kas gamtoje, aplinkoje, gali virsti muzika. Kur kas įdomesnė trečiojo autorinio albumo „Oneirologija“ koncepcija, kurios pats pavadinimas kalba apie „sapnų mokslą“. Tikriausiai tai reikštų, kad naujajame, 49 minutes trunkančiame kūrinyje Gintautas groja sapnais. Iš tikro šis albumas gana vientisas ir primenantis transo būseną, kurioje, kaip ir būna sapnuose bei regėjimuose, pasitaiko ir kažko šiurpesnio, ir malonesnio.

Groti sapnais, atrasti savo Vidų ir padėti kitiems jį atrasti. Ko gero, tokie kuklūs šio įstabaus albumo tikslai. Visi trys Gintauto albumai ir kažkuo panašūs (visgi eksperimentiška), ir skirtingi. Tai labai smagu, nes jis nekopijuoja savęs (ir kitų), nesikartoja.

„Fauste“ (septintas kūrinys) klasikinio J. W. Goethe's kūrinio ištrauką, fone vykstant garsų siautėjimui, skaito aktorius Sigitas Jakubauskas. Tai – vienas stipriausių albumo kūrinių. Nejučiom imi autoriui pavydėti fantazijos, sunku net pagalvoti, kad taip įmanoma. Be abejo, pasaulio eksperimentinės muzikos istorijoje visko yra buvę, bet ši muzika nėra tiesiog eksperimentas dėl eksperimento, ji turi savo šerdį, širdį, dvasią.

Būtina paminėti dar vieną dailų digipaką iliustravusį dailininką Vilmantą Dambrauską (rasime kelias Gintauto fotografijas, kaip visuo-met, įdomiais rakursais su paaiškinimais ir palinkėjimais, padėkomis). Garso korekcijų ir masteringo vėl ėmėsi Gintaras Dzidolikas. Antrajame kūrinyje „Bevardis“ girdime Agnės Michailenkovaitės balsą ir vieno žymiausių gitaristų Artūro Liolio Fisherio („Volis“) gitarą.

Vietomis Gintauto muzika primena John Zorn chaotiškumą, kartais linkstama meditacijon. Ją labai gerai pradėti padeda metronomais kūrinyje grojusios Lina Jankauskaitė-Peleckienė, Nijolė Jankienė ir Erika Rapalytė.

Aštuntajame kūrinyje (iš viso jų albume – devyni) išgirsime Monikos Šaltytės balsą.

Paskutinis „Oneirologijos“ kūrinys – ironiškai pavadintas „Motodafe“ – vėl savitas, kitoks. Tartum sapnų pasaulio orkestro neskubriai (prieš išbundant) atliekama coda.

Gal banalu, bet neįmanoma neprisiminti kinų išminčiaus Zhusngzi (arba Zhuang Zhou) istorijos „Zhuang Zhou sapnuoja, kad yra drugys“. Žinia, išbudęs iš sapno išminčius nesuvokė, ar tai jis sapnavo drugį, ar drugys sapnuoja jį. „Tarp Zhuang Zhou ir drugio turi būti skirtumas. Tai vadinama daiktų transformacija.“ Viename svarbiausių daosų kūrinių galutinio atsakymo neduota, neduoda jo ir G. Gascevičius, bet galime išgirsti, kaip skamba sapnai. O tai jau kelio pradžia.

P. S. Kas sakė, jog sapnuoti (o ypač valdyti sapnus) lengva? Albumo viršelyje – Sapnų Sizifo Akmuo...

2020 m. vasaris

PERKUSININKAS GINTAS GASCEVIČIUS-GINC PRISTATO NAUJĄ VIDEO KLIPĄ, KURIO GARSĄ ĮRAŠĘ VIEN SU METRONOMAIŠ

Išleidęs tris solinius albumus, perkusijos meistras G. Gascevičius, arba tiesiog GINC ir toliau nerimsta. Jis pristato naują vaizdo klipą „Pacemaker“.

„Nepatikėsit, kūrinyš įrašytas vien su metronomais“, - taip žinomas perkusininkas, grupės BIX narys pristato savo naują darbą. Ieškant tinkamos akustikos, buvo išbandyta ir daugiabučio laiptinė, ir arena, ir neveikianti gamykla. Jau baiginėjant garso įrašą, buvo aiški idėja.

Tai jau ne pirmas vaizdo klipas, sukurtas drauge su talentinga režisiere Goda Mazrimaite.

Kūrinyš gana ilgas – 13 minučių ir 13 sekundžių trukmės. Svarbiausia buvo susivaldyti nuo pagundų naudoti specialius efektus, norėjosi nepamesti organiško paprastumo išlaikant pasakojimo vientisumą.

Kodėl „Pacemaker“? Tai – vaizdo klipas apie ritmą, kuris yra visur – ląstelėse, organuose, gyvūnuose, augaluose ir netgi negyvoje gamtoje (Saulės ciklai). Ir žmogaus gyvenime gausu ritmo – tiek sociume, tiek kasdienėje rutinoje.

Beje, žodžiu „pacemaker“ vadinamos ritmą užduodančios ląstelės organuose ir netgi lenktynėse tempą užduodantis pirmaujantis sportininkas.

Šis klipas – video darbų ciklo dalis, greitu laiku planuojama pristatyti kitą šio ciklo klipą.

Šiuo metu Gintas intensyviai dirba prie performansinio spektaklio pagal J. W. Goethe's „Faustą“, kurį planuoja parodyti pasibaigus Covid-19 apribojimams. Pasak perkusininko, tai didžiulis iššūkis, todėl visos mintys nukreiptos tik į „Fausto“ pastatymą. Šiuos darbus iš dalies finansuoja Lietuvos kultūros taryba.

2020 m. lapkritis

GINTAUTAS GASCEVIČIUS-GINC IR VDA PRISTATO SIURREALISTINĮ ANIMACINĮ VIDEOKLIPĄ „THE ART OF LIVING“

Tai – bendradarbiavimo su Vilniaus dailės akademijos (VDA) grafinio dizaino katedra rezultatas. Gintas įsitikinęs, kad tokiose veiklose mes praturtiname vieni kitus.

VDA dėstytojas Marius Žalneravičius papasakojo, kad kiekvienais metais trečiam kursui suformuluojama nauja „Dinaminės medijos“ projekto užduotis. Pavyzdžiui, „Poezijos kūrinio vizualizacija“, „Meilės laiškas“, „Lietuviškos muzikinės grupės kūrinio muzikinis klipas“. Šiais metais pasitaikė proga susitikti ir pasikalbėti su gerai Lietuvoje žinomu būgnininku, perkusininku, muzikos kūrėju, performeriu G. Gascevičiumi. „Pasakojau jam apie studentų darbo procesą, rezultatus. Gintą sudomino šio projekto specifika, galimybė dirbti su studentais jungiant vaizdą ir jo sukurtą muziką. Darbas su studentais – ir avantiūra, ir smagi galimybė, - tiek duoti, tiek pasiimti, nes gali būti, kad rezultatas stipriai pranoks lūkesčius, bet gali būti, kad taip ir nebus dėl įvairių priežasčių. Šių metų kūrybinė užduotis buvo pasirinkti žymaus menininko paveikslą ir jį panaudoti kaip vartus, inspiraciją naujai istorijai, nebūtinai susijusiai su paveikslu siužetu. Studentai sukūrė scenarijų, nupiešė kadruotes, pasidarė animacijos ir video etiudus, su visu tuo supažindino Gintą. Stebino Ginto pozityvumas ir labai rimtas požiūris į studento darbą, temą, procesą, kuris, mano akimis, yra geras pavyzdys mums visiems, kaip galima nesusireikšminti, nepaisyti savo pasiekimų ir matyti visur naujas galimybes.“

„The Art of Living“ – pirmas bendras Gintauto ir jaunos talentingos grafinio dizaino studentės Levos Repečkaitės darbas.

Anot levos, vaizdo įrašą įkvėpė René Magritte paveikslas „The Art of Living“ (1967). „Šis belgų tapytojas – siurrealistas, todėl atrodo natūralu, kad ir vaizdo įrašas toks turi būti, siurrealistinis. Nepaisant vyraujančio absurdo, video pasakoja apie išsiskyrimą ir grįžimą į pradinį tašką. Linksmiausia kūrybos proceso dalis buvo išmėginti daugybę naujų vaizdo kūrimo metodų. Teko ne tik filmuoti, bet ir animuoti 2D, 3D veikėjus, objektus. Taip pat teko išeiti iš savo komforto zonos. Visą darbo procesą planavau stovėti tik už kameros, bet dėl Covid-19 ir aktorių trūkumo

teko pačiai įsiamžinti video įrašė. Jame įamžinau ne tik save, bet ir savo šunį, kuris tobulai pasirodė dėl kelių skanėstų.“

2020 m. gruodis

TU NUBUSI, KAI NORĖSI

Gintautas Gascevičius-GINC. FAUSTAS . – Rimti veidai, 2021.

2021 m. gegužės 28 d. Šiaulių kultūros centro Didžiojoje koncertų salėje buvo pristatytas ketvirtasis solinis Gintauto albumas „Faustas“. Originalią muziką lydėjo performatyvus spektaklis (rež. Lina Jankauskaitė-Peleckienė). Spektaklyje, kurio dramaturgija glaudžiai susijusi su muzikine albumo linija, analizuojamos šiandieninės civilizacijos problemos, juo siekiama parodyti kiekvieno individo unikalumą, menkumą ir didybę, beribį potencialą. O aš pabandžiau įsiklausyti, ką šio albumo garsais norėjo pasakyti GINC.

Kadangi sakoma, jog velnias (o gal Dievas?) yra detalėse, tai ir „Fausto“ detalės svarbios. Pirmiausia kreipiu dėmesį į leidinio (CD) vizualiką. Be išpūdingo viršelio viduje yra dar keturi piešiniai (visų kaltininkas – dailininkas Vilmantas Dambrauskas): rankų su būgnu, rankų su būgnų lazdelėmis ir dviejų gyvių – asiliuko, pintinėje nešančio ožį, ir ožio, pintinėje nešančio į ožį panašų sulankstytą raudoną balioną. Po abiem gyviais – lotyniškos sentencijos. Asiliukas įsentencintas kaip „Omnia mea mecum porto“ (Cicerono žodžiai, reiškiantys „Viską, kas mano, nešuosu su savimi“). Ožys gavo sentenciją „Qui nescit dissimulare, nescit regnare“, priskiriamą Luji XI ir reiškiančią „Kas nežino, kaip išskirstyti, nežino, kaip valdyti“. Šios mįslės galimai yra raktai į sudėtingą „Fausto“ muzikos pasaulį, kuriame be paties G. Gascevičiaus dalyvauja ir žymus roko gitaristas Artūras Liolys Fisheris bei Šiaulių miesto kamerinis jaunimo mišrus choras „Atžalynas“ (vadovas Mindaugas Žalalis). Lyg ir viskas taip nebūtų sudėtinga, bet kūrinys „Homunculus“ panaudotas Salomėjos Nėries eilėraštis „Tu nubusi“, kurį skaito kompiuterinės programos. Albumas trunka beveik 43 minutes, jį sudaro 7 kūriniai.

Bandykime gliaudyti kol kas bene sudėtingiausią GINC albumą. Pirmasis kūrinys „Stiklas“ – solo apšilimas, kažkas panašaus, ką jau esame girdėję „Oneirologijoje“ ar kituose dviejuose trilogijos albumuose (kaip galima suprasti, „Faustas“ yra anapus trilogijos ribų, o gal net anapus gėrio ir blogio). Pusšėštos minutės mįslingų Morzės signalų paslaptiniais instrumentais.

Antrasis – „Kontra“ – daug sudėtingesnis, jis trunka beveik pusantuntos minutės ir yra panašus į mistinių bičių dūzgiantį ritualą. Klausy-

tojui nėra aišku, prieš ką ši „Kontra“, ir tai gerai. Klausytojas įvedamas į konfliktą.

Į konfliktą (kieno su kuo?) įvestas klausytojas atsiduria trečiojoje kompozicijoje „MEG“, kad ir ką tai galėtų reikšti. Man asmeniškai patinka, kad paliekama erdvė spėlioti, kas tai galėtų būti. Galbūt Margaritos Egzistencinė Galia? Čia mūsų laukia dar įdomesnis garsynas, savo originalumu pralenkiantis daugelį *dark ambient / surrealist avant-garde* kūrėjų. Choras skamba kaip iš pragaro prieangio. Kalėdos neateis.

Tuomet – kiek lengvesnis (jei taip galima sakyti apie GINC muziką) kūrinys „Homunculus“, kažkiek primenantis ankstyviausiuosius (tuos krautinius) Krafwerk. Viskas lakoniška. Keturios minutės tvinpyksiško S. Nėries interpretavimo. Davidas Lynchas turėtų pasitelkti GINC savo būsimą filmą garso takeliui (nejuokauju ir nesišaipau).

Ir štai – penktasis, intensyviausias albumo kūrinys, kurio ir pavadinimas gana aiškus: „Upaya“. Budistinis terminas, kurį sunku išversti ir kuris apytiksliai reiškia metodą, kuriuo mokytojas mokinį veda į nušvitimą. Skamba harmoningai, labai įspūdingas perkusijos ir įvairių garsų, balsų derinys, trunkantis beveik penkias minutes.

Po *upajos* grįžtame „atgal“, kur besipriešinančio proto balsai pusseptintos minutės kovoja su garsynu, kurio tikslas – išsiveržti iš Fausto ir tapti Faustu (nes iš esmės niekur veržtis nereikia). Choras darsyk įrodo, kaip gerai jo polifonija čia dera su GINC kūrybiniu sumanymu. Niekad negalvojau, kad choras gali skambėti šiurpokai.

Galiausiai – logiška pabaiga, „Exit“. Pusaštuntos minutės atsisveikinimo su iliuziniu „aš“. Faustas įgyja laisvę nuo savo proto. Ši muzikinė kelionė baigiasi, bet rekomenduočiau paspausti „repeat“, tuomet ouroboriškai kūrinys tęstųsi toliau ir galbūt suvoktume, kad čia nei pabaiga, nei pradžia.

Įspūdingas albumas. Net GINC, kurio kiekvienas albumas atrodo tobulas, tobulėja ir nėra trupučio neišsisemia. Nekantriai lauksiu penktojo solinio albumo, kuris tikriausiai bus ne mažiau beprotiškas nei „Faustas“. Nors su grupe „Faust“ čia sąsajų lyg ir nedeklaruota, visgi albumo stilišką galima būtų vadinti avangardo, *dark ambient* ir krautroko mišiniu. Tai išties kažkas naujo muzikos pasaulyje. Visi įmanomi balai iš kiek ten jų galima duoti. Ačiū.

2021 m. birželis

ABĖCĖLINĖ RODYKLĖ

A

Adams Douglas 237
Ambraziejienė Rasa 103-106
Andrijauskas Antanas 211-213
Andrijauskas Konstantinas 213
Aslan Reza 238-240
Anra Aneta (Aneta Roževaitė) 226-227

B

Bagdzevičius Rimantas 74-76
Bankauskas Linas 253-254
Barysas-Baras Artūras 190-192
Beinorius Audrius 213
Berzin Alexander 225
Bladhas Martinas 64-65
Braziūnas Vladas 150-153
Brukštus Algirdas 17-23
Bubenas Vladislavas 49-51
Bukowski Charles 218-219
Bumblauskas Alfredas 216-217

C

Couto Luis 35-37

Č

Čiumakovas Alesas 48

D

Dambrasukas Vilmantas 274, 277, 282
Daujotytė Viktorija 206-208
Devita Lukas (Vytautas Vilimas) 182-183
Dichavičius Rimantas 188-189
Duginas Aleksandras 56-59

E

Eco Umberto 157-158, 205

G

Gascevičius Gintautas 6, 271-283
Gascevičius Kęstutis 271
Geda Sigitas 150-153
Gimbutienė Marija 47
Grainytė Vaiva 184-185
Gradinskaitė Vilma 213

H

Harari Yuval Noath 235-236
Hoh Erling 154
Hoshino Takanobu 255-256
Hubert Ralf 100-102
Huizinga Johan 242-243

I

Ilgevičienė Audronė 60-63
Isaacson Walter 170-172
Ivaškevičius Marius 166-167

J

Jakubauskas Sigitas 277
Jankauskaitė-Peleckienė Lina 277, 282
Jonynas Antanas A. 77-82
Jonuškaitė Birutė 147
Jo Šventenybė XIV Dalai Lama 225
Jovaiša Eugenijus 229-234, 244-245
Jünger Ernst 227-228

K

Kajokas Donaldas 173-177, 201-204
Kernagis Vytautas 257
Krapravičius Gintas 107-111
Krasznahorka László 226
Kriščiūnas Algis 95-97
Kryžanovskaja Vera 193-200
Khadra Yasmina 13-16

L

Laginauskas Ričardas 43-46
Latėnas Algirdas 264-265,
Liubertaitė Pranciška Regina 24-30
Joopas van der Linden 52-55

M

Mair Victor. H. 154
Malūnavičiūtė Neda 90-94
Mamontovas Andrius 98-99
Marcinkevičius Justinas 6, 160
Marčėnas Aidas 6, 145-146, 159
Martinsons Māris 168-169
Masienė Luana (Ana Lu) 6, 222
Matulionytė Rita 220-221
Meras Ichokas 11-12
Meškėla Povilas 43-46
Michelkevičius Vytautas 161-165
Milašiūnas Raimundas 186-187

N

Nakas Šarūnas 38-42
Normanas Vilis 186-187
Nuťautaitė-Indrikonienė Zinaida 72-73

O

O'Donohue John 180-181
Orwell George 214-215

P

Pabedinskas Tomas 209-210
Papinigis Mindaugas 88-89
Paulauskas Artūras 31-34
Pečiūra Nėrius 267-268
Peleckis-Kaktavičius Leonas 5-7, 155-156
Plečkaitis Marius 123-124
Pocevičius Darius 223-224
Politkovskaja Ana 178-179
Pranskevičiūtė Rasa 209-210
Puišytė Aldona Elena 6

R

Radzevičius Rokas 216-217
Radzevičius Vytautas 83-85
Rastauskas Rolandas 86-87

S

Sadra Mulla 133-138
Saja Kazys 6, 148-149
Semeniukas Robertas 269-270
Sirgedas Auirelijus 66-69

Š

Šaltytė Monika 274-275
Šapoka Kęstutis 161-165

U

Uždavinys Algis 7, 211-213

V

Vaiškūnas Jonas 215-216
Valentas Skirmantas 150-153
Varnas Gintaras 266

Z

Zubkonis Aidas 6

Ž

Žičkus Dainius 241

T U R I N Y S

Keli įžanginiai žodžiai apie internetinės svetainės
Radikalimai.lt įkūrėją ir vyriausiąjį redaktorių / 5

P O K A L B I A I

ICCHOKAS MERAS: „Nors ir toli esu, bet visada – Lietuvoj“ / 11

YASMINA KHADRA: „Nėra didesnės kvailystės už karą,
nėra žiauresnio melo už ginklų ir bombų simfoniją“ / 13

ALGIRDAS BRUKŠTUS: „Alchemija – daugiabriaunė
pasaulio suvokimo sistema“ / 17

PRANCIŠKA REGINA LIUBERTAITĖ: „(Ne tik) rašto rūšis – runos / 24

ARTŪRAS PAULAUSKAS: „Radikalų tai, kad mes
niekaip negalime sukurti vidurinėsios klasės, kuri duotų
visuomenei pusiausvyrą“ / 31

LUIS COUTO: „Gyvenimas yra sapnas sapne“ / 35

ŠARŪNAS NAKAS: „Koks pasaulis, tokia ir muzika“ / 38

Atgimsta legendinė „Katedra“ / 43

Brolių gudų muzikos štrichai / 47

JOOPAS van der LINDENAS: „Klezmer – gyvas muzikos
stilius, kurį kuriame pagal tradiciją, bet pridedame prieskonių“ / 52

ALEKSANDRAS DUGINAS: „Ateitį suprantu egzistenciškai“ / 56

AUDRONĖ ILGEVIČIENĖ: „Antropoteosofija – žmogaus
suvokta Dievo išmintis“ / 60

MARTINAS BLADHAS: „Muzika man visada buvo svarbi
savo turiniu“ / 64

AURELIJUS SIRGEDAS: „Ir gotai atranda meilę“ / 66

RADIKALIAI.LT interviu su knygos ETERNAL LIIVA autoriais / 70

ZINAIDA NUTAUTAITĖ-INDRIKONIENĖ: „Grupė
„Poliarizuoti stiklai“ virto „Poliarizovanyje stikla“, užtat
„Antis“ ir liko „Antis“ / 72

RIMANTAS BAGDZEVIČIUS: „Paprasčiausia grikių košė
gali būti skaniausias pasaulyje valgis“ / 74

ANTANAS A. JONYNAS: „Dabar nė neaišku, kas
kultūroje funkcionuoja, o kas ne“ / 77

VYTARAS RADZEVIČIUS: „Būti kelyje, laukti, kas bus už
posūkio, beprotiškai įdomu“ / 83

ROLANDAS RASTAUSKAS: „Beveik nebesidomiu
vadinamuoju šiuolaikiniu menu, kurį kažkada adoravau“ / 86

MINDAUGAS PAPINIGIS: „Kvailinu visuomenę jau penkiolika metų“ / 88

NEDA MALŪNAVIČIŪTĖ: „Esu džiazio žmogus“ / 90

ALGIS KRIŠČIŪNAS: „Save laikau paprastu žmogumi,
kuris bando įdomiai nugyventi jam dovanotą gyvenimą“ / 95

ANDRIUS MAMONTOVAS: „Niekada neisiu į politiką“ / 98

RALF HUBERT: „Man patinka viskas, kas aplenkia laiką“ / 100

RASA AMBRAZIEJENĖ: „Lietuvoje rašto vaidmenį
atlikdavo ženklai ir simboliai“ / 103

GINTAS KRAPTAVIČIUS: „Konceptuali muzika yra blefas“ / 107

E S Ė

Iš laiškų Broliui / 115

Apie dabartinę lietuvių poeziją. Profilaktiškai / 123

MAŠIAH fenomenas: judėjiskojo mesianizmo metamorfozės / 126

Ar slemas yra poezijos mirtis? / 139

K N Y G O S

Dievėja / 145

Iš Amerikos niekas negrįžta? / 147

Tarp sarkazmo ir išminties / 148

Uolus Borgeso Bibliotekos skaitytojas / 150

Kodėl rusai musulmonais netapo? / 154

Gyvas dailininko portretas / 157

Iliuzinės Valdžios galios: sukurti priešą / 157

Kai žmonės tampa eilėraščiais / 159

Poezijos žaibas / 160

Apie nerimtumą – rimtai, arba Menas – dalykas (ne)rimtas / 161

Trumpas išvaymo vadovas / 166

Tyliosios nakties erotizmas / 168

Obuolio paslaptis /	170
Apokrifas neparašytam šventraščiu /	173
Pavyzdinė „atvirų nervų“ žurnalistika /	178
Atraskime pamirštą laiminimo meną /	180
Leidyklos vizitinė kortelė – vikipedinis kičas /	182
Pekino Brisius ir prakalbintas karpis /	184
Laisvės meno pamokos skraidžiojant virš kušetės /	186
Rimantas Dichavičius: „Tai, kas buvo iškovota ir apginta, privalo būti išsaugota, pratęsta ir gausinama“ /	188
„Pasaulis pagal Barą“: P. A. G. A. L. I. A. U! /	190
Veros Kryžanovskajos-Ročester pranašystės /	193
Filosofinis, mistinis, apokaliptinis romanas /	201
Nuotykių romanas su galingu erudicijos užtaisu /	205
Saugos ratas ieškotojams /	206
Subkultūros fenomenas /	209
Ar šiuolaikiniai lietuviškieji mokslinių straipsnių rinkiniai privalo būti dirbtinai išpūsti? /	211
Aspidistra, lietuviškas zodiakas ir dainuojantis Bumblauskas /	214
Kai bloga, gera skaityti Bukowskį /	218
Kerintis Iranas /	220
3000-asis RADIKALIAI! tekstas /	222
100 istorinių Vilniaus relikto nuo XIV a. iki 1944 m. /	223
Pasimetusiems gyvenimo kelyje /	225
Gerų knygų pirmadienis. Sensacingasis Bganynius, paleistuvės kašelotai ir plieno audros /	226
Radikaliai.lt skelbia metų knygą /	229
Mes, protingieji kvailiai /	235
Dėl saugumo keliauti autostopu nepatartina /	237
Nėra kito Islamo, tik Islamas /	238
Ačiū Tau, Dieve, kad myli stabmeldžius /	241
Gyvenimas kaip žaidimas, arba Garbinga kova /	242
Instrukcija, kaip įsimylėti savo istoriją /	244

G A R S A I

- Trūksta ne bandymų šokiruoti, o paties šokiravimo / 249
- Iššūkis pavyko – ir dar kaip! / 253
- Garso ir vaizdo dermė / 255
- Tamsiojo kabareto atgimimas: muzika gerai kompanijai pragare / 257
- Impresija. „Lukas“ ir „Lúkas“ / 264
- Bejausmiai dega savo tuštumos ugnyje / 266
- Lietuviškas pankrokas atgimsta / 267
- Pirmasis solinis Roberto Semeniuko albumas / 269
- Kas yra Gintautas Gascevičius? / 271
- Eiti į saulę / 274
- Kaip skamba sapno garsas / 277
- Perkusininkas Gintas Gascevičius-Ginc pristato naują video klipą, kurio garsą įrašė vien su metronomais / 279
- Gintautas Gascevičius-Ginc ir VDA pristato siurrealistinį animacinį videoklipą „The Art of Living“ / 280
- Tu nubusi, kai norėsi / 282

Abėcėlinė rodyklė / 284

Peleckis, Mindaugas

RADIKALIAI KITOKS POŽIŪRIS Į KULTŪRĄ: pokalbiai, esė, knygos, garsai. – Šiauliai: Saulės Titnagas, 2025. - 292 p.
Abėcėlinė r-klė, 284-285 p.

Tarp daugybės darbų darbelių, kuriems per savo neilgą gyvenimą nemažai laiko ir jėgų paskyrė Mindaugas Peleckis (1975-2023), yra ir internetinė svetainė radikalai.lt. Tai, ką per vienuolika metų pavyko paskelbti, netilptų net į keliolika storų tomų. Šio leidinio sudarytoji teko sudėtingas uždavinys atrinkti įdomiausius, vertingiausius paties portalo *spiritus movens* tekstus, nors su dideliu apgailestavimu tenka pripažinti, kad ir į knygą nepatekusieji tikrai ne prastesni.

Prisimindami jį pasidžiaukime, kad ne viskas šiame pasaulyje tik perkama ir parduodama. Svetainė radikalai.lt – dar vienas stebuklas, kurį mums paliko poetas, prozininkas, publicistas, filosofas, muzikologas, religijos ir mitologijos tyrinėtojas, Lietuvos rašytojų sąjungos ir Tarptautinės hiperpoliglotų asociacijos (The International Association of Hyperpolyglots) narys Mindaugas Peleckis.

ISBN 978-609-8207-38-5

Mindaugas PELECKIS
RADIKALIAI KITOKS POŽIŪRIS Į KULTŪRĄ
Pokalbiai, esė, knygos, garsai

Sudarytojas ir redaktorius
Dizaineris

Leonas Peleckis-Kaktavičius
Linas Janonis

Viršeliai ir iliustracijos – *Rimanto Dichavičiaus*

Išleido ir spausdino UAB „Saulės Titnagas“,
Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 250
www.saulestitnagas.com

MINDAUGO PELECKIO knygos:

VIENARAGIS: eilėraščiai, pasakos, fantastika. – Vilnius: Periodika, 1990.

VELNIO KLAUŠINIS: fantastiniai ir siaubo apsakymai, apysaka ir detektyvas. – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1992.

UGNINIŲ PAUKŠČIŲ KELIONĖ: vizijos. – Klaipėda: Rytas, 1994.

MANO TYLUSIS ANGELAS: eilėraščiai. – Klaipėda: Rytas, 1995.

NESTOSIU Į ANGELŲ SAJUNGĄ: eilėraščiai. – Šiauliai: Saulės spaustuvė, 2005.

SEPTYNI TILTAI PASAULIO CENTRE: miniatiūros ir (ne)supratimai. – Šiauliai: Saulės spaustuvė, 2007.

C. Honoré: GARBĖ LĖTUMUI: pasaulinis judėjimas meta iššūkį greičio kultui. – Vilnius: Vaga, 2009. (Vertimas iš anglų kalbos ir įvadinis straipsnis)

2012: ARTĖJANTI PASAULIO PABAIGA?: mokslininkai ir pranašai aiškinasi, ar teisinga senovės majų pranašystė. – Kaunas: Obuolys, 2010.

LIETUVA AFGANISTANO KARE: prisiminimai. Įvadinis straipsnis ir sudarymas. – Vilnius: Versus aureus, 2010.

LIETUVOS ROKAS: ištakos ir raida. – Vilnius: Mintis, 2011.

SUNKŪS METAI, 2013, 2014, 2015: Lietuvos sunkiosios muzikos scenos įvykių apžvalga. – Vilnius: Dizaino meistrai, 2014, 2015, 2016. (Bendraautoris)

ŽAIDIMAS: romanas (kartu su A. Lyva). – Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2014.

POSTPASAULIS: dialogai ir eilės: romanas ne pinigų kartai (kartu su A. Lyva). – Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2014.

SAPNAS: ekologinis euraiomanas (kartu su A. Lyva). – Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2015.

PAMESTIEJI: tarsi kronikos, kuriose pametami ne tik jų personažai, bet ir autoriai: romanas (kartu su A. Lyva). – Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2015.

REQUIEM DRUGELIAMS: inscenuota absurdo dilogija (kartu su A. Lyva). – Šiauliai: Neoprintas, 2015.

WRITTEN IN BLOOD. – Australia: Numen Books, 2015.

MEETINGS WITH STRANGERS. Entretiens autour de l'expérimental. – France: Camion Blanc, 2018.

ŽALČIAVA: mitologijos studija. – Šiauliai: Neoprintas, 2018.

KALBANČIŲ ŽUVŲ PARADAS: eilėraščiai. – Šiauliai: Varpai, 2021.

ŠKUBANTYS SUSAPNUOTI SAULĖTEKIAI: poezija. – Šiauliai: Neoprintas, 2022.

NAUJIEJI RELIGINIAI JUDĖJIMAI LIETUVOJE: tarp tradicijos ir kosminių religijų: monografija. – Šiauliai: Saulės Titnagas, 2022.

NULIŪDĘ NUŠVITĘ NUĖJĘ: poezija. – Šiauliai: Saulės Titnagas, 2023.

KALBŲ EKOLOGIJA. Kalba ir žmogus XXI a.: poliglota, nykstančios kalbos ir jų gaivintojai: studija. – Šiauliai: Saulės Titnagas, 2023.

ATRANDANTYS: didysis žaidimas. Trys romanai, žaidimas ir karantino kronikos (kartu su A. Lyva). – Šiauliai: Saulės Titnagas, 2024.

ESINIAI: asmenybių galerija; apie pasaulį ir save pasaulyje; (pa)skaitiniai. – Šiauliai: Saulės Titnagas, 2024.

TESTAMENTAS: poezijos rinktinė. – Šiauliai: Saulės Titnagas, 2025.

Apie MINDAUGĄ PELECKĮ:

MINDAUGO LOBYNAI: rašytojo ir mokslininko Mindaugo Peleckio gyvenimas ir kūryba: straipsniai, informacijos, recenzijos, laiški, prisiminimai, disertacija. – Šiauliai: Saulės Titnagas, 2023.

METAĮ, 2023, nr. 5-6: MINDAUGAS PELECKIS 1975 09 12 + 2023 04 17.

DRAUGO (JAV) šeštadieninis priedas KULTŪRA, 2023 m. balandžio 29 d.: nuotrauka, 8 eilėraščiai.

LITERATŪRA IR MENAS, 2023, nr. 10: ŽMOGUS UŽ BRUKŠNIO (įž. žodis, nuotrauka, 12 eilėraščių).

KULTŪROS BARAI, 2023, nr. 5: ištraukos iš knygų KALBŲ EKOLOGIJA ir NULIŪDĘ NUŠVITĖ NUĖJĘ; IN MEMORIAM MINDAUGUI PELECKIUI.

METAĮ, 2023, nr. 7: NULIŪDĘ NUŠVITĖ NUĖJĘ (įž. žodis, 7 eilėraščiai).

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTERIJA, 2023 m. rugšėjo 19 d.: Nominuotas Lietuvos Respublikos nacionalinei kultūros ir meno premijai.

LIETUVOS BAJORAS, 2023, nr. 29: Eduardas Urba. NEPAPRASTI MINDAUGO LOBYNAI.

www.radikalai.lt, 2023 m. gruodžio 13 d.: KOMPOZITORĖ EGIDIJA MEDEKŠAITĖ SAVO MUZIKINĮ KŪRINĮ "PURUSHA" DEDIKAVO MINDAUGO PELECKIO ATMINIMUI.

www.15min.lt, 2023 m. gruodžio 31 d.: 2023-ųjų netektys kultūroje: legendinės asmenybės ir į Lietuvos aukso fondą įrašyti jų darbai.

KULTŪROS BARAI, 2024, nr. 3; DRAUGO (JAV) šeštadieninis priedas KULTŪRA, 2024 m. balandžio 6, 13 d.: Aleksandras Dragūnas. "ATRANDANTYS" – PAVYZDŽIO NETURINTI KNYGA.

ŽEMAITIS, Plungės ir Rietavo krašto laikraštis, 2023 m. spalio 17 d.: Jurgita Naglienė. RAŠYTOJO ATMINIMUI – GYVA BIBLIOTEKA.

www.radikalai.lt, 2024 m. gegužės 29 d.: MINDAUGO PELECKIO KNYGOS – PILAITĖS GIMNAZIJOJE.

VARPAI-2024(48): Gintautas Gascevičius. MUZIKINIS ALBUMAS BŪS DEDIKUOTAS MINDAUGUI PELECKIUI; Gintautas Černeckis. RAŠYTOJO MINDAUGO PELECKIO ASMENINĖ BIBLIOTEKA – DOVANA BIBLIOFILAMS.

LIETUVOS BAJORAS, 2024, nr. 30: "NELIŪDĖK – MIRŠTA TIK ILIUZIJOS, O MES VISI – NEMIRTINGI" (9 eilėraščiai).

POEZIJOS PAVASARIS 2024. - Vilnius: Rašytojų klubas, 2024: 2 eilėraščiai („Svetimi“ ir „Schrödingerio kaktusas“)

VARPAI-2025(49): "NUO "MALDOS VIZIJOS" IKI "GRAVITACINIO LĖŠIO" (įž. žodis, 19 nuotraukų, 16 eilėraščių).

KULTŪROS BARAI, 2025, nr. 4: Eduardas Bučys. SIELOS TOMOGRAFIJA.